

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

RADA NAUKOWA

JAN MALICKI - przewodniczący (Uniwersytet Śląski), ANTONI BARCIAK (Uniwersytet Śląski), GIUSEPPE CATALDI (Università degli Studi di Napoli „L'Orientale”), ELŻBIETA GONDEK (Uniwersytet Śląski), JANUSZ ISKRA (Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach), MARIA ANNA JANKOWSKA (University of Idaho), DARIUSZ PAWELEC (Uniwersytet Śląski), MIROSLAW PONCZEK (Akademia Wychowania Fizycznego w Katowicach), MIRCEA REGNEALĂ (Universitatea din București), IRENA SOCHA (Uniwersytet Śląski), WOJCIECH ŚWIATKIEWICZ (Uniwersytet Śląski), JACEK WÓDZ - (Uniwersytet Śląski)

REDAKCJA

JOLANTA GWIOŹDZIK – redaktor naczelny (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ), MARIA KYCLER - redaktor (Biblioteka UŚ), MARIUSZ PACHA - redaktor (Biblioteka Główna AWF), KATARZYNA BARAN - sekretarz (Biblioteka Główna AWF), ANETA DRABEK (Biblioteka UŚ), AGATA MUC, BOGUMIŁA WARZĄCHOWSKA (Biblioteka Teologiczna UŚ), MARTA KUNICKA (Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji UŚ), HANNA LANGER, IZABELA SWOBODA (Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ), MONIKA MOSZCZYŃSKA (Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej), IZABELA JURCZAK (Biblioteka Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu), HANNA BATOROWSKA (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), GRAŻYNA TETELA (UŚ), WESELINA GACIŃSKA (Universidad Autónoma de Madrid) - tłumaczenie abstraktów

CZASOPISMO POWSTAJE PRZY WSPÓŁUDZIALE
SEKCJI BIBLIOTEK SZKÓŁ WYŻSZYCH STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH
PRZY ZARZĄDZIE OKRĘGU W KATOWICACH

CZASOPISMO UKAZUJE SIĘ W WERSJI DRUKOWANEJ (REFERENCYJNEJ) ORAZ ELEKTRONICZNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

BIBLIOTEKA UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO

BIBLIOTHECA NOSTRA

ŚLĄSKI KWARTALNIK NAUKOWY

NR 4 (30) 2012

E-LEARNING W BIBLIOTECE

KATOWICE 2012

REDAKTOR TEMATYCZNY
MARIA KYCLER

REDAKCJA MERYTORYCZNA
Grażyna Wilk

REDAKCJA JĘZYKOWA
Paulina Poplawska

REDAKCJA STATYSTYCZNA
Piotr Czajka

KOREKTA
Bogumiła Warząchowska

WYDAWCA
Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
© Copyright by Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki
w Katowicach 2012

ADRES REDAKCJI
Biblioteka Główna Akademii Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach
ul. Mikołowska 72 A, 40-065 Katowice,
tel. 32 207 51 48, e-mail: bibliothecanostra@gmail.com

WERSJA ELEKTRONICZNA
<http://www.bibliothecanostra.awf.katowice.pl>

REDAKCJA TECHNICZNA,
SKŁAD I ŁAMANIE
Firma Usługowa „VIOLETPRESS”

DRUK
Poligrafia AWF im. Jerzego Kukuczki,
ul. Mikołowska 72 C, 40-065 Katowice
Nakład: 210 egz.

Zapraszamy zainteresowane instytucje do zamieszczania informacji
o swojej ofercie na łamach Bibliotheca Nostra.
Kontakt: tel. 32 207 51 35, e-mail: bibl@awf.katowice.pl

ISSN 1734-6576
e-ISSN 2084-5464

SPIS TREŚCI

E-LEARNING W BIBLIOTECIE

ARTYKUŁY • 10

Marlena Gęborska *Dekada e-learningu w Polsce* • 10

Marek Nahotko *E-learning in (the academic) library, library in e-learning* • 28

Katarzyna Trojańczyk *Otwarte kursy e-learningowe dostępne na platformie Uniwersytetu Śląskiego* • 41

Marta Dmitruk *Założenia do budowy scenariusza szkolenia e-learningowego* • 56

Jolanta Szulc *Wybrane technologie i narzędzia dla e-learningu. Przegląd badań* • 62

Aleksandra E. Adamczyk *E-learning w likwidacji barier edukacyjnych* • 77

MATERIAŁY • 91

Katarzyna Trojańczyk *E-learning, edukacja na odległość, zdalna edukacja, kształcenie na odległość, e-edukacja. Bibliografia w wyborze* • 91

SPRAWOZDANIA • 98

Hanna Batorowska *Trzy konferencje „E-learning wyzwaniem dla bibliotek” Elbląg – Warszawa – Częstochowa (2009-2011) – trzy lata kształtowania świadomości potrzeby nowoczesnego spojrzenia na bibliotekę* • 98

Renata Ćmiel *Druka edycja Targów Książki w Katowicach* • 106

Anna Suchecka *„Google to nie wszystko” – warsztaty skutecznego przeszukiwania zasobów cyfrowych* • 109

Radosław Jeż, Anna Konieczko *Sprawozdanie z otwarcia Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej* • 111

Jolanta Gwioździk *Krajowy Kongres Kultury Książki* • **116**

OMÓWIENIA I RECENZJE • 124

Jacek Wojciechowski: *O bibliotekach po mojemu* (Maria Pidłypczak-Majerowicz) • **124**

Grzegorz Gmiterek: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu : biblioteka 2.0* (Izabela Swoboda) • **126**

WYDARZENIA • 133

**BIBLIOTEKA AWF W KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA**

OMÓWIENIA • 140

Studia i szkice w zakresie polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej. Pod red. Pawła Króla (Tomasz Knapik) • **140**

Z dziejów kultury fizycznej w Sosnowcu. Pod red. Mirosława Ponczka, Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca (Joanna Daniluk) • **145**

INFORMACJE • 149

Zestawienie prac doktorskich obronionych w 2012 roku w Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **149**

Aktualny wykaz czasopism dostępnych w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **150**

Bazy danych dostępne w Bibliotece Głównej AWF im. Jerzego Kukuczki w Katowicach • **154**

NOWOŚCI W ZBIORACH • 155

Wykaz książek zarejestrowanych w Bibliotece Głównej AWF w Katowicach w IV kwartale 2012 roku • **155**

WYDAWNICTWA AWF • 173

CONTENTS

E-LEARNING IN THE LIBRARY

ARTICLES • 10

Marlena Gęborska *A decade of e-learning in Poland* • 10

Marek Nahotko *E-learning in (the academic) library, library in e-learning* • 28

Katarzyna Trojańczyk *The open e-learning courses available at the platform of University of Silesia* • 41

Marta Dmitruk *The assumptions to create an e-learning workshop scenario* • 56

Jolanta Szulc *Selected technologies and tools for e-learning* • 62

Aleksandra E. Adamczyk *E-learning and the elimination of the educational borders* • 77

MATERIALS • 91

Katarzyna Trojańczyk *E-learning and distance education. Selected literature* • 91

REPORTS • 98

Hanna Batorowska *Three conferences „E-learning as a challenge for the libraries” Elbląg – Warszawa – Częstochowa (2009-2011) – three years of the awareness needs in the modern perception of the library* • 98

Renata Ćmiel *The second edition of the Book Fair in Katowice* • 106

Anna Suhecka *„Google is not enough” – the workshops of efficient browsing and research in the digital collections* • 109

Radosław Jeż, Anna Konieczko *Report on the opening of the The Scientific Information Centre and Academic Library* • 111

Jolanta Gwioździk *The National Congress of the Book Culture* • 116

DISCUSSIONS AND REVIEWS • 124

Jacek Wojciechowski: *Libraries as I see them* (Maria Pidłypczak-Majerowicz) • **124**

Grzegorz Gmiterek: *The library in the social network Internet: library 2.0* (Izabela Swoboda) • **126**

EVENTS • 133**ACADEMY OF PHYSICAL EDUCATION (AWF) IN KATOWICE
MATERIALS, COLLECTIONS, EVENTS****REVIEWS • 140**

Studies and outlines of the Polish and foreign theory and history of the physical culture. Ed. Pawła Król (Tomasz Knapik) • **140**

The history of the physical culture in Sosnowiec. Eds. Mirosław Ponczek, Sławomir Witkowski, Adam Fryc (Joanna Daniluk) • **145**

INFORMATION • 149

The PhD Theses defended in 2012 at the Academy of Physical Education in Katowice • **149**

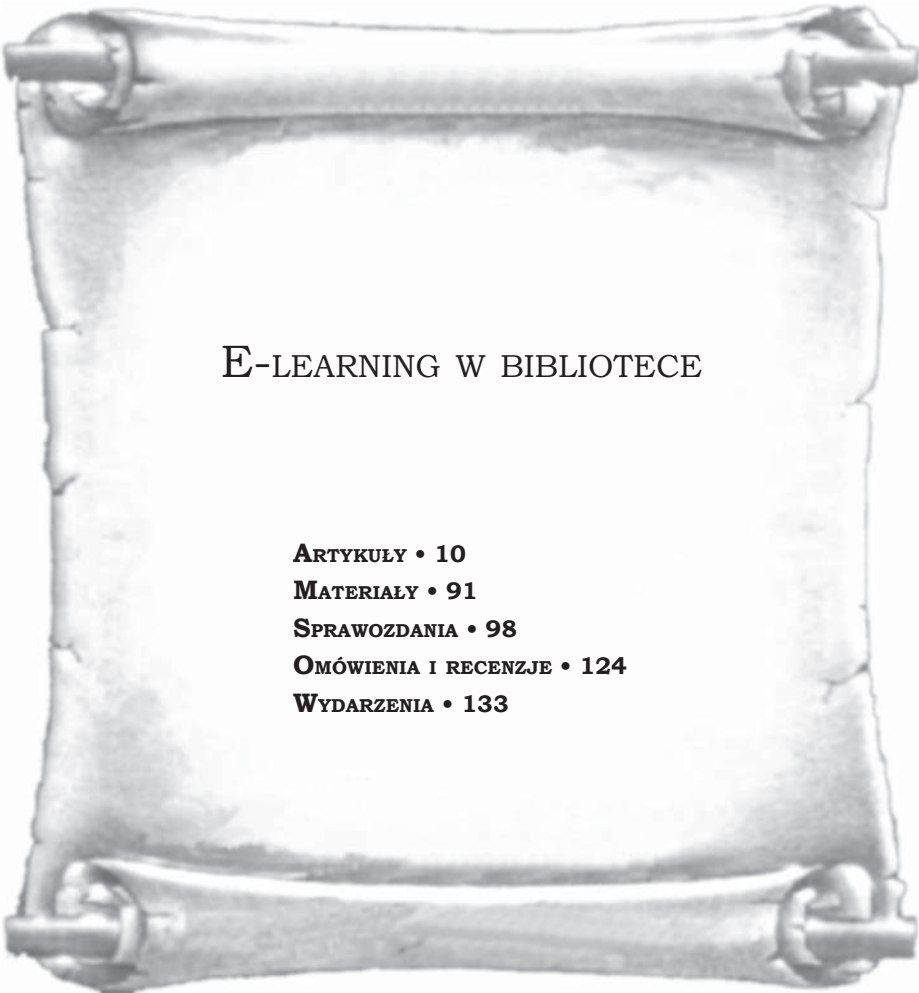
A current register of periodicals available at the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice (Biblioteka Główna AWF) • **150**

Data bases available at the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice (Biblioteka Główna AWF) • **154**

NEWS IN THE COLLECTION • 155

Books registered in the Main Library of The Jerzy Kukuczka Academy of Physical Education in Katowice (Biblioteka Główna AWF) in fourth quarter of 2012 • **155**

AWF'S PUBLISHING NEWS • 173



E-LEARNING W BIBLIOTECIE

ARTYKUŁY • 10

MATERIAŁY • 91

SPRAWOZDANIA • 98

OMÓWIENIA I RECENZJE • 124

WYDARZENIA • 133



ARTYKUŁY

MARLENA GĘBORSKA
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

DEKADA E-LEARNINGU W POLSCE

Czym jest e-learning?

W polskich publikacjach poświęconych e-learningowi pojawiają się terminy takie jak: kształcenie na odległość, nauka na odległość, edukacja na odległość, edukacja zdalna, nauczanie hybrydowe, e-edukacja, e-nauczanie. Każdy z tych terminów kieruje uwagę na podmiot, który bądź naucza bądź kształci się. Aspekt technologiczny zazwyczaj jest sygnalizowany przymiotnikami: zdalny, elektroniczny, mobilny. Używana terminologia świadczy o podejściu do nauczania na odległość. Najważniejszy jest efekt w postaci przekazania wiedzy, a Internet czy mobilne technologie są jedynie środkiem.

Mimo, że nieuniknione jest wdrażanie do procesu dydaktycznego nowych technologii, trudno wyobrazić sobie całkowite wyeliminowanie tradycyjnego systemu nauczania na rzecz edukacji stosującej jedynie nowoczesne technologie. W powszechnym użyciu termin e-learning służy określeniu albo zdalnego kształcenia przy użyciu internetu albo też każdego nauczania, które odbywa się przy wsparciu technologii informatycznych, niekoniecznie wymagającego podłączenia do internetu (np. przy użyciu *open educational resources*, czyli otwartych zasobów szkoleniowych). Większość użytkowników platform e-learningowych wciąż traktuje nauczanie na odległość jako uzupełnienie tradycyjnych form nauczania, z reguły mające jedynie uatrakcyjnić i wzmocnić treści przekazywane podczas tradycyjnych zajęć. W terminologii e-learningowej określa się to jako *blended-learning*, czyli metodę mieszaną. Termin nauczanie hybrydowe aktualnie mógłby zatem najbardziej trafnie oddać to, co w większości polskich publikacji występuje pod hasłem e-learning. Fakt, że w blisko 80% polskich gospo-

darstw domowych korzysta się z internetu [Społeczeństwo informacyjne, 2012] pozwala mówić o powszechnym dostępie i analizować kształcenie na odległość jako kolejny etap informatyzacji w życiu polskiego społeczeństwa. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych problemów, m.in. rozwoju nauczania na odległość na uczelniach wyższych oraz zaprezentowanie najnowszych publikacji z zakresu e-learningu.

Badanie internautów na temat e-learningu

Pierwsze w Polsce badanie internautów dotyczące e-learningu przeprowadził portal do nauki języka angielskiego Langloo.com wraz z firmą Gemius SA, która od 1999 roku jest liderem w badaniach Internetu w Polsce. W Radzie Programowej badania uczestniczyli Jerzy Durślewicz, Marek Hyla, Sławomir Łais, Piotr Peszko, Adam Ryszewski, Dariusz Sokołowski oraz Marcin Sołodki. Wyniki opracował dr Grzegorz Szymański z Politechniki Łódzkiej. Obszerny raport ukazał się 12 lipca 2011 roku jako „e-learning trends 2011” z adnotacją, że jest to pierwsza edycja, co jednoznacznie wskazywało, iż badania będą nadal prowadzone i publikowane. Raport został udostępniony w Internecie [I edycja, 2011]¹. W pierwszej edycji publikacji podjęto zagadnienia podstawowe związane z e-learningiem (kto z niego korzysta, jak przebiegały wdrożenia w różnych sektorach gospodarki i nauki, jakie były koszty tych wdrożeń, zalety i wady edukacji na odległość). Przedstawiono również nowe trendy, takie jak: *blended learning*², *m-learning*³, *rapid learning*⁴, *social learning*⁵ i *gamifikacja*⁶. Badania wykazały, iż kształceniem na odległość w 2011 roku najbardziej zainteresowane były duże firmy oraz uczelnie wyższe. Oprócz instytucji badano również internautów. Kwestionariusz ankiety skierowano do 100 osób powyżej piętnastego roku życia. Okazało się, że mimo rosnącej popularności tej metody nauczania świadomie korzystał z niej jedynie co ósmy Polak. Na

¹ Każdy może bezpłatnie pobrać plik – jedynym warunkiem jest podanie danych identyfikujących (imię, nazwisko, adres e-mail, nazwa firmy, stanowisko).

² *Blended learning* to system mieszany, łączący e-learning z tradycyjną formą edukacji szkolnej lub akademickiej polegającą na osobistym kontakcie ucznia z nauczycielem.

³ M-learning to szkolenia na urządzeniach mobilnych.

⁴ *Rapid learning*, czyli szybki proces uczenia. Uproszczenie procesu tworzenia kursu dla użytkownika oznacza, w odróżnieniu od pracy w zaprojektowanym wcześniej kursie, pracę z prototypem kursu, w którym stopniowo i według zapotrzebowania wprowadzane są kolejne funkcjonalności. Takie podejście przyspiesza opracowanie elektronicznego szkolenia i czyni go szybciej dostępnym dla użytkowników.

⁵ *Social learning* związane jest z teorią społecznego uczenia się. Wybór treści nauczania następuje w obrębie sieci społecznościowych (przy użyciu narzędzi takich, jak facebook, twitter, youtube) i polega na dzieleniu się informacjami w grupie znajomych, którzy równocześnie są osobami polecającymi treści, jak i jej odbiorcami.

⁶ Gamifikacja, czy inaczej grywalizacja, to przeniesienie mechanizmów stosowanych w grach do innych obszarów, które do tej pory nie wydawały się równie atrakcyjne [I edycja, 2011, s. 35–40].

otrzymany wynik badania zapewne wpłynął fakt, iż co drugi respondent nie do końca potrafił zdefiniować, czym jest e-learning i tym samym określić, czy i w jakim stopniu z niego korzystał. Na podstawie badania wywnioskowano, że kształcenie na odległość najczęściej stosowane jest jako metoda wspomagająca tradycyjne nauczanie języków obcych oraz obsługę programów komputerowych. Najpopularniejszym miejscem szkoleń na odległość jest dom (75%) oraz miejsce pracy (26%). Szkołę i uczelnię wskazała 1/6 z badanych respondentów, a bibliotekę 1/12, w tym głównie osoby bezrobotne. W pierwszej edycji raportu znalazło się również badanie przeprowadzone w polskich organizacjach, przez oferującą platformy e-learningowe firmę INTERSIEĆ, które wykazało, że do 2011 roku e-learning był wdrożony w 1/3 z 50 ankietowanych przedsiębiorstw [I edycja, 2011, s. 15–17]. Wśród badanych organizacji znalazły się przede wszystkim ośrodki szkolenia kierowców, firmy szkoleniowe i szkoły językowe, dlatego otrzymany rezultat w postaci obszarów zastosowania bądź chęci wdrożenia e-learningu nie mógł być niespodzianką. Wspomnianymi obszarami były przede wszystkim szkolenia z zakresu języków obcych, szkolenia teoretyczne (np. dla kursów nauki jazdy) oraz szkolenia okresowe (np. w zakresie BHP). Biorąc pod uwagę problemy ze zdefiniowaniem e-learningu, można stwierdzić, że zarówno badania, jak i sam raport pełniły funkcję głównie informacyjną w stosunku do samych ankietowanych, a celem badań było zainteresowanie respondentów formą kształcenia na odległość.

Druga edycja raportu została opublikowana 22 grudnia 2011 roku [II edycja, 2011]. Tym razem skupiono się na e-learningu w biznesie. Raport zawierał również relację z konferencji podejmującej to zagadnienie, która odbyła się 13 października 2011 roku w Warszawie. W publikacji podjęto zagadnienie znaczenia motywacji zewnętrznej i wewnętrznej pracownika do e-learningu oraz zaprezentowano nowe technologie i rozwiązania, które można wdrożyć zarówno w małych firmach, jak i w dużych organizacjach. Jak wynika z raportu ponad 50% polskich firm działających na rynku biznesowym korzysta z e-learningu. Wyniki badań dotyczące zapotrzebowania mogą być jednak zniekształcone przez obecność projektów, dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

W czerwcu 2012 roku ukazała się trzecia edycja raportu zatytułowana „E-learning Trends 2012”, której głównym celem było podsumowanie badań na temat wykorzystania e-learningu na wyższych uczelniach, wskazanie jak przeprowadzić projekt e-learningowy i czym kierować się przy wyborze platformy szkoleniowej oraz prezentacja producentów i dostawców systemów do zarządzania nauczaniem (LMS⁷) w Polsce [III edycja, 2012]. Zestawienie systemów opracowano biorąc pod uwagę kluczowe kwestie takie jak: czy jest to oprogramowanie *open source*, jaka jest aktualna wer-

⁷ Z ang. *Learning Management System*, czyli System Zarządzania Nauczaniem.

sja, model współpracy i wykorzystywana technologia, kto jest dedykowanym odbiorcą, czy istnieje dostęp do szkoleń mobilnych i które z narzędzi można wykorzystywać [III edycja, 2012, s. 17–20]⁸. Wydawcą raportu jest firma e-Learning Trends Sp. z o.o., w której 90% udziałów posiada portal Langloo.com, czyli dotychczasowy inicjator badań. Z trzeciej edycji raportu wynika, że w przeciwieństwie do biznesu i gospodarki drugi co do wielkości sektor korzystający z technologii, czyli edukacja akademicka, radzi sobie znacznie lepiej i odnotowuje wyraźny rozwój procesu wdrażania e-learningu. Badanie przeprowadzone przez E-learning Trends nie pozwala na generalizację, ponieważ opiera się na danych przesłanych jedynie z 19 jednostek naukowych (ponad 180 ośrodków nie odpowiedziało na zadaną ankietę). Z raportu można jednak wywnioskować, że głównymi barierami powstrzymującymi przed wdrożeniem e-learningu są przede wszystkim wizje wysokich kosztów, niemożność przystosowania niektórych kierunków do takiej formy kształcenia, niechęć wykładowców i studentów oraz deprecjonowanie tej metody w porównaniu z tradycyjnym nauczaniem – powyższe przyczyny wymienia aż 1/3 respondentów. Troska o zachowanie wysokiego poziomu kształcenia również skłania do wnikliwych analiz i spowalnia proces wdrożeń. Nie oznacza to jednak, że w procesie dydaktycznym nie korzysta się z nowych technologii. Normą stało się udostępnianie materiałów przez Internet, posługiwanie się pocztą elektroniczną czy komunikacja na forach dyskusyjnych [III edycja, 2012, s. 6].

E-learning w polskich szkołach wyższych

Rozporządzenie MNiSW z dnia 2 listopada 2011 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość wyklucza prowadzenie studiów wyłącznie w systemie zdalnym [Rozporządzenie, 2011]. Zgodnie z tym rozporządzeniem co najwyżej 60% godzin dydaktycznych, które są przewidziane w programie i trybie danego kierunku, można zrealizować w ramach edukacji na odległość. Ponadto ćwiczenia i zajęcia laboratoryjne muszą odbywać się w budynku uczelni przy fizycznej obecności studenta. Zaliczenia i egzaminy również muszą odbywać się w formie tradycyjnej – zgodnie z Rozporządzeniem niedopuszczalne jest przeprowadzanie testów końcowych poza siedzibą uczelni. Biorąc pod uwagę szybko rozwijającą się ofertę związaną z kształceniem na odległość, wydane w takiej formie Rozporządzenie może wpłynąć na obecne tendencje i zwolnić tempo wdrażania e-edukacji akademickiej.

⁸ Zestawienie systemów LMS jest na bieżąco aktualizowane i udostępniane w serwisie www.e-learningTrends.pl.

Na zlecenie Polish Open University (Wyższa Szkoła Zarządzania) w listopadzie 2011 roku Instytut Badania Opinii Homo Homini przeprowadził ankietę na losowej próbie 1067 studentów. Z badania wynika, że 73% studentów wątpi w przygotowanie polskich uczelni do kształcenia w formie e-learningu. Jednocześnie 78% z badanych chciałoby, aby wykładowcy korzystali z interaktywnych narzędzi, a ponad połowa uważa, że w przyszłości kształcenie na odległość może zastąpić tradycyjne formy studiowania [Polish Open, 2012]. Obecnie edukacją na odległość najbardziej wydają się zainteresowane uczelnie prywatne, które inwestują w przeprowadzanie badań rynku i w edukacji upatrują swoją szansę rozwoju. Polish Open University jako uczelnia prywatna oferuje możliwość ukończenia z zakresu biznesu w trybie e-learningowym zarówno studiów licencjackich, magisterskich uzupełniających, jak i podyplomowych. W ramach studiów realizuje się moduły – w dowolnej kolejności i tempie. Przykładowy koszt studiów licencjackich obejmujących 22 moduły/przedmioty (z których każdy kosztuje 690 zł) wynosi ponad 15 tys. zł (średnio 2,5 tys. za semestr), czyli więcej niż opłata na większości stacjonarnych studiów prywatnych, a także więcej niż koszt większości niestacjonarnych studiów państwowych. Tym samym upada argument, iż studia w formie e-learningu są tańszą możliwością zdobycia dyplomu.

Wdrożenie e-learningu nie musi się wiązać z wielkim nakładem finansowym uczelni. Większość wykorzystywanych platform bazuje na narzędziach typu *open source*. Platformy te z reguły oparte są o technologię Moodle i spełniają podstawowe funkcje zdalnego nauczania. W ramach platformy Moodle zarejestrowało się już prawie 1200 polskich placówek [Zarejestrowane polskie, 2012]. Jest to najpopularniejsza w Polsce platforma oferująca tworzenie dynamicznych stron internetowych [Moodle, 2012]. Początkujący w Moodle mogą zapoznać się z publikacją Barbary Gocłowskiej i Zdzisława Łojewskiego: *Platformy edukacyjne: administrowanie i zarządzanie* [Gocłowska i Łojewski, 2008] lub z obszerniejszym tłumaczeniem podręcznika Williama H. Rice *Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9* [Rice, 2010]. Moodle wciąż zyskuje na popularności. W większości polskich uczelni można w trybie zdalnym na platformie Moodle ukończyć szkolenie z BHP oraz obowiązkowe dla osób rozpoczynających studia przysposobienie biblioteczne. Warto jednak zauważyć, że Hanna Długołęcka w artykule: *Przysposobienie Biblioteczne: od tradycyjnych metod nauczania po e-learning* [Długołęcka, 2009] prezentuje wyniki badania, które objęło 59 bibliotek państwowych uczelni akademickich i wprawdzie wykazało, że e-learning jako metoda nauczania jest coraz bardziej popularny, ale jednak z przeprowadzonej ankiety telefonicznej wynikało również, iż taka forma szkolenia nie do końca wpisuje się w oczekiwania środowiska bibliotekarzy akademickich.

W ramach dyskusji nad jakością metody e-learningu Grażyna Wieczorkowska i Jan Madey z Wydziału Psychologii i Centrum Otwartej i Multime-

dialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego w 2007 roku opublikowali *Dekalog edukacji internetowej*:

1. Łącz edukację internetową ze stacjonarną („Be blended”).
2. Połóż większy nacisk na interakcję ze studentami niż na opracowywanie wymyślnych, zautomatyzowanych narzędzi.
3. Stwórz grupę społeczną z uczestników zajęć, pracując w zespole z integratorem oraz asystentami.
4. Indywidualizuj poziomy trudności kursu.
5. Stawiaj dobrze określone cele — nie przeładuj programu.
6. Bądź multimedialny — w szczególności nagrywaj pliki dźwiękowe.
7. Planuj aktywność studenta, sprawdzaj stopień przyswojenia wiadomości — automatyzuj testowanie.
8. Oddzielaj proces nauczania od fazy certyfikacji — pozwalaj na powtarzanie testów w fazie uczenia.
9. Monitoruj proces edukacyjny — w ankietach ewaluacyjnych zadawaj pytania otwarte.
10. Bądź elastyczny [Madey i Wieczorkowska, 2007].

Model dydaktyki internetowej powstał na podstawie kilkuletnich doświadczeń e-learningu na Uniwersytecie Warszawskim i pozwala na przegląd realnych szans i zagrożeń jakie niesie ze sobą edukacja na odległość. Autorzy zalecają metodę *blended-learning* jednocześnie powołując się na argumenty z zakresu psychologii społecznej. Znany amerykański psycholog Elliot Aronson w podręczniku *Człowiek – istota społeczna* zauważa, że rozwój człowieka jest nierozzerwalnie związany ze społeczeństwem, w którym realizuje on swoje podstawowe potrzeby przynależności, szacunku i bezpieczeństwa [Aronson, 2000]. Grażyna Wieczorkowska i Jan Madey, nawiązując do psychologii Aronsona, twierdzą, że obecność innych ludzi dobrze wpływa na poziom motywacji i dlatego z procesu dydaktycznego nie można całkowicie wyeliminować kontaktu bezpośredniego. Zadaniem nauczyciela jest budowanie grupy społecznej: „Studenci oczekują od nas dialogu, a nie przygotowanych parę lat wcześniej pakietów, nawet jeżeli te drugie są doskonalsze”. [Madey i Wieczorkowska, 2007, s. 4]. Z drugiej strony, kształcenie na odległość przy użyciu nowoczesnych technologii pozwala na zwiększenie atrakcyjności prezentowanych materiałów. Według autorów najbardziej optymalnym rozwiązaniem jest korzystanie z zalet obu form edukacji. Ponadto w przypadku kształcenia na odległość zaleca się powołanie tzw. Integratora [Wieczorkowska, 2004]. Z uwagi na fakt, że asynchroniczne interakcje⁹ ze studentami w Internecie mogą być czasochłonne, proces dydaktyczny powinna wspomagać dodatkowa osoba, która będzie w stanie monitorować osiągnięcia poszczególnych studentów (szcze-

⁹ Interakcje asynchroniczne w odróżnieniu od interakcji synchronicznych nie muszą odbywać się w tym samym czasie dla każdego uczestnika kursu. Na wykonanie i przesłanie zadania zostaje wyznaczony dany przedział czasowy np. tydzień czy miesiąc.

gólnie, jeśli jeden wykładowca prowadzi liczne grupy z kilku przedmiotów). Jednocześnie obalony zostaje mit bezwzględnej dostępności wykładowcy w postaci tak zwanych e-konsultacji. O ile jeden człowiek może prowadzić internetowe wykłady dla 300 osób, o tyle nie jest w stanie być z każdą z tych osób w ciągłym kontakcie online. Ponadto okazuje się również, że przeprowadzenie interakcji synchronicznej jest praktycznie niewykonalne, ponieważ z reguły niemożliwe jest ustalenie terminu dogodnego dla każdej osoby spośród zbiorowości licznych grup użytkowników, a takie zakłada e-learning – tym bardziej jeśli weźmie się pod uwagę, że kształceniem na odległość najbardziej zainteresowane są osoby, którym trudno byłoby połączyć dojazdy na uczelnię z innymi obowiązkami.

Uniwersytet Warszawski jest jednym z dwóch uniwersytetów, które co roku znajdują się na najwyższych miejscach w Rankingu uczelni akademickich (w 2012 roku ułożył się na drugiej pozycji) [Ranking, 2012]¹⁰. Od kilku lat wyróżnia się liczbą publikacji i organizowanych konferencji poświęconych edukacji zdalnej. Już od roku 2000 Uniwersytet Warszawski przygotowuje ofertę dotyczącą kształcenia na odległość. Na podstawie uchwały Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 23 czerwca 1999 roku powstała ogólnouniwersytecka jednostka UW– Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji, które oferuje kursy wspomagające proces dydaktyczny oraz studia podyplomowe [Centrum, 2012]. Zarządzenie z 2006 roku w sprawie ogólnouniwersyteckich zajęć dydaktycznych przez internet prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim dla studentów i doktorantów określa, że liczba godzin przeznaczonych na bezpośredni kontakt z nauczycielem akademickim nie może przekraczać 15%, a zajęcia dydaktyczne w Internecie powinny być w pierwszej kolejności organizowane dla doktorantów [Zarządzenie, 2006]. Zadbano również o przygotowanie merytoryczne uczestników kształcenia na odległość. Przygotowano specjalny kurs, którego celem jest zapoznanie studentów z podstawowymi informacjami dotyczącymi e-nauczania na UW [E-nauczanie, 2012]. Z kolei w ramach studiów, na przykład na Wydziale Polonistyki, oferowany jest przedmiot obowiązkowy „Komunikacja multimedialna – multimedia w edukacji – e-learning”. Kurs prowadzony jest w formie interaktywnych warsztatów i zakłada zapoznanie studentów z pracą na platformie e-learningowej, prawem autorskim w sieci i aktualnymi tendencjami, a także nabycie praktycznych umiejętności związanych z opracowywaniem własnych programów dydaktycznych prowadzonych przez Internet. Efektem zajęć jest samodzielne opracowanie projektu kursu internetowego. Przygotowanie studentów do korzystania z nowych technologii oferuje również m.in. Wydział Neofilologii UW [Informator ECTS, 2012].

¹⁰ Ranking uczelni akademickich publikowany corocznie przez działającą od 2001 roku Fundację Edukacyjną „Perspektywy” zajmującą się wydawaniem i opracowaniem publikacji poświęconych internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce i na świecie.

Uniwersytet Jagielloński (lider Rankingu uczelni akademickich 2012) w Programie Rozwoju na rok 2010 jako jedno z kluczowych zadań, które należy zrealizować do 2015 roku wyznaczył: „1.2 Opracować i wdrożyć system rozwijania umiejętności dydaktycznych młodej kadry akademickiej i doktorantów – tworzenie sylabusów, aktywne metody nauczania, nauczanie problemowe, wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym, e-learning” [Program Rozwoju, 2010]. Promocją e-learningu akademickiego zajmuje się pozawydziałowe Centrum Zdalnego Nauczania Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jedną z inicjatyw tej jednostki jest Jagiellońskie Kompendium e-Edukacji – internetowy leksykon dotyczący dydaktycznych, technologicznych i organizacyjnych aspektów e-nauczania [Jagiellońskie Kompendium]. Kompendium działa na „zasadzie otwartości”, pozwalając na definiowanie pojęć każdemu użytkownikowi, jednak z zastrzeżeniem, że nad poprawnością haseł czuwa zespół pracowników akademickich (redaktorem naczelnym jest dr hab. inż. Jerzy M. Mischke). Centrum organizuje również cykliczne seminaria „Dydaktyka zdalnego nauczania”. Jagielloński Kampus Wirtualny tworzą dwie platformy zdalnego nauczania oparte na technologii Moodle: Pegaz (umożliwiająca zalogowanie się studentom i pracownikom UJ w celu prowadzenia zajęć zdalnych [Pegaz]) i Smok (udostępniająca kursy otwarte wszystkim zalogowanym użytkownikom [Smok]). Studia podyplomowe prowadzone przez Uniwersytet Jagielloński w formie e-learningu cieszą się dużą popularnością. Na ten temat pisały na przykład Dorota Pyła i Grażyna Troll w artykule: *Oferta e-learningowa Uniwersytetu Jagiellońskiego jako przykład świadomego budowania społeczeństwa wiedzy. Studia podyplomowe UNIGIS* [Pyła i Troll, 2011].

Uniwersytet Śląski stawiając na innowacyjność, również dostosowuje swoją ofertę do kształcenia na odległość. Jeszcze pięć lat temu z materiałów dostępnych przez platformę Moodle mogli skorzystać jedynie studenci kierunków ścisłych (matematyka). Obecnie na platformie dostępna jest większość kierunków, w tym humanistyczne i społeczne, a zawartość zasobów stale wzrasta [Platformy Moodle, 2012]. Tworzone są kolejne kursy z zakresu przygotowania pedagogicznego, nauczania języków obcych i automatyzacji obliczeń finansowych. W ofercie dydaktycznej Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ na rok akademicki 2012/2013 znalazły się zajęcia z e-learningu dla słuchaczy drugiego poziomu studiów magisterskich uzupełniających prowadzonych w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji (oddział UŚ w Cieszynie) oferuje trwające trzy semestry Podyplomowe Studia E-Learning w Pracy Zawodowej Nauczyciela, na których ok. 50% zajęć odbywa się w systemie zdalnym [Podyplomowe Studia, 2012]. Przy Uniwersytecie Śląskim działa Centrum Kształcenia na Odległość. Podstawowym zadaniem tej specjalnie wydzielonej jednostki organizacyjnej jest pomoc w tworzeniu zasobów, admini-

stracja oraz koordynacja udostępniania SKO, czyli Systemu Kształcenia na Odległość [Centrum Kształcenia, 2012]. Według Zarządzenia Rektora UŚ z 3 lipca 2012 roku CKO jest odpowiedzialne za obowiązkowe szkolenie wszystkich pracowników, którzy podejmują się prowadzenia zajęć dydaktycznych przy użyciu metod i technik kształcenia na odległość [Zarządzenie, 2012]. Centrum dba również o to, aby wdrażane technologie były jak najbardziej funkcjonalne. W lipcu 2012 roku przeprowadzono aktualizację Moodle do wersji 2.3. Dzięki środkom z Europejskiego Funduszu Społecznego i współfinansowanego projektu „Uniwersytet Partnerem Gospodarki Opartej na Wiedzy” w ramach Centrum Kształcenia na Odległość Uniwersytetu Śląskiego prowadzony jest również bezpłatny serwis internetowy [Serwis projektu, 2012]. Inną formą kształcenia na odległość jest prowadzenie e-learningu w ramach Telewizji internetowej Uniwersytetu Śląskiego [Telewizja, 2012]. Udostępniane są tu nagrania z konferencji i seminariów oraz filmy szkoleniowe typu: *Pierwsza pomoc na wakacje* [Materiał szkoleniowy, 2012] czy wykłady z cyklu TED Talks, np. *Internet a stosunki interpersonalne* [Broadbent, 2012]. Ogromną popularnością cieszył się transmitowany na żywo 12 stycznia 2012 roku z Wydziału Filologicznego gościnny wykład prof. Jana Miodka pt. *Polszczyzna najmłodszych pokoleń* [Miodek, 2012]. Telewizja internetowa Uniwersytetu Śląskiego dostępna jest nie tylko w Internecie, ale także na każdym uniwersyteckim wydziale dzięki zamontowaniu telewizorów LCD. 22 maja 2012 roku Uniwersytet Śląski rozpoczął współpracę z firmą Research in Motion, producentem urządzeń marki BlackBerry. W ten sposób zapoczątkowana została działalność Akademii BlackBerry na Wydziale Informatyki i Nauki o Materiałach.

E-learning w polskich publikacjach

Pod koniec lat 90. XX wieku zaczęły pojawiać się publikacje zapowiadające potrzebę nabywania nowych umiejętności niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Były to przeważnie podręczniki dotyczące możliwości wykorzystania komputera, takie jak np. wprowadzający w automatyzację biblioteczną poradnik: *Zastosowanie komputera w bibliotece* [Maj, Nahotko i Szczęch, 1996]. Jak wcześniej automatyzacja cieszyła się zainteresowaniem autorów wielu publikacji, tak teraz równie modnym tematem stał się e-learning. Minęło już więcej niż 10 lat, od kiedy mówi się o wdrażaniu e-edukacji w Polsce. Wszeghobecny e-learning wyznacza trendy i wpływa na pozytywny wizerunek organizacji, które go wdrażają. Kształcenie na odległość jest środkiem do realizacji *lifelong learning*, które stało się mottem współczesnego człowieka. Na ten temat odbywa się wiele spotkań i dyskusji [Zieliński, 2012], a ośrodki naukowe na bieżąco publikują materiały pokonferencyjne. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Wydziału Zarządzania i Komunikacji Spo-

lecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie zorganizował w 2002 roku VIII Międzynarodową Konferencję Naukową *Edukacja na odległość dla społeczeństwa informacyjnego-oczekiwania bibliotek: teoria i praktyka* [zob. też Sapa, 2002]. U progu XXI wieku wielu badaczy prognozowało rozwój kształcenia na odległość. Kolejne etapy tego procesu przybliżyli Diana Pietruch-Reizes i Jerzy Reizes-Dzieduszycki [Pietruch-Reizes i Reizes-Dzieduszycki, 2003]. Większość z przewidywanych przez autorów rozwiązań już funkcjonuje np. wirtualne dziekanaty na uczelniach wyższych. Jednak dopiero od kilku lat można mówić o widocznych zmianach w systemie nauczania wspomagany komputerowo. Nie przerażają już technologie – powszechne staje się zatrudnianie informatyków wspomagających multimedialne opracowanie materiałów. Nauczyciele mogą skupić się przede wszystkim na merytorycznym tworzeniu treści, które będą wspomagały nauczanie danego przedmiotu.

Również bibliotekarze chętniej sięgają do e-learningu – jak twierdzi Anna Szelaż (z Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej w Elblągu) można nawet mówić o nowym trendzie w edukacyjnej działalności bibliotek [Szelaż, 2009]. Według raportu „e-learning trend 2011” nauczanie na odległość jest pod względem popularności drugą najchętniej wykorzystywaną metodą, zaraz po tradycyjnym szkoleniu z trenerem [I edycja, 2011, s. 5]. Również szkolenia z zakresu samego wprowadzania e-learningu odbywają się przy użyciu metody „na odległość”. W Internecie dostępne są przewodniki opisujące proces instalowania platformy Moodle [Przewodnik, 2012]. Opis krok po kroku pozwala zainstalować tę platformę w ciągu kilku minut na komputerze osobistym. Prowadzone są także szkolenia dotyczące korzystania z Moodle w konkretnych jednostkach, które funkcjonują równolegle z różnego rodzaju materiałami pomocniczymi takimi, jak *Podstawy użytkowania kursu w systemie MOODLE* Centrum Kształcenia na Odległość UŚ od 2009 roku czy *Podręcznik użytkownika Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego* [Podręcznik użytkownika, 2012]. Ponadto opracowana przez warszawski ośrodek *Koncepcja metodologii opracowywania jednostek dydaktycznych* pomaga uporządkować proces dydaktyczny i wybrać narzędzia, które najlepiej sprawdzą się w przypadku e-learningu. Publikacja jest efektem pracy zespołu w ramach projektu *Opracowanie metodologii programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość* [Projekt Opracowanie, 2011]. Koordynatorem zespołu był dr Leszek Rudak. Do zespołu należeli: dr hab. Arkadiusz Orłowski, dr Agnieszka Wierzbicka, mgr Izabella Bednarczyk, dr Joanna Opoka. Prace zostały dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wiele innych e-learningowych projektów szkoleniowych także udało się zrealizować dzięki wsparciu z funduszy Unii Europejskiej. 11 września 2008 roku we Zielonej Górze w ramach projektu „Centra Kształcenia na Odległość

na Wsiach”¹¹ odbyła się konferencja podsumowująca cykl spotkań „E-learning – nową szansą rozwoju dla wszystkich”. Uczestnikom projektu zaproponowano moduły e-learningowe z dziedziny poradnictwa zawodowego (m.in.: Zawody przyszłości – nowe formy zatrudnienia, Jak zdobyć i utrzymać pracę, Kariera – decyduję, planuję, działam, Zostań e-pracownikiem) oraz kursy przygotowujące do matury z języka polskiego, matematyki, chemii, geografii, biologii i fizyki. Z projektem związana była strona internetowa <http://www.edukacjaonline.pl/>, która jednak od 2008 roku nie jest już aktualizowana.

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie oraz Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych zajmuje się wydawaniem dwumiesięcznika „E-mentor”. Jest to ukazujące się od 2003 roku recenzowane czasopismo naukowe wiążące ideę kształcenia ustawicznego z edukacją na odległość [E-mentor, 2012]. Każdy numer „E-mentora” można bezpłatnie pobrać ze strony internetowej lub zamówić w wersji drukowanej. Za skorzystaniem z wersji internetowej przemawia przede wszystkim możliwość przeszukiwania wszystkich opublikowanych artykułów według nazwiska autora lub według jednej z pięciu dostępnych kategorii (e-learning, zarządzanie wiedzą, e-biznes, kształcenie ustawiczne oraz metody, formy i programy kształcenia). Podział kategorii e-learning na trzy grupy zagadnień: e-edukacja na świecie, e-edukacja w kraju oraz e-sgh, obejmującą wdrożenia w Szkole Głównej Handlowej, umożliwia przeanalizowanie tematyki podejmowanej przez badaczy na przestrzeni ostatnich lat i tym samym określenie kierunków rozwoju e-learningu oraz podsumowanie dotychczasowych osiągnięć na tym polu w Polsce.

Wiele artykułów na temat e-learningu pojawia się zarówno w czasopiśmie dziedzinowych [Długołęcka, 2009; Szeląg, 2008; Bochniak i Ludwiczuk, 2007], jak i prasie codziennej [Studenci, 2012]. W najnowszych publikacjach można wyodrębnić następujące zakresy tematyczne¹²:

- potrzeba kształcenia na odległość [Grzybowski i Wojewodzik, 2011; Kacak, 2010; Bobko, 2011; Hyla, 2010; Cęcelek, 2010];
- specyfika edukacji na odległość [Waszek, 2010; Ostrowicki, 2011; Brewczyńska i Safian, 2010; Czub, 2010];
- materiały dydaktyczne [Śliwowski, 2011; Szeląg, 2011; Pawluś, 2010; Gajewski, 2010];
- platformy e-learningowe [Nogiec, 2010; Dobrowolska i Matczuk, 2010];
- przykłady wdrożeń [Kurzak, 2011; Lewandowska, 2011];
- prognozy na przyszłość [Polak, 2011; Brzezińska i in., 2011; Jaszczuk, 2010].

¹¹ Projekt wygrał konkurs ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i był realizowany od 01.06.2007 do 31.12.2008 r. Dofinansowanie z Unii Europejskiej pozwoliło na utworzenie na terenie całej Polski sieci ośrodków kształcących mieszkańców wsi [Edukacja, 2008].

¹² Opisy bibliograficzne poniższych pozycji dotyczących tematyki e-learningu znajdują się w specjalnym zestawieniu dołączonym na końcu tekstu Bibliografia przedmiotowa w wyborze.

W przypadku publikacji zwartych autorzy najczęściej opisują podstawy e-learningu, starając się ująć temat holistycznie [Kubiak, 2000; Juszczak, 2002; Migdałek i Kędzierska, 2003; Hyla, 2007; Wprowadzenie, 2008; Szabłowski, 2009]. Również najnowsze publikacje wpisują się w to ogólne ujęcie [Plebańska, 2011; Szmigielska (red.), 2011; Dąbrowski i Zajac (red.), 2011; Ochnio i Orłowski (red.), 2011].

W związku ogromną liczbą publikacji z zakresu kształcenia na odległość pojawiają się zestawienia bibliograficzne najnowszych źródeł przygotowywane między innymi przez biblioteki pedagogiczne. *E-learning - nauczanie na odległość - bibliografia w wyborze* przygotowała Jolanta Stempień z Biblioteki Pedagogicznej im. Heleny Radlińskiej w Siedlcach [Stempień, 2011]. Edyta Dobek z Biblioteki Pedagogicznej w Ostrołęce opublikowała *Nauczanie na odległość. Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2005–2012* [Dobek, 2012]. Tego typu zestawienia bardzo ułatwiają orientację w aktualnie podejmowanej tematyce i trendach w kształceniu na odległość. Ponadto w Internecie można znaleźć wiele przewodników, których autorzy podjęli próbę zebrania wszystkich podstawowych informacji dotyczących e-learningu [E-przewodnik, 2012]. Powstają również portale w całości poświęcone zagadnieniu kształcenia na odległość – np. *ElearningOnline*. Świat e-learningu akademickiego i systemów e-learningowych [ElearningOnline, 2012].

Podsumowanie

Nie sposób opisać wszystkich podejmowanych inicjatyw i publikacji. Warto jednak zwrócić uwagę na tempo zmian zachodzących w polskiej edukacji. Uniwersytety powołują specjalne jednostki odpowiedzialne za zdalne nauczanie. Dostępne są szkolenia i materiały, które mają na celu przygotowanie tak do prowadzenia, jak i odbioru kursów e-learningowych. Kształcenie na odległość staje się modne i konieczne. Jednak, aby e-learning funkcjonował w Polsce dobrze¹³, należy przede wszystkim zadbać o właściwe zdefiniowanie samego pojęcia i rzetelne informowanie społeczeństwa. E-learning pojawia się wszędzie – dostępne są prowadzone tą metodą kursy językowe i zawodowe, tworzy się nowe kierunki e-learningowych studiów, w bibliotekach prowadzone są m.in. kursy komputerowe dla osób po pięćdziesiątym roku życia. Młode pokolenie nie wyobraża sobie odrabiania zadań domowych bez korzystania z internetu. Do 2015 roku wszystkie podręczniki w Polsce mają być dostępne w formie cyfrowej. Można nawet odchudzać się na odległość przy pomocy interaktywnej Diety Vitalii, a w planach edukacji przyszłych kierowców pojawił się projekt zakłada-

¹³ Według badań Eurostatu w 27 krajach Unii Europejskiej, ponad 24 % firm wykorzystuje e-learning jako narzędzie rozwoju pracowników.

jący, że kursanci będą uczestniczyć w części teoretycznej i zdawać egzamin pisemny na prawo jazdy bez wychodzenia z domu. Trudno wyobrazić sobie, aby ktoś nie spotkał się z e-learningiem lub przynajmniej o nim nie słyszał. Istotna jest jednak wiedza, czym naprawdę jest e-nauczanie oraz świadomość nowych możliwości i zmian, bo tylko taka wiedza pozwoli na efektywne korzystanie z e-edukacji. Źródeł na temat e-learningu jest wiele. Potrzebne są zestawienia, które pozwolą do nich dotrzeć oraz rzeczowe analizy i podsumowania umożliwiające określenie perspektyw i dróg rozwoju.

Bibliografia

- I edycja „e-learning trends 2011”* [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/i_raport_elearningtrends,p1438267097.
- II edycja „e-learning trends 2011”* [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/raport_elearningtrends_ii,p1840623467.
- III edycja „e-learning trends 2012”* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/pobierz_iii_edycje,p208205037.
- Aronson E. (2000), *Człowiek – istota społeczna*. Przeł. Józef Radzicki. Warszawa.
- Bochniak A., Ludwiczuk R. (2007), *Problemy pobudzania aktywności studentów w procesie kształcenia na odległość*. „Inżynieria Rolnicza”, nr 2, s. 15–22.
- Broadbent, S. (2012), *Internet a stosunki interpersonalne | Inspirujące przywództwo* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://telewizja.us.edu.pl/2012/04/o_wplywie_internetu_na_stosunki_interpersonalne_i_o_inspirujacym_przywodztwie.
- Centrum Kształcenia na Odległość* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://cko.us.edu.pl/informacje-o-jednostce.html>.
- Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.come.uw.edu.pl/?q=pl/node/9>.
- Długolecka H. (2009), *Przysposobienie Biblioteczne: od tradycyjnych metod nauczania po e-learning*. „Przegląd Biblioteczny”, z. 3, s. 359–369.
- „E-mentor” [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-mentor.edu.pl/strona/1/o_czasopismie.
- E-nauczanie na UW. Przewodnik dla początkujących* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.come.uw.edu.pl/course/category.php?id=63>.
- Edukacja on-line* [online]. 2008 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.edukacjaonline.pl/>.
- Gocłowska B., Łojewski Z. (2008), *Platformy edukacyjne: administrowanie i zarządzanie*. Lublin.

- Grabek A. (2012), *Studenci są zmartwie- ni: e-learning w Polsce to wciąż bardzo odległa perspektywa*. „Dziennik Gazeta Prawna” [online], z 5 stycznia 2012 r. [dostęp: 2012-08-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/581796>.
- Informator ECTS Uniwersytetu Warszaw- skiego [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://informatorects.uw.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=3007-M3A3KM.
- Jagiellońskie Kompendium e-Edukacji [on- line]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Do- stępny w World Wide Web: <http://www.czn.uj.edu.pl/kompendium/?q=>.
- Madey J., Wiczorkowska G. (2007), *Deka- log edukacji internetowej* [online]. 2007 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: [http://www.come.uw.edu.pl/_ pliki/dekalog_edukacji_internetowej.pdf](http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/dekalog_edukacji_internetowej.pdf).
- Maj J., Nahotko M., Szczęch W. (1996), *Zastosowanie komputera w bibliotece: poradnik*. Warszawa.
- Materiał szkoleniowy. Pierwsza pomoc na wakacje [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: [http://telewizja.us.edu.pl/2012/07/ pierwsza_pomoc_na_wakacje](http://telewizja.us.edu.pl/2012/07/pierwsza_pomoc_na_wakacje).
- Miodek J. (2012), *Prof. Jan Miodek go- ściem UŚ – wywiad i wykład* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://telewizja.us.edu.pl/2012/01/wywiad_z_prof_ja- nem_miodkiem.
- Moodle [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.org/about/>.
- Pegaz Uniwersytecka platforma e-lear- ningowa [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <https://login.uj.edu.pl/login?servi- ce=https%3A%2F%2Fpegaz.uj.edu.pl%2Flogin%2Findex.php>.
- Pietruch-Reizes D., Reizes-Dzieduszycki J. (2003), *Perspektywy zastosowania nauczania na odległość w zakresie bi- bliotekoznawstwa i informacji naukowej na przykładzie Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Edukacja na odległość. Nowe tech- nologie w informacji i bibliotekarstwie*. Red. M. Kocójowa. Kraków, s. 143–148.
- Platformy Moodle na Uniwersytecie Ślą- skim [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cko.us.edu.pl/platofrmy- -e-learning.html>.
- Podręcznik użytkownika wersja 3.0 [onli- ne]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://kampus.uw.e- du.pl/file.php?file=/624/usermanual.pdf>.
- Podyplomowe Studia E-Learning w Pracy Zawodowej Nauczyciela [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: [http://weinoe.us.edu.pl/ content/instytut-nauk-o-edukacji/ podyplomowe-studia-e-learning-w- pracy-zawodowej-nauczyciela](http://weinoe.us.edu.pl/content/instytut-nauk-o-edukacji/podyplomowe-studia-e-learning-w-pracy-zawodowej-nauczyciela).
- Polish Open University [online]. 2012 [do- stęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pou.pl/>.
- Program Rozwoju Uniwersytetu Jagiel- lońskiego [online]. 2010 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.uj.edu.pl/docu- ments/10172/24626/Program_roz- woju_UJ_2010.pdf.
- Projekt Opracowanie metodologii pro- gramów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/etap2.pdf.

- Przewodnik opisujący proces instalowania platformy Moodle* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://platforma.polsl.pl/file.php/1/moodle/literatura/PL/instalacja_moodle.pdf.
- Pyla D., Troll G.: *Oferta e-learningowa Uniwersytetu Jagiellońskiego jako przykład świadomego budowania społeczeństwa wiedzy. Studia podyplomowe UNIGIS*. [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-edukacja.net/_referaty/11_e-edukacja.pdf.
- Ranking uczelni akademickich 2012* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5074&Itemid=909.
- Rice W.H. (2010), *Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9*. Gliwice.
- [Rozporządzenie, 2011] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (Dz.U. 2011 nr 246 poz. 1470).
- Sapa R. (2002), *Konferencje organizowane przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego jakość, elektroniczne publikowanie, edukacja na odległość i public relations w bibliotekach*. „Przegląd Biblioteczny”, nr 3, s. 235–237.
- Serwis projektu „Uniwersytet Partnerem Gospodarki Opartej na Wiedzy”* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://el.us.edu.pl/upgow/>.
- Smok Uniwersytecka platforma e-learningowa* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.czn.uj.edu.pl/moodle/>.
- Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych GUS z lat 200–2011* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/nts_spolecz_inform_w_polsce_2007-2011.pdf.
- Szeląg A. (2009), *Biblioteczne Centrum Zdalnej Edukacji – nowy trend w edukacyjnej działalności bibliotek*. W: *E-learning wyzwaniem dla bibliotek. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Elbląg 23-24 września 2009 r.* Red. B. Boryczka. Warszawa, s. 106–113.
- Szeląg A. (2008), *E-learning na usługach bibliotek pedagogicznych?* „Bibliotekarz”, nr 4, s. 19–20.
- Telewizja internetowa Uniwersytetu Śląskiego* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://telewizja.us.edu.pl/kategoria/us/e-learning>.
- Wieczorkowska G. (2004), *Zalety i wady edukacji internetowej. Model dydaktyczny: COME*. [online]. [dostęp: 2013-02-07]. Dostępny w World Wide Web: http://portal.uw.edu.pl/c/document_library/get_file?uuid=d793ec5e-2ef2-4d66-90ff-07ce4af0ff01&groupId=5755113
- Zarejestrowane polskie placówki w Moodle* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.org/sites/index.php?country=PL>.
- [Zarządzenie, 2012] Zarządzenie nr 66 Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 3 lipca 2012 r. w sprawie zasad prowadzenia w Uniwersytecie

Śląskim zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/zarz201266.pdf>.

[Zarządzenie, 2006] Zarządzenie senatu Uniwersytetu Warszawskiego nr 20 z dnia 2006-06-23 w sprawie ogólnouniwersyteckich zajęć dydaktycznych przez Internet prowadzonych na Uni-

wersytecie Warszawskim dla studentów i doktorantów [online]. 2006 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/zarzadzenie_rektora.pdf.

Zieliński Z. (2012), *Konferencje e-learning (wybór za lata 2009-2011)* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.elearningonline.pl/konferencje-e-learning/>.

Bibliografia przedmiotowa

Bobko K. (2011), *E-nauczanie - moda czy konieczność?* „Geografia w Szkole”, nr 5, s. 14–16.

Brewczyńska M., Safian A. (2010), *E-learning w pracy z uczniami*. „Biblioteka”, nr 6, s. 12–14.

Brzezińska A. i in. (2011), *E-learning : nowe wyzwania rozwojowe i edukacyjne* „Remedium”, nr 9, s. 1–3.

Cęcelek G. (2010), *Kształcenie na odległość ważnym wyzwaniem dla edukacji w społeczeństwie informacyjnym*. „Nauczyciel i Szkoła”, nr 3, s. 63–72.

Czub M. (2010), *E-learning w bibliotece - praktyczne wskazówki*. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 9, s. 35–37.

Dąbrowski M., Zajac M. (red.) (2011), *Koncepcje i praktyka e-edukacji*. Warszawa.

Dobek E. (oprac.) (2012), *Nauczanie na odległość. Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2005–2012* [online]. [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/index.php?option=com_content&task=view&id=579&Itemid=97.

Dobrowolska K., Matczuk E. (2010), *Analiza wykorzystania systemów e-learningowych w szkoleniach bibliotecznych na przykładzie uczelni i wydziałów ekonomicznych*. „E-mentor”, nr 1, s. 51–53.

E-przewodnik po e-nauczaniu [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://henryk-czech.mdl2.com/mod/resource/view.php?id=508>.

ElearningOnline. Świat e-learningu akademickiego i systemów e-learningowych [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.elearningonline.pl/>.

Gajewski R. R. (2010), *Multimedia i oprogramowanie społecznościowe w kształceniu inżynierów*. „Edukacja”, nr 2, s. 57–62.

Grzybowski A., Wojewodzik K. (2011), *Nie bój się e-learningu*. „Psychologia w Szkole”, nr 3, s. 54–58.

Hyla M. (2007), *Przewodnik po e-learningu*. Kraków.

Hyla M. (2010), *Szybciej – krócej – dalej*. „Edukacja i Dialog”, nr 1/2, s. 34–35.

- Jaszczyk A. (2010), *E-learning. Co jeszcze przed nami?* „Edukacja i Dialog”, nr 5/6, s. 23-25.
- Juszczyk S. (2002), *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*. Toruń.
- Kacak I. (2010), *Efektywność e-kształcenia i e-dokształcania zawodowego – studia przypadków*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych”, nr 4, s. 64-72.
- Kubiak M. J. (2000), *Wirtualna edukacja*. Warszawa.
- Kurzak E. (2011), *O kulisach międzynarodowej współpracy głogowskiego przedszkola*. „Dyrektor Szkoły”, nr 3, dod. Przed Szkołą, s. 16-20.
- Lewandowska B. (2011), *Nowoczesna forma kształcenia online w Bibliotece Pedagogicznej w Ciechanowie* „Poradnik Bibliotekarza”, nr 9, s. 15-16.
- Migdałek J., Kędzierska B. (red.) (2003), *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Kształcenie zdalne – uwarunkowania, bariery, prognozy*. Kraków.
- Nogieć J. (2010), *Funkcjonalność platformy Moodle w świetle opinii studentów Wyższych Szkół Bankowych w Polsce*. „E-mentor”, nr 1, s. 34-39.
- Ochnio L., Orłowski A. (red.) (2011), *Technologie i narzędzia e-learningu*. Warszawa.
- Ostrowicki M. (2011), *Sytuacja edukacyjna w nauczaniu online*. „Edukacja i Dialog”, nr 5/6, s. 26-31.
- Pawluś D. (2010), *Laboratorium wirtualne jako nowe narzędzie dydaktyczne*. „Edukacja”, nr 2, s. 39-44.
- Plebańska M. (2011), *E-learning : tajniki edukacji na odległość*. Warszawa.
- Polak M. (2011), *Czy e-learning zepchnie szkołę w niebyt?* „Edukacja i Dialog”, nr 3/4, s. 68-69.
- Stempień J. (oprac.) (2011) *E-learning - nauczanie na odległość - bibliografia w wyborze* [online]. [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bpsiedlce.pl/strona/81_zestawienia-bibliograficzne/286_pedagogikawychowanie/270_e-learning-nauczanie-na-odleglosc/.
- Szablowski S. (2009), *E-learning dla nauczycieli*. Rzeszów.
- Szeląg A. (2011), *Tworzenie materiałów dydaktycznych w nauczaniu zdalnym*. „Biblioteka w Szkole”, nr 7/8, dod. Biblioteka Centrum Informacji, nr 3, s. 3-8.
- Szmigielska B. (red.) (2011), *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Kraków.
- Śliwowski K. (2011), *Zasoby edukacyjne w sieci : na ile otwarte?* „Dyrektor Szkoły”, nr 9, dod. Nowoczesne technologie w szkole, s. 15-17.
- Waszek A. (2010): *E-learning jako innowacja pedagogiczna*. „Wszystko dla Szkoły”, nr 12, s. 18-23.
- Wprowadzenie do e-learningu* (2008). Red. Centrum e-Learningu AGH. Kraków.

Marlena Gęborska
A decade of e-learning in Poland

Summary

This paper presents the terminology related to e-learning and emphasizes the development of the e-learning technologies (blended learning, m-learning, rapid learning, social learning and gamification). The author then analyzes the research reports on e-learning in Poland and the literature that concerns the matter. The results of the research carried out in 2011 and 2012 has indicated academic education and business as the two main sectors interested in e-learning. The paper draws special attention to e-learning at Polish universities. It also analyzes the topics of recent articles published in books and reviews that concern e-learning. The conclusion is that the most frequently taken up topics were: the need for distance education and its characteristics, various types of education platforms, didactical materials and web tools, practical examples of the introduction of e-learning in Poland and prospects for the future.



MAREK NAHOTKO
Institute of Scientific Information and Librarianship
The Jagiellonian University in Cracow

E-LEARNING IN (THE ACADEMIC) LIBRARY, LIBRARY IN E-LEARNING

Libraries, academic in particular, have applied new computer technologies in their activities for a long time. The effect of continuous development of library applications such as integrated library systems (ILS) allows the librarian's actions to be computerized. Yet acquisition, cataloging, and circulation of library collections, supported by ILS, library realize also didactic tasks toward their users [Grygorowicz and Kraszewska, 2007, p. 175]. Over the last dozen years, didactic functions of the library have become computer based however not in the grounds of the integrated library system. The emergence of the e-learning platforms has exact cooperation of both platforms and the integration of activities.

One of the most important tasks of the scientific library is connected with its didactic functions. The library functions in two parts. As the institution supporting the education on the higher level, the academic library is the resource of literature used in the educational process. On the other hand librarians also realize these processes leading instructions of their users in different forms, from library lessons to trainings on finding information and the techniques of the intellectual work, enlarging their informative skills (information literacy). This way librarians contribute to creation the informative society, strengthening their role as guides in the world of information.

In recent years, the library didactic tasks are supported by educational technologies, such as e-learning. It becomes the source of supplies for courses realized on the principle of e-learning at the same university and as executor of courses prepared by library. The unique place of the university library in educational electronic environment, realizing two different roles: as own didactic processes performer and as supporter of other's didactics (especially university teachers), as well e-learning methods used during realization of each role is the theme of my article.

E-learning is defined as the modern form of distant learning applying such forms as post correspondence, audio conferences, video demonstra-

tions, and the courses of the interactive television. Now it is realized with the utilization of electronic tools (computers, dedicated software, wide nets). It is treated as part of distance education which applies electronic techniques. This term is used regarding the education led in Web¹, when the teaching is held in the online mode. But remotely and online accessible information resources supporting teaching and learning is not enough. The experts show the need of general, integrated organization of the full process of teaching in the environment of the Web that leads to changes in the process of acquiring information and its process into knowledge [Gruca, 2010, p. 17]. E-learning is more than applying the software platforms in Web. It relates to the whole process of the delivery of digital contents – this is why applying educational video films, digital cameras, the edition of graphic arts, sound, and text for the realization of demonstration or project or utilization of interactive boards during teaching occupations is treated as e-learning.

E-learning in the library

E-learning courses carried out by librarians are directed to two kinds of participants: librarians themselves and library patrons. Librarians participate in continuing education courses led by the e-learning method as a method to enrich their qualifications and competences. They can complete their education or gain new skills in the process expanding their personal development and shaping their opinions. Trainings in libraries at the circulation or reference desk are one of the main methods of investing in human resources and increasing their competences [Haley, 2008, p. 34]. Materials prepared by experienced librarians can help the initiation of new workers to the librarian profession, and workers with more experience have the opportunity to acquaint others with the newest directions of the development of their profession and changes in the surrounding environment (e.g. changes in users expectations and information needs). The permanence of these changes forces librarians to seek status as experts in information retrieval requiring continuing education in their field. The education of net-librarians is necessary as they are persons who are able to professionally prepare and conduct the online course [Śniechowska-Karpińska, 2006]. Małgorzata Caban distinguishes two kinds of courses designed for librarians: universal courses, delivering knowledge and skills useful in the various professions² and strict professional courses, directed to librarians exclusively [Caban, 2012, p. 28].

¹ In addition to access to the Internet and local networks, it is also necessary to have access to tools, such as Course Management System (CMS), blogs, Wiki, e-mail, communicators etc.

² Mentioned courses given as examples include those relating to questions connected with computer competences, the acquaintance of foreign languages, management and marketing, law and administration, and finance.

It is possible to distinguish several categories of tools usually used by university libraries for enhancing user's information skills:

- Guided tours of libraries to help users better locate material in collections, what can be prepared in electronic form;
- Specific aids, as user guides (which can be made accessible online), or reference material which gives answers to specific questions (for example, FAQs placed on library Web page);
- Training courses, which usually require a more significant commitment (both from the user and teacher), and which are intended to provide thorough knowledge in a particular area of searching. Such courses may include direct teaching by librarians, computer-based help software (standalone, accessible only from library computers) or online information literacy e-learning courses [Hadengue, 2004, p. 397].

The categories mentioned above demonstrate integration of two strategies using ICT: focused on getting access to online information and focused on training by means of these new tools. In the first case, the primary goal is to provide on-line content for improved information searching and management. In the second case, the primary goal is to develop innovative learning activities in which the communication and structure of information are prominent. Online help may be seen as an example of the first strategy, and Web-based user's guide designed as a training course may be seen as an example of second strategy.

Polish academic librarians, since the beginning of the XXI century, more and more often participate in the didactic processes of the universities, leading online and mixed courses (blended learning), making accessible guides on collections, subject lists and network resources, and leading informative activity (synchronously – e.g. by internet communicators and asynchronously e.g. through email). Training needs of library users are as diverse and as varied as the group of people using the library. They are both scientific workers and students (all years of studies), and even school pupils. Every library is visited by persons related with the university and those who are not affiliated with it. Clearly this indicated that it is difficult to find one pattern to answer various needs. This creates the requirement for the preparation of a diverse educational offer and e-learning. This makes the university more attractive by distinguishing it from others due to these digital formats of education. Online courses organized by libraries should not only encourage browsing of the library collection but also support the educational activities of libraries as places where the user not only obtains access to information but this information is also consciously processed and co-created [Zajac, 2012, p. 15]. The offer comprises library training for the students of primary years, training for students preparing graduate work, online instruction for using library resources and services, advice and consultations, virtual tours of the library (sometimes in a form of presence in

Second Life) [Moczałło, 2011, p. 80]. This is the progress of the library's role from the tradition to the Internet environment and e-learning platforms.

Anna Grygorowicz and Elżbieta Kraszewska indicate the following as advantages of library trainings in the e-learning mode:

- Students are able to begin library training before beginning the academic year, what makes up their frequent postulate, but without the need to arrive at the place of study;
- Thanks to the above, the possibility of independent use of the library comes into being before beginning lessons;
- Accessibility of trainings 24/7 from any place offering access to the Internet;
- Innovative and attractive forms of occupations;
- The possibility of freely coming back to the content by the student;
- Reduces the stress experienced by a new students, resulting from the necessity of moving into an unknown place;
- It is an opportunity to create content that will be readily accessible on the Internet the compendium of the knowledge about the library which every interested person can use;
- The easiness of actualizing and modifying contents of online training;
- Relief for librarians from leading yearly traditional library trainings, engaging the considerable part of the staff in the busiest period of the beginning of the academic year;
- The lack of need for repetition of library lessons for absent students;
- The possibility of utilization of the elements of training to enrich information created by librarians and available at the library Web page as forms of promoting the library [Grygorowicz and Kraszewska, 2007, p. 176-177].

Arising from the above the expense of the initial effort in the preparation of materials and resources accessible online later gives the advantage both for librarians and the users of academic libraries. Simultaneously, this offer is addressed to the specific group of persons: the Net generation [Hojnacki, 2011, p. 40 and next], problems connected with this type of training, as e.g. the barrier of the acquaintance with IT, does not play a significant role. Though this form of training can create problems for persons with visual disabilities who study at our universities more and more often [Ślusarczyk, 2011, p. 18].

Often the activities of the library in online training result in the increase in the interest of using the library services consistently. During the realization of contact of librarians and their potential users in e-learning positive relationships are formed with students who notice the relationship among the growth of their knowledge and skills and use the library resources, both of these accessible online as well as traditional (printed).

Librarians should play the essential role in supporting teachers in the realization of possibilities of e-learning through delivery of library specific

models of services. They create educational modules realized on the Web, supporting lessons integrated with the didactic processes of the course, and allowing them to actively follow students after materials have been presented through the realization of retrievals on subjects directly interesting for them. Students receive immediate correction of the retrieval strategy during the training and they can return to training at any moment to enhance their skills in subsequent tasks. The workers of the information desk can use these experiences to aid users in using information resources. This type of blended approach to the formation of information competences gives students and librarians leading trainings the possibility of applying various teaching techniques and encourages to active participation in trainings without time limitations (7/24), which is appealing to students.

Many school librarians co-operate with academic teachers during the creation of courses both online and traditional. They workout online guides and instructions for the retrieval of library resources which include modules demonstrates to the students resources not only offered but their critical evaluation with regard to individual needs resulting from the subjects of works researched by the students, the range of examinations etc. These modules are especially effective if they are integrated with teaching contents and materials indicated by leading the lessons.

By offering lessons and courses on the research strategies, librarians show students useful scientific and didactic resources and they co-operate with the workers of the university in planning and projecting the courses of distance education (in peculiar online courses). This allows the integration of questions regarding information literacy with the didactics contents. The didactic workers of the university need help in this range because the skill of expressing information needs, choosing information resources and information retrieval and the critical evaluation of online information retrieval results are the key for the success of e-learning processes. Co-operation with the librarian lets them concentrate exclusively on the essential didactics content.

The library in e-learning

On the university level there is a need for a single-step approach for students to gain access to all relevant information and materials that they need at one place on the Net: the hours and location of their courses, class notes, textbooks, link collections, electronic resources, e-learning material etc. [Hapke, 2005, p. 181]. Virtual learning environment (VLE) is here solution, what is the base for one of electronic repositories in the university, in parallel to other such repositories. The output of e-learning consist of numerous documents of different forms: text, audio and video files, coming from different repositories or digital libraries. These digital libraries also contain learning objects as structured electronic resources containing

high quality contents and clearly described learning goals and dedicated audience. The context is described in its metadata, which are base for information management systems, and the competencies of library staff are helpful here.

It is important to make the library visible in university e-learning environment through integrating library services and VLE. The principal functions that the complete VLE needs to deliver are:

- Controlled access to curriculum that has been mapped to elements that can be separately assessed and recorded;
- Tracking student activity and achievement against these elements using simple processes for course administration and student tracking that make it possible for tutors to define and set up a course with accompanying materials and activities to direct, guide and monitor learner progress;
- Support of online learning, including access to learning resources, assessment and guidance. The library role is here important. The learning resources may be self-developed, or professionally authored and purchased materials;
- Communication between the student, the tutor and other learning support specialists (e.g. librarians) to provide direct support and feedback for students, as well as peer-group communications that build a sense of group identity and community of interest;
- Links to other administrative systems (mentioned later in the text), both inhouse and externally.

The library should be involved in the selection, development and implementation such a platform. In every VLE there exist modules like chat and bulletin boards to encourage exchange between students. Places for learner expression are needed, e.g. electronic portfolios, a form of learning diaries. Social services, like wikis and weblogs may be additional instruments by which libraries have a chance to use these new tools as communication instruments between their patrons or between the library and the users.

During e-learning the interaction between teacher and student is more difficult than usually, what may cause a doubt. To remove it, the pupil has to rely on didactic materials. It is necessary to take into account the following questions connected with library participation in e-learning:

- The sources of information and materials delivered during the realization of the course;
- The general familiarity of the library and information resources by students;
- The preferences of retrieval tools and information resources;
- Visibility, use of the library Web site, and the real level of utilization of the library and other libraries by students.

Academic libraries always serve their school environment delivering information resources indispensable to the processes of teaching, learning,

and scientific research. The activity of these libraries is computerized for the most part, what facilitates applying e-learning in the digital environment. The support of e-learning consists in the delivery of comfortable access to resources and digital services. Both controlled information sources (that is, provided narrowly by the teacher's text book) and open information sources are available in parallel. These resources are OPAC records, the bibliographic databases, multimedia resources, online periodicals and other full-text resources (such as electronic books, digital libraries, and repositories). Utilization of the newest technologies in academic libraries making accessible resources and services to support learning, teaching and scientific research, is profitable both for traditional educational purposes (in classes) and distance teaching. Some claim that this means the possibility of the realization of these processes without the need to attend the library [Sen, 2009, p. 177]. This is important because at least one of the aims of the realization of lessons in the e-learning mode is making possible the continuation of learning without the need of frequent visits at the university, and also library [Pujar and Kamat, 2009, p. 24]. The e-learning environment should deliver a balanced infrastructure for making accessible teaching contents, information resources and services through one, integrated access point both to students, academic teachers, and librarians. This creates new opportunities for the library to project and make accessible its services. It gives libraries considerable possibilities of reaching to teachers and students directly in the place of the realization of didactic and research processes. It is also a chance to showcase library services, also based on traditional (printed) resources, to this group of students, which in their literature searches skips the library, going to the Web and its resources directly, and who, according to American investigations, are more and more often those seeking information [Gauder, 2010, pp. 24-25].

The library can participate in e-learning realized at the university through delivery of resources and services in four ways. These are outlined below from the simplest solutions to the most difficult:

1. The non-interference model in which the library works independently making chosen resources and services accessible without deep investigation of the needs of led courses. Problems include inadequate resources supply and lack of the quality control;
2. The model of mediation, connected with the identification and use of materials and services possessed and available through the library applied in every supported course. This can also enclose some expert advices on subjects like copyright or licensing issues, where librarians are usually much more experienced than faculty or e-learning staff;
3. The advanced model, in which the library makes accessible its resources created especially those on the needs of e-learning courses. They are often unpublished and/or non-textual materials, such as video recordings,

PowerPoint slides, etc. Creating and making accessible these types of resources enlarges the costs considerably so the library should co-operate with teachers to adjust their activities to the teaching program;

4. The complete model in which the library should copy the whole set of textbooks, periodicals, encyclopedia, graphic arts, maps, and other multimedia which are used in present courses at the university. The set of diverse didactic materials comes into being in the electronic version in this way satisfying all teachers and their pupils informative needs [Wang and Hwang, 2004, p. 410].

A profitable situation comes in the case of inclusion to these processes of resources and services of the existing digital library. This means computerizing all supplies and tools in their entirety to make them accessible. This includes access to all materials in electronic form, beginning from the teaching programs, textbooks, curriculums, computer software, models and simulations, intelligent systems of the teaching, access to remote research instruments, results of scientific researches represented both in scientific journals and in the resources of the grey literature and unprocessed data as result of experiments and multimedia resources. Digital libraries deliver the services for authors and teachers, such as: annotations, metadata preparation, evaluation and reviewing of delivered materials. The students have the possibility to finding information by subject criteria, access to the resources of data from experiments, through co-operation with colleagues, forming archives of the materials, recommending, and managing of the copyright. Students, their teachers, and independent researchers can express their opinion on available forums.

The library mainly serves as the tool of organization and delivery of information and its resources to users. Passing on information among librarians, scientific workers, students, and other workers of the university enlarges susceptibility to the co-operation and amplifies skills, and shapes strong relations based on the confidence. The co-operation between librarians and teachers facilitates the open approach to projecting the courses and supports the realization of the aims of the teaching and learning, particularly in the case of a student's inclusion in this co-operation and use of opinions obtaining from them. Such an approach distinguishes the library as the active partner in the educational process, supporting the other participants of this process in gaining informative skills through the teachings [Sharifabadi, 2006, p. 394]. Example of such cooperation is Swiss CALIS³ (Computer-Assisted Learning for Information Searching) project aimed at teaching students in economics and in dentistry how to utilize the information resources provided by university library [Hadengue, 2004, p. 399]. The course can be offered as an integrated or a stand-alone. In the case of an integrated course, the Internet-based CAL package is integrated to an already existing university course and may take place in the library. Overall supervision is

³ <http://www.unige.ch/biblio/ses/calis/index-e.html>

provided by a professor, who also provides the accreditation reference. Direct tutoring may be delegated to librarians or assistants. In the case of a stand-alone course, the CAL is not part of existing university course, but is meant to be a full, autonomous course on important aspects of information literacy.

The library should strive to create an e-learning support center whose task is teacher training in integrating educational technologies within the programs of the teaching to make educational contents accessible. The center should be a place of integration tasks performed by every participants of e-learning activities in the university: librarians, teaching staff, technicians and others (e.g. students representatives, registry, finance, human resources), who can set up a formal team responsible for e-learning decisions. For e-learning to flourish, all systems must interact to ensure that there are no blockages or inhibitors. This center can have intelligent e-learning classes within the realization of these tasks, functioning on the principle of videoconference and other applied methods enabling teaching elasticity of spatially distracted students. The holistic approach is indispensable from the side of the library thanks to various methods. Traditional and digital media are integrated in the process of learning and teaching. During the creation of e-learning strategy, especially on institutional level, libraries play the principal role supporting the retrieval and organization of resources supplementing programs and courses applying e-learning in the aim of making aids for of students. In developing this e-learning strategy, it is vital to have (a) a clear vision of desired outcome (i.e. ubiquitous, lifelong access to higher education); (b) an understanding of the current capacity and attitudes of the relevant staff (in that librarians) and (c) a coherent set of steps to move from the current situation to the desired outcome [MacKeogh and Fox, 2009, p. 152]. The role of the library undergoes the transformation from simple delivery of library resources to fulfilling the participant's the didactic process needs. The library also supports the development of research skills by encouraging users to find, retrieve, uncover, and use valuable online resources.

Access to the printed resources of the library is still important, to materials useful in the didactics, and inaccessible in the electronic version. This is connected with problems of delivery to users of documents in printed form. At least the metadata of these documents exists in the digital form, accessible in OPACs and indexed databases. It is necessary to expect orders for these documents from the library's resources or through ILL. One can pass materials by ordinary or courier post to users, dispersion of the resources to closer locations for e-learning students, creating a consortium of libraries to serve these students. One can also use digitalization on demand, e.g. articles from periodicals and send them to students in the electronic form.

The integrated access to resources of all kinds offered by the library (printed, electronic, textual and audio-visual) plays the important role. The

integrated retrieval of metadata is useful. It should comprise the resources the library wants to make accessible to its users: books, articles, databases, photos, films, sound recordings and others created by the library (OPAC) and bought from external suppliers. The effect of the retrieval is the complete access to the document (full text for textual documents), in the digital or printed form, and the suitable speed of the performance assures applying one index of metadata accumulated in advance [Nahotko, 2011, p. 203]. The similar effect can give integration of retrieval by Web 2.0 tools, mainly via the use of OPAC 2.0 [Mystkowski, 2012, pp. 39-40].

Circulation of the library's resources and external sources does not exhaust the library's role in e-learning. The information professionals who uses their knowledge and skills helps the understanding of the functioning of the ILS (especially its user interface) and other information retrieval tools as personal information resource. The most often applied medium for the realization of information activity in the electronic environment is e-mail which allows contact with the librarian from any place and any time. There are also more simultaneous communication tools, which allow the librarian better and interactive meeting of user information needs and this way formulating a more effective the answer on the question.

To summarize, school libraries while participating in e-learning processes should fulfill two kinds of requirements:

1. Technical and functional requirements:
 - a. Support accessibility and integration of many various information resources, as part of the activities connected with learning;
 - b. Aggregated access (finding and circulation) to the content in any area of learning;
 - c. The delivery of bibliographic tools allowing for an easy search and creation of end-of-work bibliography;
 - d. Access to the tools for the transformation and presentation of content in formats demanded by the user;
 - e. Inclusion of anti-plagiarism software to the system of contents management for assurance of the credibility of content.
2. Technical and cultural requirements:
 - a. Inclusion of the library resources to the system of content management;
 - b. Integration with resources of the external, commercial information services;
 - c. Customization of the performance of the system by writing down personal preferences;
 - d. The delivery of easy access to digital information services to every place they are needed;
 - e. Inclusion of training modules in retrieval services for support of the retrieval process.

Conclusion

Together with new and more perfect information technologies, libraries become one of the first institutions to introduce new information systems, in the form of integrated library systems and services of providing full-text electronic resources, through the effect of the digitization of printed documents (digital libraries). It makes it possible for libraries to function in the role of institutional access points to information contained in printed and digital, internal and external resources, such as journals and other periodicals, books, and of audio-visual resources. It is not surprising that since scientific workers and teachers began to apply e-learning strategies in their didactic activities, libraries have started to play the key role in these works, by contributing to finding and organizing of information resources in the aim to aid the realization of programs of teaching and courses applying e-learning and the assurance of support of the students while executing of works and practices set to them.

Simultaneously the librarians enriched with new tools of their own didactic activities, realized earlier in the form of traditional library lessons and courses aimed in enlargement of information skills of library users. They are often realized in the form of blended e-learning and complemented by the traditional information services, for example in the library department of scientific information. Sometimes both forms of participation in e-learning are joined, when e.g. the materials, prepared for the library lesson, serving for accessing the library information (e.g. about kind and place of providing services), are included in teaching the content of courses projected by the university teachers.

The e-learning application in the academic practice demonstrates the complex role of the school library in the didactic process through making resources and services offered by libraries readily available, especially in the electronic form and through their direct inclusion in the all stages of didactic processes. The library can then strengthen its position in the academic environment by making accessible more advanced and valuable services, such as:

- The realization of programs for the development of informative skills which should take into account all participants of the didactic process needs and help them in creating the maps of knowledge on the basis of library resources used and the strategy of solving problems;
- Encouraging the teachers and students to define a range of resources applied in e-learning and the ways for their utilization;
- Utilizing librarians' knowledge to support the creation of instruction and projecting didactic activities, such as creating maps of learning by the use of notions from thesauri and ontologies.

Bibliography

- Caban M. (2012), *Kursy e-learningowe dla bibliotekarzy*. In: *E-learning w bibliotekach. Materiały z ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”*. Częstochowa, 11-12.10.2011. Warszawa, pp. 27-36.
- Gauder B. (ed.) (2010), *Perceptions of libraries, 2010*. Dublin, Ohio.
- Gruca A. (2010), *E-learning in academic libraries*. „New Review of Information Networking”, vol. 15 no. 1, pp. 16-28.
- Grygorowicz A., Kraszewska E. (2007), *Szkolenie biblioteczne online jako nowoczesna forma zajęć dla studentów I roku Akademii Medycznej w Gdańsku*. „Annales Academiae Medicae Gedanensis”, vol. 37, pp. 175-186.
- Hadengue V. (2004), *What can e-learning do for university libraries?* „Library Review”, vol. 53 no. 8, pp. 396-400.
- Haley C. (2008), *Online workplace training in libraries*. „Information Technology and Libraries”, vol. 27 no. 1, pp. 33-40.
- Hapke, T. (2005), *‘In formation’ of better learning environments – the educational role of the university library*. „LIBER Quarterly”, vol. 15 no. 3/4, pp. 178-199.
- Hojnacki L. (2011), *Jaka biblioteka dla pokolenia online? Ogólnodostępne narzędzia i skuteczne metody tworzenia środowiska biblioteki w społecznym Internecie*. In: *E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji. Warszawa, 14-15 września 2010 r.* Ed. by B. Boryczka. Warszawa, pp. 39-50.
- MacKeogh K., Fox S. (2009), *Strategies for embedding e-learning in traditional universities: drivers and barriers*. „Electronic Journal of e-Learning”, vol. 7 no. 2, pp. 147-154.
- Moczałło R. (2011), *Szkolenia online z przysposobienia bibliotecznego oraz interaktywna Biblioteka Główna UMCS w Second Life*. In: *E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji. Warszawa, 14-15 września 2010 r.* Ed. by B. Boryczka. Warszawa, pp. 73-84.
- Mystkowski M. (2012), *Web 2.0 w bibliotece*. In: *E-learning w bibliotekach. Materiały z ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”*. Częstochowa, 11-12.10.2011. Warszawa, pp. 37-41.
- Nahotko M. (2011), *Integracja wyszukiwania w zasobach informacyjnych*. „Przegląd Biblioteczny”, no. 2, pp. 192-210.
- Pujar S.M.; Kamat R.K. (2009), *Libraries – a key to harness e-learning: issues and perspectives*. „DESIDOC Journal of Library and Inf. Technology”, vol. 29 no. 1, pp. 23-30.
- Sen S. (2009), *Academic libraries in e-teaching and e-learning*. In: *International Conference on Academic Libraries ICAL-2009, Delhi, 5-8 October 2009. Konferencja naukowa* [online]. Delhi: Univ. of Delhi, 2009 [Accessed on 2012-05-21], http://crl.du.ac.in/ical09/papers/index_files/ical-29_46_135_1_LE.pdf
- Sharifabadi S. (2006), *How digital libraries can support e-learning*. „The Electronic Library”, vol. 24 no. 3, pp. 389-401.
- Ślusarczyk C. (2011), *Możliwości i ograniczenia wykorzystania e-learningu*

- w kształceniu osób niepełnosprawnych. In: *E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji. Warszawa, 14-15 września 2010 r.* Ed. by. B. Boryczka. Warszawa, pp. 15-26.
- Śniechowska-Karpińska A. (2006), *E-learning jako jedna z metod edukacji użytkowników bibliotek naukowych i bibliotekarzy oraz element promocji biblioteki*. In: 25. Jubileuszowa Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. Kształcenie użytkowników naukowej informacji medycznej – koncepcje i doświadczenia [online]. Lublin-Kazimierz Dolny, 12-14 czerwca 2006 r. [Accessed on 2012-05-21], <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/sniechowska2.php>
- Wang M., Hwang M. (2004), *The e-learning library: only a warehouse of learning resources?* „The Electronic Library”, vol. 22 no. 5, pp. 408-415.
- Zajac M. (2012), *Jakość e-edukacji – działania środowiskowe*. In: *E-learning w bibliotekach. Materiały z ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”*. Częstochowa, 11-12.10.2011. Warszawa, pp. 13-20.

Marek Nahotko

E-learning w bibliotece (akademickiej), biblioteka w e-learningu

Streszczenie

Biblioteki naukowe uczestniczą w zajęciach dydaktycznych realizowanych w trybie online (e-learning) w dwóch rolach. Po pierwsze same organizują różnego rodzaju kursy i szkolenia dla pracowników bibliotek swoich użytkowników (e-learning w bibliotece). Po drugie współpracują podczas przygotowania kursów e-learningu przez dydaktyków macierzystej szkoły wyższej (biblioteka w e-learningu). Artykuł przedstawia rolę i zadania bibliotek z obu tych punktów widzenia.

KATARZYNA TROJAŃCZYK
Uniwersytet Śląski w Katowicach

OTWARTE KURSY E-LEARNINGOWE DOSTĘPNE NA PLATFORMIE UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO

Nauka nie ma żadnej ojczyzny, gdyż wiedza ludzka obejmuje cały świat
Ludwik Pasteur

Nauka to dobro ludzkości, której wartość dostrzegano już od czasów starożytnych. Na przestrzeni wieków od czasów antycznych szukano sposobów – nośników, by z dobra dostępnego wyłącznie dla określonych grup, uczynić naukę dobrem powszechnym. Jej formy zaczęto stopniowo instytucjonalizować, a następnie udoskonalać tak, by każdy członek społeczności mógł mieć do nich swobodny dostęp. Rosnąca potrzeba edukacji nierzadko ograniczana była przyziemnymi sprawami terytorialności czy czasowości. Bariere tę pokonano w momencie, gdy zrodziła się myśl – a następnie także możliwość „eksportowania” materiału dydaktycznego w odległe, nawet trudno dostępne dotychczas miejsca. Pomysł wydawał się pociągający i przydatny szczególnie dla osób znajdujących się w znacznych odległościach od ośrodków edukacyjnych (np. Australia, Kanada). Brakowało jedynie przekaznika, który mógłby cały proces zwieńczyć sukcesem. Nie trzeba było jednak długo czekać, by znalazło się rozwiązanie. Wykorzystano do tego celu powszechnie stosowane medium do transmisji informacji. Z czasem kanał dystrybucji treści nauczania ulegał stopniowym przemianom zależnym od funkcjonującego w określonej epoce nośnika, począwszy od listu, poprzez radio, telewizję, aż do komputera i Internetu. Nauczanie na odległość stało się alternatywą rozpowszechniania edukacji w odległych zakątkach świata. Możliwość tę od samego początku szczególnie doceniły i zaadaptowały na swoje potrzeby środowiska akademickie.

Odpowiedzialnym za opracowanie pierwszego programu nauczania korespondencyjnego na odległość był Wiliam Rainy Harper nauczyciel hebrajskiego w Morgan Park Illinois. Program opracowany przez Harpera obejmował schemat kursów tygodniowych z zestawami testów sprawdzających zdobytą wiedzę. Rok 1891 stanowi przełom prawny w nauczaniu korespondencyj-

nym, ponieważ stan New York przyznał Szkole Sztuki Liberalnej w Chautauqua prawo nadawania stopni naukowych kursantom, którzy uczestniczyli w takiej formie nauczania (Papińska-Kacperek, 2008, s. 379–380). Kolejną tego typu inicjatywą była utworzona w tym samym roku Międzynarodowa Szkoła Korespondencyjna w Pensylwanii oferująca około 300 typów szkoleń. W Europie nauczanie na odległość miało swój początek prawie pół wieku wcześniej – już w 1856 roku w Berlinie w szkole Toussaint-Langenscheidta uruchomiono korespondencyjne nauczanie języków obcych. Od 1868 roku podobny system wprowadzano kolejno na uniwersytetach brytyjskich – Edynburg (1887), Cambridge (1887) oraz Oxford (1885) (Korzan, 2003).

Kształcenie na odległość bardzo szybko zaadaptowało na swoje potrzeby pojawiające się nowinki techniczne. Wykorzystanie radia oraz telewizji do tworzenia kursów umożliwiło podniesienie ich jakości z jednoczesnym ułatwieniem dostępu do materiału dydaktycznego potencjalnym kursantom. W latach 1918–1946 rząd federalny Stanów Zjednoczonych wydał zezwolenie na nadawanie programów radiowych dla dwustu dwóch uniwersytetów oraz college'ów. W związku z tym już w 1925 pojawiły się pierwsze kursy radiowe przygotowane przez Uniwersytet stanu Iowa. Kolejne lata „radia edukacyjnego” to rozwój edukacji na odległość na słabo zaludnionych obszarach Australii (Majchrzyk, 2008, s. 113).

W niedługim czasie nowe medium – telewizja – stało się obiektem zainteresowania twórców nauczania na odległość. Już od lat 40. XX w. można zaobserwować pojawianie się pierwszych telewizji edukacyjnych. Z inicjatywy Uniwersytetu stanu Iowa w 1945 roku wystartowała pierwsza taka telewizja. Pomysł przyjął się na tyle, że w ciągu kolejnych trzech lat powstało jeszcze pięć ośrodków zajmujących się kształceniem za pośrednictwem przekazu audiowizualnego (Majchrzyk, 2008, s. 113).

Kolejnym etapem rozwoju nauczania na odległość było zastosowanie łączy satelitarnych, za pomocą których przekazywano informacje. Uniwersytet Alaska zaliczany jest do prekursorów wymiany informacji z użyciem łączy satelitarnych i wideokonferencji. Rozwiązania te wprowadził już z początkiem 1985 r. Równolegle ze stale rozwijaną działalnością telekomunikacyjną pojawiło się nowe medium – komputery, które od lat 50. XX wieku cieszą się uznaniem i zainteresowaniem wielu badaczy. Już w roku 1950 powstały pierwsze programy edukacyjne wykorzystujące możliwości komputerów. Twórcą tej innowacji była firma IBM współpracująca z Uniwersytetem w Stanford (Majchrzyk, 2008, s. 113–114). Zalety kształcenia na znaczne odległości coraz częściej dostrzegane były przez środowiska uniwersyteckie. W rezultacie, w latach 80. XX w., powstało wiele instytucji, które oferowały zdalne nauczanie. Wśród nich wymienić należy: Open University w Wielkiej Brytanii (1972), Everyman's University Tel-Aviv w Izraelu (1973), Universidad Nacional de Education a Distance w Hiszpanii (1973), Fernuniversität w Niemczech (1974), University of Lagos Correspondence and Open

Studies Unit w Nigerii (1975), Universidad Nacional Abierta w Wenezueli (1978), Open University w Heerlen (1984), Uniwersytet Otwarty „Paryż VII” w Vincennes we Francji (1986) [Korzan, 2003]. We wspomnianym okresie powstawać zaczęły również federacje uniwersytetów takie jak: FIED czyli *Fédération Interuniversitaire de L’enseignement à Distance* oraz NETTUNO czyli konsorcjum uniwersytetów włoskich (1990). Doświadczenia amerykańskich praktyków oraz wzrastające ogólnoświatowe znaczenie Internetu spowodowało przyspieszenie stosowania nowych rozwiązań technologicznych. Początkowo wprowadzano zdalne nauczanie jako narzędzie wspomagające program nauczania uniwersyteckiego, wkrótce jednak przemianowano go na podstawę do prowadzenia pełnego programu studiów o różnym charakterze.

Wpływ światowego środowiska akademickiego na rozwój e-learningu jest ogromny i niezaprzeczalny – dowodzi tego przedstawiona powyżej historia rozwoju szkoleń zdalnych na świecie. Procesowi temu warto się bliżej przyjrzeć, a przede wszystkim badać poziom i stan dostępnych e-szkoleń oraz stosowanych narzędzi, które wpływają na jakość edukacji na odległość.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wyników badania rzeczywiste stosowanych narzędzi e-learningowych w ramach otwartych szkoleń zdalnych udostępnianych na platformie edukacyjnej realizowanej w ramach projektu UPGOW (Uniwersytet Partnerem Gospodarki Opartej na Wiedzy) przez Uniwersytet Śląski.

Kształtujący się obecnie obszar otwartych szkoleń e-learningowych jest nierozdzielnie związany z rozwijającym się zjawiskiem gospodarki w społeczeństwie wiedzy (Gospodarki-Opartej na Wiedzy), która wymaga „opracowania wspólnej strategii obejmującej sektory gospodarki takie jak: edukacja i kształcenie ustawiczne, badania i systemy innowacyjne, rozwój infrastruktury informatycznej” (Grudzewski, Hejduk, 2006). Powiązanie rynku otwartych e-kursów z GOW przejawia się w tematyce dostępnych szkoleń, które oscylują wokół następujących zagadnień: informatyki, marketingu, biznesu, popierania działalności małych i średnich przedsiębiorstw, zawodów przyszłości, nowych technologii czy języków obcych.

Przykładem otwartego rynku akademickich szkoleń zdalnych, a jednocześnie polem badawczym jest platforma Moodle Uniwersytetu Śląskiego dostępna pod adresem <http://el.us.edu.pl/upgow/>. Wszystkie szkolenia zamieszczone na powyższej stronie są przygotowane w ramach projektu UPGOW współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Projekt ma na celu wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki społeczeństwa wiedzy (Portal). Koszt przedsięwzięcia wynosi 43 863 345 zł.

Głównym zadaniem prezentowanej pracy było określenie rzeczywistego stanu wykorzystania (przez twórców szkoleń) narzędzi e-learningowych w ramach otwartych kursów zdalnych udostępnianych przez jedną

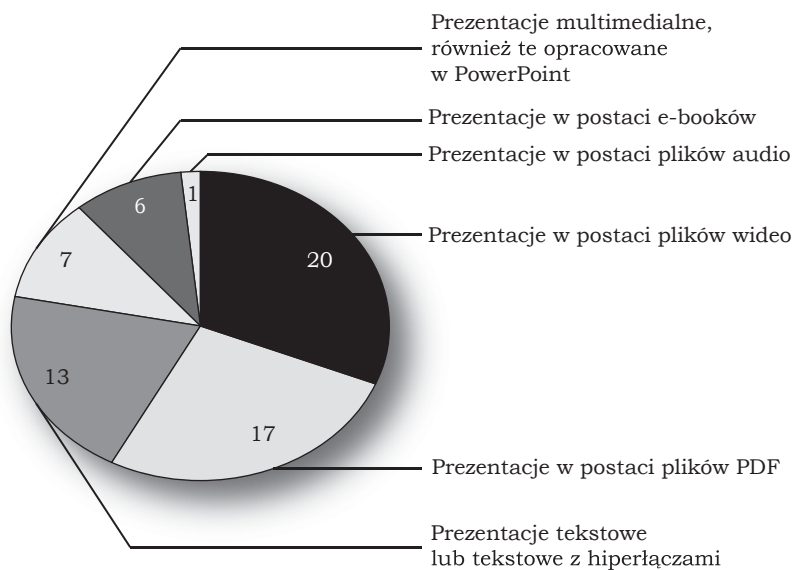
wybraną uczelnię (Uniwersytet Śląski). Dla realizacji tego zadania należało przeprowadzić badania szczegółowe – przydatne okazały się analiza i ocena wspomnianych szkoleń (51) pod względem stosowanych narzędzi. Były to:

- a) narzędzia multimedialne (pliki audialne, pliki wizualne, pliki audialno-wizualne, animacje itd.);
- b) narzędzia interaktywne (gry, symulacje oraz wirtualny mentor);
- c) narzędzia Web 2.0 (blogi, Wiki, portale społecznościowe, podcasting, RSS);
- d) narzędzia komunikacji (synchronicznej – wideokonferencja, audio-konferencja, chat – oraz asynchronicznej – tablica wirtualna, współdzielenie aplikacji, przeglądarka grupowa, tekstowe konferencje komputerowe, grupy dyskusyjne, forum internetowe oraz ankieta);
- e) narzędzia ewaluacji (ćwiczenia, testy, quizy itd.).

Analiza i ocena narzędzi e-szkoleń dostępnych na platformie edukacyjnej Uniwersytetu Śląskiego

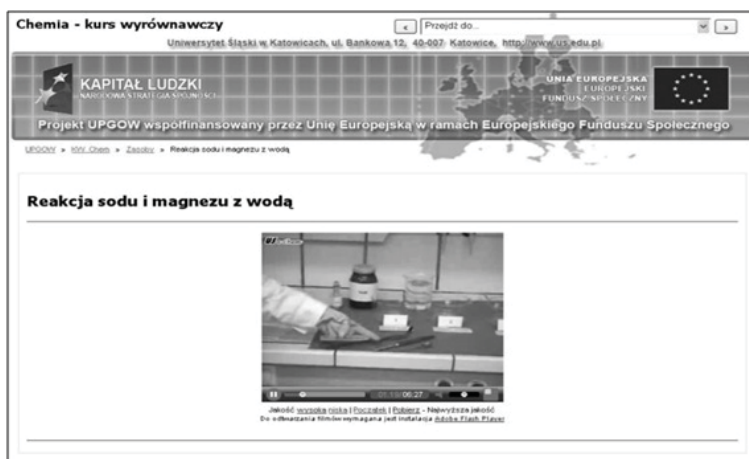
a) Narzędzia multimedialne

Na podstawie przeprowadzonej analizy pięćdziesięciu jeden szkoleń należących do grupy uniwersyteckich e-kursów wyróżniono sześć kategorii prezentowanych w ich ramach treści merytorycznych. Zamieszczony poniżej wykres szczegółowo przedstawia uzyskane wyniki. Największa grupa



Wykres 1. Narzędzia multimedialne stosowane w ramach szkoleń e-learningowych zamieszczonych w sieci przez Uniwersytet Śląski. Źródło: Opracowanie własne

szkoleń (20) wykorzystuje technikę audiowizualną. Nie tylko jest to zbiór największy, ale w dodatku najbardziej zróżnicowany, gdyż w zależności od dostępnych środków i pomysłowości autorów powstały nagrania o różnym charakterze i jakości wykonania. Ciekawą propozycją są szkolenia z zakresu chemii, których przekaz oddziałuje jednocześnie na zmysł słuchu oraz wzroku odbiorcy. Wśród nich znajdują się następujące propozycje: doświadczenie reakcji sodu i magnezu z wodą przeprowadzane w laboratorium przez eksperta, zarejestrowane za pomocą urządzenia mającego możliwość utrwalania przekazów w formie audialno-wizualnej (rys. 1). Kolejnym przykładem jest plik wideo prezentujący wykład odbywający się w jednej z sal lekcyjnych (rys. 2). Po uruchomieniu nagrania na ekranie monitora pojawia się postać jednego z profesorów wydziału chemii, który prowadzi wykład, tak jakby to miało miejsce w warunkach rzeczywistych. Na biurku przed profesorem znajduje się laptop, z którego wykładowca najwidoczniej korzysta. Nie jest to przypadkowy atrybut, ponieważ po kilku minutach przekaz prezentujący postać naukowca zostaje zastąpiony rzutem z jego monitora, na którym wyświetlana jest prezentacja multimedialna. Głos profesora nadal towarzyszy omawianym zagadnieniom. Daje to poczucie pozornego współistnienia w jednym miejscu osoby prowadzącej zajęcia oraz słuchacza. Innym proponowanym rozwiązaniem jest rozbudowana prezentacja, która wykorzystuje wizerunek prowadzącego wykład, ale co najważniejsze nie rezygnuje z niego w czasie kolejno pojawiających się treści, które widoczne są w tle (rys. 3).



Rys. 1. Kurs: Chemia – kurs wyrównawczy¹. Źródło: UPGOW

¹ Wszystkie nazwy szkoleń zostały przejęte z platformy Moodle (UPGOW) Uniwersytetu Śląskiego

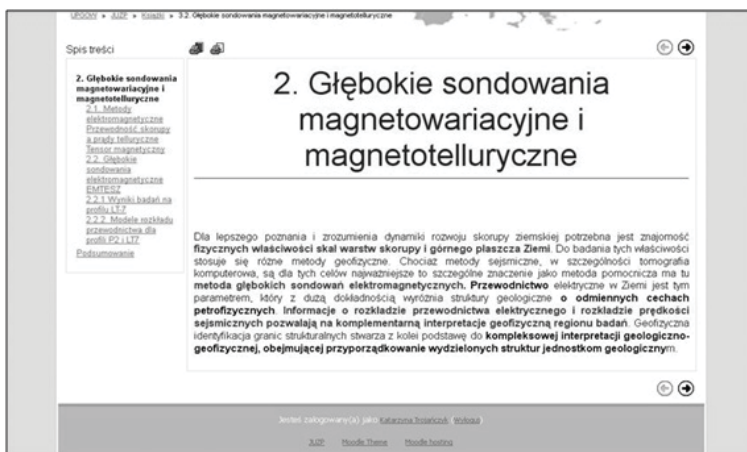


Rys. 2. Kurs: Chemia – specjalności i specjalizacji. Źródło: UPGOW



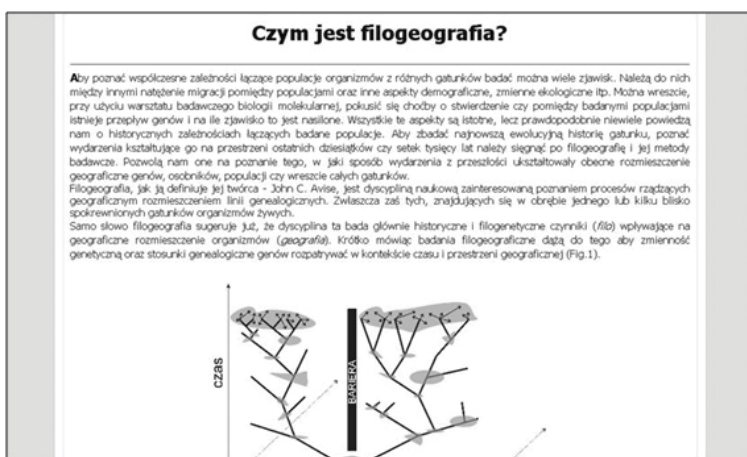
Rys. 3. Kurs: Filozoficzne i etyczne aspekty ochrony środowiska – otwarty. Źródło: UPGOW

Drugim rozwiązaniem funkcjonującym w naukowym e-learningu jest prezentacja treści wykładu za pomocą powszechnie znanego formatu PDF (17), który przybiera również postać książki elektronicznej. Alternatywą dla tego rozwiązania są wykłady w postaci e-booków (rys. 4). Menu w tym szkoleniu zastąpione zostało spisem treści, który korzysta z metod hipertekstu, odsyłając kursanta do konkretnego podrozdziału. Wybrane treści wyświetlają się w prawej części okna, a ich „kartkowanie” umożliwiają osadzone w prawym górnym rogu przyciski nawigacji.



Rys. 4. Kurs: Jak uczynić ziemię przezroczystą – otwarty. Źródło: UPGOW

Istnieje również duża grupa mało atrakcyjnych szkoleń tekstowych przypominających strony WWW wyposażone głównie w tekst z nieznaczną ilością grafiki statycznej oraz hiperłączami (rys. 5.).



Rys. 5. Kurs: Wstęp do filogeografii. Źródło: UPGOW

Ostatnim stosowanym rozwiązaniem jest przekazanie materiału dydaktycznego w postaci prezentacji multimedialnych animowanych lub graficznych, które mogą wystąpić w postaci plików online lub offline przygotowanych w programie Microsoft PowerPoint.

Konkluzja: oferta otwartych szkoleń przygotowanych przez środowisko naukowe jest ukierunkowana przede wszystkim na zróżnicowany przekaz (niemal każde szkolenie). Opracowane tematy kursów prezentowane są jednocześnie za pomocą kilku form, np. prezentacji wideo, tekstowych oraz do pobrania w postaci plików PDF. Wprowadza to chaos w udostępnionym materiale szkoleniowym, ponieważ każda lekcja występuje w innym formacie, a nawet w wielu jednocześnie. Brak spójności i jednolitego schematu powoduje dyskomfort kursantów, którzy odczuwają pewnego rodzaju zagubienie w dostępnych zasobach. Podkreślić należy, że e-learning dostępny na platformach uniwersyteckich wykorzystuje głównie tradycyjne metody nauczania akademickiego, które zostają przeniesione do sfery nowoczesnych technologii. Znaczna część treści zostaje przedstawiona w formie wykładu, w czasie którego widzimy postać prowadzącego zajęcia niemal w sposób identyczny jak ma to miejsce w sali wykładowej czy laboratorium; nawet jeśli postać wykładającego jest niewidoczna, słyszymy go podczas prezentacji materiałów. Należy nadmienić, że mimo znaczącej przewagi stosowania przekazu wideo, prezentacje mają zróżnicowane formy – od prostych, prowizorycznych nagrań po realizacje profesjonalne.

Uniwersytecki, otwarty e-learning to nie tylko przekaz audialno-wizualny, ale również w znacznym stopniu przekaz myśli ludzkiej zabezpieczony nowoczesną technologią. Autorzy udostępniając materiał dydaktyczny, chcą zapobiec jego nielegalnemu wykorzystaniu, dlatego też wiele treści przekazuje w postaci plików PDF uniemożliwiających kopiowanie. Praktyka ta jest powszechnie znana i stosowana nie tylko na gruncie zdalnej edukacji, ale w codziennej działalności przez niemal wszystkich pracowników naukowych.

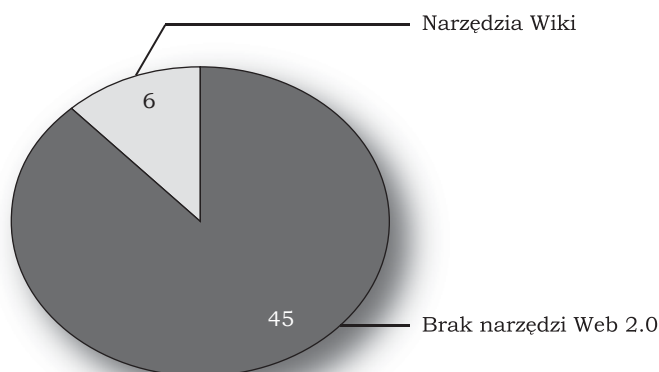
Wielu z twórców decyduje się również na zobrazowanie tematu poprzez zastosowanie technologii tekstowej. Prezentowane w ten sposób treści przypominają notatki przekazywane studentom w czasie regularnych spotkań, z rzadka nieco urozmaicone.

Opisywany e-learning charakteryzuje się nastawieniem autorów na poprawną, wysoką wartość naukową przekazywanych treści. Świadectwem tego jest występowanie znacznej ilości szkoleń, w których opisie podane zostaje imię i nazwisko autora, ale również recenzenta. Praktyka ta powoduje zwrócenie uwagi na wymiar naukowy z pominięciem waloru multimedialno-interaktywnego. Z tego powodu przekaz bywa mało interesujący, pomimo wysokiej wartości merytorycznej.

b) Narzędzia interaktywne

Gry, symulacje czy wirtualni mentorzy to zdaniem wielu twórców e-szkoleń element niepotrzebny, którego nawet najdociekliwszy poszukiwacz nie znajdzie w dostępnych szkoleniach.

c) Narzędzia Web 2.0



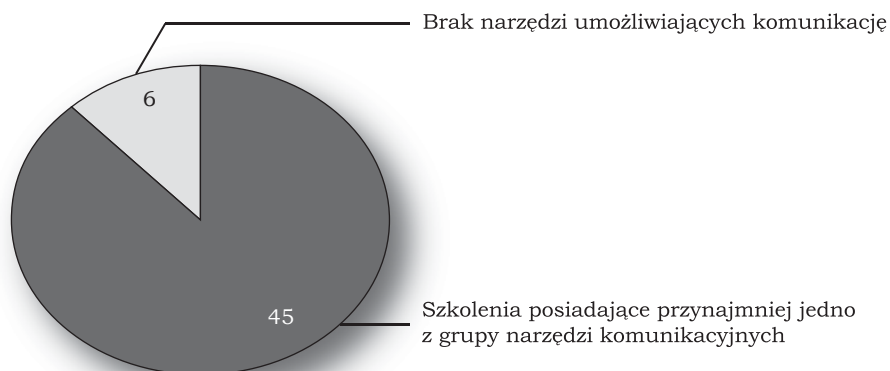
Wykres 2. Narzędzia Web 2.0 stosowane w ramach szkoleń e-learningowych zamieszczonych w sieci przez Uniwersytet Śląski. Źródło: Opracowanie własne

Rynek akademickich szkoleń otwartych w niewielkim stopniu docenia nowoczesne narzędzia Web 2.0. Jedynie sześć szkoleń daje możliwość studentom wspólnego opracowania dokumentów Wiki na potrzeby e-słowników i e-informatorów (szkolenia językowe). Tworzenie definicji otaczającej nas rzeczywistości jest podstawą każdej z nauk, warunkującą jej ciągły rozwój. Narzędzie to, dobrze wykorzystane, mogłoby przyczynić się do powstania skryptów do przedmiotów przygotowanych z pomocą samych kursantów i służyć ich kolejnym rocznikom. Należy podkreślić, że dokument Wiki umożliwia oszczędność czasu, stałą jak i doraźną aktualizację jego treści, a jednocześnie daje gwarancję dotarcia komunikatu do znacznej liczby osób. W związku z powyższym, nieuzasadnione jest niedocenywanie narzędzi interaktywnych w obszarze omawianych szkoleń zdalnych, szczególnie narzędzi Wiki.

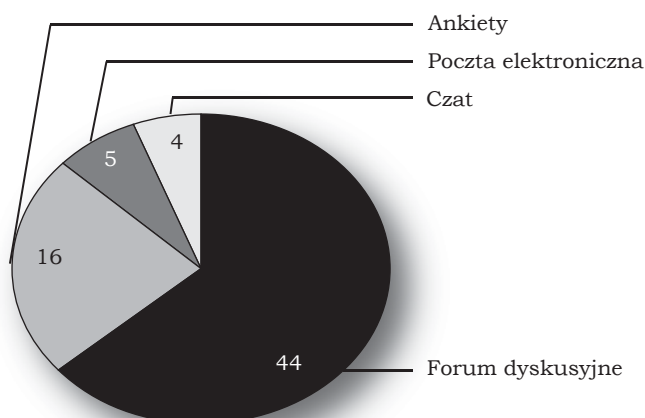
d) Narzędzia komunikacji

Platforma Moodle została wyposażona w szereg narzędzi komunikacyjnych, które autor szkolenia wybiera i zatwierdza w panelu administracyjnym (zakładka „Aktywności”). Są one widziane w profilach studentów korzystających z treści poznawczych wybranego szkolenia. Poniżej zamieszczony wykres dostarcza informacji, jak często proponowane narzędzia komunikacyjne występują na otwartej platformie edukacyjnej Uniwersytetu Śląskiego.

Fora dyskusyjne, bez wątpienia są najczęściej wybieranym narzędziem. Wybór ten jest wygodny, ponieważ daje możliwość wymiany informacji – pozornej komunikacji – ale jednocześnie zwalnia z tego obo-



Wykres 3. Narzędzia komunikacji stosowane w ramach szkoleń e-learningowych zamieszczonych w sieci przez Uniwersytet Śląski. Źródło: Opracowanie własne



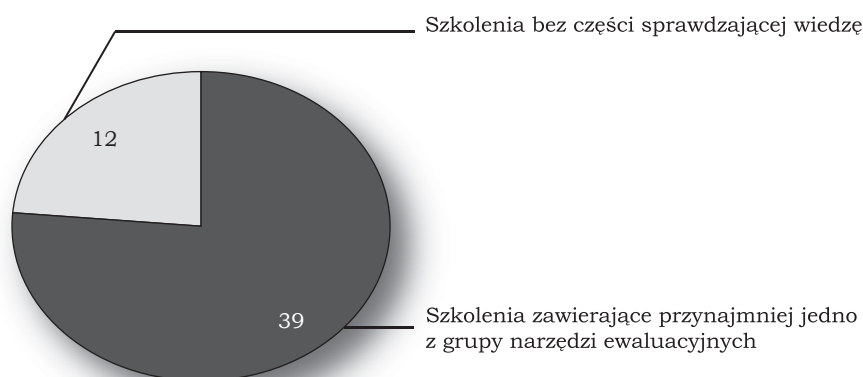
Wykres 4. Fora dyskusyjne, ankiety, poczta elektroniczna oraz czat. Źródło: Opracowanie własne

wiązku autora szkolenia, który uaktywnił forum z myślą o studentach i przekazywaniu wiadomości pomiędzy nimi. Dodatkowo rozwiązanie to dostarcza informacji na temat pojawiających się problemów i wątpliwości, z którymi autor szkolenia może zapoznać się w dowolnej chwili, ponieważ ich treści nie są usuwane z pamięci platformy. Na podstawie tak uzyskanych danych może dokonać aktualizacji oraz ulepszać przygotowane szkolenie. Ponadto znaczna liczba szkoleń umożliwia kur-

santom dokonywanie jawnej ich oceny za pośrednictwem ankiet elektronicznych. Zastosowanie wspomnianego narzędzia jest doskonałym rozwiązaniem służącym do poznania opinii użytkowników e-kursów na temat jakości oraz przydatności proponowanych za ich pośrednictwem treści. Ważnym krokiem w dalszym rozwoju szkoleń zdalnych jest aktywność ankiet, która może zmienić ich obecny wizerunek.

Wniosek: najważniejszą cechą przedstawionych narzędzi jest wszechstronna komunikacja asynchroniczna, która poza bezpośrednią informacją kreuje komunikat pośrednio świadczący o wartości i przystępności przedkładanego szkolenia.

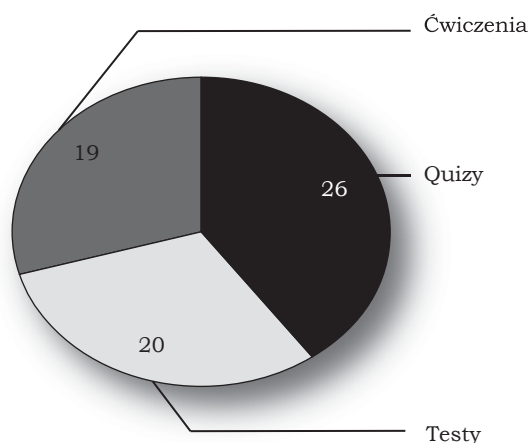
e) Narzędzia ewaluacji



Wykres 5. Narzędzia ewaluacji stosowane w ramach szkoleń e-learningowych zamieszczonych w sieci przez Uniwersytet Śląski. Źródło: Opracowanie własne

Sposoby weryfikacji wiedzy nabytej podczas procesu dydaktycznego są niezwykle istotne, stanowią bowiem o sensie i jakości nauczania. Wypracowane przez środowisko uniwersyteckie metody weryfikacji mają długą historię, a ich zasady są ogólnie przyjęte i stosowane na wielu uczelniach. Zdobytą wiedzę najczęściej poddaje się ocenie poprzez zadawanie pytań odnoszących się do przyswojonych treści i przeliczenie liczby poprawnie udzielonych odpowiedzi. Schemat tego działania z łatwością można zaobserwować na gruncie zdalnej edukacji.

Ewaluacja w procesie kształcenia na odległość jest realizowana poprzez test/quiz, który zazwyczaj przybiera postać interaktywnego zestawu pytań (łącznie 46) z gotowymi odpowiedziami do wyboru lub polem przeznaczonym na odpowiedź do tak zwanego pytania otwartego. Praktyka ta powszechnie



Wykres 6. Quizy, testy oraz ćwiczenia w ramach darmowych szkoleń Uniwersytetu Śląskiego.
Źródło: Opracowanie własne

znana i stosowana w tradycyjnym trybie nauczania akademickiego nie różni się niczym z wyjątkiem interaktywnego formularza, który po wypełnieniu zostaje zliczany przez program komputerowy, a nie przez osobę fizyczną. Trudno jest w obecnej chwili oceniać skuteczność tej formy, gdyż brak jest obszernych badań na temat weryfikacji wiedzy zdobywanej drogą elektroniczną. Narzędzia te mają służyć w pierwszej kolejności samym studentom, którzy chcą sprawdzić swoje umiejętności, w niewielkim natomiast stopniu wykorzystywane są przez nauczycieli jako podstawa oceny wartości oraz poprawności zadania.

Ćwiczenia dostępne w ramach omawianych e-szkoleń to proste zabawy interaktywne jak: krzyżówki, budowanie zdań z aktywnych elementów – słów czy zadania tekstowe, których wykonanie wymaga innych metod, np. kartki papieru i długopisu lub dodatkowego programu komputerowego. Można je weryfikować za pomocą przycisku przenoszącego do poprawnej odpowiedzi. Pomimo występowania pewnej różnorodności ćwiczeń, ich graficzne opracowanie charakteryzuje się niskim poziomem wykonania. Przyczyną tego stanu jest wizualne przygotowanie omawianej platformy, która tym samym ogranicza wszystkie szkolenia na niej zawarte.

Charakter zastosowanych testów, quizów i ćwiczeń wyróżnia się jak cały e-learning akademicki wartością merytoryczną, treściową, celem edukacyjnym, który należy osiągnąć za pomocą dostępnych materiałów bez zwracania uwagi na estetykę, poziom wykonawstwa czy graficzne walory artystycznie podnoszące wartość naukowego komunikatu. Dostępne środki mają służyć studentom i ich własnej motywacji oraz swobodnej edukacji, której weryfikacja nie pociąga za sobą żadnych konsekwencji.

Tabela 1. Podsumowanie charakterystyki szkoleń otwartych dostępnych na platformie Uniwersytetu Śląskiego

Rodzaj narzędzi	Otwarte kursy e-learningowe zamieszczone w Internecie przez uczelnie wyższe (Uniwersytet Śląski)
Narzędzia multimedialne	– Tematyka szkoleń oscylująca wokół nauk ścisłych – Stosowanie różnorodnych form przekazu treści w ramach jednego szkolenia, a nawet jednej jednostki lekcyjnej – Dominacja przekazu audialno-wizualnego – Prezentowane treści przypominają wykłady przeprowadzane w warunkach rzeczywistych – Stosowanie zabezpieczonych form przekazywania treści w postaci plików PDF – Wysoka wartość merytoryczna szkoleń kosztem ciekawej i atrakcyjnej formy przekazu – Przygotowanie materiału przez pracowników naukowych oraz recenzowanie udostępnianych treści
Narzędzia interaktywne	Brak narzędzi należących do niniejszej grupy
Narzędzia Web 2.0	– Znikoma ilość narzędzi z omawianej grupy – Narzędzia Wiki
Narzędzia komunikacyjne	– Komunikacji asynchroniczna nastawiona przede wszystkim na przekaz pomiędzy kursantami z ograniczeniem odpowiedzialności autora szkolenia – Występowanie komunikacji pośredniej dostarczającej autorom szkolenia informacji na temat jakości danego kursu (ankiety)
Narzędzia ewaluacji	– Duża ilość testów, quizów w formie interaktywnych formularzy – Niski poziom graficzny przygotowanych zadań

Postscriptum

Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego zaproponowała w roku 2009 swoim użytkownikom nowe narzędzie ułatwiające korzystanie z jej zasobów. Mowa tutaj o testowym szkoleniu e-learningowym udostępnionym na oficjalnej stronie biblioteki. Szkolenie miało charakter otwarty, co oznacza możliwość zapoznania się z jego treścią bez dodatkowej rejestracji czy logowania. Kurs został podzielony na 9 modułów, które poruszały podstawowe problemy związane z korzystaniem z usług wspomnianej agendy. Uniwersalizm prezentowanych treści pozwala dodatkowo zaklasyfikować to szkolenie do grupy kursów tzw. z półki, czyli szkoleń prezentujących informacje w sposób ogólny, percepcyjnie dostępny dla potencjalnego odbiorcy. Powszechność tego typu rozwiązań przejawia się dodatkowo w sposobie

podawania treści i zastosowanej kolorystyce, gdyż wszystko ma być przyjazne dla przeciętnego użytkownika, stąd też kolory są ciepłe, przyjemne, wręcz zapraszające do skorzystania z usług biblioteki. Szkolenie to również można określić mianem kursu podawczego. W tym rozumieniu platforma edukacyjna stanowi bazę różnego typu danych: dokumentów, plików multimedialnych itd. Uczestnik kursu, przystępując do niego, staje się użytkownikiem „bazy” i swobodnie korzysta z zamieszczonych materiałów. Charakterystyczną cechą omawianego szkolenia jest brak kontaktu z nauczycielem. Uczeń ogranicza się wyłącznie do materiałów zdalnych, z których czerpie informacje w dowolnym czasie i dowolnej kolejności.

Udostępniony materiał merytoryczny został opracowany w postaci dokumentu PDF, z którego użytkownik może korzystać zarówno online jak i offline. Rozwiązanie tego typu, dzięki wbudowanemu narzędziu spisu treści, opierającego się na technologii hiperłączy, umożliwia szybkie przemieszczanie się po dokumencie i świadomy wybór interesujących informacji, bez konieczności zapoznawania się z całym dostępnym materiałem. Podkreślić należy dodatkowo, że zaprezentowane treści to nie tylko zbiór wiadomości opatrzone zdjęciami, czy ilustracjami, ale przede wszystkim zbiór tutoriali, czyli artykułów typu „krok po kroku”, które na podstawie zamieszczonych *print screen* wizualnie przedstawiają jak kolejno osiągnąć określony rezultat np. wyszukiwać w katalogu OPAC.

„Przysposobienie biblioteczne” opracowane przez BUŚ to szkolenie korzystające z osiągnięć e-learningu. Wiele narzędzi zdalnej edukacji nie znajduje tutaj zastosowania, ale wybór taki wydaje się uzasadniony, gdyż zaprezentowana forma, ograniczona wyłącznie do prezentacji PDF, w pełni spełnia swoje zadanie pomocy użytkownikowi w pierwszym kontakcie z biblioteką.

Od października 2012 roku na platformie Moodle Uniwersytetu Śląskiego dostępny jest kurs „Przysposobienie biblioteczne”, który zastąpił tradycyjne szkolenie biblioteczne. Przeznaczony dla wszystkich czytelników przekazuje podstawowe informacje o sieci bibliotecznej oraz podstawowych źródłach elektronicznych, zawiera także instrukcję korzystania z OPAC-a. Jego twórcy wykorzystali filmy instruktażowe, zdjęcia, słownik, a także wiele materiałów graficznych ułatwiających przyswajanie zawartych tam treści.

Bibliografia

- Clarke A. (2007), *E-learning nauka na odległość*. Warszawa. stęp: 2012-02-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/arttykul/index/numer/23/id/510>.
- Dąbrowski M. (2008), *E-learning 2.0 – przegląd technologii i praktycznych wdrożeń*. „E-mentor” [online]. 2008, nr 1 (23) [dostęp: 2012-02-28].
- Gajewski R.R. (2009), *Learning 2.0 – (r)ewolucja?* „E-mentor” [online]. 2009, nr 5 (32)

- [dostęp: 2012-02-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/32/id/695>.
- Grudzewski W.M., Hejduk I.K. (2006), *E-learning wyzwaniem społeczeństwa informacyjnego*. „Prometeusz : kwartalnik naukowy Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Warszawie”, nr 1(8), s. 3-13.
- Hyla M. (2005), *Przewodnik po e-learningu*. Kraków.
- Kaszper A. (2012), *Przysposobienie biblioteczne w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1971–2010*. „Bibliotheca Nostra” nr 1, s. 67–74.
- Korzan D. (2003), *Ewolucja kształcenia zdalnego*. W: *Kształcenie ustawiczne – idee i doświadczenia*. Red. Z. P. Kruśzewski, J. Pólturzycki, E. A. Wesołowska, Płock, s. 383–401.
- Majchrzyk M. (2008), *Kształcenie na odległość – perspektywa związana z rozwojem technologii informatycznych*. W: *E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*. Red. B. Płonka-Syroka, M. Staszczak. Wrocław, s. 111-119.
- Nojszewski D. (2003), *Platformy e-learningowe w polskich instytucjach edukacyjnych*. „E-mentor” [online]. 2003, nr 2 [dostęp: 2012-02-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/2/id/20>
- Osiński Z. (2006), *Technologia informacyjna w edukacji humanistycznej*. Toruń.
- Papińska-Kacperek J. (red), 2008, *Społeczeństwo informacyjne*. Warszawa.
- Plebańska M. (2011), *E-learning. Tajniki edukacji na odległość*. Warszawa.
- Portal Funduszy Europejskich. Program Kapitał Ludzki* [online]. [dostęp: 2012-02-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.efs.gov.pl/>
- Rudnicka P. (2011), *E-learning 2.0 jako nowy trend edukacji*. W: *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Red. nauk. B. Szmigielska. Kraków, s. 56-76.
- UPGOW [online]. [dostęp: 2012-02-28]. Dostępny w World Wide Web: <http://el.us.edu.pl/upgow/>

Katarzyna Trojańczyk

The open e-learning courses available at the platform of University of Silesia

Summary

The purpose of this article is to present the results of a study – the evaluation and analysis of e-learning tools used in 51 courses and available on the open platform at the University of Silesia. The paper analyzes and evaluates the multimedia, interactive, communicative and evaluation tools, as well as Web 2.0. The article also describes the “Library adaptation” workshop prepared by the Library of the University of Silesia, which is available on the library’s home page.

MARTA DMITRUK

*Zakład Cyfrowej Biblioteki Narodowej Polona
Biblioteka Narodowa w Warszawie*

ZAŁOŻENIA DO BUDOWY SCENARIUSZA SZKOLENIA E-LEARNINGOWEGO

Celem artykułu jest opisanie wybranych zagadnień związanych z tworzeniem scenariuszy szkoleń e-learningowych takich jak: dopasowanie formy szkoleń do wymagań indywidualnych użytkowników, typowe błędy popełniane w trakcie pisania scenariusza, dobre praktyki poprawiające jakość nauczania na odległość. Proces tworzenia scenariusza zestawiono z procesem uczenia się użytkowników szkolenia. Pominęto kwestie zmian wprowadzanych do scenariusza w wyniku skonfrontowania założeń z możliwościami technicznymi. Wymagania związane z personalizacją szkolenia zostały umieszczone w kontekście dwóch koncepcji pedagogicznych: behawioralnej i konstruktywistycznej.

Wprowadzenie teoretyczne

Przed przejściem do opisu zagadnień związanych z tworzeniem scenariusza e-learningowego, warto przypomnieć istotne dla tej pracy koncepcje pedagogiczne. W publikacjach poświęconych nauczaniu na odległość opisano m.in. różnice między podejściem pedagogicznym behawioralnym i konstruktywistycznym [Lubina, 2005; Zając, 2005; Michałowicz i Sidor, 2010]. Edukacja oparta na koncepcji behawioralnej nastawiona jest na przekazywanie wiedzy i kontrolę jej przyswojenia. Konstruktywizm z kolei to nurt pedagogiki, w którym podstawą jest stworzenie odpowiedniego środowiska uczenia się [Michałowicz i Sidor, 2010, s. 111], dającego możliwość interakcji z otoczeniem.

Ważnym elementem przy projektowaniu szkoleń w oparciu o koncepcję behawioralną są testy sprawdzające poziom opanowania poszczególnych lekcji lub modułów. Skupienie na kontroli przyswojenia materiałów może nieść ze sobą pewne ograniczenia. Na przykład stosowanie w testach pytań jednokrotnego i wielokrotnego wyboru pozwala na szybkie i jednoznaczne sprawdzenie wyników, jednak nie inspiruje uczestników kursu do twórczego i niestandardowego podejścia do omawianej tematyki.

Dodatkowo w przypadku braku możliwości sprawdzenia, na czym polega błąd popełniony w odpowiedzi na pytanie testowe, niemożliwa jest szybka eliminacja braków wiedzy lub fałszywych założeń. Jeśli planujemy, że informacja zwrotna będzie zalecać ponowne przejrzanie materiału bądź odsyłać do odpowiedniego fragmentu treści, trzeba zastanowić się, czy jest to rozwiązanie efektywne z punktu widzenia użytkownika. Być może opisowa informacja zwrotna oszczędzi jego czas, a przy tym nie wpłynie niekorzystnie na proces przyswajania materiału.

Z behawiorystycznym skupieniem na przekazywaniu wiedzy i kontroli jej przyswojenia można też powiązać założenie, że omawiane treści trzeba opanować i przećwiczyć w odpowiedniej kolejności. W takim przypadku stosuje się wymuszenia w poruszaniu się po szkoleniu e-learningowym, np.: konieczność opanowywania lekcji po kolei, warunkowanie przejścia do następnej części szkolenia uzyskaniem zaplanowanej ilości punktów lub wykonaniem wszystkich ćwiczeń. Projektant szkolenia powinien rozważyć, czy takie ograniczenia decyzyjności użytkowników mają uzasadnienie w postaci efektywnego realizowania celów, jakie zostały przed szkoleniem postawione.

Przyjęcie koncepcji konstruktywistycznej jako podstawowego paradygmatu skupia uwagę projektanta szkolenia na aktywności uczestników. Osoba prowadząca szkolenie – nauczyciel, mentor – pełni funkcję przewodnika, wspierającego proces samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności. Jedną z przeszkód do pokonania w e-learningu jest mniejsza motywacja przy wykonywaniu zadań i testów, związana z ograniczeniem kontaktu z osobą prowadzącą szkolenie oraz z innymi uczestnikami [Michałowicz i Sidor, 2010, s. 112]. Narzędziami pobudzającymi uczestników kursów do działania są: dyskusje prowadzone na forum, wykonywanie wspólnych zadań, sprawdzanie zadań wykonanych przez innych uczestników, itp.

Sposoby uczenia się

Pamiętać trzeba, że w e-learningu występuje duży odsetek uczestników przerywających proces nauczania. Fakt ten można tłumaczyć niską „barierą wyjścia” w porównaniu ze szkoleniami tradycyjnymi [Hyla, 2007, s. 158]. Czynnikiem różnicującym jest łatwość reakcji na złą jakość merytoryczną lub techniczną oraz zmniejszenie barier psychologicznych utrudniających porzucenie szkolenia (np. konieczności wyjścia z sali). Ograniczenia związane z zasobami finansowymi czy z dostępem do nowoczesnych technologii (np. brak wirtualnej klasy) nie powinny zwalniać projektanta szkolenia z obowiązku podejmowania prób uwzględnienia w scenariuszu interakcji pomiędzy mentorem a użytkownikami szkolenia oraz współdziałania między osobami szkolącymi się.

Nauczanie jest procesem intencjonalnym i wiąże się bezpośrednio z działaniami uczestników szkolenia. Ma za zadanie „wywołanie uczenia

się jako czynności podmiotowej samych uczniów” [Okoń, 1981, s. 94]. Tym samym, niezależnie od rodzaju koncepcji pedagogicznych wykorzystywanych przy projektowaniu szkolenia, kluczowym problemem staje się udział użytkownika szkolenia w procesie przyswajania wiedzy. Metodyk musi zaprojektować przebieg w taki sposób, by zoptymalizować możliwość uczenia się w procesie nauczania.

Warto zwrócić uwagę na różnorodność sposobów uczenia się i przywołać przynajmniej skrócony katalog możliwości [Półturzycki, 1991, s. 114]:

- uczenie się pamięciowe;
- rozwijanie sprawności;
- uczenie się sensoryczne – polegające na wytwarzaniu odruchów warunkowych pod wpływem wzmocnienia określonych doświadczeń;
- uczenie się przez naśladownictwo;
- uczenie się przez próby i błędy;
- uczenie się przez wgląd (zrozumienie), czyli wnikiwanie w istotę zagadnienia i wnioskowanie z wykorzystaniem redukcji etapów pośrednich;
- uczenie się przez rozwiązywanie problemów;
- uczenie się przez przeżywanie, tj. kształtowanie stosunku do wartości.

Użytkownicy szkoleń mają różne preferencje związane z wyborem sposobu uczenia się, często chętnie wybierają więcej niż jeden.

Innym przykładem podziału „uczniów” są style uczenia się opisane przez Davida Kolba [Gajewski, 2005]. Wyróżnia on poszukiwacza zbieżności (*converger*), który zadaje pytania typu: Jak to działa? Jak to się stało? Drugi typ to osoba nastawiona na różnicowanie (*diverger*), dociekająca: Dlaczego? Trzeci potencjalny uczestnik szkolenia to *assimilator*. W trakcie poszukiwania odpowiedzi, co jest przyczyną, a co skutkiem, posługuje się myśleniem indukcyjnym i tworzy abstrakcyjne modele. Listę wyczerpuje *accomodator* ukierunkowany na dostosowywanie, stąd pojawiają się u niego dociekania: Jeżeli coś zmienię, to jakie będą tego następstwa? Różnorodność sposobów uczenia się przekłada się na wielość metod wykorzystywanych we współczesnej pedagogice, dlatego nie warto ograniczać po prostu opcji dostarczanych użytkownikom.

Materiały szkoleniowe

Dbałość o jakość szkolenia dotyczy nie tylko materiałów źródłowych stworzonych przez eksperta merytorycznego, lecz wszystkich treści edukacyjnych i instruktażowych. Wykorzystywane w nauczaniu na odległość materiały można podzielić, uwzględniając zadania, jakie spełniają [Wierzbicka, 2011, s. 33]:

- materiały umożliwiające utrwalenie wiedzy i umiejętności,
- materiały sprawdzające wiedzę i umiejętności,
- materiały aktywizujące,
- materiały informacyjne o e-szkoleniu.

Każdy z wymienionych zasobów powinien uwzględniać zarówno potrzeby grupy użytkowników opisanych na podstawie analizy potrzeb szkoleniowych, jak i wymagania techniczne, na które decydują się projektanci szkoleń. W związku z tym ważne jest, by projektowane szkolenie stanowiło przemyślaną całość pod względem wymagań stawianych materiałom.

Jakość merytoryczna szkolenia e-learningowego jest wypadkową wartości materiału źródłowego dostarczonego przez eksperta dziedzinowego oraz sposobu adaptacji treści szkoleniowej do modelu nauczania na odległość. W literaturze powtarza się opis błędu polegającego na przeniesieniu materiałów źródłowych opracowanych na potrzeby szkolenia tradycyjnego do formy szkolenia e-learningowego bez uwzględnienia specyfiki nowego środowiska [Michałowicz i Sidor, 2010, s. 112; Plebańska, 2011, s. 43]. Problem pojawia się najczęściej w przypadku, gdy treści szkoleniowe służą wyłącznie przekazaniu wiedzy: uczestnicy otrzymują do przeczytania materiały zapisane jako pliki tekstowe, a później odpowiadają na pytania kontrolne. Cel szkoleniowy w postaci zbadania stopnia opanowania treści nie wnosi znaczących postępów w nauczaniu, nie może też być traktowany jako nadrzędny. Koncentrując się na kontroli przyswojenia treści, łatwo można pominąć lub nie w pełni zrealizować inne ważne cele. Stąd pojawia się postulat pracy nad treścią szkolenia od podstaw [Hyla, 2007, s. 160; Plebańska, 2011, s. 43]. I tak, nawet w przypadku wykorzystywania fragmentów wykładów, tabel czy zdjęć pierwotnie zaprojektowanych do innego projektu edukacyjnego, ważne jest, by powielenie istniejącego zasobu było podporządkowane celom szkoleniowym nowego projektu e-learningowego.

Dobre praktyki

Przed wszystkim jednak przy przygotowywaniu szkolenia e-learningowego konieczne jest nawiązanie do wypracowanych już standardów. Na gruncie polskiej edukacji e-learning nie doczekał się jeszcze usystematyzowanego opisu metodycznego [Lubina, 2011, s. 68], należy więc wykorzystywać standardy odnoszące się do treści szkoleniowej, jak też do systemów kształcenia na odległość [Plebańska, 2011, s. 33–36]. Dzięki zastosowaniu standardów bardziej prawdopodobne jest uzyskanie elastyczności struktury szkolenia i ergonomii pracy nad nim. Twórcy szkolenia mają w takiej sytuacji mniej problemów z łączeniem poszczególnych elementów i łatwiej mogą zmieniać kolejność, a także usuwać lub dodawać fragmenty szkolenia. Przenosi się to na użyteczność narzędzi dla uczestników e-learningu, którzy swobodnie nawigują po poszczególnych lekcjach i bez trudu wyszukują potrzebne treści [Kotrys, 2004, s. 1].

Wśród dobrych praktyk odnoszących się do treści szkoleniowych szczególną rolę odgrywa zasada atomizacji wiedzy [Hyla, 2007, s. 186–187], polegająca na dzieleniu materiału na odpowiednio małe fragmenty, które mogą

zmieścić się bez problemu na jednym ekranie szkoleniowym. Dodatkowo konieczne jest usuwanie mało istotnych fraz i zdań, dopisywanie połączeń między poszczególnymi elementami tekstu, tworzenie hiperlinków, itp. Rozwinięciem pracy nad treścią szkolenia jest stosowanie zasady wielowarstwowości treści [Hyla, 2007, s. 183–184], którą ilustruje podział na:

- reklamę elementu wiedzy (przywołanie zagadnienia, które daje użytkownikowi możliwość wyboru – przejścia do kolejnych warstw treści, bądź zaniechania dalszej penetracji tematu);
- „sprzedaż” wiedzy (wyjaśnienie zasadniczych treści);
- pogłębianie wiedzy (mogą to być odesłania do materiałów uzupełniających).

Do podziału treści szkolenia na warstwy stosuje się różnorodne rozwiązania. Jako przykład można podać zastosowanie okienek pop-up do treści z poziomu drugiego i hiperlinków do poziomu trzeciego.

Równie istotną zasadą, odnoszącą się przede wszystkim do ćwiczeń, jest stopniowanie trudności zadań [Plebańska, 2011, s. 45]. W początkowej fazie szkolenia powinno się stosować ćwiczenia prostsze, a wraz z rozwojem kompetencji użytkowników wprowadzać ćwiczenia trudniejsze. Do ćwiczeń najprostszych można zaliczyć pytania jednokrotnego i wielokrotnego wyboru. Zadania o średnim poziomie trudności to np. łączenie rozwiązań w pary. Najbardziej efektywną z punktu widzenia przyswojenia treści przez użytkowników, ale też najtrudniejszą formą, są symulacje, które odtwarzają zjawiska za pomocą modelu.

Zakończenie

W podsumowaniu podkreślę konieczność wychodzenia poza proste schematy w trakcie przygotowywania scenariusza szkolenia. Dzięki takiemu podejściu potrzeby poszczególnych typów użytkowników zostaną zaspokojone pełniej, a proces uczenia się może przebiegać bardziej efektywnie. Niewątpliwie przydatna okazuje się wiedza z zakresu dydaktyki i metodologii nauczania. Trzeba jednak pamiętać, że przebieg procesu edukacyjnego w e-learningu obciążony jest użyciem technologii. Zapominanie o tym fakcie, prowadzi często do próbowania drogi na skróty i prostego przekładania materiałów edukacyjnych pochodzących ze szkoleń stacjonarnych na formę szkolenia e-learningowego. Skoncentrowanie się na procesie nauczania i udziale użytkownika w jego przebiegu zabezpiecza w dużej mierze przed bezradnością wobec zmian technologicznych, które w samym e-learningu niewątpliwie zachodzą także.

Bibliografia

- Gajewski R. R. (2005), *O stylach uczenia się i I-edukacji*, „E-mentor” [online], nr 4 (11). [dostęp: 2011-09-30]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/11/id/189>.
- Hyla M. (2007), *Przewodnik po e-learningu*. Wyd. 2. Kraków.
- Kotrys R. (2004), *Standardy w nauczaniu na odległość* [online]. [dostęp: 2011-09-30]. Dostępny w World Wide Web: www.pwt.et.put.poznan.pl/2004/PWT1613.pdf.
- Lubina E. (2005), *Konstruktywistyczne i behawioralne aspekty kształcenia zdalnego*, „E-mentor” [online], nr 1 (8) [dostęp 2011-09-30]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/8/id/111>.
- Lubina E. (2011), *E-learning w polskiej dydaktyce, czyli kilka słów o statusie metodyki nauczania zdalnego w dydaktyce ogólnej*. W: *Metodologia i ewaluacja e-learningu*. Red. nauk. L. Ochnio, A. Orłowski. Warszawa, s. 66–70.
- Michałowicz B., Sidor D. (2010), *Metody aktywizujące w konstruktywistycznym środowisku uczenia się na e-zajęciach*. W: *E-learning w szkolnictwie wyższym – potencjał i wykorzystanie*. Red. nauk. M. Dąbrowski, M. Zajac. Warszawa, s. 111–117.
- Okoń W. (1981), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa.
- Plebańska M. (2011), *E-learning: tajniki nauczania na odległość*. Warszawa.
- Półturzycki J. (1991), *Dydaktyka dorosłych*, Warszawa.
- Wierzbicka A. (2011), *Od analizy potrzeb do analizy jakości, czyli jak profesjonalnie stworzyć e-szkolenie*. W: *E-learning – nowe aspekty. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji Warszawa 14–15 września 2010 r.* Red. B. Boryczka, Warszawa.
- Zajac M. (2005), *Metodyczne aspekty projektowania kursów online*. W: *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej 18 listopada 2004 roku w Akademii Ekonomicznej w Katowicach*. Red. M. Dąbrowski, M. Zajac, Warszawa, s. 24–30.

Marta Dmitruk

The assumptions to create an e-learning workshop scenario

Summary

The process of creating the scenario of an e-learning class is being compared with the users' learning process. In the paper, the author takes into consideration the problem of the workshop's adaptation to the requirements of different user groups. The common mistakes and the best practices to improve the quality of distance teaching are described. Reference is made to the concept of the behavioral and constructivism teaching methods.

JOLANTA SZULC
*Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach*

WYBRANE TECHNOLOGIE I NARZĘDZIA DLA E-LEARNINGU. PRZEGLĄD BADAŃ

W artykule omówiono wybrane, nowoczesne technologie i narzędzia używane w e-learningu: SL (ang. *Second Life*), systemy ekspertowe, systemy rozmyte, technologie Wiki, technologie mobilne, 3D, Web 2.0 i Web 3.0. Przedstawiono najnowsze wyniki badań nad wykorzystaniem nowoczesnych technologii w procesie nauczania na odległość. Zastosowanie technologii i narzędzi w e-learningu, a także w *kształceniu zorientowanym na studenta* (SCL, ang. *Student Centered Learning*) omówiono w zakończeniu artykułu. Materiały do badań literaturowych zebrano na podstawie przeszukań bazy ERIC (ang. *Education Resources Information Center*).

Wprowadzenie

W społeczeństwie opartym na wiedzy, która szybko się zmienia, nauka i edukacja w najszerszym sensie stają się niezbędne na wszystkich etapach pracy, życia i zabawy. Budowa środowiska spełniającego wymagania osób zainteresowanych zdobywaniem nowej wiedzy i umiejętności, staje się bardzo ważna. Jedną z zalet e-learningu, którego celem jest uczenie się zawsze i wszędzie, jest fakt, że uczestnicy kształcenia ustawicznego w społeczeństwie wiedzy mogą sami wybrać odpowiednie miejsce i czas uczenia się. Jednak w sytuacji, gdy instruktor zwykle jest nieobecny, a uczenie się ma charakter asynchroniczny, uczestnicy szkolenia odczuwają samotność i trudno im utrzymać motywację do uczenia się. Dlatego tworzenie nowego środowiska e-learningowego, w którym różni uczestnicy mogą uczyć się i uczyć się nawzajem przez interakcje zachodzące między nimi w środowisku sieciowym, staje się niezwykle ważne. Pomocą służą nowe technologie i narzędzia, a sposób w jaki ludzie używają technologii sieciowych, mobilnych i chmurowych, aby wykorzystywać nowe szanse na postęp, jest przedmiotem badań [Songhao, Saito i Maeda, 2011].

Ważną rolę w uczeniu się i nauczaniu odgrywa metakomunikacja, czyli komunikacja o komunikacji. Np. podczas lekcji pisania eseju uczeń

może zaakcentować dowolny punkt z wykorzystaniem większych czcionek, wielkich liter lub pogrubionej czcionki. W wirtualnych środowiskach nauki, studenci mogą wykorzystywać emotikony (np. :-/ *wesoły*, :-(*smutny*, :-/ *zakłopotany*, oo *pomyłony*) do komunikowania o komunikacji. Mogą też wdrażać niektóre akronimy (jak np.: BTW = *by the way*, ASAP = *tak szybko, jak to możliwe*, TM = *jutro*), aby łatwiej przekazać wiadomości. Nauczyciele używając akronimów, emotikonów, symboli fonetycznych i gramatycznych, symboli klawiaturowych, i przekazując je swoim uczniom, pomagają im w udanej komunikacji z innymi osobami. Integracja technologii informacyjnych i komunikacyjnych w dziedzinie edukacji podlega ciągłemu rozwojowi i generuje empiryczne podejścia do projektu edukacyjnego środowiska. Globalizacja jest konsolidowana przez rozwój szkolnictwa wyższego z wykorzystaniem nowych technologii, w szczególności Internetu. Zmiany w warunkach społecznych i ekonomicznych w Europie i na całym świecie wpływają na kształtowanie nowych potrzeb i trendów w technologii. Głównym wyzwaniem dla społeczeństwa opartego na wiedzy jest umożliwienie każdemu obywatelowi ciągłego rozwoju zawodowego, częstych przekwalifikowań, pozyskiwania nowych umiejętności, opanowania nowych technologii informacyjnych (IT, ang. *Information Technology*) oraz kształcenia ustawicznego (LLL, ang. *Lifelong Learning*). W sektorze edukacji podejmowane są stałe działania stymulujące wykorzystania ICT (ang. *Information and Communication Technologies*) na wszystkich szczeblach edukacji. E-learning wprowadza nowe podejścia, w których role nauczyciela i ucznia istotnie się zmieniają. Na świecie w nauczaniu na odległość prowadzone są liczne projekty badawcze [Istifci, Lomidazde i Demiray, 2011].

Technologie e-learningowe służą zarówno nauczaniu, jak i uczeniu się. Wykorzystują systemy, narzędzia i usługi wspomagane nowymi technikami i przeznaczone dla różnych użytkowników w różnych kontekstach. Pełnią ważną rolę zwłaszcza tam, gdzie „standardowy paradygmat stacjonarnego nauczania, realizowany w zwykłych kursach i szkoleniach, staje się przestarzały” [Europejski, 2012]. Technologia oznacza „metodę przeprowadzania procesu produkcyjnego lub przetwórczego lub dziedzinę techniki zajmująca się opracowywaniem nowych metod produkcji wyrobów lub przetwarzania surowców” [Słownik, 2012]. Technologia może oznaczać także „metodę przygotowania i prowadzenia procesu wytworzenia lub przetwarzania jakiegoś dobra (także informacji)” [Technologia, 2012]. Metoda definiowana jest jako „świadomie stosowany sposób postępowania mający prowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu”, a narzędzie jako „urządzenie umożliwiające ręczne wykonanie jakiejś czynności lub pracy” [Słownik, 2012]. Poniżej przedstawiono wybrane, współczesne technologie i narzędzia stosowane w e-learningu.

Second Life

SL (ang. *Second Life*) to darmowy, wirtualny świat, udostępniony publicznie w 2003 roku przez firmę Linden Lab, mieszczącą się w San Francisco. Świat *Second Life* znajduje się na wielu serwerach, zarządzanych przez Linden Lab i zwanych *siecią* (ang. *grid*). W oprogramowaniu są zawarte narzędzia, umożliwiające użytkownikom (ang. *residents*), modyfikację świata SL oraz uczestniczenie w jego wirtualnej gospodarce. Darmowa platforma SL pozwala na wykupienie płatnego konta, umożliwiającego np. zakup własnej wyspy (ang. *sim*), lub otrzymywanie okresowego kieszonkowego w tamtejszej walucie (Ls, L\$, ang. *Linden Dollars*). W sierpniu 2007 roku, według oficjalnych danych, zarejestrowanych było ponad 9 mln graczy, z czego około 1,5 mln aktywnych w ciągu ostatnich 60 dni [Second Life, 2012]. W 2009 roku na platformie *Second Life* gracze wydali o 65% więcej pieniędzy niż rok wcześniej. W 2010 roku grono użytkowników *Second Life* na całym świecie powiększyło się o 15% i wynosiło 769 mln, a czas spędzany w wirtualnym świecie wydłużył się o 21% i wyniósł 481 mln godzin [Jasiołek, 2010].

Innym zagadnieniem, na które trzeba zwrócić uwagę, jest rozwój projektów edukacyjnych w wirtualnych światach. W *Second Life* powstają inicjatywy ośrodków edukacyjnych, rozwijana jest idea oferowania w SL usług edukacyjnych, będących odwzorowaniem rzeczywistej oferty dydaktycznej danej uczelni. Wirtualny świat jest szansą dla rozwoju ośrodków akademickich prowadzących zajęcia dla międzynarodowych grup studentów i wolnych słuchaczy oraz studentów z małych ośrodków. Stwarza okazję do kontaktu i interakcji z użytkownikami z całego świata, umożliwia wymianę dobrych praktyk, dzielenie się wiedzą i informacjami [Dąbrowski, 2008].

Jednym z przykładów prezentujących wirtualne klasy jest *jPALIO* – platforma nauczania na odległość służąca do prowadzenia zajęć, konferencji, szkoleń oraz spotkań biznesowych poprzez Internet. Jedynymi wymaganiami są: ze strony uczestnika posiadanie komputera z dostępem do Internetu oraz uruchomienie serwera Wirtualnych Klas przez organizatora [Wirtualne, 2010]. Firma SAP Polska oferuje regularne szkolenia dla zespołów wdrożeniowych, dostarczane zdalnie za pomocą klas wirtualnych (VLC, ang. *Virtual Live Classroom Training*). Do korzyści, jakie wynikają z zastosowania VLC, należą: oszczędność czasu i kosztów związanych z podróżą, szkolenie w dowolnym miejscu (także w miejscu pracy), kontakt na żywo z trenerem podczas trwania szkolenia, wydłużony do 24 godzin czas dostępu do systemu szkoleniowego podczas kursu, współpraca z użytkownikami szkoleń z innych miejscowości, a nawet krajów [SAP, 2012].

Na świecie wdrażane są różne projekty e-learningowe. Np. King Abdulaziz University, jako pierwszy w Arabii Saudyjskiej, wprowadził program e-learningowy, którego jednym z wymogów było to, że powinien pasować do aktu-

alnych, społeczno-kulturowych zwyczajów, dzięki czemu studenci, którzy nie są biegli w samodzielnym uczeniu się, będą mogli odkrywać i budować własną wiedzę. Wirtualne sale umożliwiają studentom i nauczycielom synchroniczne komunikowanie za pomocą dźwięku, wideo, tablicy interaktywnej, czatów, rozmów tekstowych i innych funkcji, podobnie jak w realnej klasie. Wszystkie działania nauczycieli i interakcje z uczniami są monitorowane w ramach LMS (ang. *Learning Management System*). Nauczyciele i jednostki uczelni otrzymują szczegółowe raporty dotyczące efektywności nauczania i ciągłych ocen interakcji nauczyciela ze studentami. Ze względu na różne formy pracy, trudno jest dokonać dokładnych porównań między uczeniem twarzą w twarz, a e-learningowym modelem uczenia się. Ogólne wyniki badań pokazują, że w większości kursów, nie ma znaczących różnic w efektywności nauczania online i *face-to-face* uczniów przypisanych do tego samego przedmiotu i prowadzonych przez tego samego nauczyciela [Al-Nuaim, 2012].

Systemy ekspertowe

W e-learningowym systemie kształcenia mogą być wykorzystane narzędzia i metody sztucznej inteligencji, do których należą algorytmy genetyczne, inteligentni agenci, sieci neuronowe, systemy ekspertowe, systemy rozmyte i inne. Systemami ekspertowymi nazywa się programy komputerowe wspomagające podejmowanie decyzji, w których można wyróżnić: bazę wiedzy (zawierającą wiedzę dziedzinową istotną dla podejmowanych decyzji) i system wnioskujący (korzystający z bazy wiedzy dla wypracowania tych decyzji). Regułowymi systemami ekspertowymi są systemy ekspertowe przechowujące i użytkujące wiedzę dziedzinową w postaci reguł [Niederliński, 2000, s. 17]. Mianem systemu ekspertowego określa się także program do rozwiązywania problemów zleczanych ekspertom, charakteryzujący się strukturą, w której podstawowymi elementami są: baza wiedzy, system wnioskujący, dynamiczna baza danych, edytor bazy wiedzy oraz łącze użytkownika. W angielskiej i polskiej literaturze przedmiotu występują synonimy: (a) *expert system* = *knowledge based system* = *rule based system*, (b) system ekspertowy = program regułowy = program z regułową bazą wiedzy.

Nazwa system ekspertowy pochodzi od słowa ekspert, oznaczającego człowieka posiadającego specjalistyczną wiedzę i doświadczenie z pewnej dziedziny wiedzy, nabyte w wyniku studiów i praktyki. W zależności od dziedziny wiedzy i zadanych funkcji systemy ekspertowe wspomagają ekspertów w podejmowaniu decyzji. Badania zadań poznawczych i umiejętności merytorycznych wymaganych od ekspertów, tworzących scenariusze (scenopisy obrazkowe, ang. *storyboards*) wykazały, że eksperci podczas kursu e-learningowego napotykają trudności w podejmowaniu decyzji dotyczących wybranych elementów kursu. Były to *Szablony scenariuszów*, *Interaktywne elementy nakazowe* oraz *Przegląd procedury*. Okazało się, że

umiejętności podejmowania decyzji dotyczące tych trzech elementów decydują o alternatywnych procesach rozwiązań. Badania wskazały również, że ważne jest, aby wykorzystać wiedzę merytoryczną ekspertów w projektowaniu instruktażowym (metodyce projektowania, ang. *instructional design*). Sformułowanie odpowiednich zaleceń i wprowadzenie ich do systemu powinny zapewnić skuteczną interakcję między ekspertami a projektantami [Yusoff i Salim, 2012].

Systemy ekspertowe w edukacji mają często charakter systemów doradczych i mogą pełnić rolę konsultanta i/lub nauczyciela. Łączone z systemami multimedialnymi i prezentacyjnymi, tworzą systemy nazywane hybrydowymi. Inteligentne systemy edukacyjne są obecnie najwyżej zorganizowanymi systemami komputerowego wspomagania procesu edukacyjnego, które mogą być zarówno narzędziami wspomagającymi pracę nauczyciela, jak i środkami służącymi do samokształcenia [Szulc, 2011].

Systemy rozmyte

Do systemów rozmytych należą techniki i metody, które służą do ujmowania informacji nieprecyzyjnych, niekonkretnych lub nieokreślonych. Pozwalają opisywać zjawiska o charakterze wieloznacznym, których nie ujmuje teoria klasyczna i logika dwuwartościowa. W systemach rozmytych wiedza jest przetwarzana w postaci symbolicznej i zapisywana w postaci rozmytych reguł [Rykaczewski, 2006]. W systemach tych wykorzystuje się teorię zbiorów rozmytych i zagadnienia przybliżonego wnioskowania, tzn. wnioskowania na podstawie rozmytych przesłanek. Zbiory rozmyte znajdują zastosowanie w zagadnieniach prognozowania, planowania oraz podejmowania decyzji [Rutkowski, 2006, s. 52]. Systemy rozmyte stosuje się, gdy nie posiadamy wystarczającej wiedzy o modelu matematycznym rządzącym danym zjawiskiem lub odtworzenie tego modelu jest nieopłacalne lub niemożliwe. Są używane w bazach danych, sterowaniu oraz dziedzinach zajmujących się przetwarzaniem języka naturalnego.

Z teorią zbiorów rozmytych jest związana logika rozmyta (ang. *fuzzy logic*), jedna z wielu logik wielowartościowych (ang. *multi-valued logic*). W logice tej między stanem 0 (fałsz) a stanem 1 (prawda) istnieje szereg wartości pośrednich, które określają stopień przynależności elementu do zbioru. Logika rozmyta znajduje wiele zastosowań inżynierskich, między innymi w elektronicznych systemach sterowania (maszynami, pojazdami i automatami), zadaniach eksploracji danych, w systemach ekspertowych. Metody logiki rozmytej, algorytmy ewolucyjne i sieci neuronowe są nowoczesnymi narzędziami do budowy inteligentnych systemów mających zdolności uogólniania i przetwarzania wiedzy [Wikipedia, 2012]. Przykładem zastosowania logiki rozmytej jest system wspomagający wybór odpowiedniego usługodawcy e-learningu [Kazancoglu i Aksoy, 2011]. Dla realizacji tego

celu podjęto badania nad wymaganiami projektowymi e-learningu, następnie przeprowadzono ankietę w celu zebrania danych od grupy ekspertów, którzy zostali wybrani na podstawie ich wiedzy i doświadczenia w wybranej branży. W badaniu zastosowano metody logiki rozmytej z wykorzystaniem metody QFD (ang. *Quality Function Deployment*). Przy użyciu techniki CFCS (ang. *Converting Fuzzy data into Crisp Scores*) zebrano zmienne rozmyte. Następnie zidentyfikowano krytyczne czynniki sukcesu. W rezultacie wykorzystano logikę rozmytą QFD do wyboru operatorów e-learningowych.

Technologie Wiki

Wiki jest to „typ serwisu internetowego, w którym treść można tworzyć i zmieniać w prosty i szybki sposób, z poziomu przeglądarki internetowej, za pomocą prostego języka znaczników lub edytora WYSIWYG” [Wikipedia, 2012]. Autorem pojęcia i koncepcji Wiki jest Ward Cunningham, który w 1994 roku napisał oprogramowanie WikiWikiWeb. W serwisach typu Wiki są używane różne oprogramowania, takie jak DokuWiki, MediaWiki, MoinMoin, badania naukowe dostępne w języku obcym PhpWiki, TWiki i UseModWiki.

Narzędzia Wiki, która stała się znana głównie dzięki Wikipedii, należą do nowszych spośród używanych w Internecie. W literaturze przedmiotu omawiane są różne możliwości użycia narzędzi Wiki dla przygotowania kursu e-learningowego. Badania te określają, w jakim stopniu Wikipedia.com zawiera elementy niezbędne do badań naukowych, wykładów na poziomie uniwersyteckim i w jakim stopniu są one dostępne w językach obcych. Drugi obszar badań obejmuje wykorzystanie Wikipedii jako bazy wiedzy dla e-learningowych materiałów edukacyjnych. W Uniwersytecie Karola w Pradze jest realizowany projekt *E-V Learn*, w ramach którego powstały dwa portale Wiki: *Enviwiki* w dziedzinie biologii i edukacji ekologicznej i *WikiPedFie* w dziedzinie matematyki. Doświadczenia z realizacji tego projektu są także przedmiotem badań. Trzeci obszar badań ma na celu wykorzystanie narzędzi Wiki do budowy bazy wiedzy i wymiany doświadczeń wśród uczestników kursu e-learningowego [Jančařík i Jančaříková, 2010].

Dzięki połączeniu właściwości Wiki z technologią sieci semantycznej powstała semantyczna Wiki. Jest to semantyczna baza wiedzy, która zakłada wykorzystanie adnotacji semantycznych do oznaczenia znaczenia określonych elementów jej treści. Narzędziem umożliwiającym jej tworzenie jest Semantic MediaWiki, którą charakteryzuje: automatyczne generowanie list stron (dodanie nowej strony nie wymaga zmiany list), elastyczny mechanizm wyszukiwania, możliwość eksportu danych w postaci semantycznej (Semantic MediaWiki może służyć jako źródło danych innych aplikacji), możliwość powtórnego użycia w istniejącym systemie wiedzy (co zapobiega redundancji i niespójności bazy wiedzy), udoskonalona struktura danych pozwalająca na zastąpienie niektórych kategorii prostymi zapytaniem oraz

użycie formularzy i szablonów. Do semantycznych baz wiedzy zalicza się DBpedia, Freebase, Linking Open Data [InżynieriaWiedzy.pl, 2012]. Wśród wielu badań na temat semantycznych Wiki, rozwijające się tendencje łączenia Wiki z technologiami semantycznymi można podzielić na dwie kategorie. Większość obecnych projektów semantycznych Wiki zalicza się do pierwszej kategorii – należą tu systemy, które używają Wiki do budowy ontologii oraz systemy odpowiedzialne za pobieranie danych od użytkownika (ang. *front-end*) i ich utrzymanie (są to tzw. systemy utrzymania ontologii: Platypus, Rise, WikSAR, Semantic MediaWiki). Druga grupa skupia się na wykorzystaniu ontologii do Wiki, a do typowych, semantycznych Wiki należą: IkeWiki i SweetWiki [Semantic Wiki, 2012]. Jak dotąd, nie powstało wiele aplikacji przeznaczonych na różne semantyczne silniki Wiki, większość aplikacji umożliwia zarządzanie wiedzą i współpracę z bazą wiedzy. Semantyczne Wiki jest także odpowiednim narzędziem do osiągnięcia e-learningu 2.0, którego zaletą jest możliwość archiwizacji i strukturalna organizacja źródeł [Li, Dong i Huang, 2011]. Technologie Wiki są jedną z aplikacji Web 2.0, które można wykorzystać w celu poprawy metod nauczania i zaangażowania uczniów w naukę we współpracy z innymi. Na uniwersytecie w Al-Baha w Arabii Saudyjskiej przeprowadzono badania, pytając m.in. studentów o preferowane metody nauki. Badania wykazały, że mimo trudności z dostępem do Internetu, studenci Al-Baha University preferują nową metodę nauki, którą jest system Wiki i wolą uczyć się wspólnie [Alzahrani, 2012].

Technologie mobilne

Technologia mobilna jest określana jako technologia stosowana w komunikacji komórkowej. Technologia komórkowa CDMA (ang. *Code Division Multiple Access*) szybko rozwinęła się w ciągu kilku ostatnich lat. Telefony komórkowe są coraz częściej wyposażone w urządzenia do nawigacji GPS, mają wbudowane przeglądarki internetowe, komunikatory i konsole do gier. Wielu ekspertów twierdzi, że przyszłość technologii komputerowych będzie dotyczyła pracy mobilnej z wykorzystaniem sieci bezprzewodowych. Komputery przenośne, tablety, smartfony, iPady stają się coraz popularniejsze. Obecnie na rynku tabletów dominuje iPad firmy Apple, a tablety są dostępne w sieciach 3G i 4G [iPad, 2013]. Obserwowana konwergencja technik mobilnych ze stacjonarnymi, przejawia się m.in. możliwością bezprzewodowego dostępu do Internetu za pomocą urządzeń mobilnych takich, jak telefony komórkowe, laptopy, czy elektroniczni asystenci. Uważa się, że konwergencja sieci mobilnych ze środowiskiem internetowym jest kluczem do dokonujących się zmian w gospodarce i społeczeństwie [Strategia, 2006].

Możliwości urządzeń i technologii mobilnych i ich rola w rozwoju społeczeństwa poprzez wspomaganie kształcenia (e-learning), z uwzględnieniem wymagań technologicznych dla wysokiej jakości szkoleń e-learningowych,

są przedmiotem wielu badań. Prowadzone są projekty, których celem jest określenie konwergencji mobilnych technologii ze środowiskiem społeczno-kulturowym, w celu pokazania jak zbieżności zmian kulturowych i technologii mobilnych mogą być przyjęte i stosowane dla dobra społeczeństwa. Badania nad jakością internetowych aplikacji e-learningowych dotyczą m.in. aspektów projektowania interfejsu i modelowania interakcji człowiek-komputer. Szczególną uwagę zwraca się na umożliwienie rodzicom udziału w realizacji codziennych celów kształcenia dzieci, a tym samym w doskonaleniu jakości uczenia [Male i Pattinson, 2011]. Mobilny e-learning (ang. *mobile learning*, *m-learning*) staje się realną platformą uczenia się, która łączy nauczanie kontekstowe i nieformalne. Mobilny Web 2.0 ułatwia zmiany i informowanie danej instytucji pedagogicznej o nowej strategii e-learningowej, która koncentruje się na społecznej pedagogice konstruktywistycznej [Cochrane, 2010].

W celu udoskonalenia aktywnych metod nauczania i oceny wiedzy uczniów opracowano system reagowania studenckiego (SRS, ang. *Student Response Systems*), który wykorzystuje najnowsze technologie bezprzewodowe i ręczne urządzenia mobilne. Usługi obejmują zestaw technologii XML, usługi internetowe oraz nowoczesne urządzenia mobilne. Projekt przygotowała grupa osób składająca się z inżynierów, naukowców i instruktorów z kompetencjami pedagogicznymi, z siedmiu krajów europejskich. Nowy SRS zapewnia intuicyjne interfejsy kontrolne, których obsługi instruktor szybko się uczy. Interfejsy te umożliwiają bardziej elastyczne i tańsze usługi niż używane do tej pory technologie z wykorzystaniem tzw. pilotów, ponieważ dla dostarczania odpowiedzi od uczniów używa się Wi-Fi lub sieci komórkowej. Technologia może być stosowana w klasach, laboratoriach i nauczaniu na odległość (ta ostatnia jest całkowicie nową opcją w technologii SRS). W literaturze przedmiotu omówiono doświadczenia w zakresie wykorzystania tej technologii w nauczaniu fizyki w klasach technicznych oraz w nauczaniu na odległość w Europie [Stav, Nielsen i Hansen-Nygard, 2010].

Technologie 3D

Technologie 3D umożliwiają trójwymiarowe postrzeganie rzeczywistości. Na rynku pojawiają się nowe rozwiązania i produkty: projektory 3D, aparaty 3D, przenośne konsole 3D (np. Nintendo 3DS), smartfony (np. LG Swift 3D), których ekraniki pozwalają sięgnąć poza dwuwymiarowość. Technologie 3D znalazły także zastosowanie w e-learningu. Raport *E-learning Trends 2011* stwierdza, że „aby utrzymać atrakcyjność e-learningu, musi on nadszarpnąć za nowymi technologiami, takimi jak realistyczna grafika 3D, interaktywne gry, sztuczna inteligencja itp.” [Sokołowski, 2011]. Wyniki badań wskazują, że jedynie co ósmy internauta w Polsce korzysta z e-learningu. W Raporcie przyjęto założenie, że stosunkowo popularne gry, które

pozwalają na symulowanie światów z wykorzystaniem grafik 3D w celu jak najwierniejszego odzwierciedlenia rzeczywistości, mogą wzbogacić kształcenie e-learningowe. Wprowadzenie do edukacji formy gry i odzwierciedlenie rzeczywistości w postaci wirtualnego świata 3D, będzie kolejną formą szkoleń, która sprawdzi się w kształceniu pracowników. Praca w symulowanym środowisku 3D umożliwi scalenie zespołu i przygotowanie go do współpracy w sytuacji rzeczywistego zagrożenia.

W obecnej fazie rozwoju e-learningu przedmiotem badań są kompleksowe systemy 3D oraz ich potencjał w kontekście transformacji sfery edukacji [Janczyk, 2011, s. 150]. W laboratorium badań i rozwoju w University of Southern Queensland opracowano system ALIVE (ang. *Advanced Learning and Immersive Virtual Environment*) z łatwym w użyciu mechanizmem *drag-and-drop* (z ang. przeciągnij i upuść), e-learningiem 3D oraz wbudowanym silnikiem gry. System powstał z myślą o zmniejszeniu roli technologicznych ekspertów w tworzeniu internetowych środowisk e-learningowych dla studentów oraz zapewnienia prostych narzędzi, które pozwolą nauczycielom przygotowywać trójwymiarowe aplikacje [Byl i Taylor, 2007]. Innym przykładem systemu z 3D jest *Sun and Moon System*, który pomaga uczniom w nauce astronomii. System powstał przy użyciu Microsoft Direct3D Library, języka programowania C++ oraz Autodesk 3 Ds Max do budowy modeli. To środowisko uczenia się daje nauczycielom możliwość integracji informacji i technologii w nauczaniu przedmiotów. Badania tego systemu, przeprowadzone wśród tajwańskich uczniów czwartej klasy, pokazały, że ponad dwie trzecie badanych osób lubi używać model 3-DVR i chciałaby udostępnić go do swoim kolegom [Sun, Lin i Wang, 2010].

W innym systemie *Web3D dance composer*, przeznaczonym do nauczania baletu z wykorzystaniem e-learningu, opracowano kroki baletowe. We współpracy z nauczycielami zebrano dane (elementarne kroki baletowe), zapisano w postaci cyfrowej i podzielono na rodziny i podrodziny. Dane cyfrowe zastały przetworzone z użyciem systemu VRML (ang. *Virtual Reality Modeling Language*) i dopasowane do anonimowego tancerza. Ruchy, podzielone i przechowywane w archiwum danych ruchu, mogły być dowolnie łączone w sekwencje przez algorytm do automatycznego generowania *enchainement*, zgodnie z zasadami estetyki baletu. Odpowiednio zaprojektowany interfejs online umożliwia automatyczne sterowanie kompozycją i wyświetlaczem 3D. W ocenie systemu przez ekspertów – nauczycieli baletu tylko 8% z automatycznie generowanych *enchainement* było niewłaściwe, 65% było poprawne dla podstawowego poziomu, 75% oceniono jako elementarne elementy taneczne na poziomie studentów. Badania wykazały, że system zapewnia twórczy zasób technik i improwizacji dla nowych *enchainements*, wykorzystywanych w nauczaniu baletu przez nauczycieli i uczniów [Umino, Longstaff i Soga, 2009].

Web 2.0

Pojęcie Web 2.0 zostało spopularyzowane przez firmę *O'Reilly Media* w 2004 roku. Oznacza „potoczne określenie serwisów internetowych, powstałych po 2001, w których działaniu podstawową rolę odgrywa treść generowana przez użytkowników danego serwisu” [Wikipedia, 2012]. Serwisy Web 2.0 zmieniają paradygmat interakcji między właścicielami serwisu i jego użytkownikami, ich zawartość jest tworzona głównie przez użytkowników Internetu. Korzystają z takich technik, jak AJAX, RDF, SOAP, XHTML, XUL, kanały RSS, Atom (standard) i inne. Dalszą ewolucję Internetu opisuje termin Web 3.0, w którym zawartości stron zostają przetworzone do wzorca czytanego przez różne aplikacje, systemy wykorzystujące sztuczną inteligencję, rozwiązania semantyczne oraz oprogramowanie pozwalające wizualizować i przetwarzać dane w trzech wymiarach [INVOVIDE-MATRIX, 2012].

Społecznościowe serwisy Web 2.0 są stosowane do prowadzenia i wspomagania kształcenia. Do narzędzi tych należą m.in. serwisy współdzielenia i wymiany plików (ang. *media-sharing services*). Serwisy te umożliwiają publikację, dzielenie się, wyszukiwanie i prezentację określonego rodzaju zasobów. Wśród wielu rodzajów omawianych serwisów istotną rolę odgrywają serwisy umożliwiające *broadcasting*, *podcasting*, *screencasting*, *slidecasting*, *videocasting* i in. [Dąbrowski, 2008]. Prowadzone są badania nad jakością usług interaktywnych w mobilnych sieciach rozgłoszeniowych oraz mechanizmami, które realizują gwarancję jakości dla usług interaktywnych z wykorzystaniem jednokierunkowej technologii rozgłoszeniowej, takiej jak DVB (ang. *Digital Video Broadcasting*) [Potrawka, Gozdecki i Pach, 2008]. Trwa dyskusja, które z tych narzędzi stosowanych w e-learningu, są rzeczywiście darmowe [Eichstaedt, 2012].

Pojawienie się technologii Web 2.0 poszerza możliwości komunikacji online i rozpowszechniania e-learningu w środowisku. Ma swoje wady i zalety. Zaletami są m.in.: otwarcie się treści edukacyjnych, powstanie tzw. dziennikarstwa obywatelskiego, pogłębienie umiejętności wyszukiwania wiedzy. Podstawową wadą e-learningu wspomagane rozwiązaniami Web 2.0 jest sposób weryfikacji i jakości treści edukacyjnych [Zieliński, 2007]. Przedmiotem badań są m.in. różnice między e-learningiem 1.0 i e-learningiem 2.0 oraz wpływ tych różnic na jakość kształcenia. Problem jakości budził kontrowersje już przy użyciu *e-learning 1.0*, a pojawienie się na rynku *e-learning 2.0* wprowadziło jeszcze więcej niepewności [Ehlers, 2009].

Zakończenie

Znaczenie technologii w edukacji na odległość, zwłaszcza technologii likwidujących bariery uniemożliwiające edukację, a zarazem umożliwiających korzystanie z dóbr kultury, usług publicznych i zatrudnienia, pozo-

staje niekwestionowane. Przedstawiona w literaturze przedmiotu klasyfikacja głównych form nauczania online, odzwierciedlająca ogólne tendencje przemian w standardach e-learningu na amerykańskim rynku edukacyjnym, obejmuje 7 modeli. Są to: 1) model University of Phoenix, cechujący się oddzieleniem roli autora wykładów i innych materiałów dydaktycznych od roli instruktora; 2) model University of Illinois, zakładający maksymalne podobieństwo do nauczania na kampusie w trybie seminaryjnym (w grupach dyskusyjnych liczących do 25 studentów); 3) model harwardzki, wykorzystujący filmowane wykłady na kampusie; 4) model *community college*, łączący elementy z grup 1 i 2, i przeznaczony dla niezamożnych studentów; 5) modele kursów korespondencyjnych (np. z wykorzystaniem przesyłanego CD-ROM); 6) kursy wspomagane przez maszyny uczące; 7) światowa akademia internetowa. Przeważa pogląd, że modele 1–4 są nadal znaczące, model 5. wychodzi z użycia, natomiast modele 6. i 7. zyskują na znaczeniu [Bołtuć, 2007, s. 37–46].

Szybkie zmiany we wszystkich typach środowisk uczenia się i nauczania generują potrzebę wdrożenia w kształcenie studentów elektronicznego nauczania (e-learningu) w połączeniu z nowymi technologiami. Wyniki niektórych badań wskazują, że nauczyciele mają pozytywny stosunek do korzystania z e-learningu jako narzędzia wspomagającego nauczanie. Osobiste zachęty i motywacje do akceptacji e-learningu są o wiele ważniejsze niż motywacje zewnętrzne [Mohammadi, Hosseini i Fami, 2011]. Badania grupy studentów na jednym z uniwersytetów hiszpańskich potwierdziły, że korzystanie z e-learningowych portali skutecznie wspiera metody pracy grupowej i pomaga w podejmowaniu dobrych i bardziej świadomych decyzji [Cegarra-Navarro i Rodriguez, 2012]. Przedmiotem badań jest także efektywność programów nauczania. Świadomość znaczenia technologii, motywacja, zmiana zachowań osób uczących się, są niezbędnymi elementami w realizacji e-learningu. Liczne rekomendacje wdrożeń systemów e-learningowych w krajach rozwijających się, mają istotne znaczenie dla naukowców i praktyków [Bhuasiri, Xaymounghoun i Zo, 2012].

Idea kształcenia skoncentrowanego na studentach (ang. SCL, Student Centered Learning) została przedstawiona już w 1905 roku przez Franka Herberta Haywarda oraz w 1956 roku w pracy Johna Deweya [O'Sullivan, 2003]. Carl R. Rogers w książce *As a teacher, can I be myself? In Freedom to Learn for the 80's* (Ohio, 1983) proponuje zmianę paradygmatu nauczania [Bugaj, 2010]. Zjazd studenckich przedstawicieli krajów Grupy Wyszehradzkiej, który odbył się w dniach 8–10 kwietnia 2011 roku we Wrocławiu, pod hasłem *Kształcenie zorientowane na studenta w Europie Środkowej (T4 Student Centered Learning in Central Europe)* potwierdził, że SCL to nie tylko alternatywne podejście do tradycyjnego kształcenia, ale także zmiany zachodzące w świadomości studentów [Parlament, 2011]. Przy zachowaniu relacji między uczestnikami (nauczycielami i studentami) dla uzyskania rezultatów

kształcenia dopuszcza się nieograniczone możliwości korzystania z dowolnych metod dydaktycznych i dowolnych technologii, np. z e-learningu. Nauczyciel akademicki jest koordynatorem, sprawuje pieczę nad uczącymi się, podpowiada, ale nie narzuca swojej woli. Aktywne metody, które można stosować podczas przejścia z uczenia tradycyjnego do SCL uwzględniają wykorzystanie narzędzi stosowanych w e-learningu, np. przesyłanie informacji, dyskusja na forum, powiadamianie sms, prezentacje projektów studentów, wyszukiwanie bieżących informacji o zagadnieniach itp. [Bugaj, 2010]. Mimo tak znaczącej roli nowoczesnych technologii w procesie e-edukacji, należy jednak pamiętać, że jej podmiotem i przedmiotem w dalszym ciągu pozostaje człowiek. Człowiek, którego „umysł nie jest naczyniem, które należy wypełnić, lecz ogniem, który trzeba rozniecić” (Plutarch).

Bibliografia

- Al-Nuaim, H. A. (2012), *The Use of Virtual Classrooms in E-Learning: A Case Study in King Abdulaziz University, Saudi Arabia*. „E-Learning and Digital Media”, vol. 9 no 2, s. 211-222.
- Alzahrani, I. (2012), *Evaluate Wiki Technology as e-Learning Tool from the Point View of Al-Baha University Students: A Pilot Study with Undergraduate Students in Both Faculties of Science and Education*. Paper presented at the Annual Meeting of the Education, Learning, Styles, Individual Differences Network (ELSIN) (7th, Cardiff, United Kingdom, Jun 26-28, 2012).
- Bołtuć P. (2007), *Przemiana paradygmatu w szkolnictwie wyższym i ekspansja e-learningu z perspektywy amerykańskiej*. W: *E-edukacja.net. Materiały z III ogólnopolskiej konferencji Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym zorganizowanej 16 listopada 2006 roku w Akademii Ekonomicznej w Krakowie*. Red. M. Dąbrowski, M. Zajac. Warszawa. [dokument elektroniczny].
- Bhuasiri W., Xaymoungkhoun O., Zo H. (2012), *Critical Success Factors for E-Learning in Developing Countries: A Comparative Analysis between ICT Experts and Faculty*. „Computers & Education”, Vol. 58 no 2, s. 843-855.
- Bugaj J. (2010), *Kształcenie skoncentrowane na studentach tzw. Student Centered Learning (SCL): co się za tym kryje?* [online]. [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/KRK/20110201/20110201_Bugaj.pdf.
- Byl de P., Taylor J. (2007), *A Web 2.0/ Web3D Hybrid Platform for Engaging Students in e-Learning Environments*. „Turkish Online Journal of Distance Education—TOJDE”, vol. 8 no 3, s. 108-127.
- Cegarra-Navarro J.G., Rodriguez F.J.C. (2012), *Factors Affecting the Use of an E-Learning Portal at University*. „Journal of Educational Computing Research”, vol. 46 no 1, s. 85-103.
- Cochrane T.D. (2010), *Beyond the Yellow Brick Road: Mobile Web 2.0 Informing a New Institutional E-Learning Strategy*.

- „ALT-J: Research in Learning Technology”, vol. 18 no 3, s. 221–231.
- Dąbrowski, M. (2008), *E-learning 2.0 - przegląd technologii i praktycznych wdrożeń*. „E-mentor” [online]. 2008, nr 1(23) [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/23/id/510>.
- Eichstaedt M. (2012), *Webcom just communicate* [online]. [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webcomm.eu/blog/>.
- Ehlers U.D. (2009), *Web 2.0-E-Learning 2.0-Quality 2.0? Quality for New Learning Cultures*. „Quality Assurance in Education: An International Perspective”, vol. 17 no 3, s. 296–314.
- Europejski Instytut Certyfikacji IT, EITCI [online]. 2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.eitci.org/>.
- Istifci I., Lomidazde T., Demiray U. (2011), *An Effective Role of E-Learning Technology for English Language Teaching by Using Meta Communication Actors*. „Turkish Online Journal of Distance Education”, vol. 12 no 4, s. 201–211.
- InzynieriaWiedzy.pl [online]. 2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.inzynieriawiedzy.pl/>.
- INVOVIDE-MATRIX *Focus on customer value. Blog inspiracje i innowacje* [online]. 2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.infovidematrix.pl/inspiracje/>.
- iPad W: *Wikipedia. Wolna encyklopedia* [online]. 2013 [dostęp: 2013-01-10]. Dostępny w World Wide Web: Dostępny w World Wide Web: <http://en.wikipedia.org/wiki/IPad>.
- Jančařík A., Jančaříková K. (2010), *Wiki Tools in the Preparation and Support of e-Learning Courses*. „Electronic Journal of e-Learning”, vol. 8 no 2, s. 123–132.
- Jasiołek K. (2010), *Second Life kryzys nie dotyczy*. „Komputerswiat.pl” [online]. 2010 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.komputerswiat.pl/>.
- Janczyk J. (2011), *Wybrane problemy zarządzania procesami kształcenia w społeczeństwie informacyjnym*. Katowice.
- Kazancoglu, Y., Aksoy, M. (2011), *A Fuzzy Logic-Based Quality Function Deployment for Selection of E-Learning Provider*. „Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET”, vol. 10 no 4, s. 39–45.
- Li, Y., Dong, M., Huang, R. (2011). *Designing Collaborative E-Learning Environments based upon Semantic Wiki: From Design Models to Application Scenarios*. „Educational Technology & Society”, vol. 14 (4), s. 49–63.
- Male G., Pattinson C., (2011), *Enhancing the Quality of E-Learning through Mobile Technology: A Socio-Cultural and Technology Perspective towards Quality E-Learning Applications*. „Campus-Wide Information Systems”, vol. 28 no 5, s. 331–344.
- Mohammadi D., Hosseini S.M., Fami H.S. (2011), *Investigating Agricultural Instructors' Attitudes toward E-Learning in Iran*. „Turkish Online Journal of Distance Education”, vol. 12 no 1, s. 174–183.
- Niederliński A., (2000), *Regulowe systemy ekspertowe*. Gliwice.
- O'Sullivan, M. (2003), *The reconceptualisation of learner-centred approaches: A Nambian case study*. „International Journal of Educational Development”, vol. 24(6), s. 585–602.

- Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej [online]. 2011 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://psrp.org.pl/>.
- Potrawka P., Gozdecki J., Pach A. (2008), *Gwarancja jakości usług interaktywnych w mobilnych sieciach rozgłoszeniowych*. „Przegląd Telekomunikacyjny i Wiadomości Telekomunikacyjne”, R. 81, nr 8/9, s. 945–949.
- SAP Polska [online]. 2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sap.com/poland/index.epx>.
- Semantic wiki project [online]. 2012 [dostęp: 2013-01-10]. Dostępny w World Wide Web: http://semanticweb.org/wiki/Semantic_wiki_projects.
- Słownik języka polskiego [online]. Cop. 1997-2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://sjp.pwn.pl/>.
- Songhao H., Saito K., Maeda T. (2011), *Evolution from Collaborative Learning to Symbiotic E-Learning: Creation of New E-Learning Environment for Knowledge Society*. „US-China Education Review”, vol. 8 no 1, s. 46–53.
- Stav J., Nielsen K., Hansen-Nygard G. (2010), *Experiences Obtained with Integration of Student Response Systems for iPod Touch and iPhone into e-Learning Environments*. „Electronic Journal of e-Learning”, vol. 8 no 2, s. 179–190.
- Strategia Badań Polskiej Platformy Technologii Mobilnych i Komunikacji Bezprzewodowej wersja: SB/01/2006 Warszawa, 12 grudnia 2006 [online]. 2006 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.emobility.pl/documents/Strategia_Badan_PPTMiKB_20061212.pdf.
- Rutkowski, L. (2006), *Metody sztucznej inteligencji. Inteligencja obliczeniowa*. Warszawa
- Rykaczewski, K. (2006), *Systemy rozmyte i ich zastosowania* [online]. [dostęp: 2012-09-15] Dostępny w World Wide Web: http://www.ptzp.org.pl/files/konferencje/kzz/artyk_pdf_2010/13_Blaszczyk_K.pdf.
- [Second Life, 2012] za: Wikipedia. Wolna encyklopedia [online]. [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/>.
- Sokołowski D. (red.) (2011), *E-learning Trends 2011. Pierwsze w Polsce dedykowane badanie internautów na temat e-learningu przy współpracy z firmą badawczą Gemius*. Warszawa.
- Sun K.-T., Lin Ch.-L., Wang S.-M. (2010), *A 3-D Virtual Reality Model of the Sun and the Moon for E-Learning at Elementary Schools*. „International Journal of Science and Mathematics Education”, vol. 8 no 4, s. 689–710.
- Szulc, J. (2011), *Systemy ekspertowe w nauczaniu na odległość. Nowe możliwości kształcenia użytkowników bibliotek* [referat wygłoszony na Konferencji Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej. Funkcje i wyzwania w XXI wieku. Kraków, 16-17 maja 2011].
- Umino B., Longstaff J.S., Soga A. (2009), *Feasibility Study for Ballet E-Learning: Automatic Composition System for Ballet “Enchainement” with Online 3D Motion Data Archive*. „Research in Dance Education”, vol. 10 no 1, s. 17–32.
- [Technologia, 2012] za: Wikipedia. Wolna encyklopedia [online]. [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/>.

- Wikipedia. Wolna encyklopedia [online]. 2012 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/>.
- Wirtualne Klasy. jPALIO S.A. [online]. 2010 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: http://virtualclassrooms.pl/palio/html.run?_Instance=vcr&_PageID=199&activeTab=0&_Checksum=-1025207669.
- Yusoff N.M., Salim S.S. (2012), *Investigating Cognitive Task Difficulties and Expert Skills in E-Learning Storyboards Using a Cognitive Task Analysis Technique*. „Computers & Education”, Vol. 58 no 1, s. 652–665.
- Zieliński Z.E. (2007), *Implementacja cech Web 2.0 w systemach e-learning*. W: *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym* [online]. 2007 [dostęp: 2012-09-15]. Dostępny w World Wide Web: http://zasoby.kanigur.uek.krakow.pl/konferencje.php?nr=1200001210&kat=_p;_referaty/se-sja_IIB/13_e-edukacja.pdf.

Jolanta Szulc

Selected technologies and tools for e-learning. The research overview

Summary

The article discusses the selected, modern technologies and tools used in the process of e-learning: Second Life, expert systems, fuzzy systems, Wiki technologies, mobile technologies, 3D, Web 2.0 and Web 3.0. The author presents the results of the latest research in the use of the modern technologies in the process in distance learning. The use of technology and tools in e-learning, as well as in SCL (Student Centered Learning) are conferred in the final part of the paper. The research material was recollected using the ERIC (Education Resources Information Center) database.

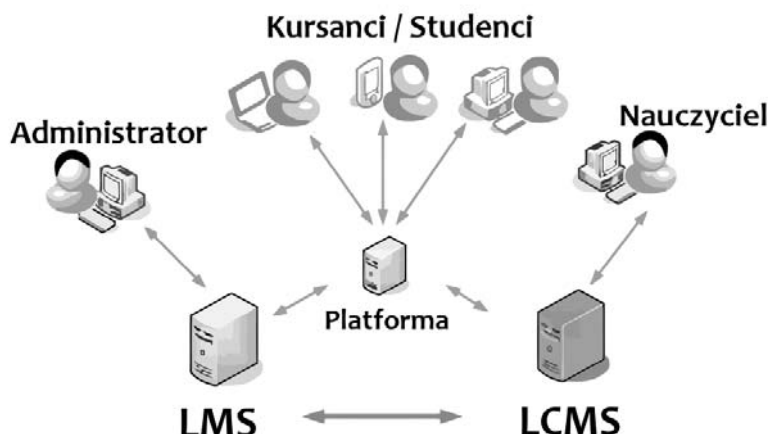
ALEKSANDRA E. ADAMCZYK
*Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach*

E-LEARNING W LIKWIDACJI BARIER EDUKACYJNYCH

Tworzenie treści internetowych, które będą przydatne i zrozumiałe dla odbiorców, nie jest sprawą łatwą. Równocześnie spełnienie wymogu przydatności i zrozumiałości jest kluczowe dla zadania dotarcia do szerokiego grona użytkowników. Osiągnięcie tego celu zależy od dokładnej analizy projektu i zaplanowania poszczególnych etapów jego realizacji. Poważnym problemem jest dostępność stron internetowych dla osób niepełnosprawnych, a więc uniknięcie wykluczenia tej grupy społecznej z kręgu użytkowników stron WWW. Ważne są też: właściwa konstrukcja strony, rozmieszczenie informacji oraz sama treść. Korzystanie z dobrze zaprojektowanej strony WWW daje odwiedzającemu ją satysfakcję, wszelkie natomiast wady oraz zbędne szczegóły i komplikacje wywołują poczucie straty czasu i bezradności, a w konsekwencji odbierają entuzjazm i zainteresowanie tematem. Jest to istotne zwłaszcza w przypadku realizowania usługi polegającej na udostępnieniu użytkownikom systemu do zdalnego kształcenia, który powinien uwzględniać wieloaspektową aktywność i różne rodzaje percepcji osoby uczącej się [Czarkowski, 2012, s. 23-47].

Ze względu na funkcjonalność e-learningu coraz więcej uczelni, szkół i organizacji oferuje edukację przez Internet. Tego typu nauczanie jest wspomagane technologią elektroniczną dzięki platformie integrującej dwa typy systemów informatycznych klasy LMS/LCMS (ang. Learning Management System / Learning Content Management System), wspierających organizację i prowadzenie kształcenia w Internecie. Schemat systemu zarządzania nauczaniem zdalnym przedstawia rys. 1.

Do najważniejszych zalet „nauki na odległość” należą: oszczędność czasu (nauka odbywa się w wybranym przez kursanta czasie); oszczędność finansowa (eliminowane są koszty związane z tradycyjnym prowadzeniem szkoleń); monitoring wyników nauczania (dzięki testom weryfikującym niemal natychmiast można sprawdzić stopień przyswojonej wiedzy); dowolna liczba osób szkolonych (nie ma ograniczeń ilości osób korzystających ze szkoleń przez Internet);



Rys. 1. Schemat systemu zarządzania nauczaniem zdalnym. Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bernhard Fink NexxaCon GmbH, www.nexxacon.com, Austria

stałe monitorowanie i doskonalenie programu szkoleniowego w zależności od potrzeb rynku; aktualizowanie i wzbogacanie wiedzy przy wykorzystaniu najnowszych narzędzi. Szczególnie użytkownicy z ograniczoną sprawnością, w edukacji przez Internet dostrzegają dla siebie szansę poszerzania wiedzy, zdobywania wykształcenia czy doskonalenia zawodowego. Taka edukacja sprzyja także integracji społecznej oraz zapobiega społecznemu wykluczeniu.

Nurt kształcenia online został zapoczątkowany w Polsce w latach dziewięćdziesiątych. Pierwszymi ośrodkami były: Centrum Edukacji Niestacjonarnej Politechniki Gdańskiej, Centrum Kształcenia Ustawicznego przy Politechnice Świętokrzyskiej oraz Uniwersytet Wirtualny przy Instytucie Kształcenia Zawodowego w Warszawie. Kształceniem kadry (już od 1997 roku) zajmował się Uniwersytet Łódzki, gdzie uruchomiono studia podyplomowe „Podstawy Nauczania na Odległość” [Nahotko, 2006, s. 63]. W Ameryce w 2010 roku aż 6 milionów studentów przynajmniej raz skorzystało z zajęć w trybie e-learning. W Polsce system elektronicznej edukacji jest jeszcze niespójny, ale już kilkanaście uczelni wspiera proces kształcenia na własnych platformach e-learningowych lub partycypuje w międzyuczelnianych projektach kształcenia online. Chociaż zdaniem aż 73% studentów, polskie uczelnie nie są przygotowane do kształcenia na odległość [Grabek, 2012]¹, to jednak zauważyć należy, że w ostatnich kilku latach pojawiło się wiele interesujących inicjatyw świadczących o tym, że wkrótce może

¹ Takie są wyniki badań Instytutu Homo Homini, przeprowadzonych na zlecenie Polish Open University.

nastąpić przełom w tej dziedzinie. Przy odpowiednim doborze narzędzi, technik i metod pojawiające się w sieci formy edukacji internetowej i projekty e-learningowe mogą stać się mocnym ogniwem edukacyjnym uczelni, szkół, instytucji kultury, bibliotek, firm i przedsiębiorstw.

Platforma e-learningowa z założenia powinna być projektem otwartym, zarówno pod względem zawartości, jak i zastosowanej technologii. Dlatego przy budowaniu nowej infrastruktury e-learningowej ważne jest zarówno odpowiednie przygotowanie treści kształcenia, jak i zastosowanie standardów przeniesienia do postaci elektronicznej materiału dydaktycznego. W praktyce miarą efektywności i satysfakcji użytkownika omawianych źródeł jest użyteczność (*web usability*) i dostępność (*accessibility*). WAI (Web Accessibility Initiative) stworzyła zestaw standardów dostępności stron internetowych, opartych na prawie amerykańskim (Americans with Disabilities Act)². Dla programistów webowych utworzono kompleksowe, standardowe wytyczne i listy kontrolne, do których powinni się stosować podczas tworzenia witryn oraz przy wprowadzaniu zmian w swoich projektach. Przestrzeganie tych wskazań stanowi gwarancję spełnienia potrzeb użytkowych osób niepełnosprawnych.

Realizacja projektu internetowego musi przebiegać w zgodzie ze standardami i specyfikacjami technicznymi W3C (The World Wide Web Consortium, rys. 2), regułami dostępności WAI oraz wytycznymi odnoszącymi się do dostępności treści internetowych WCAG (Web Content Accessibility Guidelines). Kwestie te regulują także: *Deklaracja Ministrów Państw Członkowskich UE, Plan działań Rady Europy dla promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: poprawianie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006–2015, Traktat ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*³.

Ważne źródła wiedzy o dostępności stron WWW tworzą społeczności internetowe, udostępniając cenne wskazówki i porady na temat tego, co powinno się wziąć pod uwagę przy realizacji projektu i czego należy się wystrzegać [Pilgrim, 2005]. Informacjami na temat dostępności witryn internetowych dzielą się też organizacje (WAI publikuje normy dotyczące dostępności i użyteczności stron WWW, HiSoftware® Cynthia Says™ Portal udostępnia automatyczny walidator sprawdzający zgodność z Section 508 i wytycznymi WCAG) oraz fundacje⁴. Inne walidatory internetowe, które oceniają standaryzowane kryteria, to na przykład: A-Prompt (darmowe narzędzie do sprawdzania poprawności dostępności), czy popularny WAVE

² Americans with Disabilities Act – ustawa uchwalona przez Kongres Stanów Zjednoczonych w 1990 roku, zakazująca dyskryminacji z powodu niepełnosprawności.

³ Polskie prawo także zawiera zapisy o powszechnym dostępie obywateli RP do informacji publicznej [Konstytucja, art. 32 i art. 69; Ustawa, 2001; Ustawa 2005; Uchwała, 1997].

⁴ Przykładem jest Fundacja Instytutu Rozwoju Regionalnego, która wydała serię poradników dla wyższych uczelni między innymi na temat problemów studentów niewidomych i słabo widzących. W publikacjach omówiono wytyczne opracowane w ramach Projektu realizowanego przez Partnerstwo Na Rzecz Zwiększenia Dostępności Rynku Pracy Dla Osób Niewidomych w ramach Programu Operacyjnego Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL.



Views: [desktop](#) [mobile](#) [print](#)

[STANDARDS](#) [PARTICIPATE](#) [MEMBERSHIP](#) [ABOUT W3C](#)

W3C » [Standards](#)

STANDARDS

W3C standards define an **Open Web Platform** for application development that has the unprecedented potential to enable developers to build rich interactive experiences, powered by vast data stores, that are available on any device. Although the boundaries of the platform continue to evolve, industry leaders speak nearly in unison about how HTML5 will be the cornerstone for this platform. But the full strength of the platform relies on many more technologies that W3C and its partners are creating, including CSS, SVG, WOFF, the Semantic Web stack, XML, and a variety of APIs.

W3C develops these technical specifications and guidelines through a process designed to maximize consensus about the content of a technical report, to ensure high technical and editorial quality, and to earn endorsement by W3C and the broader community.

If you are learning about Web technology, you may wish to start with the introduction below, and follow links for greater detail.



Web Design and Applications

Web Design and Applications involve the standards for building and Rendering Web pages, including HTML, CSS, SVG, Ajax, and other technologies for Web Applications ("WebApps"). This section also includes information on how to make pages accessible to people with disabilities (WCAG), to internationalize them, and make them work on mobile devices.



Web Architecture

Web Architecture focuses on the foundation technologies and principles which sustain the Web, including URIs and HTTP.



Semantic Web

In addition to the classic "Web of documents" W3C is helping to build a technology stack to support a "Web of data," the sort of data you find in databases. The ultimate goal of the Web of data is to enable computers to do more useful work and to develop systems that can support trusted interactions over the network. The term "Semantic Web" refers to W3C's vision of the Web of linked data. Semantic Web technologies enable people to create data stores on the Web, build vocabularies, and write rules for handling data. Linked data are empowered by technologies such as RDF, SPARQL, OWL, and SKOS.



XML Technology

XML Technologies including XML, XML Namespaces, YML Schema, XSLT, Efficient XML Interchange (EXI), and other related standards.



Web of Services

Web of Services refers to message-based design frequently found on the Web and in enterprise software. The Web of Services is based on technologies such as HTTP, XML, SOAP, WSDL, SPARQL, and others.



Web of Devices

W3C is focusing on technologies to enable Web access anywhere, anytime, using any device. This includes Web access from mobile phones and other mobile devices as well as use of Web technology in consumer electronics, printers, interactive television, and even automobiles.



Browsers and Authoring Tools

The web's usefulness and growth depends on its universality. We should be able to publish regardless of the software we use, the computer we have, the language we speak, whether we are wired or wireless, regardless of our sensory or interaction modes. We should be able to access the web from any kind of hardware that can connect to the Internet – stationary or mobile, small or large. W3C facilitates this listening and blending via international web standards. These standards ensure that all the crazy brilliance continues to improve a web that is open to us all.

Questions About Standards?

Learn more about W3C standards and consult the [W3C Standards FAQ](#) for answers to questions such as:

- What does "Web Standard" mean? What is a "Recommendation"?
- Does W3C publish other types of documents related to standards or future work? What are Submissions?
- Where should I send comments about a specification?
- Where can I find information regarding patent disclosures/claim exclusions?

OPEN STANDARDS PRINCIPLE



OpenStand: the modern paradigm for standards

VIEW BY

- Technology topic
- Status / Stability
- Date
- Title
- Group publishing the standard

QUICK LINKS

- Recent
- Subscribe
- FAQ
- About Standards

USE THE STANDARDS

- Unicom (Validators)
- W3C Cheatsheet
- Tutorials
- Translations

RECENT NEW WORK

- Research Report on Web Accessibility Metrics
- Scalable Vector Graphics (SVG)
- Compositing and Blending 1.0
- Networked Service Discovery and Messaging
- XForms 2.0: XPath expression module
- More technical reports...

WEB FOR ALL

- Accessibility
- Internationalization
- Mobile Web
- Developing Economies
- eGovernment

NAVIGATION

- Home
- Standards
- Participate
- Membership

CONTACT W3C

- Contact
- Help and FAQ
- Sponsor / Donate
- Site Map

W3C UPDATES



Rys. 2. Strona internetowa W3C. Źródło: W3C

– bezpłatne narzędzie oceny dostępności witryn internetowych, świadczone przez WebAIM (Web Accessibility In Mind, rys. 3). Dostępność stron można także testować za pomocą polskiego walidatora Utilitia – automatycznego narzędzia do audytu dostępności stron internetowych (spółka Utilitia została powołana przez Fundację Instytut Rozwoju Regionalnego w 2009 roku w celu promowania dostępności, uniwersalnego projektowania i równego dostępu dla wszystkich, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych)⁵. Mimo że walidatory są dla uczelni i bibliotek przydatnymi narzędziami w ocenie dostępności zasobów i usług internetowych, nie dają możliwości oceny różnych kategorii dostępności i nawigowania po stronach WWW. Inne oczekiwania i potrzeby mają osoby starsze lub z niepełnosprawnością kończyn górnych, inne zaś osoby niedowidzące czy niewidome [Zadrozny, 2007, s. 10; Walter, 2011, s. 127–132]⁶.

Sprawdzanie dostępności powinno być wspierane badaniami na grupie docelowej. Z punktu widzenia użyteczności istotne jest, aby platforma szkoleniowa uwzględniała następujące kryteria: intuicyjność (czy nowy użytkownik może szybko znaleźć szukane informacje); czytelność (układ treści i grafik na stronie powinien być czytelny i nie męczyć wzroku); efektywność (użytkownicy znający stronę mogą z niej szybko i sprawnie korzystać); zrozumiałość (treści na stronie są zrozumiałe dla użytkownika); poprawność (czy strona prawidłowo działa w różnych przeglądarkach i systemach); optymalizacja dla wyszukiwarek (strona jest przyjazna dla wyszukiwarek) [Paszkievicz, 2011, s. 24–27].

Podstawowe wytyczne dla kursów e-learningowych obejmują:

- prawidłowe zdefiniowanie tytułu dla każdej z serii stron kursu;
- stosowanie nagłówków z zachowaniem hierarchii ważności;
- stosowanie list uporządkowanych (lista przygotowana w postaci zdań zaczynających się od myślnika nie jest rozpoznawalna przez użytkowników niewidomych);
- stosowanie elementów podwyższających dostępność tabel (tytułowanie nagłówków, zarówno kolumn, jak i wierszy <th>; oznaczenie tytułu tabeli znacznikiem <caption>; opisanie struktury danych tabeli za pomocą atrybutu <summary>);
- stosowanie atrybutów dostępnego tekstu (kontrast na poziomie jasności kolorów 4,5:1, tekst minimalnie 10:1; niestosowanie justowania

⁵ Spółka Utilitia jest przedsiębiorstwem społecznym, zatrudnia i aktywizuje osoby niepełnosprawne, a osiągane zyski są przekazywane na działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Stworzony przez nią walidator jest narzędziem miarodajnym; jego działanie jest wspierane i testowane przez grupę docelową – osoby niepełnosprawne.

⁶ Osoby niewidome lub niedowidzące często napotykają na barierę dostępności witryny, z której zawartością zapoznają się poprzez programy czytające (tzw. Screen Readery – aplikacje komputerowe rozpoznające i interpretujące informacje wyświetlane na ekranie monitora, przedstawiające je użytkownikowi w postaci głosowej za pomocą syntezatora mowy albo wysyłające go do monitora brajlowskiego).

w akapitach – justowanie utrudnia odbiór treści przez dyslektyków; zastosowanie logicznego podziału tekstu przy użyciu nagłówków; wyważona ilość pogrubień i kursyw oraz podkreśleń; czytelne oznaczenie cytatów: dla dłuższych fragmentów tekstu <blockquote>, dla krótszych - <q>; rozwinięcie akronimów przy pierwszym ich wystąpieniu);

The screenshot shows the WebAIM website homepage. At the top, there's a navigation bar with links: Products, Services, Articles, Resources, Community. A search bar is on the right. The main header features the WebAIM logo and the text 'Web Accessibility in Mind'. Below this, a large banner for 'WAVE web accessibility evaluation tool' is displayed, with the text 'You have no alternative!' and the URL 'wave.webaim.org'. The banner also includes a 'skip to main content' link. Below the banner, there are three columns of content. The first column, 'Training', lists 'Accessibility Training' and 'Technical Assistance'. The second column, 'Evaluation', lists 'Accessibility Certification' and 'Monitoring & Reporting'. The third column, 'Design & Delivery', lists 'Design & Development' and 'Accessibility Repairs'. Below these, there are sections for 'Current Features' and 'Popular Resources'. The 'Current Features' section includes 'Screen Reader Survey', 'Infographic: Web Accessibility for Designers', and 'Using VoiceOver to Evaluate Web Accessibility'. The 'Popular Resources' section lists 'Web Accessibility Articles', 'Video: Web Accessibility In Mind', 'Section 508 Checklist', 'WCAG 2.0 Checklist', and 'WAVE Accessibility Evaluation Tool'. Below these, there are sections for 'Solutions for:' and 'WebAIM Activities'. The 'Solutions for:' section lists 'Education', 'Government', 'Business', 'Healthcare', and 'Non-Profit'. The 'WebAIM Activities' section lists 'WebAIM Training - Advanced Web Accessibility Session', 'Accessibility Summit', and 'View WebAIM projects...'. On the left side, there is a sidebar with links to 'Getting Started', 'WebAIM Training', 'From the Blog', and 'Community'. The 'From the Blog' section lists several articles with dates. The 'Community' section lists 'Newsletter', 'Blog', 'Email Discussion List', and 'RSS/News Feeds'. At the bottom, there is a footer with logos for 'Center for Persons with CPD Disabilities' and 'Utah State UNIVERSITY', and links to 'About Us', 'Contact Us', and 'Copyright 1999-2012 WebAIM'.

Rys. 3. Strona internetowa WebAIM. Źródło: WebAIM.

- wszystkie grafiki osadzone za pomocą znacznika powinny posiadać atrybut <alt> (unikać wszelkich dekoratorów, a jeśli ich zastosowanie jest konieczne, powinny posiadać pusty atrybut <alt>; grafiki będące linkami powinny zawierać alternatywę tekstową z informacją, że przekierowują na inną stronę lub do innego serwisu; grafiki niosące wizualną treść powinny zawierać wyczerpujący opis i nie przekraczać 100 znaków);

- tworzenie zrozumiałych linków (treść linku musi być zrozumiała i wskazywać precyzyjnie, co się pod nim kryje) [Paszkievicz, 2011, s. 28–98]⁷.

Mimo powszechnego zastosowania systemu LMS/LCMS i starań aby oprogramowania do tworzenia kursów nauczania na odległość były realizowane z uwzględnieniem standardów dostępności, wciąż pojawiają się sygnały od użytkowników dotyczące: braku opisów informacji wizualnych, niedokładnie oznaczonych ramek, niedostatecznego oznakowania tabel, braku funkcjonalności niektórych przycisków w interfejsach, czy też braku dostępności w komunikatorach, spowodowanego wykorzystaniem JavaScript. Niestety, bywa że z powodu nieznanomości uniwersalnych standardów projektowych powstają kursy bardzo atrakcyjne pod względem estetycznym, o wysokim poziomie merytorycznym, ale z powodu barier dostępności całkowicie nieprzydatne dla osób niepełnosprawnych.

Chociaż biblioteki akademickie nie zawsze odgrywają bezpośrednią rolę w tworzeniu zasobów online, to w trosce o to, by te zasoby były dostępne dla osób niepełnosprawnych, biblioteki powinny sprawować pieczę nad dostępnością oferowanych usług. Taką możliwość dają rozwiązania systemowe, na przykład przyjęcie polityki dostępności wszystkich zasobów, źródeł i usług oraz przypisanie określonym członkom personelu biblioteki zadań związanych z zapewnieniem i utrzymaniem standardów dostępności (wyznaczenie wykwalifikowanego pracownika jako osoby kontaktowej do pracy z osobami niepełnosprawnymi, na przykład po kursie języka migowego; współpraca z uczelnianym biurem ds. osób niepełnosprawnych, etc.) [Caldwell, 2006, s. 6–7]. Dzięki takiemu podejściu biblioteka może zapewniać dostępność nabytych źródeł, przygotowywać szkolenia z uwzględnieniem potrzeb wszystkich użytkowników, na bieżąco usuwać bariery, przyczyniając się w ten sposób do wyrównywania szans edukacyjnych studentów.

Z badań Czesława Ślusarczyka przeprowadzonych na grupie osób o różnym rodzaju niepełnosprawności (dysfunkcja wzroku, słuchu, uszkodzenie narządu ruchu, inna niesprawność) wynika, że większość respondentów (85,6% badanych) wykorzystywała Internet do celów edukacyjnych. Bada-

⁷ Szczegółowe informacje w publikacji wydanej w ramach projektu: „Wsparcie osób niepełnosprawnych w swobodnym dostępie do informacji i usług zamieszczonych w Internecie” współfinansowanego przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego pt.: *Dostępność serwisów internetowych – podręcznik na temat dobrych rozwiązań w projektowaniu dostępnych serwisów internetowych dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności* [Paszkievicz, 2011].

nie wykazało również, że najczęściej osoby te korzystały z bibliotek internetowych, gazet i czasopism online, encyklopedii i słowników online, portali edukacyjnych, tematycznych list dyskusyjnych. Niewielka grupa wskazała



**Internetowa Edukacja
Osób Niepełnosprawnych**

Nie jesteś zalogowany(a) (Zaloguj się)
Zalóż konto uczestnika szkoleń
Zalóż konto organizatora szkoleń

A A A

STRONA GŁÓWNA O NAS WYSZUKAJ SZKOLENIA PRZYGOTUJ SZKOLENIA W MEDIACH WYDARZENIA KONTAKT POBIERZ

Pierwsza w Polsce platforma szkoleń internetowych dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych



CO TO JEST E-LEARNING
Definicja e-learningu
E-learning jako rehabilitacja społeczna i zawodowa
Historie z życia wzięte



KORZYSTANIE ZE SZKOLEŃ
Jak działa platforma IEON?
Grupa docelowa
Koszty
Certyfikat uczestnika
Historie z życia wzięte



PRZYGOTOWANIE SZKOLEŃ
Jak działa platforma IEON?
Korzyści dla firm szkoleniowych
Przygotowanie szkoleń
Publikowanie szkoleń
Koszty
Dyplom organizatora
Historie z życia wzięte



DOSTĘPNOŚĆ

- Dostępność stron internetowych
- Osoby mające problemy z korzystaniem z myszki
- Osoby niewidome
- Oświadczenie o dostępności

TYM ŻYJE IEON

IEON dla BON
program partnerski

Program Partnerski "IEON dla BON"
Finał "Aktywizacji Zawodowej" to doskonała okazja na kontynuowanie sukcesu wraz z platformą IEON. Zapraszamy wszystkie uczelnie Biura ds. Osób Niepełnosprawnych oraz jednostki działające na rzecz studentów z niepełnosprawnością do wzięcia udziału w Programie Partnerskim "IEON dla BON".

IEON dla Fundacji i Stowarzyszeń

IEON dla Fundacji i Stowarzyszeń
Rozpocznemy kolejną akcję specjalną! We współpracy z organizacjami działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnością udostępniamy sponsorowane szkolenia zawodowe na platformie e-learningowej. Akcja IEON dla Fundacji i Stowarzyszeń to doskonała szansa na BEZPŁATNE skorzystanie z następujących szkoleń:

PRZYJACIELE SERWISU



"Social media na dobre zagościły w salach lekcyjnych, [...] wzrasta znaczenie rozwijania umiejętności myślenia kreatywnego i koncepcyjnego. Większość z tych trendów zaczyna już być widoczna w polskiej praktyce edukacyjnej."

Katarzyna Mitschke, pedagog, polonistka

przysięgli serwisu

AKTUALNOŚCI

- 24.08.2012 Zaczęliśmy w blogu 2edu: Miejsca i przestrzenie edukacji
- 27.07.2012 Unia raportuje: Edukacja to nie dodatek dla chętnych!
- 31.05.2012 VI Integracyjny Piknik Lotniczy w Krakowie
- 17.05.2012 IEON w bazie InfoLinkownika
- 10.05.2012 Dzień Godności Osób z Niepełnosprawnością Intellektualną
- 16.04.2012 WYNIKI! Konkurs Zdobądź kwalifikacje! Wygraj Nagrody!

więcej aktualności

PARTNERZY








Poznaj naszych wszystkich partnerów.

CERTYFIKATY






Logo innowacyjna gospodarka Logo Unii Europejskiej **Serwis www.ieon.edu.pl powstał w ramach projektu: „IEON (Internetowa Edukacja Osób Niepełnosprawnych) to usługowa platforma e-learningowa, przeznaczona dla podmiotów szkoleniowych, które zamierzają podjąć wyzwanie w postaci prowadzenia nauczania przez Internet; nauczania skierowanego ściśle do jednej grupy docelowej: osób niepełnosprawnych.”**
Projekt dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Aktualności Przyjaciele serwisu Partnerzy Artykuły Współpracuj z nami FAQ Regulamin Cennik Mapa strony

Rys. 4. Strona internetowa IEON. Źródło: IEON

natomiast na kursy i szkolenia e-learningowe. Autor badania zauważył, że ta tendencja utrzymywała się, co potwierdzały w owym czasie inne wyniki badań i wnioski, przedstawione w pracy doktorskiej Natalii Walter [Ślusarczyk, 2007, s. 9]. Badania Marii Wilkin pokazały, że osoby niepełnosprawne nie posiadają wystarczającej wiedzy o możliwości nauki na odległość [Wilkin, 2009, s. 27–32]. Czynniki finansowe i infrastrukturalne zamroziły potencjał środowiska osób niepełnosprawnych prężnie rozwijany w tym czasie na Zachodzie. Nic więc dziwnego, że w polskiej cyberprzestrzeni pojawiły się projekty, których inicjatorzy postanowili zmienić ten stan rzeczy.

Wobec rosnących oczekiwań użytkowych osób niepełnosprawnych, ważna stała się pierwsza w Polsce platforma szkoleń internetowych dostosowana do ich potrzeb – IEON (Internetowa Edukacja Osób Niepełnosprawnych, rys. 4)⁸. Serwis ten jest usługową platformą e-learningową przeznaczoną dla podmiotów szkoleniowych, które zamierzają prowadzić nauczanie przez Internet skierowane do jednej grupy docelowej: osób niepełnosprawnych. Projekt został dofinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Platformę IEON stworzono z myślą o szybkiej i prostej obsłudze. Osoby nieposiadające specjalistycznej wiedzy w krótkim czasie są w stanie opanować aplikację IEON-LCMS w celu przygotowania kursu e-learningowego. Uwzględniono wytyczne pozwalające na skuteczne nauczanie zdalne oraz komfort przy przekazywaniu i zdobywaniu wiedzy. Aby przygotować narzędzie IEON-LCMS do pracy z e-learningiem należy założyć konto organizatora szkoleń i po zakończeniu procesu rejestracji zakupić kreator. Po wykupieniu kreatora można przystąpić do uruchomienia i wstępnej konfiguracji aplikacji. Nie ma potrzeby przeprowadzenia instalacji. Oprogramowanie platformy jest gotowe do pracy i zaraz po rejestracji daje możliwość tworzenia szkoleń z uwzględnieniem potrzeb osób niedowidzących. Uruchomienie aplikacji do tworzenia szkoleń Internetowej Edukacji Osób Niepełnosprawnych znajduje się w profilu konta organizatora. Dzięki rozbudowanej, ale nieskomplikowanej strukturze kreatora, można wykorzystać szereg możliwości konfiguracyjnych oraz dopasowujących dla tworzonych szkoleń. Najważniejsze cechy wzmacniające funkcjonalność narzędzia do tworzenia szkoleń IEON to:

- struktura szkolenia – kurs może składać się z elementów takich jak ZASÓB, w którego skład wchodzi: strona tekstowa, HTML lub załączony z zewnątrz plik;
- możliwości kreatora – kreator pozwala dodawać składowe do kursu, są to: Ankieta, Certyfikat, Quiz, Scorm, Słownik pojęć, elementy w Wikipedii;

⁸ Najpopularniejszym środowiskiem zdalnego nauczania za pomocą sieci teleinformatycznych wykorzystywanym do tworzenia kursów jest *Moodle* (*Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*). Inne platformy e-learningowe to między innymi: Blackboard, WebCT, LRN, OLAT, Sakai Project LMS, Edito CMS, platformy dedykowane (np. oparte na systemie Joomla! oraz LMS realizowane przez Delta Interactive).

- konstrukcja kursu – tekst może być modyfikowany na wiele sposobów (np. słownik pojęć), każda część jest oddzielnie konfigurowalna;
- elastyczne zasoby – możliwość dodania do każdego z zasobów wybranych ciekawostek ze słownika;
- czytelny i intuicyjny system oceny szkolenia – pozwala szybko poinformować użytkowników o popularności i przydatności wybranych kursów na platformie.

Oprogramowanie IEON-LCMS [Narzędzie, 2011, s. 4–18] to podstawowe narzędzie platformy Internetowej Edukacji Osób Niepełnosprawnych. Ogranicza do minimum pracę usługodawcy oraz bazuje na zdalnym, zautomatyzowanym systemie IT (wysyłanie/odbiór danych, Software as Service). Przedsiębiorstwa, organizacje czy fundacje publikujące kursy i szkolenia e-learningowe na platformie IEON mają zapewniony system bezpieczeństwa przetwarzanych danych. Kursanci i osoby odpowiedzialne za tworzenie e-szkoleń mają zagwarantowane wsparcie techniczne i metodyczne. Dostawcy szkoleń decydują o liczbie kursantów i oprogramowaniu bez konieczności zakupu licencji i jego instalacji na własnym komputerze. E-learning na platformie przebiega sprawnie i szybko. Infrastruktura elektroniczna i format IEON-LCMS są zoptymalizowane pod kątem wygody użytkownika. Prostota obsługi nie eliminuje jednak możliwości indywidualnego opracowywania kursów i szkoleń e-learningowych z dbałością o każdy element. Założenie konta organizatora szkoleń jest jednoznaczne z podpisaniem umowy o współpracy z serwisem IEON. Serwis wyposażony jest w katalog szkoleń. Można go przeszukiwać za pomocą mechanizmu sortującego: według listy organizatorów szkoleń, według listy kategorii szkoleń, według tytułu, według czasu trwania, według ceny. IEON stworzył także program partnerski „IEON dla BON” (BON – Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych). Celem akcji jest dotarcie do jak największej liczby studentów niepełnosprawnych, chcących wziąć udział w kursach zawodowych za pośrednictwem platformy e-learningowej. Przystępując do programu partnerskiego IEON partnerzy:

- zyskują darmowe szkolenia dla studentów uczelni – zgłoszeni studenci otrzymują bezpłatny dostęp do wszystkich szkoleń e-learningowych na platformie IEON;
- mają możliwość tworzenia szkoleń razem z IEON, wybierając tematykę i formę kursów – zyskują możliwość stworzenia bezpłatnego e-szkolenia, także szkolenia bibliotecznego;
- otrzymują informacje o najnowszych szkoleniach – zgłoszone jednostki BON zostają włączone do systemu informującego o nowościach szkoleniowych na platformie IEON.

Partnerami IEON-LCMS są już Biura ds. Osób Niepełnosprawnych: Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Politechniki Śląskiej w Gliwicach, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie i Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. Współ-

praca wyższych uczelni z organizacjami i fundacjami dofinansowanymi ze środków unijnych już dzisiaj rozszerza możliwości edukacyjne osób niepełnosprawnych, a w przyszłości może stać się podstawą do budowy spójnego systemu e-learningowego w Polsce.

Elektroniczna edukacja jest obecnie łatwo dostępna ze względu na obniżenie kosztów jej wytwarzania. Twórcy platform edukacyjnych powinni dążyć do tego, by była dostępna dla każdego użytkownika. Tym samym powinni się kierować autorzy e-learningu w bibliotekach. Czynnione są starania w tym kierunku. Jednym z pierwszych przedsięwzięć tego typu był *Bibweb. Kurs internetowy dla bibliotekarzy i nauczycieli*, którego celem było przekazanie bibliotekarzom niezbędnej wiedzy na temat wykorzystania Internetu w pracy zawodowej [Pamuła-Cieślak i Krysiński, 2009]. W sieci dostępne są między innymi: kurs e-learningowy dla bibliotekarzy *Login: biblioteka*, realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego Programu Rozwoju Bibliotek⁹ oraz platforma e-learningowa *Bezpieczny Internet w bibliotece*, realizowana w ramach kampanii Biblioteka – miejsce bezpiecznego Internetu. Platformy e-learningowe coraz częściej wykorzystywane są także przez biblioteki akademickie do zamieszczania na nich materiałów dydaktycznych w ramach szkolenia bibliotecznego realizowanego online [Żurowska, 2009]. E-learning w bibliotekach staje się jedną z metod edukacji użytkowników bibliotek i samych bibliotekarzy¹⁰, ale także elementem promocji biblioteki. Przy jego tworzeniu należy jednak pamiętać, że odpowiednia adaptacja materiałów edukacyjnych stanowi niezbędny warunek, by e-edukacja była korzystną i przyjazną formą szkolenia i doskonalenia wszystkich użytkowników, w tym także osób niepełnosprawnych.

⁹ Fundacja została powołana przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności, będącą partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, Internetu i szkoleń.

¹⁰ W bibliotekach tworzone są różnego rodzaju repozytoria i poradniki elektroniczne umożliwiające prowadzenie warsztatów metodycznych w zespołach rozproszonych [Adamczyk, 2008, s. 64–66]. Z powodzeniem poczynione zostały pierwsze próby realizacji tego typu warsztatów na platformie e-learningowej [Tarasiewicz i Sztorc, 2011, s. 164–168].

Bibliografia

- Adamczyk A.E. (2008), *Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – od kartoteki do bazy on-line: doświadczenia i perspektywy*. W: *Biblioteka otwarta. Wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Red. M. Kycler, D. Pawelec. Katowice, s. 59–68.
- A-Prompt [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-19]. Dostępny w World Wide Web <http://achecker.ca/checker/index.php>.
- Bezpieczny Internet w bibliotece [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-19]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fdn.pl/kursy/biblioteki/>.
- Caldwell R. (2006), *Web Accessibility, E-Learning and Academic Libraries*. „International Journal of Public Information System”, No. 1, s. 1–9.
- Clarke A (2007), *E-learning. Nauka na odległość*. Warszawa.
- Czarkowski J.J. (2012), *E-learning dla dorosłych*, Warszawa.
- Drażek Z., Komorowski T. (2006), *Problemy tworzenia materiałów dydaktycznych w technologii e-learningu*. W: *E-learning w kształceniu akademickim. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji „Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym” zorganizowanej 17 listopada 2005 roku w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie*. Red. M. Dąbrowski, M. Zając. Warszawa, s. 64–72.
- Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Program Rozwoju Bibliotek [online]. 2012 [dostęp: 2012-12-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.frsl.org.pl/tag/program-rozwoju-bibliotek/>.
- Grabek A. (2012), *Studenci są zmartwieni: e-learning w Polsce to wciąż bardzo odległa perspektywa*. „Dziennik Gazeta Prawna” [online], z 5 stycznia 2012 r. [dostęp: 2012-08-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/581796>.
- HiSoftware® Cynthia Says™ Portal [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-09]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.contentquality.com/>.
- IEON [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-29]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ieon.edu.pl>.
- Kępski, T. (2008), *Section 508* [online]. [dostęp: 2012-08-14]. Dostępny w World Wide Web: <http://dostepny.net/2008/section-508-sekcja-508/>.
- [Konstytucja] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- Login: biblioteka. Kurs e-learningowy [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-26]. Dostępny w World Wide Web: <http://e-learning.biblioteki.org/>.
- Marković J. (2008), *Założenia e-learningu. Platformy e-learningowe*. W: *Wprowadzenie do e-learningu*. Kraków, s. 9-15.
- Nahotko M. (2006), *Nauczanie zdalne (e-learning) w polskich szkołach wyższych*. W: *E-włączenie czy e-wyobcowanie?* Red. M. Kocójowa. Kraków, s. 62–66.
- Narzędzie tworzenia szkoleń e-learningowych IEON-LCMS [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-20]. Dostępny w World Wide Web: http://www.ieon.edu.pl/system/files/artykuly/Instrukcja_Narzedzie_IEON-LCMS.pdf.

- Pamuła-Cieślak N., Krysiński P. (2009), *Bibweb na nowo, Aktualizacja i modyfikacja treści kursu e-learningowego dla bibliotekarzy*. „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2009, nr 4 (104) [dostęp: 2012-08-26]. Dostępny w World Wide Web: http://www.nowyebib.info/2009/104/a.php?pamuła_krysinski.
- Pańska M. (2012), *Otwarta edukacja w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu*. W: *E-learning – narzędzia i praktyka*. Red. nauk. M. Dąbrowski, M. Zajac. Warszawa, s. 161–165.
- Paszkievicz D. (oprac.) (2011), *Dostępność serwisów internetowych – podręcznik na temat dobrych rozwiązań w projektowaniu dostępnych serwisów internetowych dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności*. Warszawa, s. 8–117 [online]. [dostęp: 2012-08-25]. Dostępny w World Wide Web: http://dostepnestrony.pl/wp-content/uploads/2012/02/Dostepnosc_serwisow_internetowych-PODRECZNIK11.pdf.
- Pilgrim, M. (2005), *W głąb dostępności. 30 dni do bardziej dostępnej strony*. Tłum. M. Świątkiewicz [online]. [dostęp: 2012-07-26]. Dostępny w World Wide Web: <http://mimas.ceti.pl/dia/>.
- Standardy W3C [online]. 2012 [dostęp: 2012-08-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.w3.org/standards/>.
- Ślusarczyk C. (2004), *Problemy i możliwości osób niepełnosprawnych w wirtualnej rzeczywistości sieci komputerowych*. Warszawa.
- Ślusarczyk C. (2007), *Rola Internetu w edukacji osób niepełnosprawnych*. W: *E-edukacja.net. Materiały z III ogólnopolskiej konferencji „Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym” zorganizowanej 16 listopada 2006 roku w Akademii Ekonomicznej w Krakowie*. Red. M. Dąbrowski, M. Zajac [dokument elektroniczny]. Kraków, s. 222–228.
- Tarasiewicz J., Sztorc M. (2011), *E-learning w pracy nauczyciela bibliotekarza – warsztaty metodyczne w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. KEN w Lublinie*. W: *E-learning – nowe aspekty. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Warszawa 14-15 września 2010 r.* Red. B. Boryczko. Warszawa, s. 164–168.
- [Uchwała, 1997] Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta osób Niepełnosprawnych (M.P. z 13.08.1997 r., nr 50 poz. 475).
- [Ustawa, 2001] Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. 2001 nr 112 poz. 1198).
- [Ustawa, 2005] Ustawa z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. 2005 nr 64 poz. 565).
- Utilitia [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-19]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.utilitia.pl/>.
- Walter N. (2011), *Tyflointernet – niewidomi w globalnej wiosce*. „Neodidagmata”, nr 31/32, s. 127–135.
- Wave [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-19]. Dostępny w World Wide Web: <http://wave.webaim.org/>.
- Web Accessibility Initiative (WAI) [online]. 2012 [dostęp: 2012-08-09]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.w3.org/WAI/>.
- WebAIM [online]. 2012 [dostęp: 2012-08-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.webaim.org/>.

- W3C [online]. 2012 [dostęp: 2012-08-19]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.w3c.org/>.
- Wilkin M. (2009), *E-nauczanie jako narzędzie i element zmiany*. W: *E-edukacja – analiza dokonań i perspektyw rozwoju*. Red. nauk. M. Dąbrowski, M. Zajac. Warszawa, s. 26–32.
- Zadrożny J. (2007), *Studenci niewidomi i słabo widzący – poradnik dla wyższych uczelni*. Dostępne WWW. Kraków.
- Żurowska A. (2009), *Szkolenia on-line w polskich bibliotekach*. „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [online]. 2009, nr 4 (104) [dostęp: 2012-08-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nowyebib.info/2009/104/a.php?linki>.

Aleksandra E. Adamczyk

E-learning and the elimination of the educational borders

Summary

The article provides the basic information on the guidelines for the accessibility and usability of didactical materials in distance education. It includes an overview of the standards adapting the workshops to the needs of the disabled. The author presents the efforts of Polish libraries to create classes and workshops for all groups of users aimed at preventing social exclusion.



MATERIAŁY

KATARZYNA TROJAŃCZYK
Uniwersytet Śląski w Katowicach

E-LEARNING, EDUKACJA NA ODLEGŁOŚĆ, ZDALNA EDUKACJA, KSZTAŁCENIE NA ODLEGŁOŚĆ, E-EDUKACJA. BIBLIOGRAFIA W WYBORZE

Niniejsza bibliografia na temat e-learningu została sporządzona w ramach pracy magisterskiej *Otwarte kursy e-learningowe w Polsce. Wybrane zagadnienia* napisanej pod kierunkiem prof. Ireny Sochy. Obejmuje problemy e-learningu, edukacji na odległość, zdalnej edukacji, kształcenia na odległość czy ogólnie e-edukacji. Materiały w niej zawarte są dostępne w bibliotekach Śląska oraz Zagłębia Dąbrowskiego, lub w otwartych zasobach Internetu. Zbiór został zaktualizowany na potrzeby niniejszego numeru pisma. Zasięg chronologiczny przedstawionego spisu to lata 1997–2012, zasięg geograficzny jak i językowy został ograniczony do publikacji wydanych w Polsce w języku ojczystym.

Bibliografia ma układ formalny i dzieli dokumenty poświęcone zagadnieniom e-learningu na: wydawnictwa zwarte, artykuły opublikowane w wydawnictwach zwartych, artykuły z wydawnictw ciągłych, czasopisma elektroniczne udostępniające pełne treści artykułów, strony WWW poświęcone tematyce zdalnej edukacji oraz dokumenty PDF indeksowane przez wyszukiwarkę Google Scholar.

Dokumenty zostały opracowane w pierwszym stopniu szczegółowości opisu bibliograficznego.

I. Wydawnictwa zwarte:

1. Barczak A. [et al.]: *Zdalna edukacja*. – Warszawa, 2006.
2. Batorski J.: *Organizacja efektywnie ucząca się*. – Dąbrowa Górnicza, 2002.
3. Bednarek J., Lubina E.: *Kształcenie na odległość*. – Warszawa, 2008.
4. Clarke A.: *E-learning nauka na odległość*. – Warszawa, 2007.
5. *Edukacja na odległość*. Red. nauk. M. Kocójowa. – Kraków, 2003.

6. *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*. Red. t. B. Boryczko. – Warszawa, 2009.
7. *E-learning wyzwaniem przyszłości*. Red. I. K. Hejduk. – Warszawa, 2008.
8. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Red. nauk. T. Pilch. – Warszawa, 2003.
9. Gajda J.: *Media w edukacji*. – Kraków, 2004.
10. Gancarz-Stasiak G.: *Edukacja w Unii Europejskiej*. – Warszawa, 2004.
11. Goban-Klas T.: *Cywilizacja medialna*. – Warszawa, 2005.
12. Hyla M.: *Przewodnik po e-learningu*. – Kraków, 2005.
13. Jankowski D.: *Edukacja wobec zmiany*. – Toruń, 2003.
14. Juszczak S.: *Dydaktyka informatyki i technologii informacyjnej*. – Toruń, 2004.
15. Juszczak S.: *Edukacja na odległość*. – Toruń, 2002.
16. *Kształcenie na odległość w praktyce edukacyjnej*. Pod red. T. Lewowickiego, B. Siemienieckiego. – Toruń, 2009.
17. Kubiak M. J.: *Internet dla nauczycieli*. – Warszawa, 1997.
18. Lorens R.: *Nowe technologie w edukacji*. – Warszawa ; Bielsko-Biała, 2011.
19. Maciejowski T.: *Firma w Internecie*. – Kraków, 2004.
20. Mayor F.: *Przyszłość świata*. – Warszawa, 2001.
21. *Nauczanie na odległość*. Pod red. S. Wryczy, J. Wojtkowiaka. – Gdańsk, 2002.
22. *Nowe technologie w kształceniu na odległość*. Pod red. W. Tarnowskiego, T. Królikowskiego. – Koszalin, 2005.
23. Osiński Z.: *Technologia informacyjna w edukacji humanistycznej*. – Toruń, 2006.
24. Penkowska G.: *Meandry e-learningu*. – Warszawa, 2010.
25. Plebańska M.: *E-learning*. – Warszawa, 2011.
26. *Spółczesne problemy kształcenia na odległość*. Pod red. J. Papińskiej-Kacperek. – Warszawa, 2008.
27. Stecyk A.: *Abc eLearningu*. – Warszawa, 2008.
28. *Technologia informacyjna*. Pod red. Z. Wróbla. – Katowice, 2008.
29. *Wprowadzenie do e-learningu*. Centrum e-Learningu AGH. – Kraków, 2008.
30. *Współczesne problemy kształcenia na odległość*. Pod red. T. Lewowickiego, B. Siemienieckiego. – Toruń, 2008.
31. *Wybrane zagadnienia e-edukacji*. Pod red. L. Rudaka. – Warszawa, 2009.
32. *Wyzwania współczesnej edukacji - e-nauczanie*. Red. R. Podpora. – Lublin, 2006.
33. Albinia M.: *Zastosowanie algorytmów sztucznej inteligencji w aplikacjach zdalnego nauczania z elementami konkurencji*. W: *Techniczne i społeczne problemy zastosowania Internetu*. Pod red. A. Kwietnia, K. Wódz. – Warszawa, 2005. – S. 77-84.

II. Artykuły w wydawnictwach zwartych:

-
34. Bąk A.: *Porównanie szkoleń online i offline – perspektywa trenerów i uczestników*. W: *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Red. nauk. B. Szmigielska. – Kraków, 2011. – S. 36-55.
35. Gałek H.: *Tworzenie kursu nauczania na odległość*. W: *Edukacja na odległość*. Red. nauk. M. Kocójowa. – Kraków, 2003. – S. 55-59.
36. Goban-Klas T.: *Uczenie na odległość*. W: *Nauczanie na odległość – nowa szansa dla edukacji*. Pod. red. E. Okoń-Horodyńskiej. – Tychy, 1999. – S. 11-14.
37. Hojnacki L.: *Jaka biblioteka dla pokolenia online? Ogólnodostępne narzędzia i skuteczne metody tworzenia środowiska biblioteki w społecznym Internecie*. W: *E-learning - nowe aspekty* – Warszawa, 2011. – S. 39-50.
38. Hughes J.: *Elastyczne nauczanie na odległość w Europie*. W: *Nauczanie na odległość – nowa szansa dla edukacji*. Pod. red. E. Okoń-Horodyńskiej. – Tychy, 1999. – S. 17-20.
39. Juszczak S.: *Edukacja na odległość*. W: *Pedagogika medialna*. 1. Red. nauk. B. Siemieniecki. – Warszawa, 2007. – S. 121-155.
40. Juszczak S.: *Kształcenie na odległość elementem powszechnej edukacji medialnej w społeczeństwie informacyjnym*. W: *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*. Pod. red. S. Juszczaka. – Toruń, 2002. – S. 31-45.
41. Kąkolwicz M.: *Akademickie kształcenie specjalistów w zakresie edukacji zdalnej*. W: *Nauczanie na odległość – nowa szansa dla edukacji*. Pod. red. E. Okoń-Horodyńskiej. – Tychy, 1999. – S. 47-58.
42. Kwiecień A., Pikiewicz P.: *O niektórych aspektach zdalnego nauczania*. W: *Techniczne i społeczne problemy zastosowania Internetu*. Pod. red. A. Kwietnia, K. Wódz. – Warszawa, 2005. – S. 11-16.
43. Majchrzyk M.: *Kształcenie na odległość – perspektywa związana z rozwojem technologii informatycznych*. W: *E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*. Pod. red. B. Płonki-Syroki i M. Staszczak. – Wrocław, 2008. – S. 111-119.
44. Okoń-Horodyńska E.: *Zamiast zakończenia – kilka uwag o wyzwaniach dla nowej edukacji XXI wieku*. W: *Nauczanie na odległość – nowa szansa dla edukacji*. Pod. red. E. Okoń-Horodyńskiej. – Tychy, 1999. – S. 111-116.
45. Płonka-Syroka B.: *Historia nauki w Internecie – rozważania metodologiczne*. W: *E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*. Pod. red. B. Płonki-Syroki i M. Staszczak. – Wrocław, 2008. – S. 101-110.
46. Próchnicka M.: *Zachowania informacyjne osób uczestniczących w kształceniu na odległość*. W: *Edukacja na odległość*. Red. nauk. M. Kocójowa. – Kraków, 2003. – S. 126-132.
47. Rudnicka P.: *E-learning 2.0 jako nowy trend edukacji*. W: *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Red. nauk. B. Szmigielska. – Kraków, 2011. – S. 56-76.
48. Rzecki K., Wojnarowicz J.: *Zdalne nauczanie (Learning Objects)*. W: *Internet w społeczeństwie informacyjnym*. Pod. red. A. Grzywaka. – Warszawa, 2004. – S. 243-249.
49. Sidorczuk A.: *Koncepcja szkolenia bibliotecznego online na przykładzie biblio-*

teki Politechniki Białostockiej. W: *E-learning - nowe aspekty*. – Warszawa, 2011. – S. 123-143.

50. Sroczyński Z., Żukowska-Budka J.: *E-learning szansą edukacyjną dla niepełnosprawnych. Rozwiązania organizacyjne i technologiczne*. W: *Internet w społeczeństwie informacyjnym*. Pod red. A. Grzywaka. – Warszawa, 2004. – S. 223-228.
51. Staniewski M.: *Zarządzenie zasobami ludzkimi, a zarządzanie wiedzą*. W: *Zarządzanie wiedzą*. Red. nauk. D. Jemielniak, A. K. Koźmiński. – Warszawa, 2008. – S. 375-400.
52. Staszczak A.: *Wpływ edukacji medialnej w RPA na poziom i jakość nauczania*. W: *E-kultura, e-nauka, e-społeczeństwo*. Pod red. B. Płonki-Syroki i M. Staszczak. – Wrocław, 2008. – S. 121-128.
53. Stecyk A.: *Systemowy charakter e-learningu. Płaszczyzny: organizacyjno-ekonomiczna, informatyczna i metodologiczno-merytoryczna*. W: *Zastosowanie technologii informacyjnych w zarządzaniu wiedzą i procesami gospodarczymi*. Red. nauk. R. Mosdorf, N. Siemieniuk. – Białystok, 2010. – S. 197-207.
54. Wolski K.: *Psychologiczne predykatory gotowości do korzystania z e-learningu*. W: *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Red. nauk. B. Szmigielska. – Kraków, 2011. – S. 14-35.
55. Wolek S., Graboń W.: *Internetowe wspomaganie nauczania*. W: *Internet w społeczeństwie informacyjnym*. Pod red. A. Grzywaka. – Warszawa, 2004. – S. 173-179.

III. Artykuły w wydawnictwach ciągłych:

56. Berłowski P.: *Nauczanie na ekranie. Zalety i wady programów e-learningowych w opinii ich użytkowników*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 60-63.
57. Berłowski P.: *Sklep z wiedzą*. „Personel i Zarządzanie” 2011, nr 7 (256), s. 73-76.
58. Czerwińska D.: *Ekran komputera zamiast wykładowcy*. „Puls Biznesu” 2011, nr 158 (3428), s. 14-15.
59. Dąbrowski M.: *Krążące obiekty wiedzy*. „Forum Akademickie” 2005, nr 2 (138), s. 36-37.
60. Dygas R., Przywieczerska P.: *Nauczanie na odległość w Polsce*. „Prometeusz” 2005, nr 3 (6), s. 49-54.
61. Gęba K.: *E-learning*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 54-55.
62. Gostomczyk-Urbańska W., Sroczyński J.: *Nieprzerwana nauka* (1). „Personel i Zarządzanie” 2011, nr 1 (250), s. 88-91.
63. Grudzewski W.M., Hejduk I.K.: *E-learning wyzwaniem społeczeństwa informacyjnego*. „Prometeusz” 2006, nr 1 (8), s. 3-13.
64. Hyla M.: *Potrzebny czas czyli ile może, a ile powinno trwać wdrażanie projektu e-learningowego*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 56-58.
65. Kuruliszwili S.: *Cyfrowi uczniowie, analogowi uczniowie*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2011, nr 5, s. 39-42.
66. Kuruliszwili S.: *E-learning – potencjał możliwości*. „Praca Socjalna” 2008, nr 2, s. 96-100.

67. Lenart M., Kruse K.: *Nauka musi być potrzebna*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 40-43.
68. Łukasiewicz J.: *Co decyduje o sukcesie e-learningu*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 44-46.
69. Łukowska A.: *Zlektorem czy bez? W jakim stopniu e-learning sprawdza się w nauce języków obcych*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 50-53.
70. Olszewska T.: *Elastyczny dostęp do wiedzy*. „Personel i Zarządzanie” 2011, nr 8 (257), s. 68-70.
71. Rypson R.: *E-learning na specjalne zamówienie*. „Personel i Zarządzanie” 2004, nr 2 (167), s. 47-49.
72. Starbała-Maksymiuk E., Wodzińska U.: *E-learning współczesną formą zdobywania wiedzy*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2008, nr 1 (696), s. 73-80.
73. Stecyk A.: *Projektowanie procesów dydaktycznych. Model ADDIE*. „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2007, nr 7 (690), s. 61-66.
74. Tomczyk Ł.: *Uruchomienie i wykorzystanie platformy do kształcenia na odległość*. „Edukator” 2011, nr 3, s. 11-15.
75. Tomczyk Ł.: *Kształcenie zdalne: krótka charakterystyka z informatyzowanej formy kształcenia*. „Edukator” 2011, nr 3, s. 10.
76. Wojewodzik K., Grzybowski A.: *Nie bój się e-learningu*. „Psychologia w Szkole” 2011, nr 3 (31), s. 54-58.

IV. Czasopisma elektroniczne:

77. „E-mentor” [online]. – Nr 1 (2003)- . – Warszawa : Szkoła Główna Handlowa : Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, 2003- . – Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-mentor.edu.pl/index.php>. Tyt. z ekranu tytułowego. - ISSN 1731-7428.

„E-mentor” – recenzowane czasopismo naukowe wydawane przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie oraz Fundację Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych. Pismo koncentruje się na zagadnieniach związanych z e-edukacją, zarządzaniem wiedzą, e-biznesem, kształceniem ustawicznym; zajmuje się też metodami, formami i programami kształcenia na kierunkach ekonomicznych. Ukazuje się pięć razy w roku: w lutym, kwietniu, czerwcu, październiku i grudniu. W „E-mentorze” prezentowane są wyniki najnowszych badań, nowe idee i pomysły, a także analizy i prognozy dotyczące rozwoju metod i form edukacyjnych oraz programów kształcenia, w Polsce i na świecie.

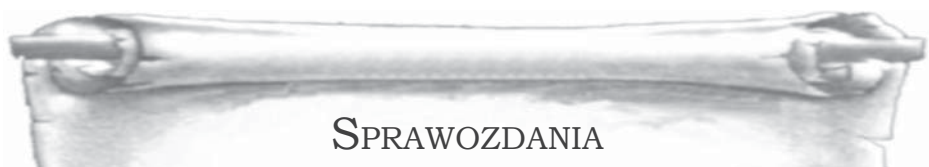
V. Strony WWW:

78. *E-learning w pigułce* [online]. – Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-learning4you.net/>. – Tyt. z ekranu tytułowego.
79. *E-learning.pl* [online]. – Dostępny World Wide Web: <http://www.e-learning.pl>. – Tyt. z ekranu tytułowego.
80. *Elearning.pl* [online]. – Dostępny w World Wide Web: http://www.elearning.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=70&Itemid=77. – Tyt. z ekranu tytułowego.

81. *E-learning.tv* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://www.e-learning.tv>. - Tyt. z ekranu tytułowego. Wide Web: http://ariane.unil.ch/pdf/publications/e-Q_EXIT_2004.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 82. *Encyklopedia komputerowa* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://www.pzs2-trzebnica.pl/hyski/encyh.htm#o>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 88. Lenkiewicz J.: *Rapid e-learning – nowy skuteczny e-learning?* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://www.mediakursy.pl/artykuly/rapid01.pdf>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
- VI. Dokumenty elektroniczne indeksowane przez Google Scholar:**
83. *E-learning w kształceniu akademickim*. [online]. Pod red. M. Dąbrowskiego i M. Zając. - Warszawa, 2006. - Dostępny w World Wide Web: http://74.125.155.132/he:6OWP-4fP0wnwJ:scholar.google.com/&hl=pl&lr=lang_pl&as_sdt=0. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 84. Flak O.: *Pomiar efektywności procesów dydaktycznych z wykorzystaniem e-learningu* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://e-edukacja.com/czwarta/_referaty/sesja_IIIa/19_e-edukacja.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 85. Hyla M.: *Przewodnik po e-learningu* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://www.google.com/books?hl=pl&lr=lang_pl&id=yQ6q68Zp08MC&oi=fnd&pg=PA15&dq=related:q8b2UbGVEocJ:scholar.google.ots=5aAw3Tw9EK&sig=-CXdkQcxw89RXe9DWJA6HEAvIKs#v=onepage&q&f=false. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 86. Jasiński G.: *Sposoby budowy treści nauczania w kształceniu na odległość* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://kis.pwszchelm.pl/publikacje/VII/Jasinski2.pdf>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 87. Kushtina E., Różewski P.: *Analiza systemowa idei otwartego nauczania zdalnego* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://ariane.unil.ch/pdf/publications/e-Q_EXIT_2004.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 89. Lubina E.: *M-learning – marzenie szaleńców czy długie ramie e-learningu* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://e-edukacja.net/trzecia/_referaty/29_e-edukacja.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 90. Mielcarek P., Parczewski M., Medeyski L.: *E-learning – analiza celów i możliwości ich realizacji na podstawie istniejących specyfikacji i standardów* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://madeyski.e-informatyka.pl/download/20.pdf>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 91. Musche M.J.: *Wirtualny uniwersytet i efektywność e-nauczania* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://home.agh.edu.pl/~mischke/upload/File/artykoly/Wirtualny_uniwersytet_efektywnosc_e-nauczania.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 92. Nowakowski Z.: *Nowe koncepcje kształcenia oparte na e-learningu* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://www.ckp.edu.pl/main/zasoby/zeszyty/4/7_14.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 93. Orczykowska A.: *Proces budowy treści szkoleń e-learningowych* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://elearning.pl/filespace/artykuly/Orczykowska.pdf>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
 94. Ryl-Zeska M.: *Metody oceny efektywności kształcenia online* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://e-edukacja.net/trzecia/_referaty/29_e-edukacja.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.

- cja.com/_referaty/9_e-edukacja.pdf.
- Tyt. z ekranu tytułowego.
95. Smal. T.: *Nauczanie na odległość (e-learning)* - Zeszyty Naukowe WSOWL [online]. - 2009 nr 2 (152).
- Dostępny w World Wide Web: http://74.125.155.132/e:62L0LAGemOYJ:scholar.google.com/&hl=pl&lr=lang_pl&as_sdt=0. - ISSN 2300-0090
96. Sobolewska O.: *Miejsce e-nauczania w procesie transferu wiedzy*. - Studia i Materiały [online]. - 2008 nr 14 .
- Dostępny w World Wide Web: <http://www-isp.miks.uj.edu.pl/pliki/dydaktyczne/sasak/wiedza/tom14.pdf#page=75>. - ISSN 1732-324X
97. Śmiechowska-Karpińska A.: *E-learning jako jedna z metod edukacji użytkowników bibliotek naukowych i bibliotekarzy oraz element promocji biblioteki* [online]. - Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/25kpbm/sniechowska2.php>. - Tyt. z ekranu tytułowego.
98. Wodecki A.: *Po co e-learning na uczelni?* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://www.e-edukacja.com.pl/_referaty/1_e-edukacja.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.
99. Zieliński E. Z.: *Przegląd narzędzi informatycznych wspomagających tworzenie zasobów (kursów) e-learning* [online]. - Dostępny w World Wide Web: http://www.elearningonline.pl/wp-content/upload/konf_wsh08_2.pdf. - Tyt. z ekranu tytułowego.





SPRAWOZDANIA

HANNA BATOROWSKA
*Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie*

**TRZY KONFERENCJE E-LEARNING WYZWANIEM DLA BIBLIOTEK
ELBLĄG – WARSZAWA – CZĘSTOCHOWA (2009-2011)
– TRZY LATA KSZTAŁTOWANIA ŚWIADOMOŚCI POTRZEBY
NOWOCZESNEGO SPOJRZENIA NA BIBLIOTEKĘ**



Ogłoszenie przez Komisję Europejską 2009 roku Europejskim Rokiem Kreatywności i Innowacji, zaowocowało organizacją wielu konferencji, konkursów, warsztatów, imprez edukacyjnych, na których dyskutowano o roli kreatywności i innowacji w szkole i zachęcano nauczycieli do szukania nowego podejścia do problemu nauczania i uczenia się. Rok ten obchodzony był pod hasłem „Wyobraźnia - Kreatywność – Innowacje”. Osobą przewodzącą inicjatywie Roku Kreatywności i Innowacji była Maruja Gutierrez-Diaz z centrum edukacyjno-kulturalnego DG Education and Culture w Brukseli. Definiowała ona kreatywność jako „zadanie wymagające wyobraźni do swojego przeprowadzenia, w wyniku którego powstają oryginalne i cenne rezultaty, głównie wartości kulturowe i osobiste”. Eksponowała zadania, które z jednej strony wiążą się z debatą polityczną, a z drugiej z procesami komunikacyjnymi, dzięki którym wzrasta świadomość znaczenia kreatywności i innowacji. Przedsięwzięcia poświęcone komunikacji dotyczą przede wszystkim multimediiów, kultury i e-learningu.

Interesującą inicjatywą w Europejskim Roku Kreatywności i Innowacji była pierwsza Ogólnopolska Konferencja *E-learning wyzwaniem dla biblio-*

tek adresowana do szerokiego grona nauczycieli bibliotekarzy, bibliotekarzy i pracowników naukowych związanych z bibliotekoznawstwem. Twórcą pomysłu był Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie (OEliZK) z przewodniczącą rady programowej i organizacyjnej mgr Bożeną Boryczką. Współorganizatorami zorganizowanej w Elblągu w dniach 23-24 września 2009 roku konferencji było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. Karola Wojtyły w Elblągu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Elblągu. Patronat naukowy nad konferencją objął Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie.

Celem konferencji była promocja e-learningu, jako nowoczesnej formy nauczania i uczenia się bibliotekarzy w epoce społeczeństwa informacyjnego, omówienie stopnia wykorzystania nauczania zdalnego w procesie kształcenia przyszłych kadr bibliotekarskich oraz doskonalenia bibliotekarzy, prezentacja platformy zdalnego nauczania, jako miejsca wymiany doświadczeń i współpracy dla bibliotekarzy oraz jako narzędzia umożliwiającego wzbogacenie i rozszerzenie oferty usług bibliotecznych dostosowanej do potrzeb społeczeństwa informacyjnego (kursy, materiały do lekcji bibliotecznych), omówienie najpopularniejszych rozwiązań e-learningowych, prezentacja najpopularniejszych komercyjnych i open-source platform e-learningowych, prezentacja wybranej platformy e-learningowej (Moodle) oraz przedstawienie jej możliwości, specyfiki i technicznych możliwości, prezentacja praktycznego wykorzystania platform e-learningowych (przykłady dobrej praktyki).

Konferencji towarzyszyły warsztaty komputerowe mające na celu przygotowanie uczestników do korzystania i samodzielnego tworzenia kursów zdalnych na platformie e-learningowej. Warsztaty umożliwiające zapoznanie się z możliwościami i sposobem obsługi platformy Moodle, w ocenie uczestników konferencji, odpowiadały na zróżnicowane zapotrzebowanie. Wielość (a często też i rozbieżność) oczekiwań i potrzeb wynikała ze zróżnicowania uczestników. Reprezentowali oni różne instytucje (szkoły, uniwersytety, ośrodki doskonalenia, biblioteki wszelkiego typu), zajmowali w nich różne stanowiska (naukowe, dydaktyczne, biblioteczne), a ponadto posiadali pewne własne doświadczenia wyniesione z pracy na platformach e-learningowych. Część uczestników spodziewała się zaznajomić z możliwościami jakie stwarza platforma Moodle w obszarze dydaktyki, szczególnie podczas realizacji szkoleń dla nauczycieli, uczniów i bibliotekarzy. Pozostałą grupę, głównie pracowników bibliotek, interesowało głównie zastosowanie platformy w pracy z użytkownikiem informacji i z czytelnikiem. Chociaż oczekiwania były odmienne, każdy uczestnik warsztatów znalazł dla siebie coś interesującego. Efektem udziału w warsztatach było przełamanie barier związanych ze stosowaniem nowych narzędzi technologicznych, które okazały się niezwykle przyjazne i atrakcyjne. Przejrzysty interfejs platformy ułatwił szybką orientację w systemie. Natomiast przygotowane przez instruktorów zadania dla uczestników warsz-

tatów były tak skonstruowane, że pozwoliły nie tylko na szybkie wykonanie zadania, ale inspirowały do dokonywania modyfikacji i dostosowywania ich do własnych potrzeb. Bezstresowe prowadzenie warsztatów i swobodna atmosfera panująca wśród uczestników kursów sprzyjała szybkiemu przyswajaniu zasad funkcjonowania platformy. Szczególnie doceniona została przez uczestników możliwość dostępu do platformy po zakończeniu szkolenia. Pozwoliło to na wykonanie kolejnych zadań, które każdy uczestnik mógł zrealizować we własnym zakresie w domu.

Warsztaty poprzedzone były obradami i dyskusjami prowadzonymi przez uczestników i prelegentów. Sesję poświęconą *E-learningowi w teorii* poprowadziła dr Hanna Batorowska, a w sesji na temat *E-learning w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli* moderowanej przez prof. dr hab. Bogumiłę Staniów wystąpiła dr Barbara Kamińska-Czubała z referatem wprowadzającym w problematykę. W sesji prowadzonej przez dr Aleksandra Radwańskiego *E-learning w praktyce* przedstawione zostały referaty wprowadzające uczestników do zagadnień poruszanych w kolejnym dniu konferencji podczas warsztatów w pracowniach komputerowych.



Ponieważ zainteresowanie tematem było ogromne, organizatorzy zdecydowali się na przygotowanie kolejnej konferencji, przyjmując dla niej podobną formułę. Druga Ogólnopolska Konferencja *E-learning wyzwaniem dla bibliotek* odbyła się w dniach 14-15 września 2010 roku w Warszawie, w gmachu Biblioteki Narodowej. Organizatorami warszawskiego spotkania bibliotekarzy różnych typów bibliotek z teoretykami i wykładowcami było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Ośrodki Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie. Patronat naukowy, podobnie jak podczas pierwszej konferencji, objął Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie.

Referaty z obu konferencji opublikowano w serii *Propozycje i Materiały* Wydawnictwa SBP, w tomach zatytułowanych: *E-learning wyzwaniem dla bibliotek* (2009, nr 79) oraz *E-learning nowe aspekty* (2011, nr 80). Materiały z drugiej konferencji zaprezentowane zostały w trzech grupach problemowych, zgodnych z nazwami bloków tematycznych prowadzonych podczas konferencji przez prof. dr hab. Bogumiłę Staniów, dr hab. Hannę Batorowską i dr Barbarę Kamińską-Czubałą, tj.: *E-learning – teoria, dydak-*

tyka, metodyka, Metody, techniki i narzędzia e-learningu, E-learning – przykłady dobrej praktyki. Inspirujące wystąpienia, szczególnie w odniesieniu do konkretnych przedsięwzięć w zakresie szkoleń e-learningowych realizowanych przez polskie ośrodki edukacyjno-oświatowe wskazują, że środowisko bibliotekarskie jest otwarte na nowe technologie i dostrzega konieczność podejmowania działań innowacyjnych.

Problematyka wystąpień przedstawionych w sesji *E-learning – teoria, dydaktyka*, metodyka dotyczyła jakości w e-edukacji, ze szczególnym naciskiem na analizę potrzeb uczestników szkoleń e-learningowych i wynikających z nich wymogów stawianych autorom i realizatorom kursów tego typu. Referenci proponowali aby proces opracowania e-szkolenia traktować jako typowy cykl produkcyjny, w którym wszystkie etapy, czyli analiza – projekt – produkcja – wdrożenie – ewaluacja, są jednakowo ważne dla przygotowania pełnowartościowych materiałów edukacyjnych. Udowodniano, że w e-learningu kursy i składające się na nie zasoby stale ewoluują a e-szkolenia wymagają niekończącej się pracy i nakładów. Liczy się także coraz szybszy dostęp do łatwo modyfikowalnych zasobów informacji, co wymaga wykorzystywania zaawansowanych rozwiązań technologicznych. Zwracano także uwagę na jakość przygotowania szkoleń e-learningowych w kontekście nauczania osób niepełnosprawnych. Wskazywano na konieczność ich adaptacji do możliwości percepcji, jakimi dysponują osoby słabowidzące lub niewidome, co wymaga opracowywania materiałów i stron internetowych zgodnie z zasadami Web Kontent Accessibility Guidelines i przestrzegania standardów umożliwiających dostęp do Internetu osobom z dysfunkcjami wzroku. Podczas konferencji analizowano także metody, techniki i narzędzia wykorzystywane w e-learningu. Zauważono konieczność redefinicji biblioteki, aby móc jej ofertę dla użytkowników łączyć z procesem kierowania i wspierania wirtualnego, a także z budowaniem sieciowej wspólnoty społeczności czytelników. W tym celu zaproponowano wykorzystanie powszechnych i bezpłatnie dostępnych narzędzi i serwisów, aby wśród cyfrowych tubylców podtrzymywać kulturę czytania, która nie musi być oparta na dokumentach papierowych. Natomiast cyfrowi imigranci winni wspierać swoim doświadczeniem cyfrowych tubylców i wykorzystywać w tym procesie nowoczesne metody nauczania dobierając równocześnie odpowiednie narzędzia technologii informacyjno-komunikacyjnych. Uwagę koncentrowano także na narzędziach Web 2.0 przydatnych w szeroko pojętym e-learningu i konieczności przygotowania obu grup do krytycznego i racjonalnego korzystania z mediów. Dlatego zalecano edukatorom i bibliotekarzom ciągle śledzenie najnowszych trendów w technologii Web 2.0 i stosowanie ich w edukacji oraz działalności biblioteczno-informacyjnej. Przeświadczenie o konieczności przygotowania zarówno nauczycieli i bibliotekarzy jak i uczniów i czytelników do samodzielnej pracy z informacją jest niezbędne, aby osiągnąć sukces w procesie zdobywania wiedzy. Zadanie kształtowania kultury informacyj-

nej społeczności powinno być integralną częścią wszystkich programów edukacyjnych i wynikać z polityki informacyjnej państwa. Uczestnicy konferencji zapoznani zostali także z działaniami podejmowanymi przez Section of Information Literacy IFLA związanymi z realizacją projektu InfoLit Global. Celem projektu było stworzenie mechanizmów dystrybucji informacji o różnorodnych światowych przedsięwzięciach w zakresie *information literacy*.

Trzeci blok problemowy konferencji nawiązywał do przykładów dobrej praktyki w e-learningu referowanych przez pracowników Uniwersyteckiego Centrum Zdalnego Nauczania i Kursów Otwartych UMCS w Lublinie, Centrum Zdalnego Nauczania UJ, Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku, Biblioteki Jagiellońskiej, Biblioteki Głównej Politechniki Białostockiej oraz bibliotek pedagogicznych w Ciechanowie i Lublinie, a także bibliotek publicznych w Gdańsku i w Poznaniu. Opisano ciekawą inicjatywę związaną ze szkoleniem z przysposobienia bibliotecznego oraz interaktywny sposób prezentacji biblioteki w SecondLife. Omówiono koncepcję szkolenia bibliotecznego realizowanego przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej, podzielono się doświadczeniami z e-learningiem w zakresie kształcenia bibliografów oraz spostrzeżeniami z pracy nad poradnikiem e-learningowym *Biblioteka Jagiellońska dla początkujących* i zastosowaniem platformy Moodle w pracy z czytelnikami Biblioteki Pedagogicznej w Ciechanowie. Nie zabrakło też wystąpień nawiązujących do doświadczeń zagranicznych w zakresie szkoleń online realizowanych w Szwecji. W konkluzji stwierdzono, że małe wykorzystanie tego typu szkoleń w szkołach podstawowych wynika z niedostatecznej motywacji nauczycieli a zbyt rozbudowana oferta kursów utrudnia określenie ich przydatności w procesie edukacyjnym.



Przedstawione podczas obu konferencji problemy zainspirowały kolejnych autorów, którzy przyjechali na trzecią z kolei edycję Konferencji *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*, która odbyła się w dniach 11-12 października w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Adresowana była do bibliotekarzy z bibliotek szkolnych, pedagogicznych, publicznych, akademickich, pracowników dydaktycznych uczelni kształcących w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, pracowników naukowych związanych z bibliotekoznawstwem, nauczycieli konsultantów z ośrodków doskonalenia, metodyków oraz wszystkich zainteresowanych

tematyką e-learningu. Zauważono, że środowisko bibliotekarzy coraz częściej stara się wykorzystywać w pracy zawodowej możliwości, jakie niesie w sobie e-edukacja. Pragnie też dzielić się doświadczeniem, ukazując z jednej strony przykłady bibliotek, które podejmują ciekawe inicjatywy, z drugiej zaś dzieląc się wiedzą na temat technik i metod korzystania z platform e-learningowych oraz aplikacji wspomagających uczenie się online, w szczególności tzw. aplikacji społecznościowych, określanych mianem Web 2.0.

Organizatorem częstochowskiego spotkania bibliotekarzy z praktykami, teoretykami i wykładowcami był pomysłodawca tego cyklu konferencji, czyli Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie (OEIIZK) w osobie mgr Bożeny Boryczki oraz Publiczna Biblioteka Pedagogiczna w Częstochowie, a także Agencja SUKURS, wydawca miesięcznika „Biblioteka w Szkole”. Patronat naukowy objął Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Pokłosiem tej konferencji było wydanie przez Wydawnictwo SUKURS tomu z wystąpieniami uczestników pt.: *E-learning w bibliotekach. Materiały z ogólnopolskiej konferencji „E-learning wyzwaniem dla bibliotek”* (2012). Znalazły się w nim referaty wygłoszone zarówno przez pracowników naukowych wyższych uczelni jak i dydaktyków z ośrodków prowadzących szkolenia dla bibliotekarzy, pracowników bibliotek publicznych i naukowych oraz przedstawicieli wydawnictw naukowych. Tom ma charakter informacyjno-praktyczny i objął zagadnienia nauczania online w trzech grupach tematycznych: przegląd i charakterystyka platform e-learningowych oraz narzędzi e-learningu do opracowania multimedialnych i interaktywnych materiałów dydaktycznych; opis wybranych szkoleń e-learningowych; e-learning w kontekście jakości usług szkoleniowych, tworzenia systemu motywacyjnego dla uczestników kursów modelu uczenia się. Obszar zainteresowań referentów nie uległ zmianom i analogicznie do lat ubiegłych koncentrował się wokół teorii, dydaktyki, metodyki, metodologii, techniki, narzędzi oraz przykładów dobrej praktyki w e-learningu.

Referaty z pierwszej grupy tematycznej poświęcone zostały omówieniu platform e-learningowych oraz narzędzi e-learningu, głównie narzędzia do opracowania multimedialnych i interaktywnych materiałów dydaktycznych. Zastosowanie technologii informacyjnej w edukacji zdalnej opisane zostało głównie przez pracowników RODN „WOM” w Częstochowie, warszawskiego oddziału firmy MOL sp. z o.o., Wydawnictwa Naukowego PWN S.A, Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej w Elblągu. Dokonano przeglądu platform e-learningowych (Moodle, Claroline, Olat, Ilias) i serwisów społecznościowych (Edmodo, PeLP, Skype in the Classroom, LeMill) zwracając uwagę na kryteria ich oceny dla potrzeb edukacyjnych. Scharakteryzowano także narzędzia Web 2.0 mające zastosowanie w e-edukacji, dzieląc je na narzędzia wymiany i współdzielenia plików oraz hiperłączy; narzędzia współdzielenia dokumentów online; blogi i mikroblogi; wiki; Mind Mapping online. Aplikacje przydatne w opracowywaniu materiałów dydaktycznych dla potrzeb kursów

zdalnych zostały przedstawione w kontekście czterech modeli strukturalnych stosowanych w prezentacji treści dydaktycznych w kursach e-learningowych. Korzystając z różnorodnych narzędzi do tworzenia multimedialnych i interaktywnych materiałów szkoleniowych, zwrócono uwagę na architekturę prezentowanej w e-kursach informacji i jej wpływ na percepcję treści przez uczestników szkolenia. Wykorzystywanie narzędzi Web 2.0 w działalności informacyjno-dydaktycznej bibliotek przedstawiono w kontekście nowoczesnych katalogów online, takich jak Axiell Arena i szkoleń bibliotecznych. Poruszono bardzo ważki problem przydatności katalogów OPAC dla użytkowników informacji z pokolenia cyfrowych tubylców – stwierdzono, że nigdy nie rozpoczynają oni wyszukiwania informacji od katalogów bibliotecznych. Katalogi te określono jako oddalone od sensu swojego istnienia, czyli od udostępniania informacji. Za narzędzie przydatne dla uczących się w systemie zdalnym uznano serwis ibuk.pl oferujący dostęp do różnorodnej literatury w formie elektronicznej. Określono go jako największą na polskim rynku komercyjną czytelną internetową podręczników akademickich i publikacji naukowych umożliwiającą efektywne kształcenie, nie tylko poprzez zapewnienie dostępu do pełnych tekstów i ich wydruk, ale też poprzez wgląd do statystyk serwisu mówiących o aktywności czytelniczej klientów.

Kolejną grupę tematyczną referatów stanowiły wystąpienia opisujące wybrane szkolenia e-learningowe. Przykłady dobrej praktyki w e-edukacji prezentowali pracownicy IBiIN UŚ w Katowicach, Biblioteki Głównej AGH w Krakowie oraz Publicznej Biblioteki Pedagogicznej Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie. Opisano autorską inicjatywę związaną ze szkoleniem na platformie Moodle z zakresu edukacji czytelniczej i medialnej w bibliotece szkolnej. Kurs zrealizowany był metodą *blended learning* i rozpropagowany pod nazwą *Biblioteka źródłem informacji*. Przedstawiono doświadczenia z e-learningiem w zakresie kształcenia początkujących użytkowników biblioteki AGH w ramach kursu pt.: *Pierwsze kroki w Bibliotece Głównej AGH* oraz strukturę dwóch kursów opracowanych przez zespół pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, IINiB Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego, tj. kursu BIBWEB oraz kursu Login: BIBLIOTEKA. Omówiono również ofertę szkoleń online dla bibliotekarzy realizowanych przez takie instytucje jak wspomniany już Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Częstochowie, Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku, Instytut Kształcenia Nauczycieli „Progres” w Krakowie, Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna we Wrocławiu, Biblioteka Pedagogiczna w Ciechanowie, Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna w Elblągu, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Bielsku-Białej. W konkluzji stwierdzono, że pomimo oczywistych zalet dostępnych w sieci kursów e-learningowych dla bibliotekarzy, brak jest kursów realizowanych w ramach dużych, ogólnokrajowych przedsięwzięć współtworzonych przez przedsta-

wicieli placówek akademickich odpowiedzialnych za kształcenie bibliotekoznawców, podobnych do kursu BIBWEB, oraz kursów kwalifikacyjnych. Dostępne kursy pełnią najczęściej funkcję pomocy dydaktycznej (kursy samouczki) wspierającej tradycyjne szkolenie. Często ich zawartość jest nieprze-myślana i przypadkowa. Dlatego apelowano o jakość szkoleń online. Wykorzystanie e-learningu nie może być bowiem celem samym w sobie, nie może też służyć realizacji zadań, które są nieatrakcyjne, np. tradycyjne szkolenia z zakresu przysposobienia bibliotecznego. Gdy jego wykorzystanie zostanie sprowadzone wyłącznie do kursów samouczków, przyniesie więcej szkody, niż pożytku. Takie podejście, według dr Marii Zając z Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie przyczynia się do utrwalania stereotypu, że e-learning jest po to, aby „załatwiać nim sprawy niechciane i mało ważne”. Przestrzega zatem przed utratą szansy na zaistnienie biblioteki, jako miejsca fascynujących odkryć i rzeczywistego uczenia się przez całe życie.

Znajomość platform e-learningowych, kursów jakie są na nich dostępne i narzędzi do tworzenia szkoleń online jest ważna ale spojrzenie na e-learning w kontekście jakości usług szkoleniowych, tworzenia systemu motywacyjnego dla uczestników kursów, wyboru modelu uczenia się umożliwiło uczestnikom konferencji *E-learning wyzwaniem dla bibliotek* szersze spojrzenie na zagadnienie e-edukacji. Zwrócono uwagę na wymogi stawiane autorom i realizatorom kursów tego typu oraz na wagę działań motywujących uczestników e-szkoleń do samokształcenia. Nawiązano także do modeli uczenia się w epoce cyfrowej, zwracając uwagę na konstruktywizm i konektywizm oraz na konsekwencje wynikające z przyjęcia obranej teorii uczenia się. Wystąpienia na ten temat sprowokowały dyskusję nad znaczeniem uczenia się i nauczania opartego na konektywiźmie, w którym zakłada się, że zasoby wiedzy powinny znajdować się poza człowiekiem, np. w bazach danych, portalach i serwisach internetowych a on sam ma do nich nieograni-czony dostęp za pośrednictwem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Uczenie się postrzegane jest przez konektywistów jako ciągły proces łączenia się z nowymi źródłami informacji, niezbędnymi człowiekowi do wykonywania różnych zadań, a sama czynność łączenia się staje się ważniejsza niż wiedza, jaką aktualnie dysponuje człowiek. W tym kontekście zwrócono uwagę na postawy nauczycieli wobec nowych technologii w edukacji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że inspirujące wystąpienia referentów podczas wszystkich trzech edycji konferencji *E-learning wyzwaniem dla bibliotek*, szczególnie w odniesieniu do konkretnych przedsięwzięć w zakresie szkoleń e-learningowych realizowanych przez polskie ośrodki edukacyjno-oświatowe i przykładów dobrej praktyki wskazują, że środowisko bibliotekarskie jest otwarte na nowe technologie i dostrzega konieczność podejmowania działań innowacyjnych. Uczestnicy przedstawili wiele przykładów osiągania sukcesu przez biblioteki wykorzystujące narzędzia Web 2.0 w pracy z czytelnikami i oferujące dedykowane kursy e-learningowe.

RENATA ĆMIEL

Biblioteka Wydziału Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego

DRUGA EDYCJA TARGÓW KSIĄŻKI W KATOWICACH (7-9 WRZEŚNIA 2012 ROKU)

Hasło „Czytanie jest modne!” stało się mottem przewodnim drugiej edycji Targów Książki w Katowicach, które odbyły się w Hali Widowiskowo-Sportowej „Spodek”. Po raz kolejny mieszkańcy miasta i regionu mieli okazję wziąć udział w licznych imprezach, aby przekonać się, że w centrum przemysłowej aglomeracji istnieje możliwość spotkania z literaturą. Jak przekonywali organizatorzy, Targi te rozrosły się o około 30 procent w stosunku do imprezy ubiegłorocznej. Przybyło ofert wydawnictw i wydań towarzyszących. W obecnej edycji wzięło udział blisko stu wystawców, a prawie 50 pisarzy czekało na swoich czytelników w ramach wydarzenia „Kawa z pisarzem”.

II Targi Książki były wspólnym przedsięwzięciem Miasta Katowice, Uniwersytetu Śląskiego oraz spółki Expo Silesia. Podobnie, jak w pierwszej edycji, przewodniczącą Rady Programowej tego wydarzenia była Sonia Draga – prezes Wydawnictwa Sonia Draga.

Wiele imprez okołotargowych zostało przygotowanych przez instytucje partnerujące Targom Książki, m. in. Bibliotekę Śląską, Muzeum Śląskie, Miejskie Biblioteki Publiczne Katowic, Piekary Śląskich i Dąbrowy Górniczej a także wortal literacki Granice.pl oraz Śląski Klub Fantastyki.

Na odwiedzających czekały wydawnictwa literackie, naukowe, religijne, edukacyjne, wydawnictwa dla dzieci, multimedialne, muzealne. Zainteresowani mogli uczestniczyć w pokazie nauki szybkiego czytania, warsztatach ekologicznych, wielu panelach dyskusyjnych, m.in. „Kobiety w literaturze” z udziałem m. in. Andrzeja Pilipiuka, „Między science fiction a fantasy – na pograniczu gatunków” lub „Przemoc w literaturze”.

Naukowcy z Uniwersytetu Śląskiego przygotowali serię warsztatów poświęconych zagadnieniom typografii, jak również wykłady o różnorodnej tematyce, głównie nawiązując do problematyki regionu górnośląskiego. Można było wysłuchać wykładu prof. Zygmunta Kłodnickiego *Hanysy i Gorole na Górnym Śląsku – konflikt zanikający?*. Ciekawy okazał się rów-

niez wykład dr. Roberta Krzysztofika o problemie kurczenia się miast województwa śląskiego, natomiast prof. Stanisław Czaja przybliżył zebranym zagadnienia wezbrań i powodzi.

Organizatorzy zapewnili wiele wydarzeń skierowanych do osób zaangażowanych w proces tworzenia, dystrybucji oraz popularyzacji czytelnictwa. Do bibliotekarzy skierowane były warsztaty „Biblioteki przyszłości” oraz warsztaty „Ochrona danych osobowych w bibliotece – teoria i praktyka”; do twórców – warsztaty literackie Jakuba Ćwika, warsztaty linorytnicze oraz warsztaty poświęcone technikom oprawiania książek.

Wśród imprez targowych szczególne miejsce zajęły dedykowane najmłodszym czytelnikom. Bogaty program dla dzieci uwzględniał różnego rodzaju zabawy edukacyjne i ruchowe, ujęte w wydarzenie pt. „Królestwo Lailonii”. Dużym zainteresowaniem cieszyły się warsztaty „Mały artysta i naukowiec – stymulowanie rozwoju dziecka od narodzin do wieku szkolnego”, przygotowane tak dla dzieci jak i ich rodziców.

W czasie Targów ogłoszono wyniki drugiej edycji konkursu na Najlepszy Blog Książkowy, organizowany przez portal *Duże Ka*, czyli *eBuka*. Konkurs był kierowany do twórców blogów poświęconych książce, ilustracji i czytelnictwu. Zgłoszone strony oceniali profesjonaliści związani na co dzień z tego rodzaju działalnością. Główną nagrodę zdobył blog *Zacofany w Lekturze*.

Drugi z ogłoszonych w ramach Targów konkursów, miał na celu wyróżnienie tych książek, którym nie zawsze przyznawane są nagrody literackie, a które święcą triumfy wśród czytelników. Nagroda – *Złota Zakładka* – przyznana została przez środowisko blogerów piszących o książkach. W efekcie wyróżniono 27 książek w 9 kategoriach:

1. Najlepsze czytało – Małgorzata Gutowska-Adamczyk: *Cukiernia pod Amorem. Hryciowie*
2. Najbardziej poruszająca książka – David Nicholls: *Jeden dzień*
3. Najlepsza intryga – Stephen King: *Dallas '63*
4. Najlepsza książka non-fiction – Szymon Hołownia i Marcin Prokop: *Bóg, kasa i rock'n'roll*
5. Najzabawniejsza książka – Szymon Hołownia i Marcin Prokop: *Bóg, kasa i rock'n'roll*
6. Najciekawszy świat powieści – Małgorzata Gutowska-Adamczyk: *Cukiernia Pod Amorem. Hryciowie*
7. Najbardziej wciągająca książka – David Nicholls: *Jeden dzień*
8. Najlepsza książka dla dzieci – Joanna Papuzińska: *Asiunia*
9. Najlepsza książka dla młodzieży – Carlos Ruiz Zafon: *Światła września*

Ciekawie prezentowały się różnorodne wystawy, m.in. ekspozycja prezentująca historię maszyny do pisania czy wystawa o pierwszych maszynach liczących. Archiwum Państwowe w Katowicach oraz Muzeum Ślą-

skie przygotowały wystawę *Z Górnego Śląska po Nagrodę Nobla*, na której przedstawiono sylwetki naukowców, laureatów Nagrody Nobla urodzonych na Górnym Śląsku: Kurta Adlera, Konrada Blocka, Marii Göppert-Mayer i Otto Sterna. Na antresoli Spodka można było zobaczyć ekspozycję *Zaczynany Śląsk*, prezentującą zdjęcia czołowych śląskich fotoreporterów, którzy w swoich obiektywach uchwycili znanych i nieznanych mieszkańców Śląska sięgających po książki (m. in. Magdalenę Piekorz, prof. Jana Malickiego). Biblioteka Śląska zorganizowała wystawę ukazującą sylwetki laureatów Śląskiego Wawrzynu Literackiego, nagrody przyznawanej od 1999 roku przez czytelników Biblioteki Śląskiej.

Nową imprezą w ramach II edycji Targów była akcja społeczna Fundacji Dziecko i Kultura „Dzielenie się książkami”. Celem akcji było gromadzenie książek przynoszonych przez dzieci lub przekazywanych przez wydawnictwa, instytucje i przekazywanie ich potrzebującym dzieciom – przede wszystkim w domach dziecka i szpitalach.

Wzorem poprzedniej edycji, wiele wydarzeń targowych odbywało się w przestrzeni Katowic. W Filii nr 16 Miejskiej Biblioteki Publicznej zorganizowano wystawę fotografii prezentujących murale powstałe podczas imprezy Katowice Street Art Festival w latach 2011 i 2012. W galerii Śląskiego Teatru Lalki i Aktora ATENEUM wystawiono najlepsze plakaty promocyjne powstałe podczas starań Katowic o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury. W podcieniach katowickiego Spodka spotkali się uczestnicy futurystycznej gry miejskiej *Do dzieła! Zapisz się w historii*, gdzie, podzieleni na trzy grupy, decydowali o przyszłości książki w Katowicach, aby ostatecznego rozstrzygnięcia dokonać w finale przed gmachem Biblioteki Śląskiej.

Wszystkie wydarzenia towarzyszące drugiej edycji Targów Książki w Katowicach służyły udowodnieniu tezy postawionej w motcie Targów – „Czytanie jest Modne!”. Organizatorzy po zakończeniu imprezy uznali, że tak się stało. Targi wpisały się już w kalendarz znaczących katowickich wydarzeń kulturalnych, a ich trzecia edycja została zaplanowana na wrzesień 2013 roku.

Na zakończenie należy zwrócić uwagę na ciekawą inicjatywę skierowaną w tej edycji do bibliotekarzy – rejestrację online, uprawniającą do bezpłatnego uczestnictwa w Targach Książki w Katowicach.

ANNA SUCHECKA

Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej

**GOOGLE TO NIE WSZYSTKO – WARSZTATY SKUTECZNEGO
PRZESZUKIWANIA ZASOBÓW CYFROWYCH
(DĄBROWA GÓRNICZA, 12 WRZEŚNIA 2012 ROKU)**

Ciągły rozwój technologii, zwiększająca się ilość informacji oraz coraz łatwiejszy dostęp do niej to nieodłączne elementy teraźniejszości. Poruszanie się w gęstwinie danych i wiadomości staje się trudne. Bibliotekarz przez wiele lat kojarzący się z osobą otoczoną regałami pełnymi książek i kurzu, w dzisiejszych czasach jest przewodnikiem po tym świecie. Jego głównym zadaniem podczas codziennej pracy jest zaspokajanie wyrażanego przez użytkowników zapotrzebowania na informacje. Współczesnym warsztatem pracy bibliotekarza stają się bazy danych, wyszukiwarki, strony internetowe, biblioteki cyfrowe, repozytoria.

Wychodząc naprzeciw wyzwaniom stawianym bibliotekarzom przez ich czytelników, pracownicy Biblioteki Głównej Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej zorganizowali warsztaty skutecznego przeszukiwania zasobów cyfrowych – *Google to nie wszystko*.

Celem spotkania było wykształcenie umiejętności wyszukiwania informacji naukowej – pełnotekstowej i bibliograficznej oraz publikacji w rozproszonych zasobach internetowych, z naciskiem na polskie zasoby naukowe.

Bibliotekę odwiedzili pracownicy różnego typu księżnic: publicznych, naukowych, szkolnych, pedagogicznych. Okazuje się, że umiejętność znalezienia trafnych informacji, na zapytanie postawione przez użytkownika nie jest prosta. Chętnych do udziału w warsztatach było tak dużo, że organizatorzy utworzyli cztery grupy ćwiczeniowe. Warto dodać, że podczas zajęć położono nacisk na część praktyczną, ukazując jak zdobyte umiejętności wykorzystać w codziennej pracy z użytkownikiem.

Warsztaty poprowadziły mgr Marlena Borowska oraz mgr Marta Bednarczyk – wykwalifikowani bibliotekarze-praktycy, specjalizujący się w wyszukiwaniu informacji naukowej. Doświadczenie zdobyte w trakcie pracy z użytkownikiem, przy zastosowaniu nowoczesnych narzędzi wyszukiwawczych, zostało wykorzystane w trakcie tego spotkania.

Podczas dwugodzinnego szkolenia bibliotekarze poznali wybrane repozytoria, wydawnictwa instytucji naukowych, wydawnictwa towarzystw naukowych i *think tanków*, wyszukiwarki i bazy danych. W trakcie warsztatów podstawowym narzędziem wyszukiwawczym był portal *Informacja w świecie cyfrowym* – <http://informacjacyfrowa.wsb.edu.pl/>. Portal jest prowadzony od 2008 roku przez bibliotekarzy Biblioteki Wyższej Szkoły Biznesu. Głównym założeniem tej inicjatywy było odsyłanie do pełnowartościowych publikacji naukowych i dydaktycznych rozproszonych w Internecie i przez to nie w pełni wykorzystywanych.

Teoretyczny wstęp szkolenia został uzupełniony i utrwalony przeprowadzeniem kwerend z zakresu przykładowych zagadnień formułowanych przez studentów WSB.

Po ukończonych warsztatach uczestnicy podzielili się z organizatorami swoimi refleksjami dotyczącymi ich treści oraz zastosowania w codziennej pracy zawodowej. Jednogłośnie uznano, że zbyt mało jest szkoleń, w trakcie których kładzie się nacisk na praktyczne umiejętności pożądane w zawodzie bibliotekarza.

Biegłość w wyszukiwaniu informacji, ocena tych informacji pod kątem merytorycznym oraz szybkość ich udostępniania to nieodzowna część pracy bibliotekarza. Warsztaty i szkolenia, podczas których pracownicy bibliotek mogą uzupełniać swoją wiedzę, doskonalić umiejętności oraz podzielić się doświadczeniami stanowią ważny element bibliotekarskiej rzeczywistości.

Intencją organizatorów warsztatów *Google to nie wszystko* jest ich dostępność i cykliczność. Zachęcamy zatem wszystkich zainteresowanych taką formą zdobywania wiedzy do kontaktu z Biblioteką Główną Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej (<http://www.wsb.edu.pl/biblioteka,m,ds,72>).

RADOSŁAW JEŻ
ANNA KONIECZKO

*Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego
Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach*

**SPRAWOZDANIE Z OTWARCIA CENTRUM INFORMACJI
NAUKOWEJ I BIBLIOTEKI AKADEMICKIEJ
(KATOWICE, 12 PAŹDZIERNIKA 2012 ROKU)**

Biblioteka to wszechświat stworzony dla człowieka.
To metafora biblijnej wieży Babel,
gdzie pomieszanie języków zapobiegło pysze.
Biblioteka jest miejscem różnorodnego odkrywania świata
i nieograniczonych zasobów wiedzy
J.L. Borges

Dostępna dla wszystkich, sprawnie działająca oraz profesjonalnie zarządzana biblioteka akademicka jest ważnym elementem środowiska akademickiego, a co za tym idzie przestrzeni publicznej. Jest ona istotnym podmiotem naukowym przyczyniającym się do tworzenia współczesnej gospodarki wiedzy. Jej funkcjonalność (na którą składa się dostępność zbiorów i usług, komfort oraz bezpieczeństwo pracy użytkowników i pracowników, sprzyjające godziny otwarcia, przemyślane rozwiązania infrastrukturalne oraz dogodnie i kompaktowo zorganizowana przestrzeń wewnętrzna) sprawia, że często jest to miejsce, nie tylko pracy naukowo-badawczej, ale również spędzania wolnego czasu i spotkań towarzyskich. Taka biblioteka pełni rolę „trzeciego miejsca” w życiu społecznym, które w teorii Raya Oldenburga¹ oznacza miejsce odpoczynku, neutralną przestrzeń w której spędzamy wolny czas, spotykamy przyjaciół, odpoczywamy po pracy zawodowej i od codziennych obowiązków domowych, obserwujemy i pokazujemy się innym, w którym tętni życie lokalnej społeczności, gdzie rodzą się nowe pomysły, utrwalają się lub ewoluują ważne w danym środowisku wartości [Koszowska, 2009].

Ideę biblioteki jako przyjaznego miejsca, które odwiedza się z przyjemnością po to aby naukowo popracować, uczestniczyć w wydarzeniach

¹ W 1989 roku amerykański socjolog wydał książkę *The Great Good Place*, w której przedstawił teorię dotyczącą życia społecznego. Otóż koncentruje się ono wokół trzech płaszczyzn: domu, pracy, oraz „trzeciego miejsca”, w którym prowadzimy szeroko pojęte życie towarzyskie.

edukacyjnych i kulturalnych czy też po to aby spotkać się z przyjaciółmi i odpocząć od rutynowych czynności, zrelaksować po trudach ciężkiej pracy spełnia Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach (dalej Centrum).

W dniu 12 października 2012 roku w gmachu Centrum Rektorzy uczelni realizujących inwestycje – JM Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. zw. dr hab. Wiesław Banyś i JM Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego prof. zw. dr hab. Leszek Żabiński uroczyście dokonali otwarcia wspólnej biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego i Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.



Fot. 1. JM Rektor UŚ prof. zw. dr hab. Wiesław Banyś JM Rektor UE prof. zw. dr hab. Leszek Żabiński przecinający wstęgę. Źródło: www.ciniba.edu.pl

Wydarzenie to cieszyło się zainteresowaniem wielu osobistości ze świata nauki i edukacji, kultury, biznesu oraz mediów. Dyrektor Centrum prof. UŚ dr hab. Dariusz Pawelec przywitał zgromadzonych gości, a następnie przekazał głos prelegentom.

Wśród prelegentów byli Rektorzy UŚ i UE, Wojewoda Śląski Zygmunt Łukaszczyk, Wicemarszałek Województwa Śląskiego Jerzy Gorzelik, Prezydent Miasta Katowice Piotr Uszok, Przewodniczący Rady Centrum prof. UE dr hab. Robert Tomanek, Przedstawiciel Klubu Seniora AZS Katowice (Torkat) Tadeusz Janik oraz była dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego Wanda Dziadkiewicz. W krótkich wystąpieniach wygłosili oni mowy gratulacyjno-okolicznościowe, w których podkreślali rolę i miejsce biblioteki



Fot. 2. Dyrektor CINiBA prof. UŚ dr hab. Dariusz Pawelec. Źródło: www.ciniba.edu.pl

akademickiej dwóch śląskich uczelni w tworzeniu nowej jakości wiedzy oraz spełnianiu różnorodnych potrzeb informacyjnych regionu. Z przyczyn zawodowych w uroczystości nie mogła uczestniczyć osobiście Minister Rozwoju Regionalnego Elżbieta Bieńkowska, która w przesłanej prezentacji pogratulowała gospodarzom udanego przedsięwzięcia.

Po oficjalnych przemówieniach zaproszeni goście mieli okazję zobaczyć reportaż z realizacji projektu. Po projekcji filmu nastąpiło uroczyste przecięcie wstęgi przez Rektorów UŚ i UE oraz uruchomienie wirtualnej prezentacji *Biblioteka otwarta!* Następnie grupa młodych hokeistów odsłoniła Interaktywną Tablicę Pamiątkową Lodowiska Torkat². Po zakończeniu części oficjalnej wszyscy chętni goście mieli możliwość zwiedzania Centrum z przewodnikiem.

Należy również dodać, że przed oficjalną częścią uroczystości miały miejsce dodatkowe atrakcje. W holu głównym zaprezentowano wystawę fotograficzną *Budowa CINiBA w obiektywie*, multimedialną prezentację zdjęć przenoszenia zbiorów i wyposażania Centrum, wystawę dotyczącą lodowiska Torkat. Zgromadzeni wysłuchali koncertu gitarowego w wykonaniu Dariusza Lampkowskiego. Odbędzie się też akcja sadzenia drzewka przed gmachem CINiBA.

Budowę Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej oraz jego wyposażenie sfinansowano ze środków Unii Europejskiej, w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego RPO WSL 2007-2013 (wartość projektu wyniosła 79 453 600,00 zł, w tym środki z EFRR to

² CINiBA jest umiejscowiona na terenie dawnego katowickiego lodowiska Torkat.



Fot. 3. Uroczyste otwarcie CINIBA. Źródło: www.ciniba.edu.pl

52 828 698,64 zł.). Centrum to wspólny projekt Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, realizowany w latach 2008-2012, przy współudziale finansowym Samorządu Województwa Śląskiego, Miasta Katowice, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Celem tego przedsięwzięcia było wybudowanie oraz uruchomienie nowoczesnej biblioteki hybrydowej, która przyczyni się do poprawy jakości studiowania i zwiększenia efektywności pracy naukowo-badawczej i dydaktycznej, poprzez zapewnienie dostępu do różnorodnych zasobów informacji i wiedzy.

Cechą charakterystyczną Centrum jest wolny dostęp do znacznej części księgozbioru. Każdy użytkownik może swobodnie przejrzeć zbiory, korzystać z bezpłatnych skanerów, przeglądać elektroniczne bazy danych. Może też skorzystać z Czytelni, Czytelni Prasy Bieżącej, Mediateki, Pracowni Komputerowej. Natomiast zarejestrowani czytelnicy mogą dokonywać wypożyczeń w sposób tradycyjny lub wykorzystując w tym celu samoobsługowe urządzenia tzw. selfchecki. Warto wspomnieć również, iż w Centrum funkcjonuje całodobowa wrzutnia, czyli samoobsługowe urządzenie służące do zwrotu książek. W celu zapewnienia komfortu pracy naukowo-badawczej zainteresowani mają do dyspozycji kabiny pracy indywidualnej. Wykwalifikowani pracownicy Centrum zapewniają pomoc w wyszukiwaniu źródeł informacji niezbędnych w pracy naukowej i dydaktycznej, udzielają informacji bibliograficznych i rzeczowych w oparciu o posiadane źródła drukowane, komputerowe bazy danych i Internet, pomagają w korzystaniu z zasobów CINIbA, lokalizują poszukiwane wydawnictwa w bibliotekach krajowych i zagranicznych.

CINiBA odpowiada potrzebom środowiska naukowego, studentów jak również potrzebom regionu oraz dobrze wpisuje się w mocno zróżnicowany krajobraz naukowo-badawczy Górnego Śląska. Jest repozytorium wiedzy dostępnym dla każdego. Warto zatem korzystać z Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej, w którym można realizować swoje pasje i zainteresowania naukowe.

Bibliografia

- Koszowska A. (2009), „Trzecie miejsce” według Raya Oldenburga. W: *Biblioteka 2.0 : Blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych* [online]. [dostęp: 2012-11-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://blog.biblioteka20.pl/?p=149>.

JOLANTA GWIOŹDZIK
*Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach*

KRAJOWY KONGRES KULTURY KSIĄŻKI (KATOWICE, 24-26 PAŹDZIERNIKA 2012 ROKU)

Organizatorzy Krajowego Kongresu Kultury Książki – Biblioteka Śląska w Katowicach oraz Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Śląskiego wraz z Polskim Towarzystwem Bibliologicznym, Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich, Polskim Związkiem Bibliotek, Biblioteką Narodową, a także Instytutem Kultury i Literatury Anglojęzycznych USA – zaprosili do pierwszej ogólnopolskiej dyskusji nad problematyką kultury książki jako dominującej kategorii we współczesnej bibliologii. Uczestnicy reprezentujący najważniejsze ośrodki naukowo-dydaktyczne dyscypliny, podjęli wieloaspektowe rozważania obszaru zjawisk związanych z książką i kulturą.

Dyrektor Biblioteki Śląskiej, prof. zw. dr hab. Jan Malicki rozpoczął sesję naukową pierwszego dnia (prowadzoną przez prof. dr hab. Elżbietę Gondek) nieco prowokacyjnie sformułowanym pytaniem: *Biblioteka Śląska – biblioteką totalną?* Ukazanie trwania tej Instytucji przy „naturalnej zmienności świata” doskonale ilustrowało miejsce obrad: sala audytoryjna dawnego gmachu Książnicy przy ul. Francuskiej 12 (miejszem spotkań w kolejnych dniach była sala Parnassos w nowoczesnym gmachu Biblioteki przy placu Rady Europy 1). W tym roku mija 90 lat od jednej z pierwszych decyzji Sejmu Śląskiego, powołującej bibliotekę w strukturze Biura Sejmu Śląskiego. Status biblioteki naukowej dominuje przez wszystkie lata jej funkcjonowania, co potwierdza prowadzona tu działalność badawcza, edytorska, organizowane konferencje i sympozja oraz licznie realizowane projekty, jak Śląska Biblioteka Cyfrowa czy Śląska Internetowa Biblioteka Zbiorów Zabytkowych. Książnica wchodzi ponadto do grupy bibliotek tworzących narodowy zasób biblioteczny. Od 2000 roku jest wojewódzką biblioteką publiczną o statusie naukowym. Funkcje związane z regionem realizuje dzięki skupieniu różnych środowisk twórczych, a także przez działania Instytutu Badań Regionalnych oraz Domu Oświatowego. Historia i działalność Biblioteki Śląskiej stała się podstawą rozważań jej Dyrektora na temat funkcji i znaczenia współczesnej biblioteki – ośrodka kultury książki.

Prof. zw. dr hab. Krzysztof Migoń (Uniwersytet Wrocławski) podjął temat *Kultury książki jako paradygmatu badawczego współczesnej bibliologii*. Złożona problematyka tego pojęcia, użytego w Europie po raz pierwszy ponad 100 lat temu, skłania do zastanowienia się, czy obecnie to kategoria badawcza, postulat, a może specjalność lub już dyscyplina naukowa. W zależności od sposobu ujmowania można bowiem akcentować związek między kulturą książki a narodem (książka narodowa, etniczna), w książce widzieć produkt kultury i jej żywy faktor, postrzegać książkę jako czynnik procesów zachodzących w kulturze i społeczeństwie (cywilizacja książki) lub ograniczyć się do dwóch zasadniczych faz jej kształtowania się (*script culture*, *print culture*) bądź szerzej mówić o cywilizacji piśmiennej lub dziedzictwie książkowym. Niezależnie od przyjmowanego kontekstu i wariantu pojmowania (książka i kultura, książka w kulturze, książka instrumentem kultury), „kultura książki” stała się użyteczną kategorią w badaniach nad światem książki i czytelników, kategorią umożliwiającą formułowanie nowych paradygmatów badawczych. Wówczas książka – „graficznie ujęty język” – jest nie tylko „produktem”, wytworem kultury, ale i „narzędziem”, instrumentem komunikacji społecznej, obejmującym jej duchowe i materialne aspekty. Takie syntetyczne ujęcie sprawdza się szczególnie w badaniach historycznych, gdzie analizujemy kulturę książki różnych epok i środowisk oraz zjawiska „usytuowane przestrzennie”, czyli kręgi kulturowe: lokalny, regionalny, narodowy, ponadnarodowy, światowy. Sprzyja to budowaniu modelu procesów w kulturze pisma i druku, z ukazaniem przemian w funkcjonowaniu książki. Kulturę książki można by zatem rozumieć jako ogół zjawisk i procesów, duchowych i materialnych, związanych z książką, jej twórcami, właścicielami i czytelnikami. Książką kupowaną i sprzedawaną, czytaną i nie, kochaną i prześladowaną, nagradzaną i odrzucaną...

Prezentacja, uporządkowanie i analiza pojęć dotyczących problematyki kultury książki, a zwłaszcza próba zdefiniowania tego pojęcia stały się doskonałym kontekstem kolejnych wystąpień.

Dr hab. Maria Próchnicka (Uniwersytet Jagielloński) podjęła zagadnienie *Kształcenia pracowników książki wobec przemian w systemie edukacji i oczekiwań rynku pracy*. Przede wszystkim zwróciła uwagę na konieczność takiego projektowania programów, by spełniały społeczne oczekiwania, zależne od dynamicznego i zmieniającego się rynku pracy. Do coraz bardziej pożądanych cech należą m.in. umiejętność pracy nad projektami, akcentowanie kluczowych kompetencji, konieczność ciągłego doskonalenia, mobilność, indywidualna odpowiedzialność za zabezpieczenie socjalne, różnicowany czas pracy czy elastyczne systemy komunikacji. W bardziej tradycyjnym modelu industrialnym ważna była głęboka specjalizacja zawodowa, a osiągnięte kwalifikacje wystarczały do realizacji zadań. W ujęciu postindustrialnym chodzi o umiejętność adaptacji do nowej sytuacji, ciągle dokształcanie, tworzenie raczej grup celowych do realizacji projektów niż pracę na

określonym etacie. Wymagania specjalistycznego przygotowania do zawodu maleją, wzrasta rola kompetencji, umiejętności pracy zespołowej, komunikatywności. Powinno to znaleźć odzwierciedlenie w programach kształcenia, które mają być ukierunkowane na użytkownika, odbiorcę, akcentując aspekt oferowanych usług i ich jakości. Postulowana „konwergencja mediów kultury piśmienniczej” przekłada się na podejście procesowe, a nie związane z poszczególnymi przedmiotami, stąd np. analizujemy percepcję informacji, recepcję książki czy misję społeczną różnych typów instytucji. Chodzi przy tym nie tylko o przekazanie i wyegzekwowanie konkretnej wiedzy, ale także sprawdzenie nabytych umiejętności w praktyce. Odejście od wąskich specjalizacji na rzecz uniwersalizacji kształcenia wymaga również wykształcenia nawyku samokształcenia, zgodnie z przekonaniem o wzrastającej roli nabytych kompetencji, a nie tylko wyuczonego zawodu. To podejście przekłada się na możliwą aktywność zawodową przyszłych absolwentów: w sferze informacji (menedżer informacji, broker, selektor informacji, audytor wiarygodności informacji, broker wiarygodności), edukacji (dydaktyk medialny), a nawet rozrywki (menedżer programów multimedialnych, specjalista marketingu społecznego, animator parków rozrywki).

Sesją drugą tego dnia kierowała prof. dr hab. Irena Socha (Uniwersytet Śląski) a rozpoczęła ją dr hab. prof. UW r Marta Skalska-Zlat analizą *Komunikacji piśmienniczej w badaniach bibliometrycznych*. Autorka wystąpienia zwróciła uwagę na początki bibliometrii, odnoszące się do piśmiennictwa bibliologicznego (rejestrowanego w bazie LISA), i jej przydatność w badaniach komunikacji społecznej. Metoda analizy cytowań to sposób ukazania relacji między dokumentem a jakością publikacji i ich wpływem na postęp w nauce. Terminem łączącym badania z zakresu informacji, bibliologii, archiwistyki, technologii itp. okazuje się być zarządzanie informacją, które polega na organizacji i kontroli zasobów informacyjnych, ich przetwarzaniu i dostarczaniu do określonych środowisk. Częstotliwość i zakres występowania tej problematyki w czasopismach naukowych ukazuje bieżące tendencje badawcze, obrazujące zwrot zainteresowania w kierunku badań społecznych, choć liczbowe wyniki tej tendencji jeszcze nie potwierdzają. Aż 40% piśmiennictwa dotyczy technologii informacyjnych, w tym użytkowania hi-tech, choć więcej zajmuje się metainformacją o dyscyplinie i wzrastają cytowania zewnętrzne, co wskazuje na wzrost jej rangi. Przykładowo iSchool ukazuje zainteresowania wielu dyscyplin tym, czym się zajmuje informacja naukowa.

Dr hab. prof. UwB Jadwiga Sadowska podjęła zagadnienie współczesnej roli bibliografii (*Dokąd zmierza bibliografia w „erze cyfrowej”?*), ukazanej na tle jej znaczenia historyczno-kulturowego. Zwróciła uwagę na standardy, zapewniające „stabilizację” bibliografii i racjonalizację (automatyzację) pracy nad jej tworzeniem, istotne w sytuacji odmiennych metod opracowania rzeczowego (KDD, UKD, JHP, JHP BK) i wielości języków

informacyjno-wyszukiwawczych. Wskazała następnie funkcjonujący model koncepcyjny: FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) IFLA, który definiuje jednostki bibliograficzne i relacje między nimi oraz związany z nim standard opisu i wyszukiwania RDA (Resource Description and Access). *On the Record. Report of The Library of Congress Working Group* z 2008 roku dotyczy przyszłości rejestracji bibliograficznej. Omówiono w nim konieczność takiego opracowywania dokumentów, które by służyło wygodzie użytkownika (jedno, łączone źródło informacji, bibliografia „wtopiona” w katalog, prosty, czytelny opis, rozbudowane relacje między rekordami); istotne jest uproszczenie standardów opisu, a stopień ich szczegółowości powinien być dostosowany także do typu dokumentu (przy czym można wykorzystywać recenzje dostępne w sieci). Podejmowane prace mają charakter zdecentralizowany, istotne jest współkatalogowanie oraz zaproszenie do udziału księgarzy i wydawców.

Dr hab. prof. UMK Ewa Głowacka przeanalizowała piśmiennictwo bibliologiczne, starając się wyróżnić *Współczesne pola badawcze bibliotekoznawstwa*. Ustaliła, że największe zainteresowanie (85 artykułów) dotyczyło problematyki zarządzania biblioteką i procesami bibliotecznymi, następnie zajmowano się Information Literacy (69 artykułów, głównie dotyczących szkolenia bibliotecznego i kompetencji informacyjnych) oraz badaniem użytkowania i użytkowników bibliotek (69 artykułów, głównie o zmianach w zachowaniach informacyjnych, wykorzystaniu czasopism elektronicznych czy Web 2.0 w bibliotekach). Kolejne tematy to: pracownicy (54 artykuły, informacje o zawodzie, kształceniu, statusie), ocena jakości bibliotek (34 artykuły, podejmujące zagadnienia m.in. oceny satysfakcji użytkowników, wpływu na otoczenie społeczne czy jakości repozytoriów i bibliotek cyfrowych), nowe technologie i elektroniczne źródła (zagadnienia Open Source, e-book), biblioteki – teoria i metodologia (21 artykułów), repozytoria i biblioteki cyfrowe (18 artykułów), strony domowe bibliotek (14 artykułów) oraz biblio-info-webometria (11 artykułów). Porównanie wyników z lat 2008–2011 z okresem 2003–2007 potwierdziło pięć takich samych, najpopularniejszych pól badawczych, nowe było zwrócenie uwagi na kompetencje informacyjne użytkowników, e-źródła w bibliotekach, mniej natomiast pisano o bibliometrii.

Referatem kończącym część naukową obrad w pierwszym dniu było wystąpienie dr hab. Remigiusza Sapy (Uniwersytet Jagielloński) zatytułowane *Biblioteka naukowa w integrującym się środowisku informacyjnym człowieka*. Założenie, że środowisko integracyjne ma funkcjonować jako pewna całość, wymaga zwrócenia uwagi na technologie temu służące, jak fotokody czy komunikacja bliskiego zasięgu (NFC). Mogłyby one posłużyć m.in. do weryfikowania prawa do korzystania z usług biblioteki (np. karta biblioteczna w smartfonie), informowania o ich zakresie, pobierania opisu bezpośrednio z książki. Wówczas w bibliotece naukowej katalog dawałby

bezpośredni dostęp do abstraktu, dokument w wolnym dostępie miałby przekierowywać do przewodnika tematycznego, a książka informowałaby o linkach do swojej wersji elektronicznej. Tworzy to jednolity obraz realnej, tradycyjnej biblioteki, lecz wzbogaconej o technologie elektroniczne oraz elementy generowane komputerowo. Grafika komputerowa, „nałożona” na rzeczywistość, ułatwiałaby orientację przestrzenną w budynku oraz informowała o miejscu dokumentu na półce.

Wieczór pierwszego dnia obrad uświetnił koncert Śląskiej Orkiestry Kameralnej (pod dyrekcją Mirosława Jacka Błaszczyka), z cyklu *Filharmonia w starej Bibliotece*.

Sesję naukową 25 października prowadził dr hab. Remigiusz Sapa, rozpoczęło ją zwiedzanie Biblioteki Śląskiej, a następnie wygłoszono 2 referaty, odnoszące się do informatologii: prof. dr hab. Barbara Sosińska-Kalata (Uniwersytet Warszawski) mówiła o *Obszarach badań współczesnej informatologii*, a prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek (Uniwersytet Warszawski) podjęła rozważania *Z głównych problemów samoświadomości informatologii*. Uniwersum informacji to całościowy układ, w którym poszczególne elementy zależą od warunków inicjujących procesy i działalność informacyjną – informatologia bada zasoby, dystrybucję i wykorzystanie informacji, jej właściwości i technologie (nurt humanistyczny i techniczny). W podejściu interdyscyplinarnym (wymagającym prac zespołowych) to konglomerat różnych pól badawczych, dzięki którym uzyskana wiedza nie jest tylko prostym sumowaniem, transdyscyplinarność zaś wskazuje dodatkowo obszary działalności praktycznej, co umożliwia zauważenie problemów, które w obrębie jednej dyscypliny są nie dostrzegane lub ignorowane. W dyskursie humanistycznym wzrasta rola książki i lektury, z wyraźnym aspektem praktycznym, co może się przekładać na wybór dyscyplin, na które jest zapotrzebowanie, lub aspektów badań dostosowywanych do potrzeb zamawiających. Kształtuje się w informatologii paradygmat aksjologii i antropologii, czyli połączenia epistemologii społecznej z filozofią antropologiczną.

Prof. dr hab. Wiesław Babik (Uniwersytet Jagielloński) w referacie *International Society for Knowledge Organization – nowa płaszczyzna współpracy w dziedzinie organizacji informacji i wiedzy w Polsce i na świecie* omówił historię ISKO, organizacji powstałej w 1989 roku jako interdyscyplinarna platforma współpracy w zakresie badania, rozwoju i zastosowania systemów organizacji wiedzy. Wskazał miejsce Polski w jej strukturach, a także zapowiedział planowaną na 2014 rok konferencję w Krakowie.

Dr hab. Hanna Batorowska (UP im. KEN w Krakowie) podjęła zagadnienie: *Współczesna biblioteka szkolna w Polsce – warunki szerzenia kultury informacyjnej*. W wystąpieniu ocenie podlegała jakość pracy biblioteki szkolnej, z wyróżnieniem aspektów współpracy ze środowiskiem, w zależności od przyjętego modelu: od biblioteki jako magazynu lektur, przez centrum informacji multimedialnej, po bibliotekę „uczącą się” oraz

centrum kultury informacyjnej społeczności lokalnej, centrum oświatowe środowiska lokalnego. Podkreślono, że biblioteka jest odpowiedzialna za kształtowanie kultury informacyjnej i wychowania informacyjnego, w zależności od poziomu rozwoju społeczeństwa informacyjnego (połączenie wiedzy i umiejętności).

Drugą sesję naukową tego dnia, prowadzoną przez prof. dr hab. Barbarę Sosińską-Kalotę, rozpoczęło wystąpienie prof. dr hab. Ireny Sochy (UŚ), poświęcone *Zachowaniom lekturowym Polaków – problemy i kategorie opisu czytelnictwa*. Kultura książki umożliwia integrację postrzegania czytelnictwa w procesach bibliologicznych, co pozwalana na nowe tematy i ujęcia w tej dziedzinie. Nurt antropologiczny bada praktyki lektury, jej miejsce w świadomości, tworzenie się norm i aksjologiczne uwarunkowania czytelnictwa. Analizuje się zarówno instytucje czy wyodrębnione społecznie grupy, rzeczywiste zbiorowości, jak i czytelnika wpisanego w proces obiegu książki, czyli w kontekście komunikacyjnym. Przeważają ujęcia panoramiczne, gdzie lektura (wybory i preferencje, repertuar, kanon, normy, cele) są postrzegane przez więzi i relacje, własne style odbioru.

Dr hab. prof. UMCS Maria Juda podjęła temat *Dawne drukarstwo jako aktualny przedmiot naukowych zainteresowań badawczych*. Metody badawcze dawnej książki wykraczają poza obszar bibliologii, mieszczą się w obrębie zainteresowania historii czy materiałoznawstwa. Pismo jako fakt historyczny jest rozpatrywane w wielu kontekstach, jak społecznym, kulturowym, stąd wybór problematyki dawnego drukarstwa koncentruje się na badaniach działalności typograficznej, rodzajach piśmiennictwa, kręgu autorów, edytorstwie, sztuce książki, polityce wydawniczej, cenzurze, prawie autorskim, obecności dziejów drukarstwa w dawnej Polsce itp. Istotny staje się dostęp do źródeł, z czego wynika postulat edycji polskich źródeł bibliologicznych.

Prof. dr hab. Elżbieta Gondek (UŚ) ukazała *Zawód drukarza i technologia druku w bibliologii i poza jej zakresem*. Okazało się, że sprawy druku pozostawały najczęściej w sferze opisu rzemiosł i sztuki, ważne staje się zatem ukazanie źródeł bibliologicznych do dziejów drukarni, wyróżnienie ich typów, wskazanie miejsca drukarstwa w literaturze przedmiotu.

Dr hab. prof. UW r Małgorzata Komza w referacie *Estetyka i sztuka książki w badaniach bibliologicznych* zauważyła, że brakuje historii książki traktowanej jako historia sztuki książki, w ujęciu całościowym, charakterystycznym dla bibliologii. Poszczególne elementy książki jako dzieła sztuki są przedmiotem zainteresowania przedstawicieli różnych nauk, zwłaszcza historyków i krytyków sztuki. Opisują oni najczęściej książkę rękopiśmienną (studia ikonograficzne, dzieła malarskie), powszechne jest przekonanie, że w książce nowożytnej grafika jest raczej służebna wobec tekstów. Na książkę jako przedmiot (dzieło sztuki) składa się tekst i materia, zależne tak samo od autora, jak i od osób, które nadały jej ostateczny kształt. Konieczna jest zatem wielo-

aspektowa analiza (choć metodologia badań dopiero się kształtuje), z uwzględnieniem komunikatu słowno-obrazowego, określeniem wzajemnych relacji i oddziaływania jako całości (w tym reakcji odbiorcy na dzieło). W zależności od ujęcia można badać działania osób odpowiedzialnych za projekt, zmieniające się kompozycje typograficzne i koncepcje estetyczne, traktować książkę jako świadectwo epoki i element kultury.

Dr hab. prof. UŚ Leonard Ogierman podjął zagadnienie *Papieru i oprawy introligatorskiej jako zakresu wiedzy o książce*, określając procesy starzenia się materialnej formy książki oraz produkty przemian. Przedstawił dzieje „tworzywa”, z którego zbudowana jest książka – objaśnił, co się dzieje z papierem, klejem, skórą i innymi materiałami. Na konkretnych przykładach obrazował zasady wyboru decyzji konserwatorskiej, jej uwarunkowania i efekty.

Dyskusja uczestników odnosiła się do precyzji obiektu i przedmiotu badań bibliologicznych. Obiektem może być to, co realnie istnieje, także jako zjawisko lub proces. „Kultura książki”, zbiory książek są przedmiotem zainteresowania różnych nauk, niektóre aspekty problemu przekraczają możliwości badawcze bibliologa, np. zagadnienia właściwe chemikom. Drugi dzień obrad zakończyła impreza dedykowana Kongresowi: inauguracja nowego sezonu Klubu Dobrej Książki.

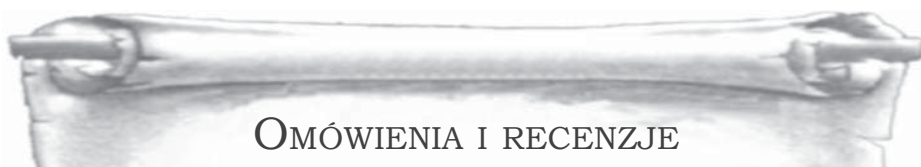
Trzeci dzień obrad, 26 października, był poświęcony sesji „Gorzka sława”, związanej z 80. rocznicą urodzin amerykańskiej poetki, pisarki i eseistki, laureatki Nagrody Pulitzera, Sylvii Plath i 14. rocznicą śmierci jej męża i znakomitego angielskiego poety Teda Hughesa (prowadzenie dr Paweł Jędrzejko). Obrady rozpoczęło odczytanie listu Seamusa Heaneya *Plath & Hughes od Cambridge do popkultury*, następnie ukazano różne aspekty twórczości i recepcji obojga poetów (prof. Anne Stevenson *Ted Hughes i Sylvia Plath w XXI wieku*, dr Tara Bergin *Brzmienie przekładu: wpływy przekładów poezji na „Kruka” Teda Hughesa*, dr Gabriela Marszolek *Natura w poezji Sylvii Plath i Teda Hughesa*, prof. dr hab. Zbigniew Białas *Córka Prospera*). Obrady zamykał wywiad z dr Marią Korusiewicz (*Poezja i egzystencja*). Sesji towarzyszyła wystawa „Zaczęło się w Cambridge” (tu studiował anglistykę, antropologię i archeologię Hughes, a Plath przyjechała jako stypendystka Fulbrighta).

W Galerii Holu Głównego Biblioteki przygotowano również wystawy prezentujące zbiory i dorobek Książnicy: „Najcenniejsze. Ze zbiorów Biblioteki Śląskiej” oraz „90-lecie Biblioteki Śląskiej”. W Domu Oświatowym Biblioteki Śląskiej jako imprezy dedykowane Kongresowi odbyły się wykłady: dr hab. Army Koziny i Zofii Oslislo-Piekarskiej *Katowicka moderna w odniesieniu do Domu Oświatowego – role społecznościowe obiektów architektury* oraz prof. zw. dr hab. Jana Malickiego *Dom Oświatowy Biblioteki Śląskiej – nowe funkcje bibliotek*, a następnie uroczyste otwarcie Czytelni Sztuk, połączone z oprowadzeniem po wystawach sztuki współczesnej. W gma-

chu zaprezentowano tegoroczne nominacje do „Śląskiego Wawrzynu Literackiego” i dotychczasowych laureatów nagrody, a także zdjęcia Zbigniewa Sawicza „Uroda polszczyzny”, obrazujące sylwetki wybitnych polskich literatów, karty z edycji dzieł literackich oraz wydarzenia związane z promocją języka polskiego, jak „Ogólnopolskie Dyktando” i „Ambasador Polszczyzny”. Wystawa została przygotowana z okazji inauguracji obchodów Międzynarodowego Dnia Języka Ojczystego w Polsce. Śląskie fascynacje światem książki ukazywały zdjęcia Arkadiusza Goli i Arkadiusza Ławrywiana „Zaczytany Śląsk”.

Krajowy Kongres Kultury Książki patronatem objęły władze miasta („Projekt objęty mecenatem miasta Katowice”), EPK, „Śląskie. Pozytywna energia”, a także Filharmonia Śląska. Patronami medialnymi było Polskie Radio Katowice, Dziennik Zachodni i TVP Katowice, prezentujący sprawozdania z Kongresu i wywiady z Prelegentami i Uczestnikami obrad.

Krajowy Kongres Kultury Książki okazał się jednym z najważniejszych wydarzeń w środowisku polskich bibliologów, bibliotekarzy, a także studentów, licznie zgromadzonych na obradach. Wieloaspektowa analiza zagadnień współczesnej bibliologii i informatologii, ukazywanych w kręgu problematyki definiowanej „kulturą książki”, pozwoliła na wskazanie nowych tendencji i trendów zarówno w teoretycznym, jak i dydaktycznym ujmowaniu dyscypliny. Zwrócono uwagę na nowe paradygmaty badawcze, szczególnie zorientowane antropologicznie, konieczność wspólnych (w tym instytucjonalnych) badań przedstawicieli nauk pokrewnych w Polsce i na świecie, prace w zakresie normalizacji, kształcenie umiejętności zorientowanych na współczesny rynek pracy oraz oczekiwania i potrzeby społeczne, a także znaczenie edycji i nowego opracowania źródeł.



OMÓWIENIA I RECENZJE

MARIA PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ
*Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie*

Jacek Wojciechowski: *O bibliotekach po mojemu*. – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2012. – 203, [1] s. ; 21 cm. – ISBN 978-83-61464-50-1

W roku 2012 Wydawnictwo SBP wydało niedużą formatowo książkę profesora Jacka Wojciechowskiego pod znamienym tytułem *O bibliotekach po mojemu*. Jest to zbiór krótkich i nieco dłuższych tekstów Profesora zamieszczanych w „Bibliotekarzu”, „Przeglądzie Bibliotecznym”, „EBIB-ie”, także recenzji wydawnictw zagranicznych traktujących o bibliotece, bibliotekarstwie i bibliotekarzach poza granicami naszego kraju. Zebrany materiał autor podzielił na trzy segmenty, które zatytułował: *Archiwalia aktualne*, *Bibliotekarstwo kłopotliwe*, *Co zaprzęta innych*. Wstęp do zbioru nazwany *Na dobry początek* jest przewrotny, bo z jednej strony Profesor opowiada się za mądrą aktywnością w myśleniu i działaniu w bibliotekarstwie, a z drugiej przedstawia obraz inercji, niemyślenia, niemożności. Nutę goryczy pobrzmiewającą w zebranych tekstach można byłoby sprowadzić do łacińskiej sentencji „Nec Hercules contra plures”, czy bardziej dosadnego polskiego tłumaczenia. Można też odwrotnie, cytując słowa Profesora: „Bo dopiero kupa to siła kreatywna”. Spojrzenie na nasze powojenne bibliotekarstwo, kształcenie bibliotekoznawców a teraz informatologów, kształtowanie postaw zawodowych nie może być jednorodne, pełne samozadowolenia lub nieproduktywnej krytyki. Ono jest takie, jak gromada ludzi przypadkowo zatrudnionych w bibliotekach – narzekających, urągających, ale po cichu zadowolonych z tego austriacko-galicyskiego „Gemütlichkeit”. A z drugiej strony refleksja wypływająca z moich własnych doświadczeń bibliotekarsko-dydaktycznych, że tylko neurastenicy popychają świat do przodu. Profesor przeciwstawia w całym zbiorze tekstów to, co dobre w bibliotekarstwie i bibliotekarzach temu, co naganne, niesłuszne, bezmyślne, szkodzące, czasem urągające zdrowemu rozsądkowi. Przyczyna tego negatywnego stanu tkwi (częściowo, ale to część znacząca) w kształceniu bibliotekoznawców na bibliotekarzy, ale także (moim, i nie tylko moim

zdaniem) w negatywnym doborze ludzi do zawodu. Z grupy studiujących studentów na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo można na każdym roku studiów wyłować nie więcej niż 5–6 osób, którym – niezależnie od temperamentu – będzie się chciało zrozumieć istotę zawodu i pracować po studiach efektywnie, także dla siebie. Zawodowej inercji bibliotekarzy, co wynika z tekstów Profesora upatruję też w nadmiernej feminizacji zawodu, bo zachwiana została naturalna równowaga w sposobie bibliotekarskiego myślenia obu płci. Bibliotekarze płci żeńskiej (celowo nie piszę bibliotekarki – bo brzmi to niestety niekorzystnie dla nich) którym się chce myśleć i pracować twórczo, stanowią mniejszość. Większość stanowią tłum potulnych i wygodnickich. Brak też zewnętrznego wspomagania, bo wewnętrzna opozycja bibliotekarska wobec inercji nie ma pomocy ze strony swojego środowiska. Wszelkie próby podejmowane przez aktywnych bibliotekarzy, oglądane nieco z boku wyglądają na konwulsje. W tym co piszę, jest nieco gorczy zawodowca (18 lat pracy w różnych agendach biblioteki uniwersyteckiej), bo przejście na stronę naukowo-dydaktyczną wycofało mnie z czynnego uprawiania zawodu i śledzenia zmian w nim następujących od środka biblioteki, co niestety zubaża też dydaktykę.

Zgadzam się z Profesorem w bardzo wielu punktach, ba, prawie we wszystkich, zwłaszcza wyrażonych w części 3.7. Autor pisze m.in. o społeclegliwości zawodu, o której słyszałam i czytałam u prof. Tadeusza Kotarbińskiego mającego pół wieku temu wzór bibliotekarza – swoją matkę. W naszej rzeczywistości bibliotekarskiej znacznie częściej spotykamy się z „urzędowo-biblioteczną życzliwością i łaskawością”, ale to tkwi głęboko w kształtowaniu człowieka od przedszkola – zamiast uczyć rozwiązywania problemów uczymy dzieci radzenia sobie. No i oczywiście stereotyp bibliotekarza: skąpy, cerber, mądrała, rzadziej partner użytkownika biblioteki. To można przełamać i to przełamać w przyszłości standardy uczenia w szkołach i na studiach, trochę to potrwa i tak, jak Profesor napisał, że „ciucmoki w bibliotekarstwie [...] wystarczy, żeby nie przeszkadzali”, z czasem nie wytrzymają presji standardów, oby wprowadzanych a nie przegadanych.

Warto sięgać po zbiór tekstów Profesora. Wiele w nich gorczy, złości, ostrej krytyki, sarkazmu, ale też i pozytywnego spojrzenia na to, co dobre w bibliotekarstwie polskim, i nie tylko w nim, co można, niekoniecznie z wielką rzeszą bibliotekarzy, zacząć naprawiać, zaczynając od tworzenia realnych i kompatybilnych z innymi przepisów prawnych. Dla mnie *O bibliotekach po mojemu* jest podsumowaniem także własnych doświadczeń zawodowych - bibliotekarskich i dydaktycznych. A teksty Profesora świetne, tym lepsze, bo zebrane, i choć momentami sarkastyczne i złośliwe tym bardziej prawdziwe. Ale jak się je czyta!! Dziękuję Panie Profesorze!

IZABELA SWOBODA
*Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach*

Grzegorz Gmiterek: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu : biblioteka 2.0.* – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2012. – (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 136). – 259, [1] s. : il ; 24 cm. – ISBN: 978-83-61464-82-2

Książka Grzegorza Gmiterka: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu* wpisuje się w nurt - coraz częściej pojawiających się w piśmiennictwie informatologicznym i bibliologicznym - prac przedstawiających miejsce i rolę jaką odgrywa biblioteka w środowisku sieciowym, zwłaszcza w tym obszarze, który dzisiaj określany jest mianem Internetu społecznościowego. I chociaż tematyka książki nie zaskakuje oryginalnością, warto zauważyć, że omawiana praca stanowi pierwszą w literaturze polskiej próbę całościowej (jeśli to w ogóle jest możliwe) prezentacji zjawiska Biblioteki 2.0 (Library 2.0). Próbę przedstawienia tej problematyki z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia.

Niewątpliwie autor podjął się bardzo trudnego zadania, niełatwego zarówno ze względu na obszerny zakres tematyczny badań, jaki i, a może przede wszystkim, z powodu niezwykle dynamiki przedmiotu dociekań. Wszystko, co próbuje przedstawić w swojej pracy, dzieje się „tu i teraz”, wszystko jest nowe, nierozpoznane. Gmiterek usiłuje zebrać najistotniejsze treści, uporządkować złożony materiał, zapanować nad pewnego rodzaju chaosem terminologicznym, uprawdopodobnić sformułowane przez siebie tezy. I w dużej mierze udaje mu się tego dokonać.

„Celem książki - jak podaje sam autor - było wykazanie, że model działalności współczesnej biblioteki podlega istotnym zmianom, których podstawą jest ewolucja środowiska informacyjnego użytkownika nowych mediów. Środowiska, w którym ważną rolę odgrywa dzisiaj szeroko rozumiane zjawisko konwergencji mediów i Web 2.0, umożliwiające internautom nie tylko wyszukiwanie w sieci już dostępnych informacji, ale także tworzenie multimedialnych zasobów oraz udostępnianie ich innym” [s. 207].

Celem pracy było także „wykazanie, że zjawisko Web 2.0 oddziałuje na ewolucję tradycyjnych, jak i cyfrowych bibliotek oraz, że zmiany te w wielu sytuacjach mogą mieć pozytywny wpływ na oferowane przez księżnice usługi informacyjno-biblioteczne” [s. 18].

Książka składa się z trzech głównych części - rozdziałów, w ramach których poszczególne zagadnienia autor umieścił w licznych podrozdzia-

łach. *Wstęp* umożliwia czytelnikowi szybkie zapoznanie się z tematyką pracy, *Zakończenie* zamyka tom - niezbędnym w każdej rzetelnej publikacji - posumowaniem. Całość uzupełnia bogata, licząca blisko 900 pozycji, bibliografia przedmiotu. Rozważania prowadzone w zrębie głównym książki są często uzupełniane wyjaśnieniami i dopowiedzeniami umieszczonymi w przypisach oraz dokumentowane licznymi przypisami bibliograficznymi. Usytuowanie wszystkich przypisów pod tekstem, na dole strony, korzystnie wpływa na proces lektury.

We *Wstępie* G. Gmiterek wprowadza czytelnika w problematykę konwergencji mediów, zjawiska Web 2.0, Biblioteki 2.0 i prezentuje - udokumentowany obszerną bibliografią - stan badań w tym zakresie, zwracając uwagę na różne rozumienie przez badaczy omawianych zagadnień. W tym miejscu autor przedstawia także cel i strukturę swojej pracy oraz metody, techniki oraz narzędzia badawcze, jakie wykorzystał. W rozdziale pierwszym *W świecie konwergencji mediów i rzeczywistości Web 2.0* badacz - wykorzystując jako podstawę rozważań zmiany zachodzące w świecie technologii i sposobach komunikacji pomiędzy ludźmi, które mają wpływ na funkcjonowanie instytucji edukacji, nauki i kultury, w tym bibliotek - dokonuje analizy poszczególnych pojęć i terminów związanych ze zjawiskiem wzajemnego przenikania środków przekazu (tzw. technologicznej konwergencji mediów i treści), kultury konwergencji i kultury uczestnictwa. Przedstawia genezę, definicje oraz główne cechy Web 2.0, zjawiska zwanego także siecią drugiej generacji oraz dokonuje porównania sposobów wykorzystania zasobów Internetu w ramach koncepcji Web 1.0 (sieci pierwszej generacji) i Web 2.0. Ostatni podrozdział poświęca krytyce sieci drugiej generacji.

Charakterystykę zjawiska Biblioteki 2.0, dokonaną na podstawie obserwacji zmian modelu biblioteki wynikających z implementacji elementów wchodzących w skład sieci drugiej generacji, znajdziemy w drugiej części książki. Sama koncepcja Library 2.0 zrodziła się w Stanach Zjednoczonych i od razu stała się ideą międzynarodową. Zaprezentowanie jej z innego, oryginalnego stanowiska, tj. z punktu widzenia organizacyjnych i technologicznych zmian modelu biblioteki oraz zmian związanych z centralnym miejscem użytkownika w Bibliotece 2.0 i jego wpływu na działalność informacyjno-biblioteczną, daje szeroki obraz badanej problematyki. Cenny tym bardziej, że w literaturze trudno znaleźć jednoznaczną definicję omawianego zjawiska.

W tej części pracy, w podrozdziale *Technologie i standardy Web 2.0 w bibliotece* badacz więcej uwagi poświęca programom bibliotecznym i OPAC-om oraz technologii RSS. Podkreśla, że w kontekście sieci drugiej generacji na uwagę zasługuje oprogramowanie udostępniane na zasadzie wolnego dostępu, tzw. Open Source. To właśnie otwarty kod źródłowy oprogramowania pozwala na współpracę społeczności internetowej przy realizacji różnych projektów i wykorzystanie jej potencjału do wzbogacania narzędzi komunikacji. Wśród produktów Open Source znajdujących zastosowanie w biblio-

tece Gmiterek wymienia zarówno kompletne zintegrowane systemy biblioteczne, aplikacje do obsługi bibliotek cyfrowych, e-learningową platformę Moodle, jak również specjalistyczne narzędzia: moduły Perla do manipulowania rekordami MARC czy zestaw narzędzi do obsługi protokołu Z39.50.

OPAC 2.0, znany również jako OPAC społecznościowy, to najprawdopodobniej najbardziej widoczny produkt Biblioteki 2.0. A przynajmniej, z racji zadań jakie spełnia, takim produktem powinien być. Możliwość integracji różnorodnych serwisów, systemów, baz danych, także możliwość prowadzenia symultanicznych wyszukiwań w zasobach rozproszonych w sieci, stawia przed katalogiem bibliotecznym nowe wyzwania. W stale rozwijającej się przestrzeni internetowej OPAC powinien być traktowany jako brama, nie tylko do zasobów biblioteki, ale również zasobów sieci, z całym bogactwem ich zmiennej natury. Żeby jednak katalogi biblioteczne były postrzegane przez internautów jako ważne narzędzia wyszukiwawcze, niezbędne jest ich poszerzenie o nowe usługi np. proste możliwości wyszukiwania informacji za pośrednictwem jednego okna wyszukiwarki, spersonalizowane i fasetowe zawężanie wyników przeszukiwania czy ich obecność w serwisach społecznościowych

Gmiterek stoi na stanowisku, iż istotą zjawiska Biblioteki 2.0 jest efektywne wykorzystanie narzędzi Web 2.0 w dostarczaniu nowych treści i dokumentów oraz wspomaganie komunikacji z użytkownikami; równocześnie zakłada, że te usługi mają odzwierciedlać nowe możliwości w tworzeniu, organizowaniu i udostępnianiu zasobów informacyjnych biblioteki a także w pozyskiwaniu nowych użytkowników. W trzeciej części książki, szczegółowo charakteryzuje wybrane narzędzia Internetu społecznościowego i przedstawia potencjalne możliwości oraz przykłady ich wykorzystania w praktyce bibliotekarskiej. Do tych narzędzi zalicza - poza opisanymi wcześniej OPAC-ami i technologią RSS - platformy społecznościowe, blogi, mikroblogi, społecznościowe tworzenie zakładek (*social bookmarking*), folksonomię, spersonalizowane startowe strony WWW, serwisy *social news*, fora i grupy dyskusyjne, *second life*, edytory testu online oraz serwisy typu *mashup*.

W trzeciej części książki znajdziemy zatem omówienie genezy i rozwoju serwisów społecznościowych, w tym prezentację serwisu *Library Thing* - m.in. jako praktycznej usługi umożliwiającej samodzielne katalogowanie domowych kolekcji książkowych (i innych rodzajów dokumentów) przy wykorzystaniu praktyki współkatalogowania. Autor podkreśla możliwość komercyjnego wykorzystania tego serwisu przez małe biblioteki, które do tej pory nie korzystały ze zautomatyzowanych systemów bibliotecznych i nie posiadają komputerowej bazy danych (katalogu). Prezentuje także serwis *Flickr*, który - przez utworzoną w jego obrębie grupę *Biblioteki i bibliotekarze* - jest wykorzystywany jako galeria fotografii dokumentujących organizowane przez te placówki imprezy kulturalne, konferencje, spotkania. Przypomina, że *Flickr* zapewnia łatwą i szybką możliwość pre-

zentacji zbiorów bibliotecznych, z czego w ramach różnorodnych projektów korzystają biblioteki. Najbardziej znanym projektem w tym zakresie jest *The Commons*, który integruje działania kilkudziesięciu bibliotek, muzeów i archiwów z całego świata. Dzięki niemu współpracujące instytucje (m.in. Biblioteka Kongresu i NASA), w atrakcyjny sposób, mogą promować posiadane zbiory fotografii i tym samym zwiększać świadomość ich istnienia oraz popularyzować wiedzę. Autor przedstawił też - zobrazowane licznymi przykładami - możliwości wykorzystania w działalności bibliotek potencjału najpopularniejszego serwisu społecznościowego - *Facebooka*.

Drugim rodzajem narzędzi dokładniej przedstawionych przez autora, są blogi (dzienniki internetowe) - rodzaj stron internetowych o specyficznej strukturze, na których autor zamieszcza datowane wpisy (posty), wyświetlane chronologicznie w kolejności od najbardziej aktualnego, a czytelnicy jego twórczości - swoje komentarze: polemiki, uzupełnienia, różnorodne uwagi. W projektach bibliotecznych widoczna jest duża różnorodność zastosowania tego narzędzia. W przykładach podanych przez autora blogi są wykorzystywane jako: strony internetowe bibliotek (doskonałe rozwiązanie dla bibliotek nieposiadających własnego serwisu internetowego), „wirtualne wizytówki” bibliotekarzy, pracowników naukowych, studentów studiów bibliologicznych oraz jako zasób dziedziny - źródło informacji dla użytkownika, który poszukuje treści odnoszących się do różnych dziedzin nauki i kultury. Gmiterek wyróżnił również blogi wewnątrzbiblioteczne, których celem jest stworzenie wirtualnej przestrzeni do dyskusji, ułatwienie komunikacji z osobami odpowiedzialnymi za organizację i rozwój instytucji oraz przekazywanie aktualnych informacji dotyczących działalności danej biblioteki. Osobno wymienił blogi skierowane do dzieci i młodzieży, blogi zawierające materiały pomocne w edukacji szkolnej i blogi pełniące rolę przewodników po świecie książek (recenzje), czy skupiające się na aktualnościach dotyczących świata bibliotek i informacji. Jedną z form dziennika internetowego jest mikroblog, który służy do prezentacji krótkich informacji tekstowych, czy np. dokumentów multimedialnych. Charakterystyczna dla niego lakoniczność i nieformalność pozwala, może w sposób niekonwencjonalny, ale na pewno szybki, prezentować wybrane treści. Z tego też powodu często wykorzystywany jest, także przez bibliotekarzy, jako narzędzie komunikacyjne.

Grzegorz Gmiterek wnikliwie, poczynając od przedstawienia genezy i definicji, omawia także podcasty - audycje dźwiękowe udostępniane w internecie w formie regularnie lub nieregularnie ukazujących się odcinków w postaci (najczęściej) dokumentów audio. Zdaniem autora łatwość nagrywania audycji i późniejsze ich udostępnianie na stronach WWW biblioteki może okazać się skutecznym sposobem przyciągnięcia do placówki większej liczby użytkowników, a także na zaangażowanie czytelników w realizację wspólnych projektów, zachętą do rozwijania własnej twórczości. Badacz zauważa wiele możliwości wykorzystania podcastów w biblio-

tece, szerzej przedstawia: booktalk - krótkie audycje dźwiękowe (3–5 min.), których głównym zadaniem jest kreatywne, oryginalne i niekonwencjonalne zaprezentowanie słuchaczom wybranych książek; przewodniki audio (audioprzewodniki), np. po zasobach, traktowane jako pomoc czytelnikom, zwłaszcza tym, którzy po raz pierwszy korzystają z usług biblioteki; biblioteczne aktualności - usługę mogącą towarzyszyć newsletterom czy blogom, gdzie w kolejnych audycjach biblioteka przedstawia wprowadzane zmiany, np. informuje o nowościach w zbiorach, odbywających się konferencjach. Podcasty mogą również stanowić dźwiękowy zapis wydarzeń bibliotecznych, służyć dźwiękowej prezentacji wystaw i ekspozycji organizowanych w bibliotece, dokumentować spotkania dyskusyjne typu „książkowe rozmowy”, stanowić rodzaj audycji skierowanych do dzieci i młodzieży. Mogą się na nie składać czytane przez bibliotekarzy książki, bajki i opowiadania lub prezentowane przez dzieci piosenki, rymowanki, wiersze.

Jeden z podrozdziałów został poświęcony bibliotecznej telewizji internetowej. Telewizja internetowa to elektroniczny środek przekazu informacji umożliwiający zapoznanie się z audiowizualnymi dokumentami za pośrednictwem WWW. To, co różni ją od tradycyjnej telewizji, to przede wszystkim interaktywność projektów - rozumiana z jednej strony jako możliwość doboru treści, które będą przekazywane, a z drugiej - swoboda decydowania o tym, co i jak chcemy oglądać (w jakiej kolejności, wykorzystując osobiście tworzone listy przebojów, dodając komentarze do wybranych audycji, biorąc udział w wideoczatach itp.). Telewizja internetowa towarzyszy realizacji wielu projektów edukacyjnych, naukowych czy kulturalnych, zwłaszcza, że tworzenie krótkich filmów (wideoklipów) nie wymaga dzisiaj skomplikowanych technologii. W działalności bibliotecznej to medium jest wykorzystywane do: tworzenia tzw. wideowycieczek po bibliotece; prezentacji poszczególnych usług i informacji o ofercie biblioteki, np. nowości, ale również zapowiedzi wydawniczych; przygotowywania tzw. wideotutoriali, czyli szkoleń z zakresu korzystania z zasobów biblioteki (np. baz danych); prezentacji rekomendacji bibliotekarzy i czytelników dotyczących książek, filmów, muzyki; zapisu spotkań z zaproszonymi gośćmi, wykładów, konferencji i - co wydaje się oczywiste - transmisji na żywo wydarzeń w bibliotece (*livecast*).

Narzędzia Web 2.0 oferują również możliwość integracji użytkowników oraz wnoszonych przez nich treści w nieco inny sposób, niż ma to miejsce w przypadku bardziej popularnych serwisów społecznościowych. Wirtualne światy, bo o nich pisze autor *Biblioteki w środowisku społecznościowego Internetu*, proponują obok sfery rozrywkowej, wiele obszarów możliwych do zagospodarowania w sferze edukacji i nauki. Coraz częściej są postrzegane jako niezwykle wartościowa - choć odmienna od tradycyjnej - przestrzeń edukacyjna (również w wymiarze kulturowym). G. Gmiterek przede wszystkim opisuje biblioteki w *Second Life* - najpopularniejszym trójwymiarowym cyfrowym świecie online. Przedstawia go jako platformę komunikacji dla

bibliotekarzy i czytelników, miejsce współpracy, prowadzenia warsztatów, organizacji seminariów, konferencji, spotkań. Pokazuje, jak wirtualne budynki księżnic mogą być „wykorzystane” do zaznajomienia użytkowników z budynkiem tradycyjnej biblioteki, proponowanymi usługami i tym samym jak służą promocji zasobów bibliotecznych.

Gmiterek podkreśla, że *Second Life* dzięki możliwościom prezentacji materiałów dydaktycznych w różnych formatach, komunikacji synchronicznej i asynchronicznej, modelowaniu obiektów 3D, tworzeniu praktycznych symulacji, eksperymentów czy w ogóle materiałów multimedialnych może stanowić dodatkowe, niezwykle atrakcyjne, narzędzie edukacyjne. W takiej roli może być wykorzystane np. jako dodatkowy element zintegrowany z e-learningową platformą Moodle.

Folksonomia, tagowanie i social bookmarking to dzisiaj najczęściej używane określenia popularnych metod organizowania informacji w internecie. Dwie pierwsze nazwy odnoszą się do swobodnego opisywania przez użytkowników zasobów cyfrowych przy użyciu prostych, najczęściej jednowyrazowych słów. Trudno podać jedną obowiązującą definicję folksonomi (tagowanie rozumiane jest jako sama czynność opisywania zasobów słowami - tagami). Badacz przedstawia czytelnikowi źródłosłów i genezę tego zjawiska a podając jego wady i zalety, prezentuje opisywane zjawisko z różnych punktów widzenia. Niezależnie od tego, jak będziemy postrzegać tagowanie, faktem stało się coraz częstsze wykorzystywanie w prezentacji informacji tzw. chmury słów kluczowych (tag cloud) - zdaniem Gmiterka jest to najczęściej wykorzystywany element Web 2.0 pojawiający się w serwisach internetowych.

Zakładki społecznościowe (*social bookmarking*) to termin odnoszący się do zbiorowego wyszukiwania, gromadzenia, organizowania i zarządzania odnośnikami (zakładkami) do stron internetowych. Są one organizowane za pomocą metadanych w formie etykiet (tagów) współtworzonych w ramach wirtualnej działalności społeczności internetowych. Stanowią swoiste katalogi informacji o zasobach internetowych, rejestrowane i porządkowane według ich popularności wśród użytkowników. Mogą być traktowane jako globalnie tworzona baza linków, za pośrednictwem której można prowadzić wyszukiwania. Najpopularniejszym forum dla tego typu działalności jest dzisiaj serwis *Delicious*, założony w 2003 roku, który - dzięki dużemu zaangażowaniu społeczności internetowej (w 2009 roku zarejestrował ponad 5 milionów użytkowników) - z prostego narzędzia przeistoczył się w projekt porządkowania całego Internetu.

Wśród narzędzi, które bezpośrednio odnoszą się do współtworzenia przez internautów cyfrowych treści Gmiterek wymienia interaktywne usługi sieciowe określane mianem serwisów, technologii czy mechanizmów typu wiki, pozwalających na łatwe tworzenie internetowej infrastruktury dla kolektywnej pracy nad cyfrowymi treściami (np. redakcją haseł w społecznie tworzo-

nej encyklopedii). Tą jedną z najbardziej elastycznych technologii Web 2.0, biblioteki wykorzystują na wiele różnych sposobów. Przede wszystkim jako wirtualną przestrzeń do współpracy i dynamicznego tworzenia multimedialnych zasobów, sposobność zaprezentowania użytkownikom (lub wraz z użytkownikami) ciekawych sieciowych „miejsc”, e-learningowych szkoleń czy też jako narzędzie służące komunikacji wewnątrz instytucji.

Jak już wspomniałam, do pracy dołączona jest obszerna lista wykorzystanych materiałów. Bibliografia załącznikowa liczy: 557 pozycji zaliczonych do rozpraw, monografii i artykułów; 136 artykułów prasowych; 179 opisów dokumentów zamieszczonych w serwisach internetowych (blogach, serwisach wiki, serwisach społecznościowych itp.). Sama w sobie stanowi cenne źródło informacji na temat zjawiska konwergencji mediów, Web 2.0 i miejsca bibliotek w środowisku Internetu społecznościowego. Jest także potwierdzeniem „nowości” omawianych zagadnień. Zdecydowana większość dokumentów, których opisy znalazły się w bibliografii, została wydana w ostatnich pięciu latach. Niepełne 2% publikacji pochodzi z lat 90. ubiegłego wieku i tylko jedna z wcześniejszego okresu (wydana w 1979 r.).

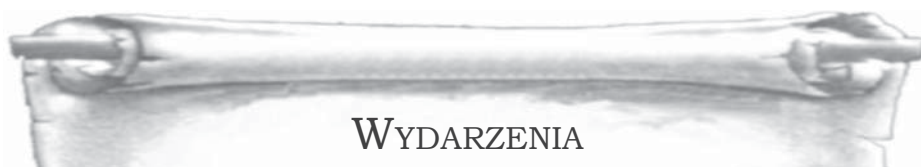
Być może ogrom materiału, jego płynność, zmienność, nowość nie ułatwiały zadania autorowi w próbie dokonania syntezy zjawiska. Ta niezwykle bogata w treści praca, właśnie w tym zakresie pozostawia czytelnikom pewien niedosyt. Trudno nie zgodzić się ze słowami prof. Jadwigi Woźniak-Kasperek, która w swojej recenzji omawianej pracy pisze: „Nieco zabrakło w rozprawie metarefleksji, umiejętności problematyzowania poruszanej tematyki i rezygnowania z tego, co interesujące i wartościowe, ale nie najważniejsze. Autor wykazał bardzo dobrą znajomość badanej tematyki i erudycję, umiejętność dokumentowania i porządkowania, nieco gorzej poszło z syntetyzowaniem bogatego i zróżnicowanego materiału oraz formułowaniem sądów” [Woźniak-Kasperek, 2012].

Niemniej jednak *Bibliotekę w środowisku społecznościowego Internetu* można zaliczyć do jednej z najbardziej interesujących pozycji wydawniczych, jakie ukazały się w 2012 roku nakładem Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Jest książką, którą się czyta. Książką, która zmusza do refleksji, i która może inspirować. Książką, która może być także traktowana jako swoiste kompendium wiedzy na temat wykorzystywanych w bibliotece narzędzi Web 2.0.

Bibliografia

Woźniak-Kasperk J.: *Biblioteka 2.0 – recenzja* [online]. 2012 [dostęp: 2013-03-05].

Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=6443&prev=1>



Śląski Wawrzyn Literacki 2011

Śląski Wawrzyn Literacki jest nagrodą literacką od roku 1999 przyznawaną przez czytelników Biblioteki Śląskiej w Katowicach za najlepszą książkę w roku poprzedzającym nominację. Zwycięzcą tegorocznego plebiscytu został prof. dr hab. Zbigniew Białas i jego powieść historyczno-obyczajowa *Korzeniec*, która zdobyła największą liczbę głosów (ponad 22%) spośród dziewięciu tytułów nominowanych w plebiscycie.

Uroczysta gala finałowa i wręczenie Śląskiego Wawrzynu Literackiego odbyła się 27 września 2012 roku w Bibliotece Śląskiej w Katowicach, gromadząc jak zwykle wielu znakomitych gości i wierną rzeszę czytelników laureata i przyjaciół instytucji. Wśród gości obecny był m.in. Zbigniew Learczyk, dyrektor Teatru Zagłębia w Sosnowcu. W maju br. na deskach tej sceny miała miejsce premiera teatralna powieści w adaptacji Tomasza Śpiewaka i w reżyserii Remigiusza Brzyka. Z kolei 10 grudnia 2012 roku przedstawienie to będzie prezentowane na Scenie Kameralnej Narodowego Starego Teatru w Krakowie w ramach Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego Boska Komedia.

Źródło:

<http://wirtualnywydawca.pl/a/print/id/32355/cat/SETU.html>,
<http://www.teatrzaglebia.pl/korzeniec-na-boskej-komedii-w-krakowie/>
Izabela Jurczak

Księgarnia *Libros libres* w Madrycie

Nowo otwarta madrycka księgarnia *Libros libres* (Wolne książki) oferuje swoje zasoby za darmo. Pomysłodawcami projektu są nauczyciele szkół średnich i wykładowcy uniwersyteccy, działający w ramach fundacji wspierającej dzieci z problemami w nauce. Przedsięwzięcie to ma zachęcić do czytania. Książki ofiarowane przez oficyny wydawnicze oraz prywatnych darczyńców sygnowane są pieczęcią z napisem: „Tej książki się nie kupuje i nie sprzedaje”. Formą rewanżu za taką formę udostępniania są oddawane w zamian własne książki, ciasta pieczone z myślą o gościach, który spę-

dzają czas przy rozstawionych w księgarni stolikach. Część korzystających pozostawia pieniądze lub za 12 euro wykupuje legitymację stałego klienta. Aby przetrwać księgarnia potrzebuje 365 stałych klientów.

Źródło:

<http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/696321,Otwarto-ksiegarnie-w-ktorej-ksiazki-sa-za-darmo>
Marta Kunicka

Konferencja *Modele współpracy bibliotek publicznych – czy razem możemy więcej, szybciej, lepiej?*

W dniach 7–8 listopada 2012 roku w siedzibie Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie odbyła się X Ogólnopolska Konferencja z cyklu *Automatyzacja bibliotek publicznych* zatytułowana *Modele współpracy bibliotek publicznych – czy razem możemy więcej, szybciej, lepiej?* Patronat nad imprezą objęło także Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich oraz Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. To kolejne, mające miejsce co dwa lata spotkanie, było przeglądem stanu wykorzystania techniki komputerowej w bibliotekach publicznych. Tematyka wygłoszonych referatów oscylowała wokół współpracy bibliotek w świecie cyfrowym. Dyskutowano zagadnienia kształtowania regionalnych systemów informacyjnych, wdrażania zintegrowanych systemów komputerowych, tworzenia bibliotek cyfrowych a także wykorzystania międzynarodowych i krajowych standardów i norm dla bibliotek publicznych.

Źródło:

http://www.sbp.pl/konferencje/konferencja/informacje_ogolne?konferencja_id=5388
Marta Kunicka

Konferencja *Europejski styl zarządzania biblioteką. Szwedzkie wyszukiwanie, polska biblioteka, brytyjskie zabezpieczenia – ARENA, PATRON i RFID*

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego w dniu 9 listopada 2012 roku zorganizowała konferencję pod nazwą *Europejski styl zarządzania biblioteką. Szwedzkie wyszukiwanie, polska biblioteka, brytyjskie zabezpieczenia – ARENA, PATRON i RFID*. Podstawowym założeniem spotkania była prezentacja nowoczesnego stylu zarządzania biblioteką, wzorowanego na europejskich trendach, z wykorzystaniem narzędzi dedykowanych bibliotekom,

a pozwalających obrać bardziej efektywny sposób zarządzania. Gośćmi specjalnymi konferencji byli przedstawiciele systemów ARENA i RFID z Wielkiej Brytanii i Szwecji, którzy zaprezentowali swoje produkty. System ARENA zaprezentowany został jako multiwyszukiwarka integrująca informacje z wielu źródeł i organizująca aktywność użytkowników związaną z dostarczaniem informacji. Wskazano mechanizmy i funkcje, które wspierają czytelnika w procesie wyszukiwania informacji, jak również praktyczne przykłady wykorzystania w konkretnych bibliotekach (Mölnadal). Przedstawiono również system RFID, uwzględniając zarówno instalacje niewielkie, jak i rozwiązania dla dużych, wielofilialnych bibliotek miejskich oraz akademickich. Prezentacja objęła pojedyncze urządzenia, ich właściwości oraz różnorodne opcje zastosowania, pozwalające na indywidualne dostosowanie systemu do potrzeb danej biblioteki. Spotkanie zakończyła prezentacja zintegrowanego systemu zarządzania biblioteką PATRON.

Źródło:

<http://www.patron.pl/konferencja/>
Marta Kunicka

Konferencja *Biblioteka – centrum kultury*

23 listopada 2012 roku odbyła się w Krakowie Konferencja Studenckich Kół Naukowych *Biblioteka – centrum kultury*. Organizatorami tego przedsięwzięcia było Koło Naukowe Studentów Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uroczystego otwarcia i przywitania gości dokonał dyrektor Instytutu dr hab. Remigiusz Sapa. Prelegenci odnieśli się do koncepcji przestrzeni społecznej Jürgena Habermasa, Raya Oldenburga oraz Roberta Putmana. W wystąpieniach nakreślono rolę biblioteki jako centrum kultury, przestrzeni spotkań i twórczych dyskusji. Zreferowano zależności pomiędzy bibliotekami i domami kultury, dookreślając zależności i warunki „trudnego sąsiedztwa” oraz współistnienia w lokalnej społeczności w celu wspólnego krzewienia kultury. Kolejne referaty podjęły temat biblioteki jako centrum kultury w kontekście Konwencji Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ, społeczne funkcje wolontariatu bibliotecznego, roli bibliotek w małych społecznościach oraz projektu *Żywej Biblioteki* udostępniającej lokalnej społeczności „żywy” księgozbiór – osoby ze środowisk i grup, które obarczone są stereotypami i na co dzień spotykają się z dyskryminacją. Konferencję zakończyła wycieczka do Biblioteki Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie.

Źródło:

<http://www.lustrobiblioteki.pl/2012/11/biblioteka-centrum-kultury.html>
Marta Kunicka

Konferencja *Informacja do zadań specjalnych*

Koło Naukowe Bibliotekoznawców działające przy Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w ramach VI Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców w dniu 5 grudnia 2012 roku zorganizowało konferencję pod nazwą *Informacja do zadań specjalnych*. Patronat honorowy objęła Biblioteka Śląska oraz Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka, natomiast patronat medialny *Lustro Biblioteki*, portal *w.bibliotece.pl* oraz Samorząd Studencki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Śląskiego. W ramach wystąpień poruszano tematy związane z informacją specjalistyczną, biblioteczną, bibliograficzną i faktograficzną. Uwagę poświęcono zagadnieniom nauki o informacji oraz informacji na usługach.

Źródło:

<http://www.nowyebib.info/wiadomosci/1340-informacja-od-zada-specjalnych-konferencja>
Marta Kunicka

RECENZENCI WSPÓŁPRACUJĄCY Z REDAKCJĄ W 2012 ROKU

ŁUKASZ BŁASZCZAK – Uniwersytet Wrocławski, Wrocław

HENRYK CZUBAŁA – Wyższa Szkoła Menedżerska, Legnica

JOLANTA DZIENIAKOWSKA – Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce

OLGA KOLOSOVSKA – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів

ANTONI KRAWCZYK – Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

MAREK NAHOTKO – Uniwersytet Jagielloński, Kraków

NIGEL MACARTNEY – Ireland Committee of the LA, Dublin; Research and Development at the British Library, London (former director)

MARIA PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ – Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Kraków

ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI – Uniwersytet Śląski, Katowice (prof. em.)

BIBLIOTEKA AWF w KATOWICACH
MATERIAŁY • ZBIORY • WYDARZENIA

OMÓWIENIA • 140

INFORMACJE • 149

NOWOŚCI W ZBIORACH • 155

WYDAWNICTWA AWF • 173



OMÓWIENIA

TOMASZ KNAPIK

*Akademia Wychowania Fizycznego
im. Jerzego Kukuczki w Katowicach*

Studia i szkice w zakresie polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej. Pod red. Pawła Króla. – Rzeszów : Uniwersytet Rzeszowski, 2012. – ISBN 978-83-89721-25-9

Do dziejów historii kultury fizycznej, które od wielu lat są przedmiotami badawczych zainteresowań Profesora Mirosława Ponczka, należy dopisać kolejny ważny rozdział. Tym razem jego bohaterem jest osoba Uczzonego.

Z okazji jubileuszu – 65 rocznicy urodzin i 40 rocznicy pracy naukowej grono przyjaciół, współpracowników i uczniów – jako wyraz wdzięczności, szacunku i sympatii – postanowiło dedykować Profesorowi *Księgę pamiątkową*. Warto w tym miejscu wspomnieć, iż dorobek naukowy Profesora jest bardzo bogaty, znany oraz doceniany zarówno przez historyków w Polsce jak i poza granicami. W łącznym dorobku naukowym znajdujemy ponad 270 publikacji, w tym kilkanaście monografii, kilkanaście książek i kilkadziesiąt artykułów w języku angielskim. Ważną pozycją są podręczniki, materiały uzupełniające do ćwiczeń i seminariów z historii kultury fizycznej oraz teorii wychowania fizycznego dla studentów. [Ponczek, 2003; Ponczek 2004; Ponczek 2006]. Zainteresowania badawcze dostojnego Jubilata koncentrują się na zagadnieniach dotyczących historii kultury fizycznej i olimpizmu, najnowszej historii kultury fizycznej Polski, historycznych relacjach kultura fizyczna – Kościół powszechny, które pozostają przedmiotem dalszych naukowych eksploracji. Obecnie Uczony poprzez podejmowaną aktywność naukowo-dydaktyczną wzbogaca swoją wiedzę i doświadczeniem ośrodki naukowe w Katowicach oraz Rzeszowie. Warto podkreślić, iż Profesor w sposób szczególny, co pokazują tytuły wielu jego prac naukowych, umiłował dzieje swojej małej ojczyzny, tj. Zagłębia Dąbrowskiego. Istotne znaczenie w prowadzonych badaniach, które często mają charakter pionierski, ma także region śląski.

W *Zasadach dobrej roboty w pracy umysłowej* Tadeusz Kotarbiński posługuje się słowem spolegliwy w odniesieniu do uzasadnień w nauce, dodając ważny i pomocny komentarz „[...] użyjemy w tym przypadku

słowa, zasłyszanego gdzieś na Śląsku, a mówiącego tyle, co „taki na którym możemy polegać”, [Kotarbiński, 2003, s. 364]. Niewątpliwie do osoby i twórczości Jubilata, można odnieść zasłyszane gdzieś na Śląsku słowo spolegliwy w interpretacji, jaką nadał temu słowu T. Kotarbiński. Na osobie dostojnego Jubilata, Jego życzliwości oraz rzetelności badawczej można niezawodnie polegać.

Księga jubileuszowa została trafnie zatytułowana *Studia i szkice w zakresie polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej*. Stanowi zbiór trzydziestu trzech artykułów, które w sposób tematyczny zostały podzielone na trzy części. Ich autorami są wybitni naukowcy z Polski i zagranicy. Całość została poprzedzona przedstawieniem okolicznościowego pisma prof. dra hab. Aleksandra Bobki. Jest ono wyrazem uznania całej społeczności akademickiej Uniwersytetu Rzeszowskiego „dla Pana Profesora za długoletnią pracę naukową oraz zaangażowanie w działalność na rzecz rozwoju kultury fizycznej”.

Redaktor Paweł Król we wstępie oraz Wojciech Jan Cynarski w artykule pt. *Profesor Mirosław Ponczek – przyczynek do biografii* zwracają uwagę na obszary badawcze, dokonania, osiągnięcia oraz bogaty dorobek naukowy Profesora. Jest to ważny i niezbędny przyczynek do szerszej biografii, która czeka na realizację.

Układ i treść *Księgi* wiele mówią. Po pierwsze, Profesor ma wielu przyjaciół w kraju i poza jego granicami. Księgę współtworzy ponad czterdzieści osób. Po drugie, jej treść jest zróżnicowana, co wskazuje na różnorodność obszarów aktywności naukowej Jego przyjaciół, współpracowników. Po trzecie wreszcie, Profesor Mirosław Ponczek jest uczonym, który wierzy w istnienie obiektywnej prawdy historycznej, której z pasją badawczą poszukuje, by następnie dzielić się nią ze współpracownikami, studentami, etc. Warto wspomnieć, iż wielu autorów książki jest uznanymi w swoich środowiskach autorytetami naukowymi. Nie brakuje wśród nich uczniów Profesora, a także tych osób, które korzystały z Jego pomocy oraz życzliwych rad.

Kościół katolicki a kultura fizyczna to tytuł pierwszej części *Księgi jubileuszowej*. W niej też znajdują się dwie publikacje autorstwa Jubilata. Pierwsza zatytułowana *Pierre de Coubertin a papieżstwo pierwszych lat dwudziestego wieku (próba refleksji historycznej)* poruszyła poznawczo interesujący temat rzymskich peregrynacji barona Coubertina i jego spotkania z papieżem Piusem X. Natomiast druga pt. *Próba szkicu o relacji Pius XI – Alpy, sport* traktuje o sportowych i turystycznych zainteresowaniach Piusa XI, który, co warto przypomnieć, zanim dostąpił godności papieskiej, zdobył trzy najwyższe szczyty Alp. Rozdział zamyka publikacja Małgorzaty Jacko pt. *Katolickie Stowarzyszenia Sportowe Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1992–2004*. Autorka podejmuje ważną próbę refleksji dotyczącej powstania, działalności, założeń ideowo-programowych Katolickiego Stowarzyszenia Sportowego w Polsce po transformacji ustrojowej.

Druga najobszerniejsza część dzieła została zatytułowana *Teoria, socjologia, prawo i polityka w kulturze fizycznej*, ma charakter interdyscyplinarny i zawiera szesnaście artykułów, które traktują o zagadnieniach historycznych, socjologicznych, prawnych, a także politycznych obecnych w kulturze fizycznej. Tam też znaleźć można szereg publikacji autorstwa ludzi nauki z kraju oraz zagranicy. Dość wspomnieć nazwisko Henryka Kocója, który jest autorem publikacji pt. *Pierre Coubertin jako historyk, filozof, pedagog*. Autor korzystając z bogatych obcojęzycznych źródeł przedstawia twórcę nowożytnych Igrzysk Olimpijskich jako przyjaciela Polski. Zwraca także uwagę na jego rozległe zainteresowania. Kolejny tekst – A.S. Barczaka *Fechtowanie i nauka* zawiera wspomnienia autora-szermierza z lat 1950–1969. Publikacja J. Kosiewicza *Faulowanie w sporcie jako zjawisko niezgodne z przepisami, ale tolerowane i pożądane* zawiera analizę problemu faulowania w grze sportowej i określa przyczyny i korzyści z gry „faul”. Interesujące tematy podejmują również autorzy kolejnych tekstów: M. Huzarski (*Rys historyczny chuligaństwa stadionowego jako refleksja związana ze współorganizacją przez Polskę EURO 2012*) oraz N. Urbain-sky i M. Woltmann-Żebrowska (*Ausdrucksformen und Ihre Wechselwirkungen Zwischen Musik und Bewegung Beim Dirigenten*), W.J. Cynarski i G. Szajna (*Japońska sztuka szermierki Kenjutsu w Polsce (1987–2012) ze szczególnym uwzględnieniem Podkarpacia*), T. Jurek (*Proces dydaktyczny w Zamiejscowym Wydziale Kultury Fizycznej Poznańskiej AWF w Gorzowie Wlkp. (1971–2011)*), A. Nowakowski (*Prawo sportowe Trzeciej Rzeczypospolitej (1989–2010)*), R. Tomik, J. Cholewa i R. Kudrys (*Wykorzystanie aktywnych form turystyki szkolnej dla realizacji celów kształcenia plenerowego*), A. Huzarska (*Początki turystyki w szkołach średnich Rzeszowa w latach 1918–1939*), J. Puchała (*Rozwój agroturystyki w powiecie limanowskim*), P. Halemba i R. Harmaciński (*Ewolucja sportu i turystyki osób niepełnosprawnych w Polsce po 1989 rok*), A. Pasko (*Miedzy ideologią a bytem. Władze wobec sportowców w Polsce w latach osiemdziesiątych*). Rozdział drugi zamykają prace A. Cichosza *Intelekt i rozumne kierowanie emocjami w ponadczasowym przesłaniu Pierre’a de Coubertina* oraz A. Smolenia i Z. Pawlaka *Strategie i struktury ośrodków sportu i rekreacji w Polsce. Analiza wybranych przypadków*.

Trzecia i ostatnia część *Księgi jubileuszowej* została zatytułowana *Historia kultury fizycznej (XIX–XX w.)*. Rozdział ten zawiera kilkanaście artykułów, a ich autorów ogranicza okres przełomu dziewiętnastego i dwudziestego wieku. Poruszane w tekstach zagadnienia są szczególnie interesujące. Oprócz walorów teoretyczno-poznawczych przedstawiają także tło wydarzeń, które ostatecznie doprowadziły do odzyskania niepodległości przez Polskę. Rozdział otwiera praca B. Woltmanna *40 lat klubu sportowego AZS-AWF Gorzów Wlkp. (1972–2011)*. Kolejne artykuły napisane zostały w języku niemieckim: K.H. Schodrok *Glanzpunkte des Schlesischen Sport*

in der Weimarer Republik (1919-1932) oraz H.J. Teichler *Die Deutsch-Polnischen Sportbeziehungen als Barometrisches Instrument der Auswärtigen Politik*. Autorami dalších tekstů jsou: S. Zaborniak, J. Glińska *Podstawy prawne i organizacyjne struktury TG „Sokół” Okręgu V lwowskiego w latach 1884-1939*; S. Zaborniak, P. Król *Skocznie narciarskie w Drugiej Rzeczypospolitej*; S. Zaborniak *Rozwój lekkoatletyki na Górnym Śląsku w latach 1922-1939. Udział lekkoatletyki w działalności TG „Sokół” dzielnic śląskiej*; M. Szczurbiński, K. Wasilewski *Stan badań nad dziejami harcerstwa poza granicami Polski*; G. Szajna *Sylwetki polskich sportowców ze Lwowa – uczestników igrzysk olimpijskich*; E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza *Wychowanie fizyczne i sport na Kresach Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej w świetle czasopisma „Raz Dwa Trzy” (1931–1939)*; D. Pawlik i A. Fryc *Rugby w dziejach Nowej Zelandii*; A. Wiecheć *Zorganizowana turystyka narciarska, a schronisko w Beskidach na Babiej Górze*; M. Łukaszek *Podstawy rozwoju kultury fizycznej we Lwowie (186–1914)*; M. Łuczak *Szermierka w Polsce w świetle dorobku teoretyków oraz praktyków, literatury przedmiotu i badań naukowych od XIX do XXI wieku (zarys problematyki)*.

Niewątpliwie współautorom *Księgi pamiątkowej* należą się szczególne słowa uznania. Dzieło to bowiem nie tylko jest wyrazem szacunku wobec dokonań Uczzonego, ale także stanowi cenny zbiór znakomitych rozpraw, artykułów, szkiców, które wzbogacają naszą wiedzę o szeregu historycznych wydarzeń, przybliżają sylwetki nieżyjących już sportowców i patriotów. Są wśród nich także takie, które przedstawiają rozwój, stan i wagę kultury fizycznej na Kresach, we Lwowie w okresie poprzedzającym odzyskanie niepodległości.

Mnogość zawartych w *Księdze* prac uniemożliwia bliższą analizę zawartości wszystkich tekstów, a tym bardziej rozwinięcie zawartych tam myśli. Pozostaje tylko stwierdzić, że na rynku księgarskim pojawiła się wartościowa książka, która z uwagi na rozległość poruszanej problematyki i nazwiska autorów z pewnością zainteresuje wielu studentów, doktorantów, pracowników nauki. Dzieło zamykają: słowo końcowe zredagowane przez P. Króla, noty biograficzne o autorach, indeks nazwisk oraz fotografie przedstawiające ważne, uroczyste chwile z życia Profesora.

Można być przekonany, że *Księga* w sposób istotny wzbogaca wiedzę z zakresu polskiej i zagranicznej teorii oraz historii kultury fizycznej. Jednocześnie jest miłym darem dla dostojnego Jubilata, którego postać i dorobek naukowy przypominają, co jest ważne w życiu człowieka, ponadczasowe, uniwersalne. Dzieło to jest tym bardziej cenne, im łatwiej dzisiaj, ze względu na obowiązujące mody, zapomina się o ważnych wydarzeniach z dziejów Polski, ignoruje historię, jako nauczycielkę życia, deprecjonuje związek, jaki zachodzi pomiędzy wartościami moralnymi, sprawnościami cielesnymi, szeroko pojętą kulturą i życiem narodu.

Bibliografia

- Kotarbiński T. (2003). *Prakseologia*. Cz. 2. Wrocław.
- Ponczek M. (2003), *Kultura fizyczna w dokumentach papieskich i Episkopatu Polski w pierwszym dziesięcioleciu III Rzeczypospolitej 1989–1999*. Częstochowa.
- Ponczek M. (2004), *Kultura fizyczna a Kościół rzymskokatolicki. Antyk – XX wiek*. Częstochowa.
- Ponczek M. (2006), *O księdzu Walerianie Adamskim – teoretyku wychowania fizycznego w Polsce (1885–1965)*. Poznań.

JOANNA DANILUK

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

Z dziejów kultury fizycznej w Sosnowcu. Pod red. Mirosława Ponczka, Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca. – Sosnowiec : Tow. Miłośników Szermierki „Zagłębie” Sosnowiec; Katowice : AWF, 2012. – ISBN 978-83-925135-4-4

Stworzony pod redakcją Mirosława Ponczka, Sławomira Witkowskiego i Adama Fryca tom *Z dziejów kultury fizycznej w Sosnowcu* jest obszernym zbiorem prac z pogranicza kultury fizycznej, socjologii, historii i pedagogiki. Autorzy podejmują się trudnego zadania opisu działań organizacji, klubów oraz osób związanych z szeroko pojętą kulturą fizyczną i sportem oraz roli jaką te instytucje odgrywają zarówno w Sosnowcu, jak i w całym Zagłębiu Dąbrowskim. W świetle przeobrażeń, jakie dokonały się na przestrzeni lat, szczególnie istotne jest wnikliwe przyjrzenie się zwłaszcza tym zmianom, które zaważyły na sportowej mapie regionu i miasta w przeszłości i teraźniejszości.

Tom składa się ze wstępu i szesnastu tekstów, w większości prezentowanych na ogólnopolskiej konferencji naukowej, poświęconej tradycjom kultury fizycznej Zagłębia Dąbrowskiego, która odbyła się 21 września 2012 roku w Sosnowcu.

W artykule Sławomira Witkowskiego z Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie pt. *Uwagi o literaturze do dziejów kultury fizycznej w Sosnowcu (z uwypukleniem piśmiennictwa na progu XXI stulecia)* uwagę poświęcono publikacjom, które wnoszą istotny wkład w poznanie dziejów sportu w Sosnowcu. Pomimo licznych opracowań, nadal wiele zagadnień szczegółowych czeka na wnikliwe i rzetelne zbadanie.

Celem opracowania Tomasza Dubrawskiego z Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach *Glosa, czyli na marginesie tematyki prac magisterskich w Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach w zakresie dziejów sportu w Sosnowcu* było sprawdzenie, na ile historia miasta i sportu w tym mieście interesuje młode pokolenie studentów. Autor przedstawia tematykę i zakres badań podjętych przez magistrantów pod kierunkiem Kierownika Katedry Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej prof. dr hab. Mirosława Ponczka. Omawiane prace magisterskie, dotyczące dziejów sportu w Sosnowcu, przynoszą bardzo ciekawe informacje nie tylko z historii klubów i stowarzyszeń, ale zawierają ponadto głębsze refleksje na temat przemian świadomości społecznej w tym zakresie.

Tekst Mirosława Ponczka z Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach *Potrzeba wzmożonego kultywowania tradycji i stymulowania osiągnięć olimpijskich – również w Sosnowcu (refleksje i uwagi historyka sportu)* wskazuje na kilka poważnych niedociągnięć w realizacji tego zadania. Niepełny okazuje się wykaz internetowy dotyczący sosnowieckich olimpijczyków. Zadziwia także nieobecność w tym wykazie sosnowieckiego Klubu Olimpijczyka oraz Izby Tradycji i Propagandy Olimpijskiej. Więcej inicjatyw autor oczekuje także od Szkolnego Związku Sportowego oraz szkół czy klas o profilu sportowym. Zwraca też uwagę, w świetle niezwykle niepokojących danych statystycznych, na konieczność mniejszego pobłażania dla zwolnień z lekcji wychowania fizycznego w szkołach.

Wojciech Jaworski w artykule pt. *Legalne stowarzyszenia sportowe na obszarze Sosnowca do 1914 roku* dokonuje opisu działalności tego typu zrzeszeń na tle dziejów miasta i regionu, odwołując się do źródeł historycznych. Wnikliwie przejrzone przez autora, pozwalają na sformułowanie tezy, iż zakładanie organizacji sportowych w Sosnowcu było opóźnione w porównaniu z innymi miastami i osadami Królestwa Polskiego, o czym świadczy m.in. brak wzmianek o próbach założenia klubów sportowych w tym mieście do 1906 roku. Dopiero wybuch rewolucji i liberalizacja życia społecznego przez władze państwowe zaktywizowały mieszkańców w dziedzinie sportu i turystyki. W latach 1906–1913 w Sosnowcu zarejestrowano m.in. działalność 9 klubów sportowych, 6 oddziałów towarzystw i jednego oddziału ogólnopolskiej organizacji turystycznej.

Adam Fryc w artykule *Wielkie imprezy sportowe w Sosnowcu w XX wieku* dokonuje opisu wybranych wydarzeń, poczynając od zmagani pionierów kolarstwa przed I wojną światową, a skończywszy na rozgrywkach hokejowych u schyłku XX stulecia. Artykuł znacząco wypełnia lukę w polu badawczym dotyczącym tej tematyki. Miasto Sosnowiec wielokrotnie gościło uczestników wielu prestiżowych wydarzeń sportowych, w tym mistrzów olimpijskich czy reprezentacji należących do światowej czołówki, co niewątpliwie przyczyniło się do promocji miasta jako ważnego miejsca na mapie sportowej kraju, ale i aktywizacji jego mieszkańców do działań o charakterze sportowym oraz rekreacyjnym.

Wiesław Pięta z Akademii Jana Długosza w Częstochowie w artykule *Tenis stołowy w Zagłębiu Dąbrowskim (od okresu międzywojennego do współczesności)* skupia uwagę na opisie tej dyscypliny, jako sportu uprawianego zarówno przez młodzież szkolną, jak i dorosłych. Analizuje nie tylko działalność klubów w Sosnowcu i Zagłębiu, ale i przybliża sylwetki wspaniałych organizatorów tej dyscypliny. Autor podkreśla szczególnie wkład, jaki wnieśli w rozwój tenisa stołowego przedstawiciele środowisk szkolnych i robotniczych, a w okresie międzywojennym – zwłaszcza działacze mniejszości żydowskiej.

Tekst *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce – przyczynek do dziejów Śląskiego Okręgowego Związku Lekkiej Atletyki (1932–1939)* Stanisława Zabor-

niaka i Pawła Króla z Uniwersytetu Rzeszowskiego cechuje szerokie ujęcie funkcjonowania lekkiej atletyki na Śląsku i Zagłębiu w badanym okresie. Autorzy analizują zjawiska towarzyszące rozwojowi tej dyscypliny, organizowanej w robotniczym ruchu sportowym oraz w regionalnych organizacjach paramilitarnych. Zwracają uwagę na realizację szkolnych programów sportowych oraz dokonują przeglądu lekkoatletycznej bazy sportowej; stawiają, popartą badaniami źródłowymi tezę, iż z największymi trudnościami bazowymi borykali się lekkoatleci z Zagłębia Dąbrowskiego.

Zygmunt Woźniczka z Uniwersytetu Śląskiego w artykule *Polityczno-ideologiczne aspekty sportu w Sosnowcu w okresie PRL (zarys problemu)* nakreśla problematykę wpływu ideologii komunistycznej na powojenne życie sportowe, m.in. decyzji aktywu partyjnego dotyczących kultury fizycznej; na tym tle analizuje omawiane zjawisko w odniesieniu do sportu w Zagłębiu Dąbrowskim. Zdaniem autora, tendencja umasowienia sportu, zwłaszcza w środowisku robotniczym i młodzieży szkolnej, mimo niewątpliwie ideologicznych nacisków, korzystnie wpływała na ogólny poziom i rozwój kultury fizycznej w regionie.

W artykule *Kultura fizyczna w sosnowieckich szkołach fryzjerskich i odzieżowych w latach 1945–1948* Sławomir Witkowski podejmuje słabo dotąd zbadane przejawy rozwoju kultury fizycznej w wybranych sosnowieckich szkołach zawodowych. W dostępnych źródłach, zwłaszcza protokołach posiedzeń rad pedagogicznych z lat 1945–1956, zachowało się stosunkowo niewiele informacji. Obraz, jaki wyłania się z badań, dowodzi jednak, że kultura fizyczna ogrywała ważną rolę w życiu omawianych szkół, o czym świadczy m.in. udział uczniów w ogólnomiejskich imprezach sportowych.

Artykuł Arkadiusza Hrabi *Zarys działalności Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Sosnowcu w latach 1989–2011* jest ważnym podsumowaniem pracy tej jednostki. Opracowanie omawia dorobek organizacyjny MOSiR-u w latach przemian polityczno-ustrojowych w naszym kraju, związanych przede wszystkim z nowymi uprawnieniami nadanymi samorządom, zwłaszcza z nowymi zasadami organizowania i finansowania organizacji sportowych. Przystudiowanie dokumentacji urzędów miast oraz wywiady z osobami odpowiedzialnymi za bazę sportową, pozwala autorowi na postawienie jednoznacznej tezy, iż przed rokiem 1989 w miastach Zagłębia Dąbrowskiego głównymi inwestorami bazy kultury fizycznej były duże zakłady pracy, w szczególności kopalnie i huty. Po tym roku, to właśnie samorządowe jednostki budżetowe w znacznym stopniu przejęły opiekę nad obiektami sportowymi. Sosnowiecki MOSiR w 2008 roku był administratorem siedemnastu obiektów sportowych i, jak podkreśla autor, szczególnie godnym odnotowania jest fakt, że w mieście nie zlikwidowano żadnej hali sportowej lub boiska.

Marcin Rudy z II Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater w Sosnowcu jest autorem artykułu *15 lat regat Plater-Staszic (1997–2012)*.

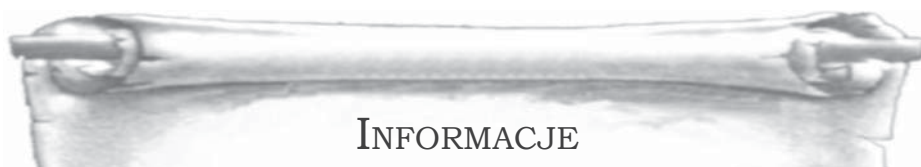
Dzieje rywalizacji sportowej dwóch najstarszych szkół ogólnokształcących w Sosnowcu, w którym podsumowuje szesnaście edycji przeprowadzonych corocznie w ciągu 15 lat wioślarsko-kajakarskich zawodów licealistów. Jest to wspaniałe uchwycenie przez autora studium rywalizacji sportowej, która prawdziwie integruje uczniów różnych szkół wokół pięknej idei sportowych zmagania i należy mieć nadzieję, że będzie kontynuowana przez kolejne lata.

Kolejne cztery artykuły kreślą sylwetki i dorobek sportowy wybitnych zawodników związanych z Zagłębiem Dąbrowskim. Zainteresowanie badaczy wzbudziło: Andrzej Rachwał i Stanisław Meus, Roman Bazan, Wiesław Gawłowski i Rafał Sznajder.

Andrzej Rachwał i Stanisław Meus zdaniem Dariusza Majchrzaka, uchodzą za najwybitniejszych przedstawicieli zagłębiowskiego modelarstwa. Roman Bazan, w opinii Mirosława Ponczka, jest futbolistą legendarnym, symbolem największych triumfów klubu piłkarskiego GKS „Zagłębie” Sosnowiec. Marcin Rudy scharakteryzował dorobek doskonałego siatkarza Wiesława Gawłowskiego – medalisty olimpijskiego, który największe sukcesy odnosił w drużynie „Płomienia” Milowice. Postać Rafała Sznajdera, szczególnie zasłużonego szermierza, wielokrotnego olimpijczyka i medalisty mistrzostw świata i Europy, zawodnika m.in. sekcji szermierczej GKS „Zagłębie” przybliżył Maciej Łuczak. To ważne, iż autorzy wymienionych biografii zmierzali się z postaciami, które są nieobecne w powszechnie przyjętym kanonie bohaterów sportowych, i przywrócili ich wspaniałe sylwetki naszej pamięci.

Dorota Pawlik w pracy *Sporty letnie i zimowe w opinii młodych sosnowiczek – studentów Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach*, podsumowuje wyniki badań i przedstawia opinie dotyczące preferencji respondentów, związanych z uprawianymi dyscyplinami sportów letnich i zimowych. Badaczka przytacza także znaczące osiągnięcia sportowe studentów. Najpopularniejszą dyscypliną sportów zimowych okazały się skoki narciarskie, letnich – piłka nożna; z kolei jako najbardziej znany reprezentant sportów zimowych wskazywana jest Justyna Kowalczyk, letnich – Robert Korzeniowski. Spośród sportów zimowych studenci najczęściej zajmują się narciarstwem, letnich – pływaniem. Opinie badanych studentów przynoszą istotne wnioski dotyczące preferencji współczesnej młodzieży w sferze sportu.

Podsumowując, *Z dziejów kultury fizycznej w Sosnowcu* to publikacja, w której zebrano wartościowy i szeroki materiał badawczy. Czytelnicy otrzymali niezmiernie ciekawy i różnorodny obraz kultury fizycznej i sportu w perspektywie historycznej i współczesnej Sosnowca i całego Zagłębia Dąbrowskiego.



INFORMACJE

ZESTAWIENIE PRAC DOKTORSKICH OBRONIONYCH W 2012 ROKU W AKADEMII WYCHOWANIA FIZYCZNEGO IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

GRUDZIEŃ M.: *Wpływ asymetrycznych ćwiczeń zgięciowo-derotacyjnych na korekcję bocznych skrzywień kręgosłupa w obserwacji wieloletniej.* Katowice : AWF, 2011. Promotor: dr hab. E. Saulicz prof. AWF Katowice. Sygn.: D 182

JANUSZ M.: *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w szkołach wyższych Podkarpacia w latach 1955-2001.* Katowice : AWF, 2012. Promotor: dr hab. Andrzej Nowakowski prof. UR. Syg.: D 185

KONIECZNY M.: *Asymetria czynnościowa w rzutach zamachowych.* Katowice : AWF, 2011. Promotor: prof. dr hab. J. Iskra. Sygn.: D 181

KOSMOL-ŻOK A.: *Sprawność działania zespołów piłki siatkowej mężczyzn w warunkach rywalizacji sportowej na poziomie mistrzowskim : [rozprawa doktorska].* Katowice : AWF, 2012. Promotor: prof. dr hab. Joachim Raczek. Sygn.: D 184

SKOWRON M.: *Analiza porównawcza aktywności ruchowej badanej metodą kwestionariuszową i tolerancji wysiłkowej ocenianej elektrokardiograficzną próbą wysiłkową u chorych po angioplastyce.* Katowice : AWF, 2011. Promotor: prof. dr hab. A. Markiewicz. Sygn.: D 183

**AKTUALNY WYKAZ CZASOPISM DOSTĘPNYCH
W BIBLIOTECĘ GŁÓWNEJ AWF
IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH**

Czasopisma zagraniczne

1. Acta Physiologica
2. Acta Universitatis Carolinae. Kinesiology
3. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica
4. Aktiv Laufen
5. Archives of Physical Medicine and Rehabilitation
6. Exercise and Sport Sciences Reviews
7. Exercitatio Corporis – Motus – Salus
8. Fizička Kultura v Škole
9. Fußballtraining
10. Gait & Posture
11. International Journal of Sports Medicine
12. JOPERD - Journal of Physical Education, Recreation and Dance
13. Journal of Science and Medicine in Sport
14. Journal of Sport and Tourism + on-line
15. Lab Times
16. Leichtathletik
17. Leichtathletiktraining
18. Manuelle Medizin
19. Marketing Science
20. Olympisches Feuer
21. Physio Active
22. Physio Science

23. Pt Zeitschrift für Physiotherapeuten
24. Research Quarterly for Exercise and Sport
25. Science
26. Swimming World Magazine
27. Telesna Kultura
28. Teoria i Praktyka Fizycznej Kultury
29. University Sports Magazine

Czasopisma polskie

- I. BIBLIOTEKOZNAWSTWO. INFORMACJA NAUKOWA. BIBLIOGRAFIA
 1. Bibliografia Bibliografii Polskich
 2. Bibliotekarz
 3. Bibliotheca Nostra
 4. Polska Bibliografia Bibliologiczna
 5. Przegląd Biblioteczny
 6. Rocznik Biblioteki Narodowej
 7. Zagadnienia Informacji Naukowej
- II. NAUKI EKONOMICZNE. ZARZĄDZANIE. SOCJOLOGIA. PRACA. STATYSTYKA
 1. Brief
 2. Controlling i Rachunkowość Zarządcza
 3. Człowiek i zdrowie
 4. Ekonomista
 5. Logistyka

-
6. Marketing i Rynek
 7. Marketing w Praktyce
 8. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
 9. Organizacja i Kierowanie
 10. Personel i Zarządzanie
 11. Praca i Nauka za Granicą
 12. Problemy Jakości
 13. Przegląd Organizacji
 14. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej
 15. Rocznik Statystyczny Województwa Śląskiego
 16. Rozprawy Społeczne
 17. Scientific Journal. Service Management
 18. Sportplus
 19. Studia Periegetica : zeszyty naukowe WWSTiZ w Poznaniu
 20. Studia Socjologiczne
 21. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
 22. Turystyka (seria Informacje i Opracowania Statystyczne)
 23. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
 24. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług / US
 25. Zeszyty Naukowe MWSE w Tarnowie
- III. NAUKA. EDUKACJA. PEDAGOGIKA. SZKOLNICTWO
1. Academia : magazyn PAN
 2. Akademicki Przegląd Sportowy
 3. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
 4. Chowanna
 5. Edukacja Ustawiczna Dorosłych
 6. Eunomia : miesięcznik raciborskiej PWSZ
 7. Forum Akademickie
 8. Nauka
 9. Nauka i Szkolnictwo Wyższe
 10. Nowa Szkoła
 11. Politechnika Częstochowska : pismo środowiska akademickiego
 12. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze
 13. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
 14. Rekord : pismo AWF w Katowicach
 15. Rocznik Pedagogiczny
 16. Rozprawy Społeczne
 17. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
 18. Szkolnictwo Wyższe : informator statystyczny
 19. Szkoła Specjalna
 20. Świat Nauki
 21. Wiedza i Życie
 22. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
- IV. WOJSKO. OBRONNOŚĆ
1. Bezpieczeństwo
 2. Biuletyn Akademii Obrony Narodowej
 3. Nowe Zarządzanie Kryzysowe w Praktyce (pozycja wymiennokartkowa)
 4. Przegląd Obrony Cywilnej
 5. Wiedza Obronna
- V. NAUKI BIOLOGICZNE. EKOLOGIA. ANTROPOLOGIA. BIOCHEMIA
1. Anthropological Review
 2. Antropomotoryka
 3. Aura
 4. Biology of Sport
 5. Human Movement
- VI. MEDYCYNĄ. HIGIENA. REHABILITACJA
1. Acta Balneologica
 2. Baltic Journal of Health and Physical Activity
 3. Ból
 4. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
 5. European Journal of Physical & Health Education
 6. Fizjoterapia
 7. Fizjoterapia Polska
 8. Kardioprofil
 9. Medicina Sportiva
 10. Medicina Sportiva Practica
 11. Medycyna Manualna
 12. Medycyna Sportowa
 13. Ortopedia, Traumatologia i Rehabilitacja
 14. Pediatria Polska
 15. Polski Merkuriusz Lekarski
 16. Postępy Rehabilitacji
 17. Praktyczna Fizjoterapia & Rehabilitacja

18. Przegląd Medyczny UR i NIL w Warszawie
 19. Przyjaciół : dwumiesięcznik dla rodziców dzieci z wyzwaniami rozwojowymi
 20. Rehabilitacja Medyczna
 21. Rehabilitacja w Praktyce
 22. Roczniki PZH
 23. Sport Niepełnosprawnych
 24. Studia Medyczne
 25. Terapia : uzależnienia i współuzależnienia
 26. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 27. Zeszyty Naukowe. Wychowanie Fizyczne i Fizjoterapia / PO
 28. Żyjmy Dłużej
- VII. WYCHOWANIE FIZYCZNE. SPORT. KULTURA FIZYCZNA. KULTURYSTYKA
1. Akademicki Przegląd Sportowy
 2. Antropomotoryka
 3. Baltic Journal of Health and Physical Activity
 4. Biblioteczka Piłki Nożnej
 5. Biology of Sport
 6. Biuletyn Sekcji Historii PTNKF
 7. Body Life
 8. Chirurgia Kolana, Artroskopia, Traumatologia Sportowa
 9. Cross
 10. European Journal of Physical & Health Education
 11. Góry : górski magazyn sportowy
 12. Handball Polska
 13. Human Movement
 14. IDO Movement for Culture
 15. Jezyk : biuletyn informacyjny Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne Polska
 16. Journal of Human Kinetics
 17. Kronika / AWF Poznań
 18. Kultura Fizyczna
 19. Kulturystryka i Fitness
 20. Lekkoatleta
 21. Magazyn Futbol
 22. Magazyn Górski
 23. Magazyn Rowerowy
 24. Magazyn Trenera
 25. Medicina Sportiva
 26. Medicina Sportiva Practica
 27. Medycyna Sportowa
 28. Physical Culture and Sport. Studies and Research
 29. Piłka Nożna : tygodnik
 30. Piłka Nożna Plus : magazyn sportowy
 31. Piłka Nożna - Trening
 32. Pływanie
 33. Podlaska Kultura Fizyczna
 34. Polish Journal of Sport & Tourism / AWF Warszawa. ZWWF Biała Podlaska
 35. Polska Siatkówka
 36. Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Kultura Fizyczna
 37. Prawo Sportowe (pozycja wymiennokartkowa)
 38. Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej UR
 39. Przegląd Sportowy
 40. Rocznik Naukowy / AWFIS Gdańsk
 41. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
 42. Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu
 43. SKI: magazyn dla narciarzy
 44. Sport
 45. Sport dla Wszystkich
 46. Sport Niepełnosprawnych
 47. Sport Wyczynowy
 48. Sportplus
 49. Studia Humanistyczne / AWF Kraków
 50. Studies in Physical Culture & Tourism
 51. Trener
 52. Wuefiak
 53. Wychowanie Fizyczne i Sport
 54. Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne
 55. Zdrowie, Kultura Zdrowotna, Edukacja
 56. Zeszyty Metodyczno-Naukowe / AWF Katowice
 57. Zeszyty Naukowe. Prace Instytutu Kultury Fizycznej / US
 58. Zeszyty Naukowe. Wychowanie Fizyczne i Fizjoterapia / PO
 59. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
 60. Żagle
 61. Żyjmy Dłużej
- VIII. KRAJOZNAWSTWO. TURYSTYKA. REKREACJA
1. Aura : ochrona środowiska
 2. Cross
 3. Folia Turistica

-
4. Góry : górski magazyn sportowy
 5. Hotelarz
 6. Magazyn Górski
 7. National Geographic Polska
 8. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego
 9. Physical Culture and Sport : studies and research
 10. Płaj
 11. Problemy Turystyki i Hotelarstwa
 12. Roczniki Naukowe WSWFiT w Białymstoku
 13. Rynek Podróży
 14. Rynek Turystyczny
 15. Studia Periegetica : zeszyty naukowe WWSTiZ w Poznaniu
 16. Studies in Physical Culture & Tourism
 17. Sudety
 18. Tatarnik
 19. Turystyka (seria: Informacje i Opracowania Statystyczne)
 20. Turystyka i Hotelarstwo
 21. Turystyka i Rekreacja / AWF Warszawa
 22. Turyzm
 23. Wiadomości Turystyczne
 24. Wierchy
 25. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Turystyki / US
 26. Zeszyty Naukowe. Ekonomiczne Problemy Usług/ US
 27. Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja / PO
 28. Zeszyty Naukowe WSHiT w Częstochowie
 29. Zeszyty Naukowe WSKFiT / Pruszków
 30. Zeszyty Naukowe WSTiJO w Warszawie. Turystyka i Rekreacja
- IX. DZIENNIKI, TYGODNIKI, MIESIĘCZNIKI - OGÓLNE
1. Dziennik Gazeta Prawna
 2. Polska Dziennik Zachodni
 3. Focus
 4. Forum
 5. Gazeta Wyborcza
 6. Newsweek Polska
 7. Polityka
 8. Przegląd
 9. Rzeczpospolita
 10. Uważam Rze
 11. Wprost

BAZY DANYCH DOSTĘPNE W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ AWF IM. JERZEGO KUKUCZKI W KATOWICACH

Bazy własne biblioteki:

PROLIB

Obejmuje całość zbiorów zgromadzonych w Bibliotece Głównej Akademii Wychowania Fizycznego.

PROMAX

Rejestruje dorobek naukowy pracowników AWF (prace zwarte, artykuły, udział w konferencjach naukowych) oraz prace magisterskie i doktorskie.

PROWEB

Bibliografia Zawartości Czasopism.
Zawiera informacje bibliograficzne o zawartości wybranych tytułów czasopism polskich z zakresu kultury fizycznej, sportu, edukacji obronnej, nauk biologiczno-medycznych, rehabilitacji oraz turystyki i rekreacji.

Bazy elektroniczne dostępne w Czytelni:

SPORTS MEDICINE

Elektroniczna wersja czasopisma „Sports Medicine” on-line na platformie OVID.

SCOPUS

CZASOPISMA WYDAWNICTWA WILEY & BLACKWELL

W ramach Wirtualnej Biblioteki Nauki:

WEB OF KNOWLEDGE

WYDAWNICTWO SPRINGER

WYDAWNICTWO ELSEVIER

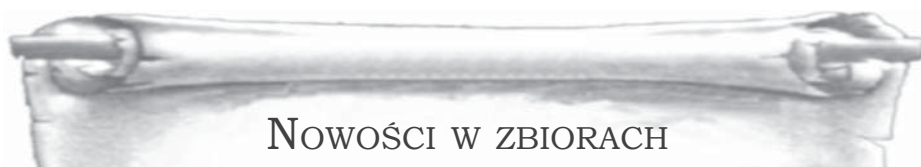
W ramach serwisu EBSCO:

ACADEMIC SEARCH COMPLETE

MEDLINE

SPORTDISCUSS with Full Text

HOSPITALITY AND TOURISM COMPLETE



NOWOŚCI W ZBIORACH

WYKAZ KSIĄŻEK ZAREJESTROWANYCH W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ AWF W KATOWICACH W IV KWARTALE 2012 ROKU

Encyklopedie ogólne, informatyka, bibliotekoznawstwo, bibliografie, ogólne podstawy wiedzy i kultury

Analiza danych w programie STATISTICA - przegląd. Kraków : „StatSoft Polska”, 2012. Sygn.: W 47070; CZYT. 00

Zastosowania statystyki i data mining w badaniach naukowych. Kraków : „StatSoft Polska”, 2012. Sygn.: W 47060; CZYT. 3

Filozofia, psychologia, religia

Badania naukowe z udziałem ludzi w biomedycynie : standardy międzynarodowe / red. nauk. J. Różyńska, M. Waligóra ; aut. W. Chańska [i in.]. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: W 46904; CZYT. 61

BLAJET P.: *Od edukacji sportowej do olimpijskiej : studium antropologiczne.* Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2012. Sygn.: CZYT. 796:37

Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI : polska adaptacja STAI : podręcznik / Kazimierz Wrześniewski [i in.]. Wyd. 4 rozsz. Warszawa : Prac. Testów Psychologicznych Polskiego Tow. Psychologicznego, 2011. Sygn.: W 46900

JAWOROWSKA A.: *Kwestionariusze osobowości Eysencka EPQ-R, EPQ-R w wersji skróconej : polskie normalizacje.* Warszawa : Prac. Testów Psychologicznych Polskiego Tow. Psychologicznego, 2012. Sygn.: W 46901

JAWOROWSKA A., MATCZAK A.: *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE N.S. Schutte, J.M. Malouffa, L.E. Hall, D.J. Haggert'ego, J.T. Cooper, C.J. Golden, L. Dornheim : podręcznik.* Wyd. 2 zm. Warszawa : Prac. Testów Psychologicznych, 2008. Sygn.: W 46898

Kultura fizyczna a socjalizacja : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i K.W. Jankowskiego ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS

RP, 2012. (Monografie SALOS RP). Sygn.: W 47040; CZYT. 796:316

Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych CISS : podręcznik do polskiej normalizacji / J. Strelau [i in.]. Wyd. 2 niezmi. Warszawa : Prac. Testów Psychologicznych Polskiego Tow. Psychologicznego, 2009. Sygn.: W 46899

KUŁAKOWSKA Z., BORKOWSKA M., ZYCHOWICZ B.: *Terapia psychomotoryczna dzieci metodą PROCUS i BLOCK*. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46840-46842; CZYT. 159.9

LENARTOWICZ P., KOSZTEYN J.: *Wprowadzenie do filozofii*. Wyd. 4 / we współpr. z J. Bremerem. Kraków : „Petrus”, cop. 2012. Sygn.: CZYT. 1

NITSCH C., HUTHER G.: *Wspieranie rozwoju dziecka : zabawa a rozwój dziecka: różne potrzeby na różnych etapach rozwoju, odkrywanie i rozwijanie talentów i umiejętności* / konsult. wyd. pol. P. Adamus. Ożarów Mazowiecki : „Olesiejuk”, cop. 2011. (Poradnik). Sygn.: CZYT. 159.9

Optymalizacja treningu sportowego i zdrowotnego z perspektywy psychologii / pod red. J. Blecharza, M. Siekańskiej, A. Tokarz. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 7. Praktyczna Psychologia Sportu). Sygn.: CZYT. 796:159.9

Psychologia zdrowia dzieci i młodzieży : perspektywa kliniczna / pod red. W. Pileckiej. Kraków : Wydaw. UJ, cop. 2011. (Psychologia / [Uniwersytet Jagielloński]). Sygn.: CZYT. 616

STRELAU J., ZAWADZKI B.: *Kwestionariusz Temperamentu PTS : podręcznik* / Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. -

Warszawa : Prac. Testów Psychologicznych PTP, 1998. Sygn.: W 46902

SZMYD J.: *Odczytywanie współczesności : perspektywa antropologiczna, etyczna i edukacyjna*. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2011. Sygn.: CZYT. 1

Socjologia, statystyka, demografia

Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych - w i pomimo czasów ponowoczesnych / pod red. nauk. J. Aksman i J. Pułki. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 316

Kultura fizyczna a socjalizacja : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i K.W. Jankowskiego ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS RP, 2012. (Monografie SALOS RP). Sygn.: W 47040; CZYT. 796:316

Predykcja w biznesie. Kraków : „StatSoft Polska”, 2012. Sygn.: W 47068; CZYT. 33

Socjodemograficzne uwarunkowania zachowań agresywnych subkultury szalikowców sekcji piłkarskich Radomiaka Radom i Legii Warszawa : praca zbiorowa / pod red. M. Kolejwy. Radom : PR. Wydaw., cop. 2011. (Monografie / Politechnika Radomska, ISSN 1642-5278 ; nr 160). Sygn.: CZYT. 796:332

WOJCISZKE B.: *Psychologia społeczna*. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Wydaw. Nauk. „Scholar”, 2012. Sygn.: W 46740; CZYT. 316.6

Zastosowania statystyki i data mining w badaniach naukowych. Kraków : „StatSoft Polska”, 2012. Sygn.: W 47060; CZYT. 3

Polityka, nauki ekonomiczne, gospodarka, prawo, wojskowość

Badania marketingowe w zarządzaniu organizacją / red. nauk. W. Popławski, E. Skawińska ; aut. K. Andruszkiewicz [i in.]. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: W 46775

BARCZ J., KAWECKA-WYRZYKOWSKA E., MICHAŁOWSKA-GORYWODA K.: *Integracja europejska w świetle Traktatu z Lizbony : aspekty ekonomiczne*. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: W 46774

Bezpieczeństwo uczelni - bezpieczeństwo szkoły / pod red. J. Koniecznego. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2005. (Prace Studentów Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Sygn.: CZYT. 378

Bezpieczeństwo w turystyce : wybrane zagadnienia / pod red. S. Sachy. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2009. Sygn.: CZYT. 338.48

Elementarne zagadnienia ekonomii / red. nauk. R. Milewski ; aut. M. Belka [i in.]. Wyd. 2 zm. i rozsz., dodr. 9. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2012. Sygn.: W 46909; CZYT. 33

KOTLER P., KELLER K.: *Marketing* / wyd. pod red. B. Pilarczyk oraz H. Mruka. Poznań : Dom Wydaw. REBIS, 2012. Sygn.: CZYT. 339.138

Nauka prawa finansowego po I dekadzie XXI wieku : księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Apoloniuszowi Kosteckiemu / red. I. Czaja-Hliniak ; [aut. J. Malec i in.]. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej

Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 336

NOWAK P.D.: *Zamówienia publiczne : skrypt dla studentów kierunków prawnych* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2012. Sygn.: CZYT. 35

Oblicza Temidy : wybrane problemy prawa i procesu karnego : [I Forum Prawnicze w Inowrocławiu] / pod red. I. Zgolińskiego ; [Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy]. Bydgoszcz : WSG, [2012]. Sygn.: CZYT. 34

Podstawy ekonomii / red. nauk. R. Milewski, E. Kwiatkowski ; aut. P. Alberciak [i in.]. Wyd. 3 zm., dodr. 6. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, dr. 2011. Sygn.: CZYT. 33

Podstawy marketingu / red. nauk. A. Czubala. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: W 46930; CZYT. 339.138

REGLIŃSKI A.: *Archiwizacja dokumentacji projektów finansowanych ze środków unijnych i innych źródeł zagranicznych*. Stan prawny na 1 stycznia 2012 r. Wrocław : „Presscom”, 2012. (Administracja Publiczna Biblioteka). Sygn.: W 46697/+CD

ROPSKI J.: *Jak przygotować się do lekcji? : edukacja dla bezpieczeństwa : poradnik metodyczny dla nauczycieli i studentów* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2012. Sygn.: W 46846-46854; CZYT. 35

SAMUELSON P.A., NORDHAUS W.D.: *Ekonomia*. Poznań : Dom Wydaw. REBIS, 2012. Sygn.: W 46906; CZYT. 33

SKROBISZ-KACZMAREK B.: *Zatrudnianie pracowników w szkołach wyższych od A do Z*. Stan prawny na 22 grudnia 2010

r. Warszawa : „Infor Ekspert”, cop. 2010. (Biblioteka Monitora Prawa Pracy i Ubezpieczeń). Sygn.: CZYT. 378

Studia z dziejów harcerstwa na obczyźnie (1912-1946) / pod red. S. Łopato, L. Nowaka i M. Szczerbińskiego ; Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej Poznańskiej AWF w Gorzowie Wielkopolskim [i in.]. Gorzów Wlkp. : Polskie Tow. Nauk. Kultury Fizycznej. Oddz. : Tow. Miłośników Polesia, 2012. Sygn.: CZYT. 32

WANIOWSKI P., SOBOTKIEWICZ D., DASZKIEWICZ M.: *Marketing : teoria i przykłady*. Warszawa : „Placet”, 2011. Sygn.: W 46921; CZYT. 339.138

Zastosowanie metod ilościowych w ekonomii i zarządzaniu / pod red. nauk. S. Forlicza. Warszawa : „CeDeWu”, 2012. Sygn.: CZYT. 33

Szkolnictwo, oświata, pedagogika, wychowanie

Bezpieczeństwo uczelni - bezpieczeństwo szkoły / pod red. J. Koniecznego. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2005. (Prace Studentów Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego). Sygn.: CZYT. 378

BIAŁEK E.D.: *Zintegrowane (holistyczne) podejście do człowieka i zdrowia : program autorski : wychowanie do zdrowia w rodzinie, szkole i świecie*. Wyd. 1, uzup. Warszawa : Inst. Psychosyntezy. Centrum Zrównoważonego Rozwoju Człowieka, 2012. Sygn.: W 46717; CZYT. 613

Konteksty wychowania i edukacji a kształcenie nauczycieli w rzeczywistości ponowoczesnej / pod red. nauk. J. Akerman i J. Pułki. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Kra-

kowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 37.091

KOPROWIAK E.: *Kompendium historii wychowania i edukacji : podręcznik dla pedagogów* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2011. Sygn.: CZYT. 37

KUPISIEWICZ C.: *Dydaktyka : podręcznik częściowo programowany*. Wyd. 13 zm. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2012. (Pedagogika Nauce i Praktyce). Sygn.: CZYT. 37.091.3/.8

NITSCH C., HUTHER G.: *Wspieranie rozwoju dziecka : zabawa a rozwój dziecka: różne potrzeby na różnych etapach rozwoju, odkrywanie i rozwijanie talentów i umiejętności* / konsult. wyd. pol. P. Adamus. Ożarów Mazowiecki : „Olesiejuk”, cop. 2011. (Poradnik). Sygn.: CZYT. 159.9

Podstawy metodologiczne prac doktorskich w naukach ekonomicznych / red. nauk. M. Sławińska, H. Witczak ; aut. P. Banaszyk [i in.]. Wyd. 2 zm. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: W 46773; CZYT. 378

Scenariusze zajęć zintegrowanych z wychowaniem fizycznym / [red. Z. Makowska ; il. L. Nowak-Chomicz]. Warszawa : Dr Josef Raabe Spółka Wydaw., cop. 2012. (Przed-szkolaki Ćwiczą ; C). Sygn.: W 46748; CZYT. 796.01

SKROBISZ-KACZMAREK B.: *Zatrudnianie pracowników w szkołach wyższych od A do Z*. Stan prawny na 22 grudnia 2010 r. Warszawa : „Infor Ekspert”, cop. 2010. (Biblioteka Monitora Prawa Pracy i Ubezpieczeń). Sygn.: CZYT. 378

Tadeusz Bober *Doktor Honoris Causa Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie* / [red. nauk. Z. Dziubiński, A. Wit] ; Akademia Wy-

chowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Warszawa : AWF, 2012. Sygn.: MCZYT 47028

TRZCIŃSKA D., OLSZEWSKA E., TABOR P.: *Zdrowotna gotowość szkolna dzieci miejskich i wiejskich*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2011. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 138). Sygn.: CZYT. 612

WAWAK T.: *Jakość zarządzania w szkołach wyższych*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 378

ZIELIŃSKI J.: *Metodologia pracy naukowej*. Warszawa : Of. Wydaw. ASPRA-JR, 2012. Sygn.: W 46726; CZYT. 378

Turystyka, rekreacja, czas wolny, hotelarstwo, etnologia

Aksjologia podróży / red. nauk. Z. Krawczyk, E. Lewandowska-Tarasiuk, J.W. Sienkiewicz. Warszawa : ALMAMER Szkoła Wyższa, 2012. Sygn.: W 46975; CZYT. 338.482/.483

Aktywność fizyczna i społeczna osób trzeciego wieku : książka dedykowana Profesor Zofii Żukowskiej w 60-lecie pracy naukowo-dydaktycznej / red. nauk. J. Nowocien, K. Zuchora ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa : [AWF], 2012. Sygn.: W 47047; CZYT. 613

Bezpieczeństwo w turystyce : wybrane zagadnienia / pod red. S. Sachy. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne. Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2009. Sygn.: CZYT. 338.48

DENEK K.: *Filozofia życia* / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im.

Mieszka I w Poznaniu. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2012. Sygn.: CZYT. 91

Holistyczna koncepcja zdrowia w turystyce i rekreacji / red. M. Sokołowski, A. Kaiser, J. Brzozowski. Poznań : WWSTiZ, 2012. (Monografie / Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu. ; nr 5/12). Sygn.: W 46977; CZYT. 613

Jakość życia w kulturowych przestrzeniach podróżowania : praca zbiorowa / pod red. M. Kazimierczaka. Poznań : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0239-7161 ; nr 419). Sygn.: CZYT. 338.48-6

Kajakarstwo turystyczne : skrypt dla studentów, nauczycieli i instruktorów turystyki kajakowej / pod red. G. Godlewskiego, M. Rzędzickiego. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. WWFiS, 2012. (Monografie i Opracowania / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej ; nr 14). Sygn.: CZYT. 338.48-52

Konsument usług żywieniowych i usług turystycznych : monografia / pod red. nauk. D. Kołożyn-Krajewskiej ; [Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki, Polskie Towarzystwo Technologów Żywności]. Częstochowa : WSHiT, 2012. Sygn.: CZYT. 64

NIERZWIICKI W.: *Zarządzanie środowiskowe w hotelarstwie : wybrane zagadnienia*. Gdańsk : Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa ; Sopot : Fund. Rozwoju Uniw. Gdańskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 64

Regionalne i lokalne strategie rozwoju turystyki : materiały i studia / red. nauk. S. Nowak ; Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2012. Sygn.: W 46971-46973; CZYT. 338.486

Rekreacja i czas wolny : studia humanistyczne / red. nauk. R. Winiarski. Wyd. 1, dodr. 2. Warszawa : Of. Wydaw. „Łośgraf”, 2012. (Psychologia Wobec Współczesności). Sygn.: W 46743-46744

Rodzinne wędrowanie : poradnik jak wędrować z dziećmi, żeby nie zniechęcić ich do turystyki / pod red. J. Śledzińskiej i A. Wielochy ; [zesp. aut. A. Ochremiak i in.]. Warszawa : Zarząd Główny Polskiego Tow. Turystyczno-Krajoznawczego : Wydaw. PTTK „Kraj”, 2011. Sygn.: CZYT. 338.48

Rynek turystyczny : ekonomiczne zagadnienia turystyki / M. Kachniewska [i in.]. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: W 46937; CZYT. 338.486

Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego : kontynuacja pracy krajoznawczej jako wartość kulturotwórcza / [wybór mat. oraz układ t. E. Wieczorek] ; Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Zarząd Główny. Komisja Historii i Tradycji. Warszawa : ZG PTTK ; Radom : „Skaut.pl”, cop. 2011. (Studia i Materiały z Dziejów Krajoznawstwa Polskiego ; t. 5). Sygn.: W 46987/T.5, 47205/T.5; CZYT. 338.48-52

TŁOCZYŃSKI D.: *Rynek lotniczy 2012 : [dynamika, wskaźniki, prognozy]*. Warszawa : Eurosystem - Jarosław Śleszyński, 2012. (Raport / Wiadomości Turystyczne, ISSN 1641-2451). Sygn.: CZYT. 62/63

Turystyka biznesowa : determinanty rozwoju / red. nauk. Bolesław Iwan, Marzena Kacprzak. Warszawa : WSTiJO, 2012. (Turystyka i Rekreacja / [Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych w Warszawie]). Sygn.: W 46805; CZYT. 338.48-6

Turystyka kulturowa : spojrzenie geograficzne : praca zbiorowa / pod red. A. Kowalczyka ; [aut. D. Borówka i in.]. Warszawa : UW. WGiSR. Red. Wydaw., 2008. (Geogra-

fia Turyzmu / Uniwersytet Warszawski. Wydział Geografii i Studiów Regionalnych ; 1). Sygn.: W 46778; CZYT. 338.48-6

Turystyka martyrologiczna w Polsce : na przykładzie Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau / pod red. nauk. J. Berbeki. Kraków : „Proksenia”, 2012. (Monografie o Tematyce Turystycznej ; 15). Sygn.: W 47126-47127; CZYT. 338.48-6

Turystyka w Europie w XXI wieku / pod red. M. Boruszcza. Gdańsk : WSTiH ; Sopot : Fund. Rozwoju Uniw. Gdańskiego, 2012. (Studenckie Zeszyty Naukowe / [Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku]). Sygn.: CZYT. 338.48

Wybieram wędrowanie : poradnik młodego turysty / pod red. J. Śledzińskiej i A. Wielochy ; [zesp. aut. J. Śledzińska i in.]. Wyd. 2. Warszawa : Zarząd Główny Polskiego Tow. Turystyczno-Krajoznawczego : Wydaw. PTTK „Kraj”, 2011. Sygn.: CZYT. 338.48

Wybrane aspekty aktywności turystycznej i rekreacyjnej / red. J. Łuczak, M. Szczepańska, S. Bronowski. Poznań : WWSTiZ, 2012. (Monografie / Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania w Poznaniu ; 6/12). Sygn.: W 46979; CZYT. 338.48

Wypoczynek zorganizowany dzieci i młodzieży w Polsce w XX wieku : studia / pod red. D. Jarosza. Wrocław : „Gajt”, 2012. Sygn.: W 47058; CZYT. 37.091

Matematyka, nauki przyrodnicze i biologiczne

Badania naukowe z udziałem ludzi w biomedycynie : standardy międzynarodowe / red. nauk. J. Różyńska, M. Waligóra ; aut. W. Chańska [i in.]. Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2012. Sygn.: W 46904; CZYT. 61

JAWORSKI J.: *Poziom rozwoju somatycznego i funkcjonalnego populacji dzieci wiejskich Żywiecczyny i jego społeczno-ekonomiczne uwarunkowania*. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 8). Sygn.: CZYT. 796.012

LIZIS P.: *Sklepienie stóp oraz ich związki z wybranymi cechami morfologicznymi i funkcjonalnymi studentów*. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 9). Sygn.: CZYT. 611

MACLAREN D., MORTON J.: *Biochemistry for sport and exercise metabolism*. Chichester : Wiley-Blackwell, cop. 2012. (Wiley SportTexts Series). Sygn.: W 46809

MURAWSKA-CIAŁOWICZ E.: *Wpływ treningu zdrowotnego na stężenie wybranych hormonów tkanki tłuszczowej i homocysteiny u kobiet z różną masą ciała*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 104). Sygn.: CZYT. 796.012

MURRAY R.K., GRANNER D.K., ROWELL V.W. *Biochemia Harpera ilustrowana*. Wyd. 6 uaktual., dodr. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46817; CZYT. 577

Ocena stanu środowiska w rejonie obiektów objętych monitoringiem lokalnym, na terenie województwa śląskiego / [oprac. pod kier. A. Wrześniak, J. Kopyczoka ; red. E. Głubiak-Witwicka i in. ; aut. E. Głubiak-Witwicka i in.] ; Wojewoda Śląski, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach. Katowice : WIOŚ, 2012. (Biblioteka Monitoringu Środowiska / Inspekcja Ochrony Środowiska). Sygn.: CZYT. 502/504

Stan środowiska w województwie śląskim w 2011 roku / [oprac. pod kier. A. Wrześniak, J. Kopyczoka ; red. A. Szczygiel, A. Szumowska, G. Bednarski ; aut. L. Szymańska-Kubicka i in.] ; Wojewoda Śląski, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach. Katowice : WIOŚ, 2012. (Biblioteka Monitoringu Środowiska, ISSN 1731-9188). Sygn.: W 47052; CZYT. 502/504

ŻUREK G.: *Zdolności motoryczne i cechy somatyczne a osiągnięcia szkolne uczniów wiejskich szkół podstawowych z Dolnego Śląska*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 105). Sygn.: CZYT. 796.012

Medycyna

ALEXANDER S., SCHNEIDER A.: *Leczenie dotykami : 136 technik, które leczą, koją nerwy i łagodzą ból*. Warszawa : „Muza”, 2012. Sygn.: W 46919; CZYT. 615.8

Badania w pielęgniarstwie XXI wieku. T. 1 / pod red. B. Penar-Zadarko, M. Nagórskiej. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 616

Badania w pielęgniarstwie XXI wieku. T. 2 / pod red. M. Binkowskiej-Bury, M. Marć. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 616

BARNAŚ E.: *Wpływ edukacji zdrowotnej na przebieg okresu okołoperacyjnego u chorych ze schorzeniami ginekologicznymi poddawanych leczeniu operacyjnemu*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 618

BIAŁEK E.D.: *Zintegrowane (holistyczne) podejście do człowieka i zdrowia : program autorski : wychowanie do zdrowia w rodzinie, szkole i świecie*. Wyd. 1, uzupeł.

Warszawa : Inst. Psychosyntezy. Centrum Zrównoważonego Rozwoju Człowieka, 2012. Sygn.: W 46717; CZYT. 613

CHOJNACKA R., PRZYTUŁA J.: *Czy wiesz, ile jesz?* Poznań : „Publicat”, cop. 2010. Sygn.: W 46712; CZYT. 613

Edukacja zdrowotna : poradnik dla nauczycieli wychowania fizycznego w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych / pod red. B. Woynarowskiej. Kielce : Wydaw. Pedagogiczne ZNP, cop. 2012. Sygn.: W 46715; CZYT. 613

Fizjologia wysiłku i treningu fizycznego / red. nauk. J. Górski ; aut. Z. Adach [i in.]. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46631-46634

Fizjoterapia w neurologii i neurochirurgii / [red. nauk.] A. Kwolek ; aut. G. Cywińska-Wasilewska [i in.]. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46646-46649; CZYT. 615.8

GARSTKA-NAMYSŁ K.: *Ocena wpływu terapii EMG-Biofeedback i elektrostymulacji funkcjonalnej na jakość życia kobiet po operacjach ginekologicznych z objawami nietrzymania moczu.* Poznań : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0239-7161 ; nr 411). Sygn.: CZYT. 618

GAWĘDA K., ŁAZEWSKI J.: *Rehabilitacja mowy w chorobie Parkinsona.* Warszawa : „RM”, 2012. Sygn.: W 46935; CZYT. 615.8

GĄSIENICA-SZOSTAK A.: *Muzykoterapia w rehabilitacji i profilaktyce.* Wyd. 1, [dodr.]. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2003. Sygn.: W 46836

GÓRNICKA J.: *Bóle kręgosłupa i stawów.* Janki k. Warszawy : Ag. Wydaw.

Jerzy Mostowski, cop. 2012. (Biblioteka Zdrowia ; 6). Sygn.: W 46704-46705; CZYT. 616.7

GWARDJAK T., SOKOŁOWSKI B.: *Anatomia człowieka : kompendium.* Kraków : AWF, 2012. (Podręczniki / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7229 ; nr 3). Sygn.: CZYT. 611

JAWORSKI J.: *Poziom rozwoju somatycznego i funkcjonalnego populacji dzieci wiejskich Żywiecczyny i jego społeczno-ekonomiczne uwarunkowania.* Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 8). Sygn.: CZYT. 796.012

KIWERSKI J.E.: *Fizjoterapia ogólna / przy współpr. K. Włodarczyk.* Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46636-46644; CZYT. 615.8

JOY C.: *Proprioceptive training : a review of current research.* Baldwin : Rehab surge, cop. 2010. Sygn.: W 47062

Kompendium neurologii / pod red. R. Podemskiego. Wyd. 2. Gdańsk : „Via Medica”, 2011. Sygn.: CZYT. 616.8

Kompresjoterapia : przewodnik praktyczny dla fizjoterapeutów i pielęgniarek / pod red. M. Kucharzewskiego, J. Taradaja i T. Halskiego ; Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu. Wrocław : „Continuo”, 2012. Sygn.: W 46807-46808; CZYT. 616.1

KUŁAKOWSKA Z., BORKOWSKA M., ZYCHOWICZ B.: *Terapia psychomotoryczna dzieci metodą PROCUS i BLOCK.* Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46840-46842; CZYT. 159.9

LAH V., WITKOWSKI Z.: *Metrolologiczne podstawy kompleksowej kontroli w spo-*

rcie. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. WWFIS, 2011. (Monografie i Opracowania / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej ; nr 12). Sygn.: CZYT. 796.012

LIZIS P.: *Sklepienie stóp oraz ich związki z wybranymi cechami morfologicznymi i funkcjonalnymi studentów*. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 9). Sygn.: CZYT. 611

MACLAREN D., MORTON J.: *Biochemistry for sport and exercise metabolism*. Chichester : Wiley-Blackwell, cop. 2012. (Wiley SportTexts Series). Sygn.: W 46809

Medycyna sportowa. Cz. 2 / pod red. K. Klukowskiego. Warszawa : „Medical Tribune Polska”, 2012. (Biblioteka Medical Tribune). Sygn.: W 46924/Cz.2-47083/Cz.2; CZYT. 796:61

MIKOŁAJEWSKA E.: *Metoda NDT-Boath w neurorehabilitacji osób dorosłych*. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46834-46835

Movement as medicine / ed. by J. Szczegielniak, M. Migąła ; Politechnika Opolska. Opole : Of. Wydaw. PO, 2012. Sygn.: W 47015

MURAWSKA-CIAŁOWICZ E.: *Wpływ treningu zdrowotnego na stężenie wybranych hormonów tkanki tłuszczowej i homocysteiny u kobiet z różną masą ciała*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 104). Sygn.: CZYT. 796.012

OPARA J.: *Fizjoterapia w stwardnieniu rozsianym* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Ka-

towicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2012. Sygn.: W 46780-46788; CZYT. 615.8

Podstawy zarządzania zakładem opieki zdrowotnej / red. nauk. M. Dobska, K. Rogoziński ; aut. G. Bartkowiak [i in.]. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2012. Sygn.: CZYT. 614

POŚLUSZNY M., KUBACKI M.: *Masaż oraz wybrane zabiegi fizykalne odnowy biologicznej w sporcie i rekreacji*. Poznań : Wielkopolska Wyższa Szkoła Turystyki i Zarządzania, 2012. Sygn.: W 46993; CZYT. 615.8

Psychologia zdrowia dzieci i młodzieży : perspektywa kliniczna / pod red. W. Pileckiej. Kraków : Wydaw. UJ, cop. 2011. (Psychologia / [Uniwersytet Jagielloński]). Sygn.: CZYT. 616

REIMAN M.P., MANSKE R.C.: *Functional testing in human performance*. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 2009. Sygn.: W 47065/+DVD

SAWICKI W., MALEJCZYK J.: *Histologia*. Wyd. 6 uaktual. i rozsz. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46829; CZYT. 611

Selected clinical problems of medical emergency / ed. by B. Lewandowski. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: W 47018

SPIELVOGEL I., MIGAŁA M., SPAŁEK K.: *Opolskie uzdrowiska*. Opole : Wydaw. i Druk. Świętego Krzyża : Of. Wydaw. PO, 2012. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 318). Sygn.: CZYT. 614

TANNER J.: *Bóle pleców : jak sobie z nimi radzić, jak się ich pozbyć*. Warszawa : „MT Biznes – Laurum”, 2012. (Panaceum). Sygn.: W 46709-46710; CZYT. 616.7

TRZCIŃSKA D., OLSZEWSKA E., TABOR P.: *Zdrowotna gotowość szkolna dzieci miejskich i wiejskich*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2011. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 138). Sygn.: CZYT. 612

Wady postawy ciała : definicje, etiologia, metody badań / E. Nowosad-Sergeant [i in.]. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 615.8

Wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju u dzieci z chorobami genetycznymi / red. T. Kaczan, R. Śmigiel. Wyd. 2. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2012. Sygn.: CZYT. 616-053.2

WONG M., CONTE A.: *Sekretne mapy On Zon Su : starożytny chiński masaż stóp*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2010. Sygn.: W 46746; CZYT. 615.8

Wstęp do antropomotoryki sportu dla wszystkich z elementami teorii treningu / J. Kasa [i in.] ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu, Laboratorium Przygotowania Fizycznego w Warszawie. Warszawa ; Oświęcim : [Of. Druk. Jacek Chmielewski], 2012. Sygn.: CZYT. 796.012

Zestawy ćwiczeń gimnastycznych i korekcyjno-kompensacyjnych / [red. Z. Makowska]. Warszawa : Dr Josef Raabe Spółka Wydaw., cop. 2012. (Przedszkolaki Ćwiczą ; B). Sygn.: W 46767-46768; CZYT. 615.8

Organizacja i zarządzanie

Badania marketingowe w zarządzaniu organizacją / red. nauk. W. Popławski, E. Skawińska ; aut. K. Andruszkiewicz [i in.]. Warszawa : Polskie Wydaw. Ekonomiczne, 2012. Sygn.: W 46775

Podstawy zarządzania zakładem opieki zdrowotnej / red. nauk. M. Dobska, K. Rogoziński ; aut. G. Bartkowiak [i in.]. Wyd. 1, dodr. 1. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2012. Sygn.: CZYT. 614

Szkice z historii i współczesności zarządzania kulturą fizyczną w Polsce / pod red. A. Nowakowskiego, W. Bajorka. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: W 46983; CZYT. 796.06

WAWAK T.: *Jakość zarządzania w szkołach wyższych*. Kraków : Wydaw. Uniw. Jagiellońskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 378

Zastosowanie metod ilościowych w ekonomii i zarządzaniu / pod red. nauk. S. Forlicza. Warszawa : „CeDeWu”, 2012. Sygn.: CZYT. 33

ZIARKO J., WALAS-TREBACZ J.: *Podstawy zarządzania kryzysowego*. Cz. 1, Zarządzanie kryzysowe w administracji publicznej / [Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego]. Kraków : Krakowskie Tow. Edukacyjne – Of. Wydaw. AFM na zlec. Krakowskiej Akad. im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2010. Sygn.: CZYT. 35

Sport

Aktywność fizyczna i społeczna osób trzeciego wieku : książka dedykowana Profesor Zofii Żukowskiej w 60-lecie pracy naukowo-dydaktycznej / red. nauk. J. Nowocień, K. Zuchora ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, Polska Akademia Olimpijska, Fundacja „Centrum Edukacji Olimpijskiej”. Warszawa : [AWF], 2012. Sygn.: W 47047; CZYT. 613

ArtFutbol 2012 : [malarstwo Piotra Pawińskiego] / [red. J. Wójcik ; fot. P. Krawowski ; Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, Muzeum Regionalne w Sta-

lowej Woli]. Stalowa Wola : MR, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

BARDADYN B.: *Cristiano Ronaldo*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 2). Sygn.: CZYT. 796.332

BARDADYN B.: *Iker Casillas*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 9). Sygn.: CZYT. 796.332

BIELEC G.: *Lata świetności i upadku polskiej gimnastyki sportowej w PRL (1945-1989)*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796.41

BLAJET P.: *Od edukacji sportowej do olimpijskiej : studium antropologiczne*. Kraków : Of. Wydaw. „Impuls”, 2012. Sygn.: CZYT. 796:37

BOGACKA M.: *Bokser z Auschwitz : losy Tadeusza Pietrzykowskiego*. Warszawa : „Demart”, 2012. (Historie Niezwykłe). Sygn.: CZYT. 796.8

BOYLE M.: *Advances in functional training : training techniques for coaches, personal trainers and athletes* / introd. M. Verstegen ; forew. A. Cosgrove. Chichester : Lotus Publishing, cop. 2010. Sygn.: W 47063

BRONIKOWSKI M., BRONIKOWSKA M., KANTANISTA A.: *Teaching games : from the cultural, social and sporting perspective*. Poznań : AWF, 2012. (Podręczniki / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0303-5107 ; nr 69). Sygn.: MCZYT 10860/Nr69

Coaching children in sport / ed. by I. Stafford. London ; New York : Routledge Taylor & Francis Group, cop. 2011. Sygn.: W 46897

COOK G., BURTON L.: *Movement : functional movement systems : screening, assessment, and corrective strategies* / forew. J. Torine. Santa Cruz, Calif. : On Target Publications, cop. 2010. Sygn.: W 47061

CYNARSKI W.J.: *Antropologia sztuk walci : studia i szkice z socjologii i filozofii sztuk walki*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. (Biblioteka Lykeion ; t. 16). Sygn.: CZYT. 796.8

CYNARSKI W.J.: *Martial arts phenomenon - research and multidisciplinary interpretation*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. (The Lykeion Library Edition ; vol. 15). Sygn.: W 47017

CZADO P., WALOSZEK J.: *Górnoślązacy w polskiej i niemieckiej reprezentacji narodowej w piłce nożnej - wczoraj i dziś : sport i polityka na Górnym Śląsku w XX wieku*. Wyd. 2. Gliwice ; Opole : Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

DENCIKOWSKA A.: *Piłka ręczna*. Wyd. 3 zm. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796.322

DMOWSKI S., WIŚNIEWSKI K.: *Gwiazdy futbolu : zespoły, zawodnicy, fakty, liczby* / [wstęp S. Szczepiek]. Ożarów Mazowiecki : Firma Księgarska Olesiejuk, cop. 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

DOBOSZ M.: *Zlatan Ibrahimović*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 4). Sygn.: CZYT. 796.332

DOBRUSZEK W.: *Paweł Waloszek*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2012. (Asy Żużlowych Torów). Sygn.: CZYT. 796.6/.7

DOUGHERTY M.J.: *Walka wręcz : ekstremalne techniki stosowane przez żołnierzy służb specjalnych*. Bremen : MAK, 2012.

(Przewodnik Elitarnych Jednostek Specjalnych). Sygn.: W 46761; CZYT. 796.8

Etapizacja procesu szkolenia sportowego : teoria i rzeczywistość / pod red. R. Strzelczyka i K. Karpowicza ; Zakład Teorii Sportu Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Wielkopolskie Stowarzyszenie Sportowe. Poznań : AWF, 2012. (Monografie / Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0239-7161 ; nr 407). Sygn.: CZYT. 796.01

FITZPATRICK R.: *El Clasico : FC Barcelona kontra Real Madryt : dzieje najbardziej zaciętej rywalizacji w futbolu*. Wrocław : „Bukowy Las”, cop. 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

Fizjologia wysiłku i treningu fizycznego / red. nauk. J. Górski ; aut. Z. Adach [i in.]. Wyd. 1, dodr. Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2012. Sygn.: W 46631-46634

FRIEL J.: *Triathlon : biblia treningu*. Wyd. 2 popr. Warszawa : „Buk Rower”, 2012. Sygn.: CZYT. 796

ISKRA J.: *Lekkoatletyczne tabele olimpijskie*. Opole : Of. Wydaw. Politech. Opolskiej, 2012. Sygn.: W 46803; CZYT. 796.42/.43

Jakościowe i ilościowe aspekty aktywności fizycznej / W. Mynarski [i in.]. Opole : Of. Wydaw. PO, 2012. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 313). Sygn.: CZYT. 613

JANKOWSKI K.W.: *Kultura fizyczna młodzieży w dobie przemian systemowych*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2010. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie ; nr 137). Sygn.: CZYT. 796

JASTRZĘBSKI W.: *Sportowa Bydgoszcz*. Toruń : Adam Marszałek, 2012. (Biblioteczka Bydgoska). Sygn.: CZYT. 796(091)

JAWORSKI J.: *Poziom rozwoju somatycznego i funkcjonalnego populacji dzieci wiejskich Żywiecczyny i jego społeczno-ekonomiczne uwarunkowania*. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 8). Sygn.: CZYT. 796.012

JAWORSKI J.: *Środowiskowe i rodzinne uwarunkowania poziomu wybranych koordynacyjnych zdolności motorycznych : longitudinalne badania dzieci wiejskich w wieku od 7 do 11 lat*. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 10). Sygn.: CZYT. 796.012

JONSSON P.: *Wspomnienia z żużlowych torów*. Toruń : Adam Marszałek, 2012. Sygn.: CZYT. 796.6/.7

JURCZAK J.: *Chuligaństwo stadionowe : symbole i gesty na polskich stadionach*. Szczytano : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2011. Sygn.: CZYT. 796.332

JUREK S., FRIEDMAN S.: *Jedź i biegaj : niezwykła podróż do świata ultramaratonów i zdrowego odżywiania*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2012. Sygn.: W 46722; CZYT. 796.42/.43

Kajakarstwo turystyczne : skrypt dla studentów, nauczycieli i instruktorów turystyki kajakowej / pod red. G. Godlewskiego, M. Rzędzickiego. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. WWFiS, 2012. (Monografie i Opracowania / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej ; nr 14). Sygn.: CZYT. 338.48-52

KALISZUK M.: *Franck Ribery*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy”; cz. 10). Sygn.: CZYT. 796.332

KARPIŃSKI R.: *Nauczanie pływania i podstaw nurkowania* / Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach. Katowice : Wydaw. AWF, 2012. Sygn.: W 46961-46969; CZYT. 797.1/.2

KASZA W., KRZYŻANOWSKI Z.: *Piłka siatkowa dla najmłodszych : zeszyt metodyczno-szkoleniowy dla klas 4-6* / Polski Związek Piłki Siatkowej. Akademia Polskiej Siatkówki. Warszawa : PZPS. APS, 2011. (Biblioteka Polskiej Siatkówki). Sygn.: W 46689-46692; CZYT. 796.325

KOLIŃSKI J.: *Wayne Rooney*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspinałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 3). Sygn.: CZYT. 796.332

KOSIERB J.: *Żółto-niebiescy 1952-2012 : 60 lat*. Świdnik : [Jacek Kosierb ; Warszawa : Wydaw. Polskiego Związku Niewidomych], 2012. Sygn.: W 46883; CZYT. 796.332

KUCHAREK M.: *Xavi*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspinałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 7). Sygn.: CZYT. 796.332

Kultura fizyczna a socjalizacja : praca zbiorowa / pod red. Z. Dziubińskiego i K.W. Jankowskiego ; Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego, Salezjańska Organizacja Sportowa Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : AWF : SALOS RP, 2012. (Monografie SALOS RP). Sygn.: W 47040; CZYT. 796:316

Kultura fizyczna i sport w zwierciadle nauk społecznych / pod red. W.J. Cynarskiego, J. Kosiewicza, K. Obodyńskiego. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796

KUSIDŁO J.: *LKS Jedność Rozmierka 1946-2011*. Kraków : „AT Group”, 2011. Sygn.: CZYT. 796.332

KUŹMICKI S.: *Judo : historia i metodyka nauczania : wybrane aspekty*. Warszawa : Wydaw. AWF, 2011. (Skrypt / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie). Sygn.: CZYT. 796.8

LIPOŃSKI W.: *Historia sportu na tle rozwoju kultury fizycznej*. Warszawa : Wydaw. Nauk. PWN, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

LONG J.: *Wspinaczka : praktyczny podręcznik*. Warszawa : „RM”, 2012. Sygn.: W 46765; CZYT. 796.5

LUTY R.: *100 lat KS Warta Poznań : najważniejsze wydarzenia, osiągnięcia i ciekawostki* / Klub Sportowy Warta Poznań. Poznań : „Sorus”, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

Machabeusze sportu : sport żydowski w Krakowie / M.W. Belda [i in.]. Kraków : Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

MACLAREN D., MORTON J.: *Biochemistry for sport and exercise metabolism*. Chichester : Wiley-Blackwell, cop. 2012. (Wiley SportTexts Series). Sygn.: W 46809

MECNER K.: *85 lat siatkówki na Śląsku* / [Śląski Związek Piłki Siatkowej]. Katowice : Krzysztof Mecner Of. Wydawniczo-Uslugowa „Mecner Media”, 2012. Sygn.: CZYT. 796.325

MECNER K.: *90 lat Bialskiego Klubu Sportowego Stal : najważniejsze wydarzenia* / [Bialski Klub Sportowy]. Bielsko-Biała : BKS „Stal”, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

Medycyna sportowa. Cz. 2 / pod red. K. Klukowskiego. Warszawa : „Medical Tribune Polska”, 2012. (Biblioteka Medical Tribune). Sygn.: W 46924/Cz.2-47083/Cz.2; CZYT. 796:61

MIHALCISIN A., STECKO O.: *Magnus Carlsen : najlepsze partie*. Warszawa : „Penguin”, 2011. Sygn.: CZYT. 793/794

MIELCZAREK K., PADEWSKI A.: *120 lat piłkarskiej historii Dolnego Śląska / [Dolnośląski Związek Piłki Nożnej]*. Wrocław : „Beta-Druk” Bernadeta Rękas, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

MURAWSKA-CIAŁOWICZ E.: *Wpływ treningu zdrowotnego na stężenie wybranych hormonów tkanki tłuszczowej i homocysteiny u kobiet z różną masą ciała*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 104). Sygn.: CZYT. 796.012

MUZIA G., POTOCKI A.: *Gliwicki futbol : zarys dziejów*. Gliwice : Muzeum, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

O'BANNON A., CLELLAND M.: *Sztuka telemarku : 123 zachwycające rady, jak doskonalić jazdę telemarkiem*. Warszawa : „Sklep Podróżnika”, 2010. Sygn.: W 46756; CZYT. 796.9

OLKOWICZ Ł., WOŁOSIK P.: *Kuba Błaszczykowski*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 6). Sygn.: CZYT. 796.332

Optymalizacja treningu sportowego i zdrowotnego z perspektywy psychologii / pod red. J. Blecharza, M. Siekańskiej, A. Tokarza. Kraków : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 2082-7202 ; nr 7. Praktyczna Psychologia Sportu). Sygn.: CZYT. 796:159.9

ORTEGO E.: *Iker Casillas : skromność mistrza*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2012. Sygn.: W 46720; CZYT. 796.332

PAKUŁA R.: *Klub Sportowy Społem Łódź : sekcja kolarska 1927-1980*. [Łódź : Rafał Pakuła, 2012]. Sygn.: CZYT. 796.6

PALUSIŃSKI R.: *Tao pływania : podręcznik samodzielnej nauki pływania metodą ATS*. Kraków ; Międzyzdroje : Arkadiusz Wingert, 2006. Sygn.: W 46622/+CD; CZYT. 797.1/.2

PAŃCZYK W.: *Wychowanie fizyczne dla zdrowia : aktywność fizyczna w plenerze wobec zdrowotnych potrzeb człowieka cywilizacji konsumpcyjnej*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796.01

PAWŁOWSKI Z.: *Dzieje głinojeckiego sportu / [współpr. aut. i red. T. Sznajder i in.]*. Głinojeck : Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, [2011?]. Sygn.: CZYT. 796(091)

PESZEK A., PRZYBYLSKI M.: *Snowboard dla początkujących i średnio-zaawansowanych*. [Warszawa] : „Landie.pl”, cop. 2011. Sygn.: W 46750; CZYT. 796.9

Piłkarska Europa : [najlepsi piłkarze, najważniejsi trenerzy, największe sukcesy]. Ożarów Mazowiecki : Firma Księgarska Olesiejuk, cop. 2012. Sygn.: W 46737; CZYT. 796.332

Piłkarze świata : [poznaj 266 najlepszych piłkarzy świata] / [red. Studio „Fenix”]. Wierzchy Parzeńskie : P.H.W. „Fenix”, [2011?]. Sygn.: CZYT. 796.332

Przestępczość stadionowa : diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku / pod red. W. Pływaczewskiego, B. Wiśniewskiego. Szczytno : Wydaw. Wyższej Szkoły Policji, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

REIMAN M.P., MANSKE R.C.: *Functional testing in human performance*. Champaign, Il. : Human Kinetics, cop. 2009. Sygn.: W 47065/+DVD

RYŚ G., KASZA W., KRZYŻANOWSKI Z.: *Piłka siatkowa na Orlikach* / Polski Związek Piłki Siatkowej. Akademia Polskiej Siatkówki. Warszawa : PZPS. APS, 2011. (Biblioteka Polskiej Siatkówki). Sygn.: W 46684-46687; CZYT. 796.325

SADOWSKI J., WOŁOSZ P., ZIELIŃSKI J.: *Koordynacyjne zdolności motoryczne i umiejętności techniczne koszykarzy*. Biała Podlaska : AWF w Warszawie. WWFiS, 2012. (Monografie i Opracowania / Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej ; nr 13). Sygn.: CZYT. 796.323

SCHOFFMANN B.: *Klaus Balkenhol : szkolenie ujeżdżeniowe według zasad klasycznej szkoły jazdy*. Łódź : „Galaktyka”, cop. 2009. Sygn.: CZYT. 798

Socjodemograficzne uwarunkowania zachowań agresywnych subkultury szalikowców sekcji piłkarskich Radomiaka Radom i Legii Warszawa : praca zbiorowa / pod red. M. Kolejwy. Radom : PR. Wydaw., cop. 2011. (Monografie / Politechnika Radomska, ISSN 1642-5278 ; nr 160). Sygn.: CZYT. 796.332

Sport in the context of social sciences / ed. by W.J. Cynarski, J. Kosiewicz, K. Obołyński. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: W 46981

STĘPIŃSKI M.: *Wpływ szkolenia wstępnego na rozwój zdolności motorycznych oraz efektywność nauczania techniki piłkarskiej u chłopców między 11 a 13 rokiem życia*. Szczecin : Wydaw. Nauk. US, 2006. (Rozprawy i Studia / Uniwersytet Szczeciński, ISSN 0860-2751 ; t. 615). Sygn.: W 47055; CZYT. 796.332

Sport w sztuce / [red. M. Kozioł, D. Piekarska, M.A. Potocka ; teksty J. Gerz i in.]. Kraków : Muzeum Sztuki Współczesnej, 2012. Sygn.: CZYT. 796

Szkice z historii i współczesności zarządzania kulturą fizyczną w Polsce / pod red. A. Nowakowskiego, W. Bajorka. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: W 46983; CZYT. 796.06

SZMIGIELSKI M.: *Lukas Podolski*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 8). Sygn.: CZYT. 796.332

TIGNOR S.: *Borg, McEnroe i złota era tenisa*. Wrocław : „Bukowy Las”, cop. 2012. Sygn.: W 46702; CZYT. 796.3

TOMCZAK M.: *Patologie współczesnego sportu*. Poznań : AWF, 2012. (Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, ISSN 0239-7161 ; nr 403). Sygn.: CZYT. 796:316

TOWELL C.: *Survival dla każdego*. Warszawa : „Solis” Andrzej Koper, cop. 2012. (...Dla Każdego). Sygn.: W 46753-46754; CZYT. 796

TREW S.: *Mój pierwszy triathlon*. Warszawa : „Buk Rower”, 2012. Sygn.: W 46729; CZYT. 796

TRUPINDA J.: *Citius, altius, fortius : lokalny wymiar wielkiej idei sportu*. Gdańsk : Muzeum Historyczne Miasta Gdańska, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

URBAN T.: *Czarny orzeł, biały orzeł : piłkarze w trybach polityki*. Katowice : „Śląsk” Wydaw. Nauk., 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

VERSTEGEN M., WILLIAMS P.: *Core performance : the revolutionary workout program to transform your body and your life* / forew. by N. Garcipara. [Emmaus, Pa.] : Rodale, cop. 2004. Sygn.: W 47064

W kręgu ludzi zespołowych gier sportowych : księga jubileuszowa z okazji 80-le-

cia urodzin profesora Zbigniewa Naglaka / pod red. R. Panfila i H. Zdebskiej ; [aut. T. Ulatowski i in.] ; Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Międzynarodowe Towarzystwo Naukowe Gier Sportowych. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. Sygn.: CZYT. 796.3

WAWRZYNOWSKI M.: *Wesley Sneijder*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 11). Sygn.: CZYT. 796.332

WIERZBICKI P.: *Robin van Persie*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 5). Sygn.: CZYT. 796.332

WIŚNIEWSKI K.: *Nadnarwianka Pułtusk 1921-2011 : zarys dziejów*. Pułtusk : „Aga Press” Ag. Wydawniczo-Reklamowa, 2011. Sygn.: CZYT. 796.332

WŁODARCZYK B., WŁODARCZYK I.: *Piłates z drobnymi przyrządami : gimnastyka odmładzająca*. Łódź : Aha!, 2011. (Fit & Active). Sygn.: W 46734-46735; CZYT. 796.41

WOLF P.: *Bezpieczne nurkowanie w Polsce*. Warszawa : „Bellona”, cop. 2011. Sygn.: W 46699; CZYT. 797.1/.2

WÓJKOWSKI K.: *Mistrzostwa Europy 2012 : kronika*. Żelechów : „Sendsport. pl Księgarnia Kibica”, cop. 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

WRÓBLEWSKI P.: *Radosna siatkówka : zeszyt metodyczno-szkoleniowy dla klas 1-3 / Polski Związek Piłki Siatkowej. Akademia Polskiej Siatkówki*. Warszawa : PZPS. APS, 2011. (Biblioteka Polskiej Siatkówki). Sygn.: W 46679-46682; CZYT. 796.325

Wstęp do antropomotoryki sportu dla wszystkich z elementami teorii treningu / J. Kasa [i in.] ; Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu, Laboratorium

Przygotowania Fizycznego w Warszawie. Warszawa ; Oświęcim : [Of. Druk. Jacek Chmielewski], 2012. Sygn.: CZYT. 796.012

Wybrane zagadnienia szkolenia i analizy gry piłkarzy nożnych / red. nauk. A. Stuła. Opole : Of. Wydaw. PO, 2012. (Studia i Monografie / Politechnika Opolska, ISSN 1429-6063 ; z. 311). Sygn.: CZYT. 796.332

ZABORNIAC S.: *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919-1939*. T. 1, *Podstawy rozwoju*. Rzeszów ; [Boguchwała : Woj. Ośrodek Doradztwa Rolniczego], 2011. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

ZABORNIAC S.: *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919-1939*. T. 2, *Powstanie i działalność Polskiego Związku Lekkiej Atletyki*. Lublin : Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola, 2011. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

ZABORNIAC S.: *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919-1939*. T. 3, *Zasięg społeczny*. Rzeszów : [b.w.], 2011 (Rzeszów : Druk. „Duet”). Sygn.: CZYT. 796.42/.43

ZABORNIAC S.: *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919-1939*. T. 4, *Mistrzostwa Polski Mężczyzn w latach 1920-1939*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

ZABORNIAC S.: *Z tradycji lekkoatletyki w Polsce w latach 1919-1939*. T. 5, *Lekkoatletyczne mistrzostwa Polski kobiet w latach 1922-1939*. Rzeszów : Wydaw. Uniw. Rzeszowskiego, 2012. Sygn.: CZYT. 796.42/.43

ZARANIEK M.: *Lionel Messi*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 1). Sygn.: CZYT. 796.332

ZAWADZKI W.: *Kronika Klubu AZS Politechnika Wrocław 1972-1991*. Wrocław : „DD-Dobra Drukarnia” Paulina Dąbrowska, 2012. Sygn.: CZYT. 796(091)

Zestawy ćwiczeń gimnastycznych i rekreacyjno-kompensacyjnych / [red. Z. Makowska]. Warszawa : Dr Josef Raabe Spółka Wydaw., cop. 2012. (Przedszkolaki Ćwiczą ; B). Sygn.: W 46767-46768; CZYT. 615.8

ŻUREK G.: *Zdolności motoryczne i cechy somatyczne a osiągnięcia szkolne uczniów wiejskich szkół podstawowych z Dolnego Śląska*. Wrocław : Wydaw. AWF, 2012. (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ISSN 0239-6009 ; nr 105). Sygn.: CZYT. 796.012

Geografia, opisy krajów, podróże

DENEK K.: *Filozofia życia / Wyższa Szkoła Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I w Poznaniu*. Poznań : Wydaw. Nauk. WSPiA, 2012. Sygn.: CZYT. 91

PLIT F.: *Krajobraz kulturowy - czym jest?* / Uniwersytet Warszawski. Wydział Geografii i Studiów Regionalnych. Warszawa : UW. WGiSR, 2011. Sygn.: CZYT. 91

Rodzinne wędrowanie : poradnik jak wędrować z dziećmi, żeby nie zniechęcić ich do turystyki / pod red. J. Śledzińskiej i A. Wielochy ; [zesp. aut. A. Ochremiak i in.]. Warszawa : Zarząd Główny Polskiego Tow. Turystyczno-Krajoznawczego : Wydaw. PTTK „Kraj”, 2011. Sygn.: CZYT. 338.48

Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego : kontynuacja pracy krajoznawczej jako wartość kulturotwórcza / [wybór mat. oraz układ t. E. Wieczorek] ; Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Zarząd Główny. Komisja Historii i Tradycji. Warszawa : ZG PTTK ; Radom :

„Skaut.pl”, cop. 2011. (Studia i Materiały z Dziejów Krajoznawstwa Polskiego ; t. 5). Sygn.: W 46987/T.5, 47205/T.5; CZYT. 338.48-52

Wybieram wędrowanie : poradnik młodego turysty / pod red. J. Śledzińskiej i A. Wielochy ; [zesp. aut. J. Śledzińska i in.]. Wyd. 2. Warszawa : Zarząd Główny Polskiego Tow. Turystyczno-Krajoznawczego : Wydaw. PTTK „Kraj”, 2011. Sygn.: CZYT. 338.48

Historia, biografie

BARDADYN B.: *Cristiano Ronaldo*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 2). Sygn.: CZYT. 796.332

BARDADYN B.: *Iker Casillas*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 9). Sygn.: CZYT. 796.332

BOGACKA M.: *Bokser z Auschwitz : losy Tadeusza Pietrzykowskiego*. Warszawa : „Demart”, 2012. (Historie Niezwykłe). Sygn.: CZYT. 796.8

DOBOSZ M.: *Zlatan Ibrahimović*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 4). Sygn.: CZYT. 796.332

DOBRUSZEK W.: *Paweł Waloszek*. Leszno : Firma Wydaw. „Danuta”, 2012. (Asy Żużlowych Torów). Sygn.: CZYT. 796.6/.7

KALISZUK M.: *Franck Ribery*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 10). Sygn.: CZYT. 796.332

KOLIŃSKI J.: *Wayne Rooney*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 3). Sygn.: CZYT. 796.332

KUCHAREK M.: *Xavi*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 7). Sygn.: CZYT. 796.332

MIHALCISIN A., STECKO O.: *Magnus Carlsen : najlepsze partie*. Warszawa : „Penelopa”, 2011. Sygn.: CZYT. 793/794

OLKOWICZ Ł., WOŁOSIK P.: *Kuba Błaszczykowski*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 6). Sygn.: CZYT. 796.332

ORTEGO E.: *Iker Casillas : skromność mistrza*. Kraków : „Sine Qua Non”, 2012. Sygn.: W 46720; CZYT. 796.332

Pilkarze świata : [poznaj 266 najlepszych piłkarzy świata] / [red. Studio „Fenix”]. Wierchcy Parzeńskie : P.H.W. „Fenix”, [2011?]. Sygn.: CZYT. 796.332

SEMRAU H.: *Ploteczki i nieploteczki z czterech oflagów* / [red. nauk. i przedm. G. Łukomski]. Poznań : Wydaw. Nauk. Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I, 2012. Sygn.: CZYT. 93/94

SZMIGIELSKI M.: *Lukas Podolski*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 8). Sygn.: CZYT. 796.332

TIGNOR S.: *Borg, McEnroe i złota era tenisa*. Wrocław : „Bukowy Las”, cop. 2012. Sygn.: W 46702; CZYT. 796.3

Turystyka martyrologiczna w Polsce : na przykładzie Państwowego Muzeum Au-

schwitz-Birkenau / pod red. nauk. J. Berbeki. Kraków : „Proksenia”, 2012. (Monografie o Tematyce Turystycznej ; 15). Sygn.: W 47126-47127; CZYT. 338.48-6

WAWRZYNOWSKI M.: *Wesley Sneijder*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 11). Sygn.: CZYT. 796.332

WIERZBICKI P.: *Robin van Persie*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 5). Sygn.: CZYT. 796.332

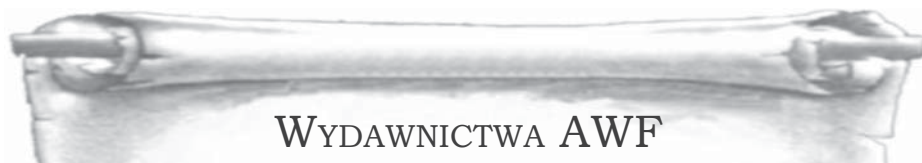
ZARANEK M.: *Lionel Messi*. Warszawa : Ringier Axel Springer Polska, 2012. (11 Wspaniałych / „Przegląd Sportowy” ; cz. 1). Sygn.: CZYT. 796.332

Sztuka, architektura, urbanistyka

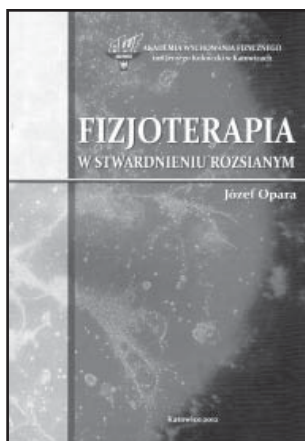
ArtFutbol 2012 : [malarstwo Piotra Pawińskiego] / [red. J. Wójcik ; fot. P. Krasowski ; Muzeum Sportu i Turystyki w Warszawie, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli]. Stalowa Wola : MR, 2012. Sygn.: CZYT. 796.332

PLIT F.: *Krajobraz kulturowy - czym jest?* / Uniwersytet Warszawski. Wydział Geografii i Studiów Regionalnych. Warszawa : UW. WGiSR, 2011. Sygn.: CZYT. 91

Sport w sztuce / [red. M. Kozioł, D. Piekarska, M.A. Potocka ; teksty J. Gerz i in.]. Kraków : Muzeum Sztuki Współczesnej, 2012. Sygn.: CZYT. 796



WYDAWNICTWA AWF



J. Opara

Fizjoterapia w stwardnieniu rozsianym

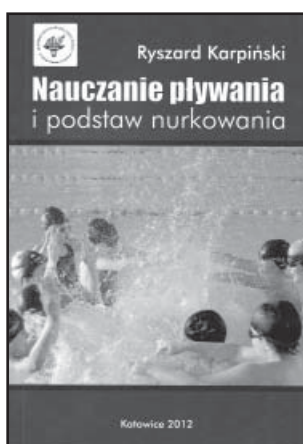
2012



J. Ropski

*Jak przygotować się do lekcji?
Edukacja dla bezpieczeństwa*

2012



R. Karpiński

Nauczanie pływania i podstaw nurkowania

2012



Journal of Human Kinetics
Vol. 34, 2012

Journal of Human Kinetics
Vol. 35, 2012



